

SLOVENSKA AKADEMIJA ZNANOSTI IN UMETNOSTI
ACADEMIA SCIENTIARUM ET ARTIUM SLOVENICA
RAZRED ZA ZGODOVINSKE IN DRUŽBENE VEDE
CLASSIS I: HISTORIA ET SOCIOLOGIA

RAZPRAVE

DISSERTATIONES

VIII/2

ISKRA V. ČURKINA

MATIJA MAJAR-ZILJSKI

МАТИЯ МАЯР ЗИЛЬСКИЙ

LJUBLJANA

1974

МАТИЈА МАЈАР ЗИЛЈСКИ

МАТИЯ МАЯР ЗИЛЬСКИЙ

ISKRA V. ČURKINA

Ruski rokopis prevedel Viktor Smolej

SPREJETO NA SEJI RAZREDA ZA ZGODOVINSKE
IN DRUŽBENE VEDE SLOVENSKE AKADEMIJE
ZNANOSTI IN UMETNOSTI DNE 19. MAJA 1971
IN NA SEJI PREDSEDSTVA DNE 25. NOVBEMBRA 1971

UREDIL AKADEMIK FRAN ZWITTER

UVOD*

Slovensko zgodovino pisje je že zdavnaj visoko ocenjevalo Majarjevo vlogo pri oblikovanju nacionalnega programa Slovencev. Že buržoazni zgodovinar Josip Apih je v svoji knjigi *Slovinci in 1848. leto* pisal o Majarju, da je bil »najskrajnejši slovenski levičar«.¹ Karakteristika je točna, če upoštevamo Majarjev nacionalni program, povsem nesprejemljiva pa, če govorimo o njegovih socialnih nazorih. Konec tridesetih let XX. stol. je pisal E. Kardelj o Majarju, da je »ideolog slovenskega ilirizma« in »eden najodličnejših voditeljev slovenskega narodnega gibanja«.²

A pri vsej visoki oceni Majarjeve dejavnosti mu slovensko zgodovino pisje doslej skorajda še ni posvetilo specialnih del. Obstoja vsega nekaj razprav o M. Majarju. Ob vsem pomembnem gradivu, ki so ga zbrali avtorji, je pomanjkljivost teh razprav v enostranskem prikazu njegove dejavnosti. Čeprav se Boris Merhar, ki je napisal sestavek o Majarju v *Slovenskem biografskem leksikonu*³, ne omejuje na navajanje suhih Majarjevih življenjepisnih podatkov, vendar ne daje analize njegove ideologije in njenih korenin. O ilirskih in vseslovenskih Majarjevih simpatijah, ki zavzemajo osrednje mesto v njegovih nazorih, je napisanih zgolj nekaj stavkov. Merhar predvsem poudarja Majarjevo zavzetost za nabiranje ljudskih pesmi in legend, deloma njegov vseslovenski jezik. Politične Majarjeve dejavnosti se niti ne dotakne.

Druga razprava, ki se je pojavila v tisku prav tako v tridesetih letih XX. stol., ima naslov *Matija Majar, slovenački ilirac i panslavista*.⁴ Njen avtor je Uroš Džonić, po narodnosti Srb. Drugače kakor Merhar posveča Džonić po-

* Naslovi v razpravi citiranih sovjetskih arhivov:

Рукописный отдел библиотеки им. В. И. Ленина.

ЦГАОР = Центральный государственный архив Октябрьской революции.

ОПИ ГИМ = Отдел письменных источников Государственного исторического музея.

ЦГАЛИ = Центральный государственный архив литературы и искусства.

Архив АН СССР = Архив Академии Наук СССР (Ленинград).

ГИАЛО = Государственный исторический архив Ленинградской области.

ОР ГПБ = Отдел рукописей Государственной публичной библиотеки им. Салтыкова-Щедрина (Ленинград).

ЦГИА = Центральный государственный исторический архив (Ленинград).

¹ Josip Apih: *Slovinci in 1848. leto*, Ljubljana, 1888, str. 107.

² Edvard Kardelj: *Razvoj slovenskega narodnega vprašanja*, Ljubljana, 1970³, str. 296.

³ Boris Merhar: *Majar Matija Ziljski, Slovenski biografski leksikon*, 5. zv., Ljubljana, 1933, str. 15—19.

⁴ Урош Цонић: *Матија Мајар, словеначки илирац и панслависта*, Годишница Николе Чупића, књ. XLVI, Београд, 1937, стр. 44—74.

sebno pozornost prav Majarjevemu ilirizmu. Izhajajoč iz nazorov šovinistične srbske buržoazije, ki si je prizadevala posrbiti vse prebivalstvo Jugoslavije, Džonić nesorazmerno pretirava eno izmed strani Majarjeve ideologije, njegov ilirizem in v ilirizmu njegove simpatije do Srbov. Džonić naravnost izkrivlja dejstva, ker želi potrditi svojo koncepcijo. Tako na primer trdi, da Majar v petdesetih letih XIX. stol. veliko bolj posveča pozornost jugoslovanski kakor vseslovanski ideji, da je Majarjev časopis *Slavjan* imel za svoj glavni cilj uresničenje Majarjevega načrta o ustvaritvi jugoslovanskega knjižnega jezika na osnovi srbskega jezika. V okviru take pretirane obravnave so bili Majarjevi nazori predstavljeni skoraj tako, kakor so mislili predstavniki srbske buržoazije v tridesetih letih XX. stol. Nacionalne, politične in prosvetiteljske Majarjeve dejavnosti, njegovega vseslovanskega programa se Džonić skorajda ni dotaknil.

Tretja razprava o Majarju, ki jo je napisal sovjetski znanstvenik M. N. Speranski, se je dotikala delnega vprašanja, in sicer Majarjevih narodopisnih raziskav. Temelječ na narodopisnih Majarjevih opombah, ki jih je poslal Komiteju Narodopisne razstave v Moskvi, se ta zelo zanimiva in argumentirana razprava bistveno skoraj ne dotika drugih strani njegovih dejavnosti. Samo Majarjevim prizadevanjem za vseslovanski jezik je v njej prisojeno nekaj prostora.⁵

Članek J. Jenka *Borba za slovensko stolico v Celovcu pred 100 leti, Svoboda* II, št. 4, Celovec 1949, str. 18—23, se je tikal Majarjevega poskusa jeseni 1848, da bi postal učitelj slovenščine v celovškem semenišču. V članku je avtor označil Majarja kot političnega delavca v revoluciji 1848. Karakteristika v glavnem ustreza, je pa zelo kratka in splošna. Stvarno je članek osvetlil samo eno delno, majhno epizodo kulturno-prosvetne dejavnosti koroškega buditelja.

Nazadnje je zadnji čas izšla razprava R. Lenčka *Problem grške koine v koncepciji vseslovanskega jezika in model Matije Majarja*. Raziskovala je Majarjev vseslovanski jezik s čisto lingvističnih pozicij.⁶

Poleg omenjenih avtorjev je o Majarju pisal Ivan Prijatelj v svojem glavnem delu *Slovenska kulturnopolitična in slovstvena zgodovina*.⁷ Najobširneje se je ustavljal na Majarjevi dejavnosti v dobi po revoluciji, v petdesetih letih XIX. stol.

Nihče od navedenih zgodovinarjev se ni dotikal najizrazitejše in najzanimivejše dobe Majarjeve dejavnosti, dobe revolucije 1848. Zadnji čas sta temu vprašanju posvetila določeno pozornost slovenska zgodovinarja F. Zwitter⁸ in J. Pleterski.⁹ J. Pleterski je v knjigi *Narodna in politična zavest na Koroškem* pokazal Majarjevo vlogo pri graditvi programa Zedinjene Slovenije in poskuse njegove agitacije med kmeti. Tema vprašanjema je posvetil pomembno pozor-

⁵ М. Н. Сперанский: К истории славянской этнографии. — Известия АН СССР. Отделение общественных наук. Серия VII, Ленинград, 1931, № 8, стр. 988—1000.

⁶ Rado L. Lenček: The theme of the greek koine in the concept of a slavik common language and Matija Majar's model, American contributions to the sixth International congress of slavists, Prague, 1968.

⁷ Ivan Prijatelj: Slovenska kulturnopolitična in slovstvena zgodovina 1848—1895, Ljubljana, 1955—1964, knj. I.—IV.

⁸ Fran Zwitter: Slovenski politični prerod XIX. stoletja v okviru evropske nacionalne problematike, Zgodovinski časopis XVIII, Ljubljana, 1964, str. 75—153.

⁹ Janko Pleterski: Narodna in politična zavest na Koroškem, Ljubljana, 1965, 480 str.

nost tudi F. Zwitter v razpravi *Slovenski politični prerod XIX. stoletja v okviru evropske nacionalne problematike*. V primeri s Pleterskim se Zwitter nadrobneje zaustavlja ob Majarjevem političnem programu leta 1848. A tudi on se dotika samo tistega njegovega dela, ki vključuje vprašanje o Zedinjeni Sloveniji in slovenskih nacionalnih zahtev v zvezi z njim. Niti Pleterski niti Zwitter se ne dotikata Majarjevega nacionalnega programa v celoti, z njegovimi ilirskimi in avstroslavističnimi tendencami, ne pretresata ga v njegovem razvoju, čeprav je Majarjev program doživljal v letu 1848 določene spremembe.

Pričujoče delo hoče osvetliti v prvi vrsti Majarjevo ideologijo, razvoj njegovih nazorov v času od štiridesetih do sedemdesetih let XIX. stol.: njegove ilirsko-prosvetiteljske poglede na večer pred revolucijo 1848, dalje njegov nacionalno-politični program v času revolucije in nazadnje njegove vseslovenske ideje od petdesetih do sedemdesetih let. Hkrati s tem skuša avtorica, kolikor je to mogoče ob gradivu, ki ga ima na razpolago, naslikati podobo praktične Majarjeve dejavnosti tako na kulturno-prosvetiteljskem kakor tudi na političnem področju. Nazadnje avtorica rešuje nalogo pretresti konkretne stvarne zveze, ki so se spletle med Majarjem in nekaterimi predstavniki ruske družbene misli v šestdesetih in sedemdesetih letih XIX. stol.

Osnovne vire pri raziskovanju so predstavljali Majarjevi članki, objavljeni v slovenskem tisku (*Kmetijske in rokodelske novice, Slovenija, Slavjan, Slovenski narod*). Majarjeve zveze z ruskimi družbenimi delavci označujejo njegova pisma profesorju moskovske univerze N. A. Popovu, znanemu zgodovinarju M. P. Pogodinu, protojereju pravoslavne cerkve pri ruskem poslaništvu na Dunaju M. F. Rajevskemu, nadalje korespondenca novorossijske univerze s kuratorjem odeškega šolskega okrožja S. P. Golubcovom in v zvezi s tem papirji V. I. Grigoroviča, ki se hranijo v sovjetskih arhivih. Zanimiva je biografija M. Majarja, ki se nahaja v arhivu uredništva časopisa *Izvestija Spb. slavjanskogo blagotvornitel'nogo občestva*. Majarjevo razpoloženje v dobi pred revolucijo, v času revolucije, pa tudi v prvih letih reakcije označujejo njegova pisma štajerskima Slovincema, ilircema S. Vrazu in J. Muršču. Pisma Vrazu se nahajajo v arhivu Nacionalne in univerzitetne knjižnice v Zagrebu, pisma Muršču so pa objavljena.¹⁰ V rokopisnem oddelku Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani je avtorica našla nekaj Majarjevih pisem slovenskim nacionalnim delavcem: eno pismo A. Einspielerju, eno pismo Družbi sv. Mohorja in pet pisem J. Kleinmayrju. Med njimi so najznamenitejša pisma Kleinmayrju: v enem izmed njih Majar na kratko navaja avtobiografske podatke, v drugem daje spisek svojih del, pri čemer poudarja najvažnejša izmed njih. Majarjeva pisma J. Kleinmayrju je poslal njegov sin Ferdo Kleinmayr dr. M. Murku, slavistu, profesorju praške univerze, s prošnjo, da jih izroči v hrambo knjižnici. F. Kleinmayr je pospremil pisma s kratkim sestavkom, v katerem pripoveduje o odnosih med Majarjem in J. Kleinmayrjem. Ta sestavek je podkrepil s sklicevanjem na periodični tisk. Za preučevanje Majarjevega življenjepisa, posebno njegovih praških let, so zelo važni spomini odvetnika Petra Nesýja, zapisani po Majarjevih besedah. Leta 1883, ko je bil še gimnazijec, je Nesý redno obiskoval polslepega Majarja in mu bral časnike in knjige. Žal se ni ohranil izvirk teh spo-

¹⁰ Dr. Fran Ilešič: Korespondenca dr. Jos. Muršca, Zbornik Matice Slovenske, Ljubljana, zv. VI, 1904, str. 102—168, in zv. VII, 1905, str. 1—210.

minov, na razpolago so samo izpiski iz njih, kakor jih je naredil I. Skrbinšek. Tudi ti izpiski se hranijo v rokopisnem oddelku Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani.

Vse to dokumentarno gradivo ne zbuja dvomov, izjema je le Majarjev življenjepis, ki se nahaja v arhivu uredništva časopisa *Izvestija Spb. slavjansko blagotvornega občestva*. Ta biografija je napisana v ruščini, vendar je ni napisal Rus, saj je v besedilu precej stilističnih napak, kakor so navadne pri piscu tujcu. Sodeč po pisavi (pisava črk K, P, M, D idr.) in po nekaterih stilističnih obratih je pisec te biografije Peter Miklavc iz Ribnice na Pohorju, eden najbolj dejavnih slovenskih dopisnikov *Izvestij*. Življenjepisec napačno motivira posamezne dogodke v Majarjevem življenju, prav tako ni točen v datiranju. Vendar se mnogo reči v tej Majarjevi biografiji očitno sklada s stvarnostjo in predstavlja za raziskovalca določeno zanimivost. Posebno so zanimivi zapiski, ki jih življenjepisec navaja in z njimi pojasnjuje Majarjeve odgovore oblastem zaradi samovoljnega potovanja na narodopisno razstavo v Moskvo. Z določeno previdnostjo je mogoče Majarjevo biografijo izkoristiti kot vir, kolikor večino dejstev, navajanih v njej, potrjujejo drugi viri in druga literatura.

Nekaj besed o Majarjevih pismih! Pisma ruskim javnim delavcem se nanašajo na dobo 1867 do 1875, napisana so v »vseslavjanskem« jeziku, kakor si ga je izmislil Majar in predstavlja mešanico slovenskega, srbskega in ruskega jezika. Majarjeva pisma Vrazu, Muršču, Einspielerju, Kleinmayru in Družbi sv. Mohorja so napisana v slovenščini. Tudi Nesýjevi spomini so napisani po slovensko.

Avtorica izraža globoko hvaležnost sodelavcu Zgodovinskega inštituta Slovaške akademije znanosti Vladimiru Matuli, ki je dal na razpolago Majarjeva pisma Slovaški matici in češkim javnim delavcem, prav tako za opozorilo, kje se nahajajo Majarjeva pisma M. P. Rajevskemu. Avtorica je zelo hvaležna dr. D. Kermavnerju, ki ji je dal na razpolago mikrofilme pisem M. Majarja St. Vrazu, kakor tudi profesorju praške univerze Z. Urbanu za gradivo o zvezah M. Majarja s češkimi nacionalnimi delavci. Posebno je pa hvaležna avtorica prevajalcu tega dela V. Smoleju in prof. F. Zwitterju, ki je prevzel skrb za redakcijo in izdajo dela.

ILIRIZEM IN MAJAR

Matija Majar Ziljski se je rodil v družini revnega krojača 7. februarja 1809 v Goričah, vasi v Ziljski dolini na Koroškem, v skrajnem severozahodnem delu ozemlja, naseljenega s Slovenci. Tukaj je bil tudi na oddaljeni fari Gorje 19 let duhovnik. Ziljska dolina je s posebnostmi svojega položaja in s šegami in navadami svojih prebivalcev pomembno delovala na oblikovanje Majarjeve ideologije. Nič čudnega, da je pod svoje članke, ko jih je podpisoval, neredko dostavljaj k svojemu krstnemu in družinskemu imenu psevdonim Ziljski.

V prvi polovici XIX. stol. je bila spodnja Ziljska dolina na prvi pogled čisto slovanska pokrajina. Ruski znanstvenik Izmail Ivanovič Sreznjevski, ki je potoval po Koroškem spomladi 1841, je zapustil opis Ziljske doline in njenih prebivalcev:

»Nedaleč od mesta Beljaka (Villach) se zliva v Dravo reka Zilja (Gail). Ves slovenski del porečja te reke se razlikuje od drugih delov koroške dežele po svojem posebnem narečju . . . Obkroženi od vseh strani z Nemci, ki so od davnih časov naseljeni po hribovih in za hribi okoli Ziljske doline, so prebivalci trdno ohranili do današnjih dni svojo izvirnost, na katero so ponosni, in so pod imenom Ziljani ali Gailtalerji znani po vsem Ilirskem kraljestvu. Po številu jih ne bo nad 6500 . . . Ljudstvo je vobče lepo raslo, lepo in zdravo; kretenov, ki jih je splošno po vseh sosednjih dolinah dokaj mnogo, med njimi skoraj ni. Ker se pridno in iznajdljivo ukvarjajo z vaško obrtjo, se razločujejo od svojih sosedov tudi po svojem bogastvu; njihova npravstvenost in pobožnost sta prišli v pregovor.«¹¹ Sreznjevski je bil navdušen nad Ziljsko dolino in Ziljani, nad njihovim ponosom, pridnostjo in dobrimi npravmi. Toda tako predstavo o Ziljski dolini je mogel dobiti samo na prvi pogled dobrohoten in pozoren popotnik, tak, ki si ogleduje te kraje mimogrede. Resničnost je bila mnogo bolj zapletena.

Res so prebivalci spodnje Ziljske doline govorili po slovensko in se šteli za Slovence. Tak položaj je bil značilen v prvi polovici XIX. stol. za vso Koroško. Slovenci so se čutili kot polnovreden narod in niso skrivali svoje narod-

¹¹ Недалеко от города Беляка (Villah) впадает в Драву река Зиля (Gail). Вся словенская часть бассейна этой реки отличается от других частей Корупшской земли особенным наречием . . . Окруженные со всех сторон немцами, распространившимися с давних времён по горам и за горами около Зильской долины, жители твердо сохраняли до сих пор свою оригинальность, гордившись ею, и под именем зилян или гайльталеров известны во всем королевстве Иллирском. Их можно считать не более 6500 душ . . . Народ вообще рослый, красивый, здоровый: кретинов, которых вообще во всех окружающих равнинах довольно много, между ними почти нет. Занимаясь сельскою промышленностью с прилежанием и умением, они отличаются от своих соседей и богатством: а нравственность и набожность их вошла в пословицу.« ЦГАЛИ, ф. 436, оп. 1, д. 779.

nosti. Celo deželne oblasti Koroške so leta 1844, ko so odgovarjale na neko uradno vprašanje iz središča, pisale, da slovensko prebivalstvo dežele po umskih sposobnostih prekaša nemško, enako tudi po iznajdljivosti in delovni sposobnosti.¹²

Toda razvoj kapitalizma v Avstriji je že privedel do naraščanja gospodarskih zvez slovenskega kmeta na Koroškem s ponemčenim mestom, z nemškimi področji — z nemškim delom Koroške, s Salzburgom. Te gospodarske zveze se niso razvijale enakopravno. Gospodarstvo slovenske Koroške je bilo bolj zaostalo kakor gospodarstvo nemških področij. Na slovenskem Koroškem je podeželju dajal ton graščak, ki je bil osnovni gospodarski dejavnik. Kmetje pa so v večini imeli le majhna in srednja posestva. Na nemškem Koroškem se je v prvo vrsto prebil kmet posestnik, bogat kmet, graščaki so od davna imeli mnogo manjši pomen. Zato so se na severnem (nemškem) Koroškem razvijali kapitalistični odnosi veliko hitreje kakor na južnem (slovenskem). Tak položaj je povzročal gospodarsko podrejenost južnih delov severnim. Ta podrejenost se je še večala v tisti meri, kakor se je vedno bolj razvijal kapitalizem.

Posebno široko je bila pritegnjena v trgovske odnose z nemškimi deželami Ziljska dolina. Ponašala se je s svojimi vozarji, ki so vozili tovor iz nemških delov po Kanalski dolini v Italijo, in s svojo konjerejo, ki se je opirala na izvozniško obrt.

Že od konca XVIII. stol. so bile šole in javne ustanove na Koroškem tako kakor v vsej Avstriji ponemčene. Vse to — naraščanje gospodarskih zvez z nemškimi ozemlji, podrejen položaj slovenskega gospodarstva na Koroškem v odnosu do nemškega, nemške šole in ustanove — je privedlo do nastanka protinarodnih tendenc med slovenskim prebivalstvom Koroške. Že v začetku XIX. stol. so slovenski prosvetitelji na Koroškem odkrili značilen pojav: slovenski kmetje so kazali brezbriznost do materinega jezika in so želeli, da bi se njihovi otroci učili v šoli v nemščini. Slovenska mladina je prav tako pogosto hodila na delo v nemške dežele in tam pozabljala svoj rodni jezik. O tem sta z bridkostjo pisala 1817 Matija Schneider in 1826 Urban Jarnik.

Ziljska dolina je glede teh odnosov bila pred drugimi deli slovenske Koroške. Po ugotovitvah J. Pleterskega je v vrsti njenih občin praktično živelo dvojezično prebivalstvo, to se pravi, da so mnogi uporabljali pri občevarju tako slovenski kot nemški jezik.¹² Tako dvojezično prebivalstvo je bilo opaziti samo v Ziljski dolini, v Borovljah in v okolici Celovca. Po vsej drugi slovenski Koroški je zavzemal slovenski jezik gospodujoč položaj. Taka je bila nacionalna situacija Slovencev na večer pred letom 1848.

Nič čudnega po vsem tem ni, da se je Matija Majar, ki je rastel v nemškemu vplivu najbolj podvrženi Ziljski dolini, najprej naučil brati po nemško in šele zatem po slovensko. V globoki starosti se je leta 1880 Majar v pismu J. Kleinmayrju takole spominjal teh let: »V osmih letih starosti ga je oče ... naučil nemško brati, in v 9. letu slovensko. Sedaj je moral Matija očetu med šivanjem vsak dan nekoliko brati iz Japelnovega sv. pisma... S tem branjem se je mladenču vnela ljubezen do materinskega jezika... kar je velik vpliv imelo za celo njegovo življenje in delovanje literarno.«¹³

¹² Janko Pleterski: Narodna in politična zavest..., str. 11, 12.

¹³ Rokopisni oddelek Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani, inv. št. 30/49.

Dvanajstleten se je odpravil Matija Majar v Celovec na gimnazijo, žep pa je imel zelo prazen. Oče v svoji revščini ni mogel vzdrževati sina na gimnaziji in Matija Majar bi bil moral pustiti študij, če ne bi bil dobil denarne podpore od kanonika Bicelinga. Z njegovo pomočjo je Majar 1831 končal gimnazijo v Celovcu in 1833 licej v Gradcu.¹⁴ Taka denarna podpora s strani duhovnika revnemu, a sposobnemu učencu tiste čase ni bila več tako redek pojav. Navadno jo je spremljal vnaprejšnji pristanek, da bo učenec po končani šoli šel v duhovniški stan. Tako so na primer poleg Majarja dobili svojo izobrazbo škofof Slomšek in še nekateri drugi slovenski narodni delavci. Po končanem liceju je Majar nadaljeval šolanje v celovškem semenišču. Leta učenja v semenišču (1833—1836) pomenijo obenem čas, ko se je dokončno izoblikoval Matija Majar v slovenskega narodnega delavca. Spiritual celovškega semenišča je bil Anton Martin Slomšek, znani delavec v slovenskem narodnem gibanju. Eno uro na teden je učil semeniščnike slovenščine. Po Majarjevih spominih, ki jih je zapisal Peter Nesý, je bil Majar Slomškov najboljši učenec. S Slomškom je Majarja povežalo prijateljstvo, ki se je razdrlo zaradi dogodkov leta 1848. Leta 1837 je bil Majar posvečen za duhovnika. Kmalu je bil imenovan za ekspeditorja v pisarni celovškega škofa. Tu se je Majar seznanil z Urbanom Jarnikom, najslavitejšim slovenskim prosvetiteljem na Koroškem.

V vseh predrevolucijskih letih Majarjeva dejavnost ni prestopala okvira prosvetljevanja. Obiskoval je slovenske vasi in zapisoval slovenske pesmi in pripovedke. Ko je 1837 Stanko Vraz potoval po Koroškem zaradi nabiranja ljudskih pesmi, ga je spremljal Matija Majar. Majar je izročil Vrazu veliko množino pesmi, ki jih je prej sam nabral. Žal je Vraz nekatere izmed njih zgubil, tako na primer pesem o kralju Matjažu.¹⁵ Od tega časa je Majarja in Vraza povežovalo veliko prijateljstvo, temelječe na skladnosti njunih ideoloških pogledov (oba sta bila goreča pristaša ilirizma) in na skupni ljubezni do ljudske ustvarjalnosti.

Pri iskanju ljudskih pesmi je Majar obhodil vse slovenske dežele. Leta 1842 je na Vrazov nasvet potoval med goriške in beneške Slovence, od tam pa se je vrnil na Koroško čez Kranjsko; leta 1843, 1844 in 1845 je Majar potoval po Štajerskem in Kranjskem; nekajkrat je šel v Zagreb in Ljubljano. »Dosta težko je zbirati narodne pesni za svetjenika — ljudi ne vejo k čemu, i se čudijo nad tem, tu je treba, da je človek s ljudmi dalej i dobro znan,«¹⁶ je pisal Majar Vrazu 30. januarja 1843. Večina duhovnikov se ne samo ni zanimala za posvetne ljudske pesmi, ampak je celo preganjala njihovo prepevanje; zato je Majarjevo zanimanje za ljudsko ustvarjalnost vzbujalo pri kmečkem prebivalstvu nezaupanje.

Prav na svojih potovanjih pa se je Majar seznanil s svojim ljudstvom. »Putovao sam pak u Goričku, Benatsku ka Slovencom ovdešnjim. Tako se namreč imenuju sami naši Benatski i Gorički bratje, da do samoga Trsta, a ne klavonti, kakor se nazivaju od inostrancev.«¹⁷ Majar je z veseljem poudarjal, da je ženska obleka na Krasu podobna obleki, ki jo nosijo ženske na Štajerskem,

¹⁴ Архив АН СССР, ф. 241, оп. I, л. 85, л. 852 об.

¹⁵ Majarjevo pismo Vrazu z dne 30. jan. 1843, Nacionalna i sveučilišna biblioteka, Zagreb. Odslej NSB Zg.

¹⁶ Majarjevo pismo Vrazu z dne 30. jan. 1843, NSB Zg.

¹⁷ Majarjevo pismo Vrazu 1842, NSB Zg.

Kranjskem in vsem Goriškem, ples pa, ki ga je gledal v Goriških Brdih, je isti ples, ki je razširjen tako na široko po Štajerskem, Kranjskem in Koroškem. Spoznanje o jezikovni in etnični skupnosti Slovencev v vseh deželah je že 1842. leta postalo neločljiv del Majarjevega pogleda na svet.

Majar je vrsto ljudskih pripovedk, ki jih je zapisal, objavil v hrvatskih ilirskih časopisih, pa tudi v Bleiweisovih Novicah. Pozneje je zbral in izdal slovenske ljudske pesmi verske vsebine, ki jih je nabral na Kranjskem, Štajerskem, Koroškem, Goriškem in v Beneški Sloveniji.

Zaradi tega so že pred revolucijo 1848 šteli Majarja med slovanskimi narodnimi delavci za vidnega zbiralca narodopisnega blaga. Leta 1847 je potoval skozi Celovec napredni češki delavec Vilém Dušan Lambl. Prvega je tam obiskal Majarja, ki mu je bil znan kot zbiralec ljudskih pesmi in dopisnik Kola in Novic. Po vrnitvi v Prago je Lambl napisal o Majarju navdušen članek. »Bil sem še bolj navdušen nad vnemo g. Majarja,« je pisal, »in nad svetim ognjem, s katerim je posvečal svojo pozornost ljudskim predmetom... Ziljska dolina je najzahodnejši del slovanskega sveta, ohranila pa je mnogo staroslovanskih običajev: plese, petje, majske praznike, svatovske obrede. Boljšega zbiralca, kakor je Majar, za to gradivo ni mogoče najti v Iliriji.«¹⁸

Pri Majarju je navdušenost za ljudske pesmi in pripovedke tesno povezana s prebujenjem narodne zavesti. Tudi ta poteza je značilna za vse narodne delavce slovanskih narodov v dobi prosvetljenstva in predstavlja nekako prvo stopnjo njihovega poznanstva z rojstnim narodom. »Narodne šege, pripovedke in narodne pesmi so živi spomeniki, ki nam kažejo, bolj kakor napisi na kamnih, bolj kakor stare listine (Urkunden) na pergamenu, kak je naš narod bil, in kakoršne lastnosti ima,« je pisal Majar 1844. »To nam je živo ogledalo, v katerim vidimo bistro pamet in blago serce slovensko.«¹⁹ Za Slovence, ki praktično od IX. stol. dalje niso imeli svoje politične zgodovine, je bilo tako pojmovanje pomena ljudske poezije popolnoma upravičeno.

Toda poezija za Majarja ni samo zgodovinsko izročilo in tradicija. Ljudska poezija je večno živ vir ustvarjalnosti za slovenske pisatelje: »Pesmi naroda pa niso po kakih šegah napravljene, temuč so zložene, kakor človeku serce kaže; človeško serce se sicer tudi spreminja, pa si vendar vselej podobno ostane — ostane zmiraj serce človeško. Pa tudi naše narodne pesmi ostanejo lepe, dokler bode našiga naroda na svetu kaj. Od njih se mora učiti slovenski pevec in slovenski godec... Bolj je pesem podobna narodnam, lepši je.«²⁰ Ko se ustavlja v pismu Vrazu pri njegovem pesniškem delu, Majar poudarja: »Vaše Gusle i Tambura mene verlo dopade, kakor bi se u njih naše narodne pesme odzivale.«²¹ Višja hvala za Majarja ni obstajala. Ljubezen do ljudske ustvarjalnosti je izvirala pri Majarju iz ljubezni do svojega naroda in mu je ostala za vse življenje.

Tu je vredno poudariti še eno značilno Majarjevo potezo — njegovo versko strpnost. Majar je odločno nastopil proti mračnjakom, ki so napadali ljudske pripovedke zato, ker se v njih omenjajo poganska božanstva, na primer bele,

¹⁸ Wilim Dušan Lambl: Zpomínky na Korutany, Poutnik II, Praha 1847, str. 373.

¹⁹ Novice, list 39 z dne 25. sept. 1844, str. 155—156.

²⁰ Gl. op. 19.

²¹ Majarjevo pismo Vrazu z dne 14. okt. 1845, NSB Zg.

žalik žene. Nobenega greha ni v tem, je dejal, če Slovenci pripovedujejo o belih ženah. Mar znanstveniki ne preučujejo poganskih rimskih in grških bogov? »B o d i m o p a m e t n i ! ne obrekujmo mi sami svojiga slovenskiga naroda!«²² Pripovedke o belih ženah so po Majarju ena od nepogrešljivih potez v slovenskem narodu. Tu je Majar nastopal kot nasprotnik od konservativcev občne razglašane teze, da je katolištvo eno od glavnih znamenj slovenske narodnosti.

Majar je obsojal tiste duhovnike, ki so prepovedovali ljudske praznike. Ko opisuje Vrazu vaški praznik v Goriških Brdih, pripominja: »Vsaki pameten vidi, da bi le to gerdo bilo, ako bi se po noči, po kutah potikali i se vlačili, što bi se i zgodilo, ako bi se jim to javno narodno veselje zabranilo.«²³

Majarjev odnos do pravoslavja je bil spoštljiv. Jeseni 1846 je bilo med učenci Majarja, ki je vodil verouk v vzgojnem domu, pet dečkov pravoslavne veroizpovedi. »Jaz jih rad imam, su prav ugodni dečaki — dao sim jim cirilsko katechisim i dva bukvara, da se po svojim, po domačim čitati i molitvice u svojim materinskom jeziku uče.«²⁴ Tako je pisal Majar Vrazu 11. okt. 1846. Takten odnos do narodnosti in vere drugih Slovanov, nikakršna želja vsiljevati jim svoj jezik in svojo vero in nasprotno prizadevanje vzgojiti v njih ljubezen do svoje narodnosti, to so poteze, ki so se pokazale pri Majarju v njegovem odnosu do petih pravoslavnih dečkov.

V tej zgodnji dobi svoje dejavnosti je bil Majar poln optimizma in vere v prihodnost svojega naroda. Po njegovem mnenju je domoljubje najpozitivnejša poteza v človeku. Majar, krščanski duhovnik, vzpodbuja v svojih člankih predvsem k ljubezni do svojega naroda, saj človek, ki ga ne ljubi, ni kristjan. Saj mora kristjan ljubiti vse ljudi, človek pa, ki ne ljubi svojega naroda, ne more ljubiti tudi drugih.²⁵ »Bodimo prijazni proti ljudem vsih narodov, naj skrbnejši pa za svojega.«²⁶

Rodoljub po Majarjevem mišljenju ni dolžan samo platonično želeti dobro svoji domovini, ampak se mora tudi dejansko truditi za njeno srečo. Vsak rodoljub mora biti »pošten, delaven, skrbljiv in dobro izučen v opravilih svojega stanu«. Osnovna njegova naloga je »izobraziti prosto ljudstvo«. Zato logično poudarja tudi glavno sredstvo izobraževanja, šole.²⁷

Po Majarjevem mnenju je glavni namen izobraževanja naroda, da bi pomagal kmetom racionalno gospodariti: treba jih je naučiti, kako bolje obdelovati polja in vinograde, kako saditi sadovnjake, rediti živino, razumno gospodariti. Če bodo kmetje vse to znali, bodo imeli večje dohodke. Čim več bo premožnih kmetov, tem bogatejša bo dežela. »Dobrota, ki se skaže kmetiškemu stanu, koristi m n o g o l j u d e m , ker nobeden stan toliko ljudi ne obseže, kakor ravno kmetiški; v drugih stanih jih je nekoliko tavžent, v kmetiškem jih je pa po milijonih.«²⁸

²² Novice, list 43 z dne 23. okt. 1844, str. 172.

²³ Majarjevo pismo Vrazu 1842, NSB Zg.

²⁴ Majarjevo pismo Vrazu z dne 11. okt. 1846, SNB Zg.

²⁵ Novice, list 39 z dne 24. sept. 1845, str. 155.

²⁶ Novice, list 40 z dne 1. okt. 1845, str. 160.

²⁷ Novice, list 41 z dne 8. okt. 1845, str. 163.

²⁸ Novice, list 44 z dne 29. okt. 1845, str. 175.

Z osnovno Majarjevo mislijo o izobraževanju je povezana tudi njegova predstava o šolah. Po njegovem je šola osnovno sredstvo za izobraževanje kmetov. Zato pravi v Novicah: »Slovenskega rodoljuba prva in poslednja misel za Bogam so učilnice.«²⁹ V šolah mora učenje potekati v slovenščini. Tudi za to morajo na vse načine delati duhovniki, učitelji in šolske oblasti. Zanimanje za šole se je razvilo pri Majarju pod vplivom vidnega slovenskega prosvetitelja na Koroškem, šolskega svetnika Simona Rudmaša.³⁰

Potovanja po slovenskih deželah in srečanja s slovenskimi narodnimi delavci so še bolj utrdila Majarja v misli o nujni izgradnji slovenske šole za Slovence. »Šole nam pikaju noč i den u glave, da bi bile na slovenskim slovenski, te misli se ne moremo ubraniti, i to je tako kod vsih domorodcih na Štajerskim, Kranjskim i Goriškim; vsi su jedne želje,«³¹ je pisal Majar Vrazu 14. okt. 1845. Pozneje je to misel vpletel v osnovo znamenitega članka v Novicah konec marca 1848.

Da bi podprl učitelje pri poučevanju slovenskega jezika, je Majar v štiridesetih letih napisal učbenik v pomoč učiteljem na vaških šolah.

Z veseljem je pozdravil Majar vsako prizadevanje, ki je imelo namen širiti znanje slovenskega jezika. Leta 1844 je z zadovoljstvom poročal Vrazu o nameri profesorja retorike na celovski gimnaziji Karla Robide, da bi dosegel na gimnaziji uvedbo predmeta slovenski jezik.³² Uvedba slovenskega jezika v vaške šole tržaškega gubernija, ustanovitev katedre slovenskega jezika v Gorici, uprizoritev slovenske igre 'Matiček se ženi' na Dolenjskem, postavitve v Trstu kmečkogospodarske šole s slovenskim učnim jezikom — vsi ti dogodki so izzvali živ odmev v Majarjevem srcu.³³

Majar je uvideval nujnost, da se v Sloveniji ustanavljajo narodna društva, narodni časniki in narodne založbe, ki bi mogli zbirati okoli sebe slovenske rodoljube in razširjati v narodu slovensko kulturo.

V pismih z dne 27. jan. in 14. okt. 1845 je Majar opisal Vrazu Slomškov poskus, da bi dobil dovoljenje ustanoviti slovensko založniško društvo. »Kod Slovencih se mnogo govori, da se čēju izdajati koristne knjige za narod; govorilo se je sada ovo, sada ono... Da zvem, što je na tom, sim 6. Januara se peljao k Slomšku v Šent-Andrež — i ravno tisti dan je prošnja i ustav (Statuten) ove družtve napisao i oboje Consistoriu Labudskomu podao, da bi se guberniu Ljublanskomu dobro priporočeno poslalo.«³⁴

Majar sam ni posebno simpatiziral s Slomškovo idejo in, ko oblast ustanovitve družbe ni dovolila, je ob tem pripomnil Vrazu: »Ako se pa vse na tenko preudari, ni nobena taka škoda, da se to ni dozvolilo. Ta družba je bila namenjena izdajati samo molitne bukvice... K temu nam pa ni treba nobene družbe. S samimi molitvenimi knjižicami se literatura utemeljiti ne može.«³⁵

Majar je bil mnenja, da sta za duhovščino nujna učenje slovenskega jezika in slovenska vzgoja, zakaj prav po duhovnikih kot najbolj izobraženih ljudeh

²⁹ Novice, list 45 z dne 5. nov. 1845, str. 178.

³⁰ Slovanski svet, 1892, št. 16, str. 238.

³¹ Majarjevo pismo Vrazu z dne 14. okt. 1845, SNB Zg.

³² Majarjevo pismo Vrazu 1844, NSB Zg.

³³ Majarjevo pismo Vrazu z dne 20. jan. 1848, NSB Zg.

³⁴ Majarjevo pismo Vrazu z dne 27. jan. 1845, NSB Zg.

³⁵ Majarjevo pismo Vrazu z dne 14. okt. 1845, NSB Zg.

v vasi mora prihajati izobrazba med ljudstvo. Za njihovo vzgojo pa je Majar menil, da bi bolje ustrezal verski časopis, kjer bi se tiskale verske pridige, zapiski o šolah, o cerkvenih šegah in ceremonijah in zgodbe iz cerkvene zgodovine. »Što takovoga bi i oni duhovnici — že zavoljo svoje lenosti čitali, kteri sicer celo nič slovenskoga ne čitajo.«³⁶

Sploh je Majar prisojal časopisu zelo velik pomen pri razširjanju slovenske kulture. Zato je z navdušenjem pozdravil leta 1843 izid Bleiweisovih *Kmetijskih in rokodelskih novic*. »Hvala Bogu, da smo dobili kmetijske novice u Ljubljani,« je pisal Vrazu 31. julija 1843. »Ove novice su za nas u naših krajih prva stopinja, pa naj potrebnejši zato, ker nitko ne može drugu stopinju storiti, ako ni storio perve... Slog u tih novicah je prav narodni, prav slavenski — razumljiv vsakomu i najpreprostijemu... in naj učenejšemu. Za izgled se može vzeti, ako ravno se u njih znajdejo provincialismi i verh toga i germanismi. Ove novice čuju izbuditi i nas Slovence.«³⁷ Majar je postal aktiven sodelavec in propagandist Novic prav do izida časopisa *Slovenija* v letu 1848.

Ko se je bojeval za uvedbo slovenskega jezika v šoli, za ustanovitev njegovih kateder v semeniščih in na gimnazijah, ko se je veselil izdajanja slovenskih knjig in časnikov, pa je istočasno menil, da slovenski jezik nima prihodnosti. Slovenske narodne delavce, ki so se bojevali za izoblikovanje slovenskega knjižnega jezika, je štel za separatiste. Tako je pisal konec 1847 Vrazu o slovnici, ki jo je izdal J. Muršec, ilirec in Majarjev prijatelj: »Krajnci se na nju serde — ker nije vsaki slovnički izraz uprav tak, kakor na Raščici blizo Ljubljane govore. To je jednostranost i škodljivi provincialisem.«³⁸

Majar je bil prepričan, da je ilirizem edina rešitev Slovencev. »... je vendar vse zastoj... dokler se il. podnarečja ne slože u jedno nam vsim obče književno narečje; bez ove nam neobhodno potrebne sloge je slovensko slovstvo — ptič brez perja. U slovenskom podnarečju možemo na svetlo dati samo molitne i pobožne bukvice... To delamo sada že celih 300 let, to je od časa Bohoriča, ... Inih koristnih knjižic imamo vse skupa blizo 10 ali 15, veći del gospodarstvenih; samo s ovimi pa ne možemo oholo stupiti med izobražene evropske narode... Da u slovstvu dalje ne možemo, je krivo jedino to, ker je nas Slovencev samih premalo, samo blizo 1 174 000, dakle premalo pisateljev in čitateljev.«³⁹

Majar je navajal, da je v 300 letih obstoja slovenskega slovstva bilo mnogo nadarjenih in vnetih ljubiteljev slovenskega jezika, ki »su svoje premoženje, svoj trud i tako rekuč vse svoje življenje slovensčini obojevali«, vendar to ni moglo povzdigniti slovenskega slovstva na raven evropskih. »Da slovstvo precveta je neobhodno potreba mnogo izverstnih pisateljev iz vsih znanostih, in mnogo čitateljev, da knjige kupuju... Kod Slovencev, kterih je samo nešto več od jednoga miliona, ne može biti... poleg naj veče marljivosti i iskrenosti... toliko pisateljev i čitateljev, kolikor bi jih bilo... u narodu, broječemu 10, 20, 50 ali 80 milionov duš.« Pri svoji maloštevilnosti Slovenci ne morejo brez izgube izdajati knjig o zvezdoslovju, modroslovju, zemljepisju idr.⁴⁰

³⁶ Majarjevo pismo Vrazu z dne 27. jan. 1845, NSB Zg.

³⁷ Majarjevo pismo Vrazu z dne 31. jul. 1843, NSB Zg.

³⁸ Majarjevo pismo Vrazu konec 1847, NSB Zg.

³⁹ Majarjevo pismo Vrazu konec 1847, NSB Zg.

⁴⁰ Majarjevo pismo Vrazu konec 1847, NSB Zg.

Čeprav je bil odločen pristaš ilirizma, Majar vendar ob vsem tem nikoli ni zagovarjal brezpogojnega sprejema hrvatskega jezika in hrvatske kulture, kakor so to zahtevali hrvatski ilirci. Vrazu je velikokrat pisal, da si je nujno treba prizadevati, »da bi se po malo podnarečja serbsko-horvatsko i slovensko u jeden obči književni jezik sjedinili.«⁴¹ Po Majarjevem mišljenju naj bi knjižni jezik postalo narečje prebivalstva, ki živi med Ljubljano in Reko, to je narečje na prehodu iz slovenščine v hrvaščino.⁴² Majar je pravilno sodil, da je to lažje napraviti takoj, ko se hrvatsko in slovensko slovstvo šele oblikujeta: »ako se naša podnarečja ustanove, tako rekuć u svojih posebnostih oterpnu, okamenu, se bude mnogo težje dalo nešto poravnati i spremeniti.«⁴³ In vendar je, zavedajoč se vedno bolj naraščajoče težavnosti nadaljnjega zedinjevanja, Majar menil, da se morajo slovenska in hrvatska narečja zliti v en sam knjižni jezik postopoma brez slehernega nasilja; samo v tem primeru zedinjenje lahko uspe.⁴⁴

Prvi korak k zedinjenju slovenskega in hrvatskega podnarečja je Majar videl v tem, da sprejmejo Slovenci hrvatsko abecedo gajico, ki jo je pri Hrvatih uvedel Ljudevit Gaj. To abecedo si je Gaj sposodil pri Čehih. V začetku štiridesetih let XIX. stol. je bila v Sloveniji najbolj razširjena latinska abeceda bohoričica, kakor jo je bil uredil Adam Bohorič še v XVI. stol. Bohoričica je bila veliko okornejša od gajice, saj so v bohoričici bili nekateri slovenski glasovi izraženi z več črkami, kakor je to tudi v nemški abecedi, nasprotno pa je v gajici vsak glas izražala ena sama črka.

Majarja je h gajici razen preprostosti privlačevala še ena stran: gajica je bila razširjena med skoraj vsemi katoliškimi Slovani v avstrijskem cesarstvu. Iz tega sledi, je poudarjal Majar, »da bodemo lahko brali, mi bukve njihove, oni pa naše.«⁴⁵

Glavno sredstvo v boju za uvedbo gajice v slovensko slovstvo je postal za Majarja in druge ilirce Bleiweisov časnik *Novice*. Že ko je poročal Vrazu veselo novico, da so začele izhajati *Novice*, ki so se morale tiskati v bohoričici, je Majar razvijal svoje načrte v tej smeri: »Kad pol godine mine, dobro bi bilo u času dati kak ssavek i u ilirskom pravopisu.«⁴⁶

Majar sam se je takoj držal gajice — vsi njegovi dopisi v *Novicah* so bili pisani v njej. Boj za uvedbo gajice je opisal Majar Vrazu konec 1847, ko je gajica že zmagala: »Od početka su Kmetijske Novice upotrebovale stari pravopis, po malo take novoga, ostavljajuć vsakomu slobodu, kteroga se je hotel poprijeti, nisu nikogar silile, niti žalile, se ogibale prepira, kakor živoga ognja. Taka je, bila blizo dve leti; dotle, istina, Novice nisu bile sicer posebno lepe, vladala je u njih nekaka nelepa pravopisna smesa... že po treh letih je procvetela iz ove nelepe smese žlahtna, željno očekovana sloga u pravopisu.«⁴⁷ Seveda zadeva s sprejemanjem gajice ni potekala tako gladko in mirno, kakor je v pismu prikazoval Majar. V istem pismu je nehote pripomnil: »Moral i smo si

⁴¹ Majarjevo pismo Vrazu z dne 11. okt. 1846, NSB Zg.

⁴² *Novice*, list 3 z dne 17. jan. 1844, str. 12.

⁴³ Majarjevo pismo Vrazu konec 1847, NSB Zg.

⁴⁴ Majarjevo pismo Vrazu z dne 11. okt. 1846, NSB Zg.

⁴⁵ *Novice*, list 1 z dne 1. jan. 1845, str. 2.

⁴⁶ Majarjevo pismo Vrazu z dne 31. jul. 1843, NSB Zg.

⁴⁷ Majarjevo pismo Vrazu konec 1847, NSB Zg.

glede pravopisa razlagati, dokazivati, sada ovo sada ono razjasniti, ne redko i kakoga pretiravca potišiti.« Leta 1883 je Peter Nesý zapisal po Majarjevih besedah zanimivo epizodo iz boja za gajico: »Nasprotnik novega pravopisa je bil tudi Slomšek . . . Da se končno odstrani njegovo nasprotstvo, so se dogovorili vsi znanci na Majarjev predlog, da ne bodo pisali Slomšku, tedaj že škofu, dokler ne sprejme gajice. Približno pol leta je bil Slomšek brez korespondence . . . Ko je videl, da je njegov trud zaman, se je tudi pridružil novemu pravopisu ter je o tem obvestil prvega Majarja.«⁴⁸

Ko je Majar sklepal račune o svoji dejavnosti, je navedel 1880 v pismu J. Kleinmayru, ki je želel napisati njegov življenjepis, kot eno svojih glavnih zaslug to, da je aktivno sodeloval pri Slovencih za uvedbo pravopisa, ki so ga zase uvedli Čehi, Slovaki in Hrvati.⁴⁹

Uvedbo novega pravopisa je štel Majar samo za prvi korak na poti k zlitju hrvatskega in slovenskega narečja, češ, zdaj smo sprejeli od ilirskih pisateljev pravopis, zdaj pa se oziramo nanje zaradi sloge v narečju.

Uvedbo skupnega knjižnega jezika si je Majar zamišljal izvojevati s pomočjo periodičnega glasila: »Slovenci potrebujemo neobhodno časopisa, kateri bi slogu u narečju upeljal onako, kakor su ju upeljale kmetijske Novice u pravopisu . . . Kmetijske Novice su za proste ljudi, za slov. kmete namenjene, toga radi se u njih ne može početi u knj. il. narečju pisati.«⁵⁰ Skupen slovstveni list ali časopis naj bi bil po Majarjevem mnenju namenjen izobraženstvu. »Ovakovi list bi moral od početka upotrebovati slovensko podnarečje, po malo bi mi Slovenci sami počeli se il. književnomu narečju približevati . . . ostavljajuč vendar vsakomu na volju, ali če pisati u slovenskom podnarečju, ali se po malo približevati knj. narečju; tu bi se ne imel nitko žaliti, nitko siliti (sila nije nigdar mila, i vsakomu je svoje podnarečje drago). Takovi časopis bi sicer ne bil posebno lep, nego u njim bi nekoliko vremena vladala neka nelepa smesa . . . pa precvetela bi iz nje ž l a h t n a s l o g a , ktera bi nam vsim obilno zlatoga sadja vrodila.«⁵¹ Kakor bo pokazano niže, je mislil Majar v tak list spremeniti *Kolo*.

A tudi ilirizem ni bil končni cilj Majarju. Že ta čas se je Majar živo zanimal za slovanski svet v celoti, za idejo slovanske vzajemnosti. Decembra 1839 je prosil Ljudevita Gaja, da mu priskrbi knjigo Jana Kollára *Sláva bohyně*.⁵² Ko je leta 1842 opisoval Vrazu poštenost in plemenitost beneških Slovencev, je Majar primerjal njihove šege s šegami Pomorjanskih Slovanov na Baltiku, kakor so zapisane v življenjepisu sv. Otona.⁵³ Zlasti pa so Majarja razen Južnih Slovanov zanimali Čehi. To je očitno v veliki meri mogoče razložiti z dejstvom, da so skoraj vsi predstavniki duhovskih oblasti v Celovcu bili po narodnosti Čehi. »U obče se mora reči, da je duhovska vlada u našej diecesi česka — ili s drugu besedu d o b r a . Biskup, Domprobst, kancler, Hofkaplan vsi Česi . . . ljubezniva gospoda, koji nas bratrski ljube,« je pisal Majar Vrazu

⁴⁸ Rokopisni oddelek NUK v Lj.: Osebni spomini drja Nesýja, str. 4—5, inv. št. 30/49.

⁴⁹ Rokopisni oddelek NUK v Lj.: Majarjeva pisma Kleinmayru 1880, inv. št. 30/49.

⁵⁰ Majarjevo pismo Vrazu konec 1847, NSB Zg.

⁵¹ Gl. op. 50.

⁵² Josip Horvat i Jakša Ravlić: Pisma Ljudevitu Gaju, Zagreb, 1956, str. 298.

⁵³ Majarjevo pismo Vrazu 1842, NSB Zg.

spomladi 1844. »Hofkaplan Rečicki ima mnogo českih knjig, koje mi s veseljem čitat daja.«⁵⁴ Med knjigami, ki si jih je sposodil pri Rečickem, navaja Majar *Kwety, Česko Wčelo, Časopis českého museum, Pražké noviny*. Rečicki je po Majarjevem pisanju »Slaven s dušo in telom.«⁵⁵ Pri Rečickem je Majar dobival tudi publikacije Lužiškega Srba Jordana *Slawische Jahrbücher*.

Vilém Dušan Lambl se je z Majarjevim posredovanjem seznanil v Celovcu z nekaterimi Čehi: z že omenjenim Rečickim, škofom Lidmanskim, mestnim fizikom Holečkom, ki je bil Erbenov sošolec, in z okrajnim načelnikom Lacino. Ko se je pogovarjal z Majarjem in njegovim prijateljem Javornikom, bogoslovnim profesorjem v semenišču, se je Lambl čudil njenemu zanimanju za češke zadeve. Slovenska prosvetna delavca sta ga spraševala o znanstvenem raziskovanju, ki se mu posvečajo Šafárik, Palacký in Jungman, in se zanimala za Hankov vpliv pri obnovitvi Češkega muzeja.⁵⁶

Že pred letom 1848 je Majar poskušal navezati stike z nekaterimi češkimi narodnimi delavci.

Majar si je nekaj časa dopisoval z V. Hanko. Ohranilo se je dvoje pisem Hanki. V prvem, brez datuma, je Majar prosil Hanko za češke knjige iz naravoslovja, kar pomeni, da je hotel uporabljati češko terminologijo pri pisanju učbenika za naravoslovje za slovensko šolo. V drugem (24. jul. 1843) je poslal s Hankovim posredovanjem knjige za Češki muzej.⁵⁷

Tudi daljna Rusija je že v teh letih zanimala Majarja. Ruski znanstvenik I. I. Sreznjevski, ki je potoval po deželi koroških Slovencev, se je srečal z Majarjem. »Seznanil sem se s kaplanom Majarjem, ljubiteljem in poznavalcem koroške narodnosti,« je pisal svoji materi 2. maja 1841. »Z njim sem se pogovarjal in z njim prehodil čarobni Rož 23.« [aprila — I. Č.].⁵⁸

Ko je pošiljal 1842 Vrazu ljudske pesmi s Koroškega, je Majar pripomnil: »Ove su podobne moskovitskomu izgovoru. Tako se govori na Bistrici, u Gornjanskoj župi ... u Kanalskim (Kanalthal).«⁵⁹ Pozneje je v seznamu knjig, ki jih je dobil iz Jarnikove zapuščine, Majar izločil naslednje kot najdragocenejše: Sveto pismo, izdano v cirilici; Sveto pismo A. Dalmatina (XVI. stol.); Russkaja grammatika Gejma; Russkaja grammatika Vostokova; Češka gramatika Dobrovskega; Kraljedvorski rokopis.⁶⁰ V pismu Hanki brez datuma je Majar spraševal o možnosti, da bi dobil ruske knjige o naravoslovju.⁶¹

Majarjeve slovanske simpatije v štiridesetih letih so preraščale okvire, značilne za mnoge delavce slovanskega preporoda. Proti koncu 1847 je že napisal

⁵⁴ Majarjevo pismo Vrazu z dne 21. marca 1844, NSB Zg.

⁵⁵ Majarjevo pismo Vrazu 1844, NSB Zg.

⁵⁶ Wilim Dušan Lambl: Zpomínky na Korutany, Poutnik II, Praha 1847, str. 375, 376, 371.

⁵⁷ В. А. Францев: Письма к Вячеславу Ганке из славянских земель, Варшава, 1905, стр. 659, 660.

⁵⁸ Путевые письма Измаила Ивановича Срезневского из славянских земель. 1839—1842, Спб, 1895, стр. 207. Speranski misli, da je gradivo o Ziljski dolini, zdaj med papirji I. I. Sreznjevskega, dal ruskemu znanstveniku Matija Majar. Gl. nav. delo, str. 1000.

⁵⁹ Majarjevo pismo Vrazu 1842, NSB Zg.

⁶⁰ Majarjevo pismo Vrazu 1844, NSB Zg.

⁶¹ В. А. Францев, nav. delo, str. 659, op. 5.

in oddal v cenzuro svojo knjigo *Pravila, kako izobraževati ilirsko narečje i u obče slavenski jezik* (tisk. 1848).

Z izdajo te knjige je Majar hotel povedati, da šteje ilirski jezik za prehodno stopnjo do ustvaritve vseslovanskega jezika. Zanimiva je o tem razmerju Majarjeva opomba v pismu Vrazu iz konca 1847: »Takodjer bi rad jednu ali dve strani s cirilskimi pismeni natisnute dal, da bi se s časom tudi Slovenci po malo š nju soznanili.«⁶² Majar je upal, da jih bo natisnil v *Danici*, zakaj cirilskih znakov niti v Celovcu niti v Ljubljani ni bilo.⁶³ Očitno je Majar že takrat mislil, da bi sčasoma uvedli v Sloveniji namesto gajice cirilico na tak način, kakor je bila pred nekaj leti namesto bohoričice uvedena gajica.

Kakor je lahko videti iz povedanega, se Majarjeva ideologija ni ujemala z ideologijo hrvatskih ilircev. Majar nikoli ni bil za to, da bi Slovenci brezpogojno sprejeli hrvatski jezik in hrvatsko kulturo, kakor so to zahtevali hrvatski ilirci. Mislil je na književni jezik, pri čemer si je predstavljal sam pri sebi nekaj srednjega med slovenskim in hrvatskim jezikom. V kulturnem pogledu (na skrivaj pa tudi v političnem) je Hrvatom ilirizem predstavljal sredstvo za vzpostavitev svoje hegemonije nad Južnimi Slovani, Majarju pa stopničko do vseslovanske (jezikovne in kulturne) enotnosti. Na ta način je bil Majar ideolog slovenske različice ilirizma, čisto drugačne od hrvatske.

Majar ni bil samo ideolog slovenskega ilirizma, ampak se je tudi dejavno udeleževal družbenega življenja Slovencev. Posebno tesne so bile njegove zveze z ilirci. Ohranilo se je dvoje njegovih pisem Ljudevitu Gaju iz Celovca: z dne 14. dec. 1839 in 10. marca 1840. Pismi sta čisto poslovnega značaja: Majar je prosil Gaja za knjige in mu pošiljal predplačilo za njegovo *Danico*. Zanimivo je, da je s prvim pismom pošiljal Gaju naročnino za šest naročnikov, z drugim pa še za dva. Samo dejstvo, da se je vrsta oseb naročala na *Danico* z Majarjevim posredovanjem, je mogoče razložiti s tem, da je bil Majar očitno dejaven član kakšnega ilirskega krožka v Celovcu. V pismu z dne 10. marca 1840 je Majar zapisal stavek, da se v Celovcu zbira deset bogoslovcev dvakrat na teden in se izpopolnjuje v ilirščini.⁶⁴ Verjetno je eden izmed teh bogoslovcev ilircev bil Štefan Korošec, od katerega Majar v istem pismu pošilja Gaju pozdrav. Koroščevo pismo Gaju z dne 1. jan. 1840 potrjuje sklepanje o tem, da je v Celovcu obstajal krožek ilircev. Korošec je pisal o Majarju kot največjem rodoljubu. Obenem z njim je navedel Korošec vrsto oseb, ki so se posebno izkazale v učenju ilirskega jezika — bogoslovce iz semenišča: to so bili Josip Taušl, Josip Orožen, Leskovšeg in Otorepec.⁶⁵

Če je v letih 1839–40, sodeč po teh pismih, obstajal krožek oseb, ki so mu bile po nazorih blizu, se je čez tri, štiri leta položaj spremenil. Majar je bil poslan za kaplana v podeželsko faro Rožek, zatem pa v Žabnice, tako da so se njegove neposredne zveze s kulturnim središčem koroških Slovencev, s Celovcem, zrahljale. V pismu Vrazu iz Žabnic poleti 1843 je Majar takole razlagal prijatelju vzroke, da se mu ni posrečilo prodati knjig, ki mu jih je bil poslal: »Iz serca rad bi sem Vam vse razprodal, pa Vi sami dobro veste kaka je kod nas — vse

⁶² Majarjevo pismo Vrazu konec 1847, NSB Zg.

⁶³ Gl. op. 62.

⁶⁴ Gl. op. 52, str. 298.

⁶⁵ Gl. op. 52, str. 356.

še spi; nitko ne mara za našo narodnost i literaturu.« Majar je navajal samo dva svoja somišljenika: hudo bolnega Jarnika in duhovnika Ulago, ki je tisti čas ravno zapustil Celovec.⁶⁶ Pomladi 1844 je Majar zapisal: »Koruški vendar bogoslovci su vsi nemi, kao nemci za slovenščinu.«⁶⁷

Po Ulagovem odhodu je bil Jarnik v Celovcu edini človek, ki je bil Majarju blizu. Kakor Majar je bil tudi Jarnik rojak iz Ziljske doline in velik ljubitelj ljudskih pesmi. Jarniku niso bile tuje ideje ilirizma, saj je v pismu z dne 14. dec. 1839 iz Celovca Majar prosil Gaja, da bi Jarniku poslal *Danico* za leto 1839.⁶⁸ Leta 1843—44 je Jarnik hudo zbolel. Majar ga je redno obiskoval. »Naš Jarnik je pravi siromak — začetka meseca studenoga sam ga objiskao — ne leži u postelji, vendar je u poslednjoj bolezni na pameti i na životu oslabeo, tako da je mene u serce bolelo, ko sim ga video. Oslepuo je, da še luči pred seboj ne vidi.« Tako je z žalostjo pisal Majar Vrazu v začetku leta 1843.⁶⁹ Zatem je redno v vsakem pismu obveščal Vraza o Jarnikovem zdravju. Nazadnje je poleti 1844 Majar napisal o Jarnikovi smrti: »Gospod Jarnik je, kakor Vam je znano, umerl. Štiri dni pred smertjo bio sim pri njemu. — Vidio sim, da ga zadnokrat gledam, vendar nisim smeo mu kazati, da je ž njim tako nevarno ... oh meni je bilo prav težko.« Tudi za Jarnika ni bilo človeka, ki bi mu bil bližji in dražji od Majarja, zato je svoje največje bogastvo, knjige, Jarnik zapustil njemu.⁷⁰ Toplo osmrtnico v *Novicah*, posvečeno Jarnikovemu spominu, je napisal Majar.⁷¹

V začetku 1844 je zase nepričakovano dobil zelo važno mesto kaplana pri celovski stolnici. »To je mene vrlo razveselilo,« je pisal Vrazu. »Ta kaplanija je namreč jedna od najboljših i najimenitnejših, je u pglavitnim našim mestu.« Očitno je Majarjeva premestitev v Celovec bila delo duhovskih oblasti v Celovcu, po rojstvu v večini Čehov, ki so v neki meri ta leta bili pokrovitelji narodne prebuje Slovencev. Ko se je preselil v Celovec, je Majar takoj našel somišljenike tudi med celovškimi semeniščniki. V istem pismu Vrazu je pripomnil, da izkorišča knjižnico Hofkaplana Rečičkega še z nekaterimi mladeniči iz semenišča.⁷² Razen s semeniščniki je Majar že poleti 1844 navezal prijateljske stike s profesorjem retorike na celovski gimnaziji Karlom Robido, po rodu s Kranjskega. Majar je označil Vrazu Robido, da je »prav iskreni domorodec«, dasi ne zna drugih slovanskih narečij razen slovenskega, vendar bi nadvse rad uredil vprašanje o organizaciji pouka slovenščine na gimnaziji.⁷³ Januarja 1845 je Majar že imenoval Vrazu med kupci njegove knjige *Gusle i tambura* Mihaela Pikla, spirituala v semenišču, in štiri semeniščnike: Ferencaka Franja, Gruma Jurija, Kosarja Franja in Bosino Ivana. V istem pismu je z veseljem dostavljal: »Pri nas v Celovcu nisim več samo jaz prijatelj slavenščine, zvnaj prof. Robida

⁶⁶ Majarjevo pismo Vrazu z dne 31. jul. 1843, NSB Zg.

⁶⁷ Majarjevo pismo Vrazu z dne 21. marca 1844 NSB Zg.

⁶⁸ Gl. op. 52, str. 298.

⁶⁹ Majarjevo pismo Vrazu z dne 30. jan. 1843, NSB Zg.

⁷⁰ Majarjevo pismo Vrazu poleti (?) 1844. Pismo je brez datuma. Ker pa je Jarnik umrl 14. jun. 1844, je najverjetneje treba datirati pismo v poletje 1844.

⁷¹ Novice, list 26 z dne 26. jun. 1844, str. 103—104.

⁷² Majarjevo pismo Vrazu z dne 21. marca 1844, NSB Zg.

⁷³ Majarjevo pismo Vrazu (poleti?) 1844, NSB Zg.

je sada tudi profesor Javornik počeo se s slovenščinu pečati, novi špiritual Piki je pa z l a t a /podčrtano v izvorniku/ vreden.«⁷⁴

Že jeseni 1845 so slovenski rodoljubi organizirali v Celovcu krožek. »Kod nas v Celovcu biva od dana do dana veselejši,« je poročal Majar Vrazu. »Trije profesori, g. špiritual Piki i blizo v si slov. bogoslovci su se zauzeli za slovenščinu, koja jim je za njihov duhovski stan tudi neobhodno potrebna. Blizo 50 n a s je, koji ukupej knjige kupujemo i ukupej knjige imamo i čitamo. Bogoslovci daju vsaki mesec po deset kr. srebra, mi drugi pa nektere goldinarje na leto. Iz teh novcev se kupe knjige slavjanske ili slavjanstva se tičuče, n. p. Jordans Jahrbücher ... Sada imamo kumej jih do 200 — pa treba pomisliti, da smo še le počeli. Še g. Metelko iz Ljublane nam je daroval blizo 50 knjižic za našu družbu. Hvala mu. Bogosl. 4. leta g. Kosar se je naj više od vsih bogoslovcev prizadeo, da se je ta stvar uredila. Ne možem Vam opisati, kako mene i nas vse veseli, da se je to tako lepo obernilo.«⁷⁵

Po Majarjevem pismu je videti, da je ta slovenski krožek v Celovcu bil v svojem bistvu čitalnica s svojo knjižnico in s strogo določenimi članskimi prispevki, s katerimi so kupovali knjige. Očitno pa še občevanje med člani društva ni omejevalo na kupovanje in branje knjig. Člani so pretresali nekatera važnejša vprašanja nacionalnega razvoja. V istem pismu je Majar sporočal o prizadevanjih slovenskih rodoljubov, da bi se v Celovcu ustanovila stolica slovenskega jezika, in o njihovih željah, da bi videli po vseh slovenskih deželah same slovenske šole. Dejavnost čitalnice je že čez leto rodila svoje sadove. »U seminišču je vse drugači, kakor je še pred dveh letih bilo, vse bere slavenske stvari, kjer se je popred blizo vsaki le sramovao, da je Slovenec. Govorili smo, da bi prav bilo, da bi ta čitaonica takodjer k Matici pristupila.«⁷⁶

Konec 1847 je čitalnica nadaljevala s svojim delom. O številu njenih članov je mogoče soditi po številu celovških semeniščnikov (središče čitalnice je bilo semenišče), ki so izrazili željo, da kupijo Javornikovo slovensko knjigo Razlaga sv. pisma — bilo jih je 65.⁷⁷

V eni izmed prvih čitalnic v slovenskih deželah je Majar očitno igral ne zadnjo vlogo. Kakor v krožku semeniščnikov 1839—40 je on vodil vse stike celovške čitalnice z ilirskim središčem Zagrebom. Za to so mu dajali pravico dolgi in stalni stiki, ki jih je ustvaril s Hrvati in Štajerci. Preko Majarja, o čemer smo govorili že zgoraj, so semeniščniki dobivali knjige ilirskih pisateljev, preko Majarja je prof. bogoslovja Javornik vstopil v Matico ilirsko.⁷⁸ Majar je skušal, in to s popolnim uspehom, pridobiti mlade bogoslovce za ilirizem. »Najvažnejša novica je, da Slovenci, posebno mladi vlastenci, radi Novine i Danicu i u obče proizvode ilirskoga slovstva čitaju i da u najnovješju dobu takodjer u književnom narečju si dopisivati običavaju.« Tako je poročal Majar Vrazu konec leta 1847. Nedvomno tudi pogovori v čitalnici o njenem vstopu v Matico ilirsko niso potekali brez Majarjevega vpliva. Majar ni hotel omejevati zvez čitalnice samo na Hrvate. »Celovski bogoslovci Vas lepo pozdrave, ako ravno Vas osobno ne poznaju, i prose, da bi jim Vi svetovali, kateri serbski časopis

⁷⁴ Majarjevo pismo Vrazu z dne 21. jan. 1845, NSB Zg.

⁷⁵ Majarjevo pismo Vrazu z dne 14. okt. 1845, NSB Zg.

⁷⁶ Majarjevo pismo Vrazu z dne 11. okt. 1846, NSB Zg.

⁷⁷ Majarjevo pismo Vrazu konec 1847, NSB Zg.

⁷⁸ Majarjevo pismo Vrazu z dne 11. okt. 1847, NSB Zg.

bi bil za njih najprikladnejši. Najljubši bi jim bil slovstvenoga zaderžaja, ker političke Novine (Zagrebačke) i kmetijske Novice že imajo ... Ne vem, ali se sme naročiti: List čitališča Beogradskoga?« je pisal Vrazu v istem pismu.⁷⁹

Stike z narodnimi delavci drugih slovenskih dežel in s Hrvatsko je Majar podpiral zelo aktivno skozi vsa štirideseta leta. Najstalnejše dopisovanje se je ustvarilo med njim in Stankom Vrazom. Vsega se je ohranilo 19 Majarjevih pisem Vrazu iz let od 1842 do 1849. Majar je bil glavni Vrazov dopisnik na Koroškem, preko Majarja pa je Vraz širil knjige ilircev med slovenskimi narodnimi delavci. Jeseni 1843 in 1844 je Majar napravil posebno potovanje na Štajersko, v Zagreb in Ljubljano. Na poti ni samo zbiral ljudske pesmi, ampak je obiskal tudi duhovnike Cafu, Drobniča, Ulago, Pirša, Stojana, Ravniherja, Stanonika in Jerana. Z Vrazom in Štefanom Kočevarjem je dogovoril Majar posebna srečanja v Podčetrtku. Izmed hrvatskih ilircev je Majar razen Gaja in Vraza poznal Babukića, Vukotinovića, Demetra, Rakovca in Mažuranića.

Ker je bil eden najdelavnejših ne samo bralcev, ampak tudi razširjevalcev izdaj Matice ilirske in *Kola*, je Majar v pismu Vrazu večkrat izražal svoje mišljenje o izboljšanju izdaj. Zlasti je nastopal proti temu, da Matica tako aktivno tiska dela starih dubrovniških pesnikov, češ da to lahko ohladi bralce za Matico. »Nauk, učenost nije u rimah, nego u prostom slogu se pišu knjige učene,« je pisal Majar Vrazu marca 1844. »Samo stari dubr. pesniki nebudu nam novilirske literature pripravili.« Majar je sodil, da mora tisti, ki želi dvigniti na noge literaturo, skrbeti za to, da zbere okrog sebe kar največ živih pisateljev in živih čitateljev. Zato se mora Matica prvenstveno posvečati sodobnim pisateljem.⁸⁰ »Naša Matica neka bi bila naša, t. je celoga naroda, a ne samo starodubrovačka prepisalica i preštampalica.«⁸¹

V odnosu do dubrovniških pesnikov se je Majar strinjal z Vrazom in njegovimi pristaši, ki so nasprotno kot literarna smer s pesnikom Demetrom na čelu sodili, da mora ilirsko slovstvo temeljiti na ljudskem ustvarjanju in ne na posnemanju dubrovniških poetov XVI. stol. Takega mnenja je bil tudi I. Sreznjevski.⁸²

Kolo, ki ga je izdajal Vraz, je nasprotno želo popolno Majarjevo odobravanje: »Vsaka knjiga od Vašega ‚Kola‘ je zanimivejši. Lepa je bila druga, vendar još izvrstnejši je treća. Kolo je za nas Ilire to, što je za Čehe časopis Českeho museuma ... Od vsih strani ima u njoj lepih člankov: iz Primorja, Istrie, Slavonije, Štajerske; takova knjiga mora da dopada.«⁸³

Majar je v pismih pogosto svetoval Vrazu, naj iz *Kola* napravi redno publikacijo Matice.⁸⁴ Tedaj bi po Majarjevem mnenju odigralo vlogo lista, ki pripravlja zlitje hrvatskega in slovenskega narečja v enoten ilirski književni jezik: »Matica bi imela pisatelje iz vsih strani u Kolo vabiti, da bi se soznali i naše podnarečja s časom izgladili u jedan obče razumljivi jezik.«⁸⁵

⁷⁹ Majarjevo pismo Vrazu konec 1847, NSB Zg.

⁸⁰ Majarjevo pismo Vrazu 21. marca 1844, NSB Zg.

⁸¹ Gl. op. 80.

⁸² И. И. Лециловская: Иллиризм, Москва, 1968, стр. 231, 303, 304.

⁸³ Majarjevo pismo Vrazu z dne 8. maja 1844, NSB Zg.

⁸⁴ Majarjeva želja se je izpolnila 1847, ko je *Kolo* začela izdajati Matica. Prim. Leščilovskaja, nav. delo, str. 227.

⁸⁵ Majarjevo pismo Vrazu 14. okt. 1845, NSB Zg.

Kot v Majarjevi publicistiki tako tudi v vsej drugi njegovi dejavnosti ilirizem do 1848 ni zavzemal prevladujočega položaja. Glavno vlogo je igrala njegova prosvetna dejavnost: zapisovanje ljudske ustvarjalnosti, boj za slovensko šolo in boj za uvedbo novega slovenskega pravopisa. A tudi vsega tega ni delal zaradi prepričanja, da uresničevanje idej ilirizma ni toliko važna zadeva, ampak zato, ker je na dani stopnji razvoja narodnega osamosveščanja Slovencev bilo po njegovem mnenju bolj pereče uveljavljanje slovenskega jezika in kulture. Svojih pogledov na ljudsko ustvarjalnost, na slovenske šole idr. Majar ni po naključju naravnost izpovedoval v časnikih, medtem ko je svoje ilirske nazore razkrival predvsem v svojih osebnih pismih Stanku Vrazu.

V tistih letih neposredno pred revolucijo dobivajo svojo obliko tiste Majarjeve ideje, ki so mu spomladi 1848 dovolile, da je postal eden utemeljiteljev programa »Zedinjene Slovenije«. Podčrtati je treba, da je Majar tisti čas stal v prednji vrsti družbenega življenja v slovenskih deželah. Majar je aktivno sodeloval pri organiziranju slovensko-ilirskih krožkov v Celovcu in v boju za zamenjavo bohoričice z gajico v slovenskem pravopisu.

Kar se tiče Majarjevih vseslovanskih idej, ki so se izoblikovale v celoti že v predrevolucijskih letih, so igrale v njegovi dejavnosti še manjšo vlogo kakor ilirske ideje.

LETO 1848. ZEDINJENA SLOVENIJA IN AVSTRIJSKA SLAVIJA

Revolucija se je iz Pariza prenesla na Dunaj — sredi marca je bil tu zrušen osovraženi metternichovski režim. Prvikrat so v časnikih številni politični in nacionalni delavci dobili možnost, da so odkrito, brez strahu pred cenzurnimi posegi izpovedali svoje misli in svoje zahteve. Revolucionarni polet ljudskih množic je odločilno vplival na neenoten tabor slovenskih ilircev — mesto neopredeljenih misli je zavzela trda stvarnost, ki je zahtevala od vsakega neodložljivo odločitev, na čigavo stran se bo postavil, na stran revolucije ali na stran reakcije. Del ilircev, škof Anton Martin Slomšek in duhovnik Luka Jeran so se brez pomisleka postavili na stran popolne fevdalne reakcije; večina pa je pozdravljala marčno revolucijo in cesarjev dekret, ki je razglašal svobodo besede, tiska in združevanja.

Majar je veselo sprejel marčno revolucijo. Pozneje, avgusta 1848, je pisal o tem v časopisu *Slovenija* v svojih komentarjih ob objavi pripovedke o kralju Matjažu, ki jo je zapisal še leta 1841 po pripovedovanju osemdesetletnega očaka. Pripovedka govori, da kralj Matjaž spi v gori s svojo vojsko; prišel pa bo čas, ko se bo zbudil in prinesel srečo Slovincem. Majar je ob koncu objavljene pripovedke pisal: »Ta pripovedka se meni še le sadaj prav važna zdi, ker se je toliko od nje na tenko spolnilo.« Misel o Matjaževem prihodu se je po Majarjevem mnenju izpolnila v marčnih dneh 1848.⁸⁶

Revolucija je omogočila Majarju, da je prvikrat odkrito izpovedal svoje nacionalne nazore, ki jih je prej moral skrivati zaradi pritiska metternichovskega režima. Majar je prvi izmed Slovencev razkril svoj program v tisku.

⁸⁶ Slovenija, št. 11 z dne 8. avg. 1848, str. 44.

J. Pleterski misli, da je Majar že 17. marca 1848, to je tistega dne, ko je prišla v Celovec novica o revoluciji na Dunaju, napisal svoj znameniti članek »Kaj Slovenci terjamo?«⁸⁷ To je verjetno res, saj so se osnove Majarjevega nacionalnega političnega programa izoblikovale že pred revolucijo. Članek je objavil Majar 29. marca v Bleiweisovih *Novicah*. V njem je pisal: »Zdaj se more začeti sreča našega naroda... Vsaki izmed nas Slovencev gledaj, da po deželi mir vlada... Ne zaničujmo nobenega naroda... Vsaki naj v svoji deželi doma živi, kakor mu je drago in ljubo... Mi Slaveni pa tudi tverdo, z vso močjo od vsih tirjamo, da tudi nas puste doma po našim živeti... Mi nismo čez Nemce, Italijane ali Vogre — pa tudi oni niso čez nas... Naši poslanci naj na Dunaju zahtevajo, da moremo v Slovenii kadar koli hočemo in kakor hočemo po malim v šole in v kancelije vpeljati naš slovenski jezik.«⁸⁸ V tem članku je Majar prvi izmed slovenskih nacionalnih delavcev postavil osnovne zahteve slovenskega nacionalnega gibanja: uvedba slovenščine v šole in urade ter združenje slovenskih dežel v eno celoto. Zadnje zahteve Majar še ni določno oblikoval, vendar je to bilo iz članka jasno razbrati tam, ko je govoril o Sloveniji, kjer bodo mogli Slovenci živeti po svoje, izhajajoč iz pravice, da uvedejo v njej kjer koli in kadar koli slovenščino v šole in urade. Skoraj istočasno z Majarjem je dunajsko društvo slovenskih liberalcev Slovenija objavilo jasen program »Zedinjene Slovenije«, program, ki se je ujemal z Majarjevimi mislimi: 1. Zedinjenje vseh slovenskih dežel v eno samo politično celoto Slovenijo s svojim deželnim zborom; 2. uvedba slovenskega jezika v šole in urade; 3. zavrnitev, da bi se Slovenija pridružila Nemški zvezi. Matija Majar je postal eden izmed najbolj gorečih bojevnikov za ta program v slovenskih deželah.

Majar se ni omejil na nastop v časniku. Že v pismu z dne 19. marca 1848 je škof Slomšek nejevoljno pripomnil duhovniku Mihaelu Stojanu: »Pretirano početje prenapetega Majarja zbujata tukaj na Koroškem nejevoljo.«⁸⁹ In res je že konec marca ali v začetku aprila Majar prvi izmed slovenskih nacionalnih delavcev začel neposredno agitirati med ljudstvom. Napisal je dva letaka: »Le sem Slovenci! Poslušajte, kaj se je une dni v Dunaji (v Wieni) zgodilo. Po nemškim je povedal Casteli, Slovenzam pa Matia Majer v Zelouzu« in »Domazhi Pogovori od Konstituzije Svobode Tiska ino Narodne Strazhe«. Prvi letak je bil prost prevod nemškega letaka, ki ga je napisal I. Castelli. Opis zadnjih marčnih dogodkov na Dunaju je Majar dopolnil s svojim pozivom na volitve v nove politične organe odposlancev, ki ljubijo »Slovence, slovenski narod in kmečki stan«.⁹⁰ Namen teh letakov je bil razložiti slovenskim kmetom slovenski narodni program in jih pritegniti v boj zanj. Zato ni naključje, da sta bila napisana v jeziku, ki je razumljiv kmetom. Zaradi večje prepričljivosti in nazorosti je Majar uporabil tudi staro geslo kmečkih puntov »stara pravda«.⁹¹ Po Majarju se je to geslo krilo z vsebino besede ustava. Kmetje so vnašali vanj čisto drugo vsebino, namreč zahtevo po črtanju vseh fevdalnih bremen brez

⁸⁷ Janko Pleterski: *Narodna in politična zavest...*, str. 31.

⁸⁸ *Novice*, list 13 z dne 29. marca 1848, str. 50.

⁸⁹ Janko Pleterski: *Narodna in politična zavest...*, str. 30—31.

⁹⁰ Fran Zwitter: *Slovenski politični prerod...*, str. 111. F. Zwitter meni, da je Majarjev letak izšel pred 12. apr. 1848. /*Prim. nav. razpravo*, str. 111—112, opomba./

⁹¹ Janko Pleterski: *Narodna in politična zavest...*, str. 25—26.

odkupa. Zato geslo o »stari pravdi« v smislu konstitucije, kakor je to poudarjal Majar, ni moglo pritegniti kmetov, in to toliko bolj, ker je v letakih po tej proklamaciji obenem že tudi pozival kmete, naj dalje opravljajo svoje dolžnosti.

Glede glavnega vprašanja revolucije — brisanja fevdalnih obveznosti — je Majar stal na stališču liberalcev. Kakor Nemci, je pisal Majar, so tudi Slovani, posebno Slovenci, za pravičen odkup tlake, robote, desetine in vseh »gospodskih« davkov. Oni zahtevajo odgovornost uradnikov za opravljano uradovanje, svobodo društev, zborovanja in tiska in osebno svobodo.⁹² To, da se morajo kmetje obvezno odkupiti od svojih dolžnosti, je štel Majar za nespremenljivo dejstvo. »Če rečete, da nočete nič več plačevati, rečemo tudi mi: tudi mi vam ne plačamo več vašega ovsa in ječmena in sena.«⁹³

Majarjeva agitacija se ni omejevala na pisanje in razširjanje letakov. Dne 6. aprila 1848 je Slomšek z naraščajočo nejevoljo pisal štajerskemu opatu Matiji Vodušku: »Celovski slavist Matija Majar je začel tudi izgubljati pamet in dela peticije čisto svoje vrste, za kar zbira podpise. Če bi se s tem obrnil tudi na duhovščino Spodnje Štajerske, potem prosim, da mu odrečete vsako sodelovanje.«⁹⁴ O tej Majarjevi peticiji je bil natisnjen dopis iz Celovca v Gajevih *Novinah* dne 11. aprila 1848, napisal pa ga je Majar ali človek, ki je delil z njim iste nazore. Dopis je pripovedoval, da je Majar sestavil peticijo, ki je vsebovala zahtevo, naj se štejejo Slovenci za en narod, naj jim priznajo poseben deželni zbor in jim dovolijo stopiti v zvezo s Hrvatsko, Dalmacijo in Slavonijo. Dopisnik je pripominjal, da je pri zbiranju podpisov pod peticijo v celovškem semenišču njegov spiritual Pıkl, isti, ki je v letih 1845—1847 bil eden izmed delavcev v celovski Čitalnici, uničil 30 podpisov semeniščnikov.⁹⁵ Videti je, da so glavni Majarjevi pristaši bili ravno med študenti semenišča, ki je bilo središče celovške Čitalnice. O tem govori ne samo dejstvo, da je Majarjevo peticijo podpisalo 30 semeniščnikov, ampak tudi to, da je že 10. maja 1848. leta 69 študentov semeniščnikov podpisalo peticijo škofijskemu ordinariatu, v kateri so hkrati z nacionalnimi zahtevami (zlasti po ustanovitvi stolice slovenskega jezika v semenišču) zahtevali odstranitev spirituala Pikla.⁹⁶

Slomškova bojazen, da bi utegnil Majar poslati svojo peticijo na Štajersko, ni bila prazna. Majar se je obrnil s peticijo tudi na štajerske duhovnike. O tem priča pripomba mladega štajerskega duhovnika D. Trstenjaka v *Novicah* dne 19. aprila, kjer je med drugim pisal: »Gosp. Matija Majer, vredni naš domorodec v Celovcu, so v naše kraje poslali nekoliko takošnih resnično potrebnih ne prenapetih prošinj.«⁹⁷

Liberalno društvo Slovenija na Dunaju je ognjevito odobravalo Majarjevo dejanje in sklenilo slediti njegovemu vzgledu. Član dunajske Slovenije dr. Hladnik (poznejši predsednik Slovenskega društva v Celovcu) je pisal 26. aprila dr. Muršcu v Gradec: »Slovenija bo v kratkem tudi razdeljevala po vseh slovenskih področjih za zbiranje podpisov peticijo v Majarjevem smislu.« In dalje:

⁹² Slovenija, št. 2 z dne 7. jun. 1848, str. 5.

⁹³ Edvard Kardelj: Razvoj slovenskega narodnega vprašanja, 1970³, str. 264.

⁹⁴ Janko Pleterški: Narodna in politična zavest..., str. 31.

⁹⁵ Gl. op. 94, str. 435.

⁹⁶ Gl. op. 8, str. 117.

⁹⁷ Novice, list 16 z dne 19. apr. 1848, str. 67.

»Upamo, da bomo v kratkem od gospoda Majarja izvedeli kaj natančnejšega o njegovi peticiji, da bomo lahko vedeli, koliko je on že prej napravil v našem smislu in koliko se lahko naša peticija postavi ob njegovo.«⁹⁸ Tako je Majarjeva dejavnost služila za vzgled drugim slovenskim liberalcem. Poskus dunajskih Slovencev maja 1848, da bi neposredno agitirali med slovenskim prebivalstvom proti frankfurtskim volitvam, je v marsičem vnaprej opredeljevala Majarjeva dejavnost.

Aktivna Majarjeva agitacijska dejavnost je privedla do tega, da je nemška duhovščina zahtevala pri škofu, da Majarja premesti iz Celovca. Po Majarjevih besedah pripoveduje Nesý o tem takole: »Škof, Čeh, po imenu Lidmanský, je pozval Majarja k sebi ter ga prosil s sklenjenimi rokami, naj nikoli več ne piše nič podobnega in slovanskega. Majar mu je hladno odgovoril, da to ni mogoče. Kadarkoli se govori o panslavizmu, zmirom se misli name; sploh opažam, da sem tukaj marsikomu trn v očeh... blagovolite me drugam premestiti!« Drugi dan je že ponudil škof Majarju, naj izbira med faro v hribih in kaplanijo na Višarjah.⁹⁹ Konec aprila se je Majar odpravil na odročno slovensko podružnico, na Sv. Višarje.

Sam Albert Lidmanský je v svojem pismu deželnemu prezidiju v Ljubljani dne 25. nov. 1848 takole opisal dogodke, ki so bili v zvezi z Majarjevo premostitvijo iz Celovca: »a) Dne 3. aprila t. l. so se prijavili pri meni trije člani tuk. stolnega kapitlja in obtožili kaplana M. Majarja prevelikega navdušenja za slovanstvo; b) v isti zadevi sta se pritožila dne 26. aprila t. l. dva meščana, moža take verodostojnosti, da se mi je zdelo umestno, ker Majar ni upošteval dne 4. aprila izrečenih ustnih opominov, da sem ga na njegovo željo premestil od tukaj.«^{99a}

Agitirati proti volitvam v frankfurtski parlament Majarju zdaj skoroda ni bilo več mogoče. Vendar je na poti skozi Beljak, ko je odhajal na določeno mu mesto, uspel prepričati svoje rojake iz Ziljske doline, da niso glasovali. V zapisku, ki ga je objavil 1892 *Slovanski svet*, so povzeti nekateri momenti iz rokopisa J. Kleinmayra o Majarju. Po tem članku se je dogodek odvijal takole: V Beljaku so se Slovenci, zaslepljeni od beljaških Nemcev, zbrali na volitve v Frankfurt. Kot blisk se je pojavil med njimi mlad popotnik Majar in jim izročil 300 letakov, napisanih v slovenščini, *Frankfurta ni*. Slovenci so ta poziv na glas prebrali in pustili svoje nemške voditelje.¹⁰⁰ Majar se ni omejil samo na razdeljevanje letakov. Zgodovinar Apih dodaja tej zadevi novo potezo. Majar je nastopil pred kmeti z govorom. »Ste-li znoreli?« je govoril Majar. »Nimamo-li že cesarja? Hočete mar imeti dva cesarja in plačevati oba?« — Zadnji razlog je odločilno vplival na kmete: odšli so domov, ne da bi bili glasovali.¹⁰¹

Značilno je, da mnogi slovenski liberalci niso znali najti skupnega jezika s kmeti. Kot tak kričeč primer naj služi nastop vidnega ilirca in Majarjevega prijatelja Štefana Kočevarja pred kmeti v Poljčanah (na Štajerskem). Na zborovanju se je zbralo okoli 500 ljudi. Dokler je tekla razprava o odkupu fevdalnih obveznosti, so kmetje voljno poslušali. Brž ko so pa začeli govoriti o nacionalnih

⁹⁸ Gl. op. 9, str. 31—32.

⁹⁹ Gl. op. 48, str. 5.

^{99a} J. Jenko, *Borba za slovensko stolico...*, n. o. m., str. 21.

¹⁰⁰ *Slovanski svet*, št. 16, 1892, str. 238.

¹⁰¹ Gl. op. 1, str. 107.

zadevah, je bilo skupnega jezika konec. Oroslav Caf, štajerski duhovnik in narodni delavec, je Muršču takole opisal omenjeno zborovanje: Dr. Kočevar »je dobro govoril ino posebno iskal domorodni duh v ljudeh buditi, kar mu pak ni steklo, ker je ljudstvo ropotalo le zavoljo davkov, desetine ino desetega peneza.«¹⁰²

Majarjev agitacijski uspeh, zlasti v konkretnem beljaškem primeru, je mogoče razložiti s tem, da je do neke mere skušal povezovati nacionalno vprašanje z ekonomskimi težnjami kmetov. To dokazuje tudi njegov članek *Slaveni in Nemci*. Ko v njem nastopa proti Frankfurtu, navaja Majar vrsto izjav kmetov o vključitvi slovenskih dežel v enotno Germanijo. Nemci »bi si napravili novega cesarja, okolo njega veliko gospode, mi bi morali zvunaj naših davkov še njim tudi plačati... S našimi Nemci hočemo v prijateljstvu živeti, pa s unimi ptujemi nočemo nič imeti... Ako bi se mi in naše dežele Nemcem podvergli, njim v Frankfurt davkov plačevali, svoje sine pošiljali v vojsko za njih prid... to bi bilo resnično dobro, prav dobro — za Nemce, za nas same bi pa bilo, da se Bogu vsmili!«¹⁰³ Kakor je mogoče videti iz teh izjav kmetov, kakor jih je nabral Majar, ni brez vzroka pri svoji agitaciji proti volitvam v frankfurtski parlament postavljajl težišče na vprašanje davkov.

Majarjeva premestitev na hribovsko faro ga je odtrgala od neposredne praktične dejavnosti med Slovenci. Vendar se Majar aktivno vključil v politični boj, ko postane eden vodilnih sodelavcev liberalnega časopisa *Slovenija*, ki so ga izdajali v Ljubljani. Matija Majar je bil v letih 1848 in 1849 najtesneje povezan s tem časopisom. Ko je list 1850 prenehal izhajati, je Majar označil njegovo izhajanje za Slovence takole: »Slovenija je šla počivat. Ona je u tem kraddkem času toliko opravila za naš narod, da se to nigdar več izbrisati ne da; ona je več opravila, kakor mnogi veliki časopisi u 50 letih.«¹⁰⁴ V člankih, ki jih je objavil v *Sloveniji*, je Majar nadrobno razložil svoj politični nacionalni program. Nikoli ne pred letom 1848 ne po njem ga ni mogel tako nadrobno in jasno izpovedati.

Kakor smo že videli, so bili Majarjevi družbeni nazori zelo umerjeni. On jim niti ni prisojal odločilnega pomena. Odločilen pomen je po njegovem imelo nacionalno vprašanje. Ko je nastopal v svojem članku *Slavjani in Nemci* kot pristaš družbenih nazorov nemških liberalcev, je odločno odklanjal njihovo stališče glede nacionalnega vprašanja: »Nemci hočejo v slovenskih deželah gospodovati, ukazovati in zapovedovati, oni hočejo biti nam gospodi, mi bi pa bili njih hlapci... Mi plačujemo davke, naši sinovi branijo cesarstvo, mi dopolnujemo porazmerno vse državne dolžnosti tako dobro kakor vsaki narod — zakaj bi ne uživali tudi enakih pravic?«¹⁰⁵ Zahteva po nacionalni enakopravnosti Slovanov, posebej Slovencev, z drugimi narodi v cesarstvu se vije kot rdeča nit skozi vse Majarjeve članke.

Ta glavna zahteva slovanskih (in tudi slovenskih) narodnih delavcev pa ni našla odmeva pri nemški in madžarski buržoaziji. In tako se je postopoma

¹⁰² Gl. op. 7, knj. I., str. 110.

¹⁰³ Slovenija, št. 4 z dne 14. jun. 1848, str. 13.

¹⁰⁴ Gl. op. 7, knj. I., str. 178.

¹⁰⁵ Slovenija, št. 2 z dne 7. jun. 1848, str. 5.

Majarjev odnos do nemških in madžarskih nacionalnih in revolucionarnih delavcev počasi spreminjal. Če je v prvem članku v *Novicah* 29. marca 1848 Majar pisal: »Mi smo si v si bratje — Slaveni, Nemci, Italijani, Vogri!«,¹⁰⁶ pa v naslednjih člankih govori o Nemcih in Madžarih mnogo bolj udržano. Že v članku *Slavjani in Nemci* kaže Majar, kako hočejo Nemci samo zase izkoriščati svoboščine in pravice, ki jih je bila dala ustava, kako »zametujejo« in zatirajo slovensko narodnost in jezik in hočejo s silo zaustaviti Slované in jih pridružiti Nemški zvezi.¹⁰⁷ Kljub temu je poudarjal, da Slovenci iz srca želijo prijateljstva z Nemci, vendar na enakopravnih načelih.¹⁰⁸ V svojem naslednjem članku *Slavenska sloga* se izraža Majar o Nemcih precej ostro. Nemci govore, da jih Slovenci ne ljubijo. A kako naj ljubijo nasilneže, ki prepovedujejo uporabljati materinski jezik?¹⁰⁹ Na tako bistveno spremembo Majarjevih nazorov o odnosih do Nemcev so nedvomno vplivali dogodki v Pragi — Windischgrätzovo obstreljevanje mesta, razpust Slovanskega kongresa, vstaja Čehov in njena okrutna zadošitev. V istem članku *Slavenska sloga* je Majar ostro nastopil proti Windischgrätzu in za Pražane. Ob tem, da so Windischgrätzovi vojaki streljali na Čehe, je zapisal: Pravico pa ne morejo Nemci postreliti.« Prav tako ne morejo ne s puškami ne s topovi ubiti ideje o združenju avstrijskih Slovanov. Vendar je v tem članku, napisanem po praški vstaji, zapisal misel, da so sicer Slovani mnogo pretrpeli od drugih narodov, da pa se jim ne žele maščevati.¹¹⁰ Revolucija na Ogrskem in odnos madžarskih revolucionarjev do nacionalnih zahtev Srbov in Hrvatov sta pri Majarju povzročila zmedo. Bil je med prvimi, ki je na poziv Slovenskega društva v Ljubljani daroval za Jelačičevo vojsko 15 gold.¹¹¹ Po oktobrski vstaji na Dunaju ne najdemo pri Majarju za Nemce in Madžare drugega poimenovanja kot puntarji. Tako je Matija Majar prej kot v enem letu ostro spremenil svoj odnos do Nemcev in Madžarov — od bratskih čustev v sovraštvo. Hkrati s tem razvojem pa se je spremenil tudi njegov odnos do revolucije — iz pristaša, kakršen je bil marca, se je spremenil v njenega nasprotnika.

Ob Majarjevem primeru je mogoče z lahkoto zasledovati razvoj pogledov slovsanske liberalne buržoazije na odnose do nemških in madžarskih nacionalnih delavcev — od prijateljstva do sovraštva. Tako evolucijo je izzvalo predvsem nacionalistično stališče nemške in madžarske buržoazije in njeno nepriznavanje nacionalnih pravic Slovanom. Revolucionarni nastopi Nemcev in Madžarov so še bolj prestrašili slovsanske liberalce in jih pripravili do tega, da so se še odločneje in trdneje postavili na stran reakcionarnih sil. Vendar je treba podčrtati, da vzrok za tak razvoj slovsanske buržoazije ni bila revolucionarnost Nemcev in Madžarov. Pri Majarju je nastal v bistvu preobrat v odnosih do Nemcev in Madžarov, do njihovega revolucionarnega nastopanja jeseni 1848 neposredno po praški vstaji. V svojem odnosu do Nemcev ni delal razlik med nemškimi liberalci in nemškimi revolucionarji. Po njegovem so bili vsi frankfurtovci in puntarji in vsi so sovražili Slované. Vse to še enkrat potrjuje sklep, da je slo-

¹⁰⁶ Novice, list 13 z dne 29. marca 1848, str. 50.

¹⁰⁷ Slovenija, št. 2 z dne 7. jun. 1848, str. 5.

¹⁰⁸ Slovenija, št. 5 z dne 18. jun. 1848, str. 17.

¹⁰⁹ Slovenija, št. 16 z dne 25. jul. 1848, str. 61.

¹¹⁰ Gl. op. 109.

¹¹¹ Slovenija, št. 19 z dne 5. avg. 1848, str. 75.

vansko buržoazijo od nemške in madžarske predvsem odbil njun nespravljivi nacionalizem.

Majar je v svojih člankih v *Sloveniji* razvil skladen nacionalni program za Slovence. V prvem razdobju revolucije, prav do junija 1848 (do praške vstaje), ko so slovanski liberalci še upali, da bodo dosegli dobrohoten odnos Nemcev do nacionalnih pravic Slovanov, je Majar glavno jedro svojih moči usmeril v boj za Zedinjeno Slovenijo. Nujnost, da se ustvari Zedinjena Slovenija, je skušal utemeljevati z obstoječim stanjem. Že zdaj, je pisal Majar v članku *Slaveni in Nemci*, slovenske dežele uradno sestavljajo kraljestvo Ilirijo. Slovenci nočejo nič novega, samo združenje dveh gubernijev Ilirije, ljubljanskega in tržaškega, in pridruženje štajerskih Slovencev. Slovenci hočejo združiti vse dežele, kjer žive, v eno samo celoto; kako pa se bo ta enota imenovala, Ilirija ali Slovenija, mu je vseeno. Da ne bi razjezil Nemcev, Majar celo poskuša razložiti, da je ime Slovenija nastalo zaradi cenzurnih ovir: Metternich je prepovedal omenjati besedo Ilirija, zato so Slovenci začeli uporabljati namesto nje besedo Slovenija.¹¹²

V svojem drugem članku *Slavenska sloga* Majar nadrobno razlaga, kaj razume pod Zedinjeno Slovenijo (zdaj je že ne imenuje več Ilirijo kakor prej): »Da se Slovenci v slovenskim kraljestvu (Königreich Illyrien),¹¹³ v Štajerskej in v železni vermedii (Eisenburger Gespannschaft) na Vogerskim¹¹⁴ ... in na Venatskim¹¹⁵ ... sjeдинimo v j e d e n narod, da bodemo imeli j e d e n občij zbor in j e d n o občjo deželno vlado. Da se v naših slovenskih deželah v pisarnice in učilišče višje in nižje slovenščina upelje. Da se v Slovenii v vsih javnih službah, pri vsih oblastih, duhovskih, civilnih in vojaških naši ljudje umestijo, kateri naš jezik dobro znajo in naš narod ljubijo.«¹¹⁶ Tako je Majar v središče postavljaj vprašanje o političnem zedinjenju Slovencev. Tudi zdaj je nastopal kot najradikalnejši izmed vseh slovenskih liberalcev, saj je zahteval ne samo združenje Slovencev Koroške, Kranjske, Štajerske in Primorske kot večina liberalcev, ampak tudi Slovencev, ki so živeli na Ogrskem in v Italiji.

V vseh svojih člankih je Majar zastopal isto osnovno misel: Vsak narod avstrijskega cesarstva mora živeti v svojem domu, kakor sam hoče. Noben narod ne sme gospodovati nad drugim, ker so vsi narodi enaki. »Svoboda, enakost in bratstvo« so bila njegova glavna gesla v narodnem vprašanju. Prav strah pred tem, da bi v združeni Nemčiji, ko bi se ji pridružila Avstrija s svojimi deželami, Slovani, posebno Slovenci, nikoli ne bili enakopravni z Nemci, ampak bi nasprotno gospodstvo Nemcev nad njimi naraščalo, prav ta strah je pripravil njega, kakor tudi druge predstavnike slovanske buržoazije, do tega, da je odločno nastopil proti Frankfurtu.

Že v prvem razdobju revolucije, ko je težišče svojega dela polagal na boj za Združeno Slovenijo, je Matija Majar istočasno na vse načine poudarjal skupnost vseh Slovanov, enotnost njihovih ciljev. Tako je v članku *Slaveni in Nemci*, odgovarjajoč na napade nemškega tiska na Slovane, pisal: »Mi ljubimo iskreno vse Slavene, ker smo si bratje po kervi; kri ni voda.« In dalje: »Mi hočemo

¹¹² Gl. op. 108.

¹¹³ Kranjska, Koroška in Primorje.

¹¹⁴ Prekmurje, spadajoče v Železno županijo na Ogrskem.

¹¹⁵ Beneški Slovenci, živeči na Beneškem.

¹¹⁶ Slovenija, št. 16 z dne 25. jul. 1848, str. 62.

kakor bratji se združiti, se v vsih pravičnih rečih med seboj podpirati.« Če se hočejo Nemci združiti s svojimi brati, živečimi zunaj avstrijskega cesarstva, kako da se ne bi mogli združiti Slovani, živeči v Avstriji?¹¹⁷ Majar je na vse načine propagiral prijateljstvo z avstrijskimi Slovani. Zlasti se je bojeval za tesne zveze s Srbi in Hrvati — v tem so se kazale njegove dolgoletne ilirske simpatije. Na Majarjevo pobudo so maja 1848 koroški in drugi slovenski narodni delavci (podpisali so se Robida, Majar, Cigale, Einspieler in drugi, vsega skupaj 14) poslali pozdravno pismo srbski skupščini v Sremskih Karlovcih. Ko so slišali za sklicanje srbske narodne skupščine, je govorilo pismo, so se koroški Slovenci odločili, da pozdravijo srbske rodoljube, »da jim podamo roko kot bratom in sorodnikom, da jim izpovemo željo po slogi in iskrenem prijateljstvu, da ponovimo in obnovimo staro zvezo, ki jo je med nami ustvaril Bog z močjo krvi in jezika, pa so jo nesrečni časi in hudobni ljudje uničili z dvojnimi mečem svoje sovražne politike, in da jim povemo, da se nam bo v slogi Srbov, Hrvatov in Slovencev spet povrnilo sonce stare sreče in nove slave.«¹¹⁸ Osnovna ideja pisma — krvna in jezikovna enotnost Slovencev, Srbov in Hrvatov, nujnost, da se obnovi pretrgana zveza teh narodov — je izstopala kot stržen v nazorih ilircev. Majar pa je šel še dalj. Majar je pisal o enotnosti vseh avstrijskih Slovanov, še več — o enotnosti vseh Slovanov sploh. V že pogostokrat navajanem članku *Slavjani in Nemci* je Majar s ponosom poudarjal, da je vseh Slovanov 80 milijonov in da smo »jeden od največjih narodov na zemlji«. Slovani imajo v posesti polovico Evrope, tretjino Azije in velik del Amerike [Majar je tu verjetno mislil Aljasko — I. Č.]. »Nad Slaveni nigdar sonce ne zaide.«¹¹⁹

Vendar se je Majar v tem prvem razdobju revolucije omejeval zgolj na obče izraze svojih simpatij in obćih čustev za Slovane in ni postavljaj skupnega političnega programa za avstrijske Slovane. Toda sorazmerno s tem, kako so naraščala nacionalna trenja med Nemci in Slovani, sorazmerno s tem, kako se je vedno bolj razkrivala nestvarnost upanja na pristanek nemške buržoazije, da prizna narodne pravice Slovanov, je Majar vedno bolj obračal svoje poglede k drugim avstrijskim Slovanom — v njih vidi edine zveste zaveznike Slovencev v boju za narodne pravice.

Julija 1848 je v članku *Slavska sloga*, kjer je razvijal načrt Zedinjene Slovenije, hkrati s tem Majar pisal o tesnejšem združevanju Slovencev s Hrvati in Srbi in utemeljeval na ta način nujnost tega združevanja. Prvič uporabljajo Hrvati in Srbi v pisarnah materinski jezik. »To bi bilo tudi za nas dobro,« zakaj: »Ne pozabite, da je v deželi vsigdar tisti gospodar, katerega jezik se v pisarnicah piše in govori.« Drugič je pri Hrvatih »sol dober kup« — tudi to bi bila ugodnost za Slovence. Nazadnje smejo Hrvati prosto sejati in prodajati tobak — od take pravice bi Slovenci tudi mogli imeti pomemben dohodek.¹²⁰ V tem članku seveda Majar ne govori naravnost, ob kakšnih pogojih naj se Slovenci združijo s Hrvati in Srbi, a njegov načrt Združene Slovenije, vpleten v ta članek, kaže, da Majar ni mislil na popolno politično zlitje Južnih Slovanov v Avstriji, temveč na zvezo Srbov, Hrvatov in Slovencev na federativnih načelih.

¹¹⁷ Gl. op. 108.

¹¹⁸ Dr. Milan Prelog: *Slavska renesansa*, Zagreb, 1924, str. 325—326.

¹¹⁹ *Slovenija*, št. 4 z dne 14. jun. 1848, str. 13.

¹²⁰ *Slovenija*, št. 16 z dne 25. jul. 1848, str. 61—62. Majar je prvič postavil program zedinjenja Slovencev s Hrvati že v začetku aprila 1848. Gl. zg. str. 23.

Kar se tiče drugih avstrijskih Slovanov, je glede njihovih odnosov Majarjevo stališče v članku *Slavenska sloga* manj jasno. Majar se za zdaj bojuje samo za to, da bi se vsi avstrijski Slovani združili v en narod, da bi vsi nastopali složno: »Slaveni! ako se složimo, po bratovsko ljubimo in svedinimo, bodemo močni in imenitni... mi bodemo svobodni, to se pravi nad nami ne bode nobeden narod gospodoval, mi bodemo svoje pravice lahko branili in si novih preskerbeli.«¹²¹ Zdaj je Majar že odkrito izjavljal, da samo v slogi in enotnem dejanju vseh Slovanov vidi možnost, da si Slovani pridobijo svoje narodne pravice. Slovani se morajo držati Avstrije, Slovani morajo Avstrijo rešiti, a čeprav je na koncu svojega članka Majar razglašal nedeljivost in celovitost avstrijskega cesarstva, se je ta Avstrija, ki jo je mislil rešiti Majar, stvarno razlikovala od predrevolucionarne Avstrije. Predvsem je narahlo pripominjal, da Slovani ne mislijo ovirati Madžarov in Nemcev delati to, kar sami hočejo, očitno misleč pod tem njihovo ločitev od Avstrije. Vendar je že v naslednjem stavku pripominjal: »Mi Slaveni se deržimo našega cesarja — njemu še ostanejo lepe slavenske kraljestva, namreč: Slovenia (Königreich Illyrien), Horvatska, Slavonia, Dalmacia in vojvodina Serbska; Česka, Galicia, Vladimiria in Morava s ugersko-slovenskim.«¹²² Ta slovanska Avstrija bi morala biti ustavna monarhija. Prav za rešitev take nove slovanske Avstrije se je Majar tudi bojeval.

Po zadušitvi dunajske vstaje, ko je odpadlo vprašanje o pridružitvi avstrijskih Nemcev k Nemčiji, je Majar nastopil z drugim načrtom. Če že ni mogoče ustvariti čisto slovanske Avstrije, tedaj je treba poskrbeti za pravice Slovanov znotraj dotedanje mnogonarodne Avstrije. V članku *Dežele našega cesarstva* je Majar razvil najnadrobneje svoj politični avstroslavistični program. V njem je izhajal iz dejstva, da bo v Avstriji živelo pet različnih narodnosti: Slovani, Nemci, Madžari, Romuni in Italijani. Med njimi je nujno določiti meje, upoštevajoč pri tem eno samo načelo — po tem, kje kak narod živi. Vsa Avstrija mora imeti skupen državni zbor in »središčno vlado«, ki bi imela na skrbi stik s tujimi državami, finance, vojsko in trgovino. Ta vlada bi bila odgovorna vsemu cesarstvu. Za vse druge posle bi vsak narod imel svojo posebno vlado. »Le samo po takej svezi svobodnih narodov (Foederation) je mogoče naše cesarstvo, sostoječe iz več narodov, krepko, močno in srečno vstanoviti.« — »Vsa plemena slavenska v našem cesarstvu so samo jedno jedini slavenski narod.« Zato naj se ustanovi »slavenski zbor (slawischer National-Landtag) blizo tako osnovan, kakor letošnji v Pragi, na kateri bi vsako slavensko pleme poslalo porazmerno poslanikov«. Ta zbor bi obravnaval potrebe in želje vsakega plemena. Enako bi se ustanovila skupna uprava (»opravništvo — Verwaltung«), ki bi »vse upravljalo, kar ves slavenski narod zadene«. V tej upravi bi »vsako pleme imelo svoje ljudi«. To »vseslavensko opravništvo... bi vse upravljalo, kar ves slavenski narod zadene, in vse karkoli bi nekako pleme imelo s vlado ali s drugim kakim narodom avstrijskim opraviti«. Tako slovansko politično združenje — Slavija — bi bilo ustvarjeno po načelu federacije. Vsako slovansko pleme bi imelo svojo skupščino, svojega gubernatorja in svojega vojaškega poveljnika. Slovanska plemena (Majar jih našteje v Avstriji osem: »Slovenci, Dalmatinsko-Horvaško-Slavonci, Serblji, Čehovi, Moravani,

¹²¹ Slovenija, št. 14 z dne 18. jul. 1848, str. 53.

¹²² To je Slovaška. Gl. Slovenija, št. 13 z dne 15. jul. 1848, str. 49.

Slovaki, Poljaki, Rusini) morajo biti enakopravni, niti eno izmed plemen ne sme gospodovati drugim. Majar posebej poudarja, da morajo imeti Poljaki svoje in Rusini svoje »opravištvstvo«, zato da Rusini ne bi imeli povoda obdolževati Poljake, da hočejo gospodovati nad njimi.¹²³ O načelih slovanske federacije je pisal Majar Vrazu dne 22. nov. 1848, to je mesec dni pred izidom članka *Dežele našega cesarstva*: »Po mojem mnenju je neobhodno potrebno, da se vsi Slavenci našega cesarstva dveh pravil držimo: 1. U našem cesarstvu je samo jeden jedini slavenski narod; proti vladi i proti ostalim narodom naše države ne smemo nikada stati po plemenih razdeleni — to bi bila naša propast. 2. ... Vsa ova plemena su si jednaka, popolnoma medjusobno ravna. — Ako pervoga pravila se ne držimo, budemo proti vladi i proti ostalim avstrijskim narodom — slabi; ako drugo pravilo zanemaramo — propadne nam sloga, uzajemnost i bratinstvo; nesloga i prepir bi ostala med pojedninimi plemeni našimi. To se meni pak čini najveća narodna nesreća.«¹²⁴

Majar je torej priznaval, da Slovani v Avstriji leta 1848 ne predstavljajo enega samega naroda, ampak da obstoji osem samostojnih slovanskih plemen (narodov). Vendar je menil iz političnih razlogov, da vendar morajo nastopati kot »en sam narod«, zakaj sleherni izmed slovanskih narodov je sam zase pre-slaboten, da bi zavaroval svoje pravice tako v boju proti avstrijski vladi kot tudi v boju proti drugim (neslovanskim) nacionalnim gibanjem v Avstriji. Značilna je ena poteza: Majar v pismu šteje vlado ne za zaveznika, ampak za nasprotnika Slovanov.

Na Majarjev avstroslavistični program so odločilno vplivali avstroslavistični programi Slovanskega kongresa v Pragi. Izmed vseh je bil očitno Majarju najbližji program Libelta, poljskega revolucionarja, ki je z Bakuninom predstavljal na kongresu levo krilo. Če so na primer drugi avstroslavistični programi (Palackega, Ljubomirskega idr.) mislili na vključitev v Avstrijo vseh narodnosti, živčevih v Donavskem porečju, pa je imel Libeltov program v vidu samo slovanske narode. Isto tendenco zasledimo tudi pri Majarju — spočetka govori prav tako o čisto slovanski federaciji, pozneje pa dopušča udeležbo v avstrijski zvezi tudi drugim narodom, vendar pri tem poudarja, da morajo Slovani v tej zvezi predstavljati eno enoto v odnosu do drugih narodnosti, Slavijo, ki sama po svojem ustroju ni nič drugega kot slovanska federacija. Tako kakor Libelt je tudi Majar posebej poudarjal, da mora biti sleherni slovanski narod v federaciji enakopraven in da noben ne more gospodovati nad drugim. Toda drugače kakor levičarji je bil Majar mnenja, da mora biti nova federacija monarhija in ne republika. V tem se je kazal njegov liberalizem.

Zanimivo je, da se Majar v svojem zadnjem načrtu o ustvaritvi slovanske federacije v okviru federativne Avstrije prav nič ni dotikal vprašanja o posebnih bližjih odnosih med Južnimi Slovani. Nasprotno je poudarjal, da se vsako slovansko pleme mora združiti z vsemi drugimi avstrijskimi Slovani in ne samo enim izmed njih (npr. Slovenci samo s Hrvati, Čehi samo s Slovaki itn.). Vsako pleme mora šteti za svojo domovino vso avstrijsko Slavijo. Majar je torej že proti koncu 1848 opustil ilirska stališča. Če so prejšnji njegovi načrti in izjave v svoji osnovi poudarjali tesno zvezo ilircev, o odnosih z drugimi avstrijskimi

¹²³ Slovenija, št. 51 z dne 26. dec. 1848, str. 201—202.

¹²⁴ Majarjevo pismo Vrazu z dne 22. nov. 1848, NSB Zg.

Slovani pa je govoril s čisto občimi besedami, se je zdaj odrekal posebni zvezi Južnih Slovanov v korist zveze vseh avstrijskih Slovanov skupaj.

V vseh svojih člankih je Majar neprestano razvijal eno samo idejo, sicer skupno vsem slovanskim liberalcem: da je treba na vsak način rešiti Avstrijo. Kakor smo že govorili zgoraj, je mislil na rešitev ne obstoječe Avstrije, ampak tiste Avstrije, ki bi jo bilo treba šele ustvariti. Toda obstoječa stvarnost je priviedla do tega, da se je Majarjev boj (enako kakor boj drugih avstroslavistov) za novo slovansko Avstrijo spremenil v brezpogojno oporo Habsburžanom proti revoluciji, njegovo sovraštvo proti nacionalnemu tlačanju pa v sovražen odnos do revolucionarnega Dunaja in revolucionarne Ogrske.

Majarjev odnos do Rusije kot države je bil posebno v času do praške vstaje odklonilen. Ko je v članku *Slaveni in Nemci* odgovarjal na nemške obdolžitve, da hočejo Slovani preiti pod oblast Rusije, je pisal: »... Nam je svoboda ljubši, kakor vsaka sila; bodi ruska, bodi frankfurtska.«¹²⁵ V enem svojih zadnjih člankov leta 1848 *Sloga slovenskih družtev* je Majar proti nemškim obtožbam, da se Slovani usmerjajo proti Rusiji, ponovil besede F. Palackega: »Mi Slovani pravimo: Ako bi avstrijskega cesarstva še ne bilo, mi bi si ga iz noviga osnovali.«¹²⁶ Tako se leta 1848 Majarjeve slovanske politične ideje in načrti še niso trgali iz okvira Avstrije. Po Majarjevem mnenju Rusija tisti čas v nobenem primeru ni bila zvezda vodnica, nasprotno misli, da bi bilo zedinjenje z njo za Slovenijo nesreča, enako kakor njena vključitev v združeno Nemčijo. Tudi to je razumljivo — tlačanska Rusija v časih Nikolaja I. ni mogla privlačevati liberalno usmerjenega Majarja.

Tudi Majarjevimi prihodnjim prijateljem v Rusiji so bile njegove ideje popolnoma tuje. Ohranili so se odgovori ruskega slavjanofila I. S. Aksakova na vprašanja, ki mu jih je zastavil vladni uradnik nekako proti koncu štiridesetih ali na začetku petdesetih let. Na uradnikovo vprašanje, kako gleda na možnost, da bi se Avstrija iz nemške spremenila v slovansko državo, je Aksakov odgovoril: »To bi bilo pač zelo žalostno, zato ker bi nastanek samostojne, močne slovanske monarhije ob Rusiji pritegnil k njej vsa južna slovanska plemena, ki jih mi sedaj od sebe odbijamo, Rusiji pa bi vzel pomen, da bi bila enoten sklop pravoslavja in slovanskih načel na zemlji.«¹²⁷ To, kar se je Majarju tisti čas zdela največja sreča, je bilo na ta način za ruske slavjanofile nesreča.

Tako različna so bila gledišča Majarja in ruskih slavjanofilov o uresničenju slovanskega združenja. V omenjenih odgovorih je Aksakov poudarjal, da je to sovražno ideji panslavizma, prvič zato, ker bi bilo »za to neobhodno potrebno, da imajo slovanska plemena isto vero«, drugič zato, ker bi se »vsi različni elementi slovanskih narodnosti mogli razkrojiti in zliti v eno celoto samo v drugem najmočnejšem, celovitem elementu, to je v ruskem«, in tretjič, ker je »večji del slovanskih plemen že okužen z vplivom trhlega zahodnega liberalizma.«¹²⁸

Glede vseh navedenih vprašanj je katoliški duhovnik zavzemal stališča, ki so se razlikovala od stališč slavjanofilov. Prvič nikoli ni zastopal stališč vojsku-

¹²⁵ Gl. op. 108.

¹²⁶ Slovenija, št. 47 z dne 12. dec. 1848, str. 186.

¹²⁷ Иван Сергеевич Аксаков в его письма, Москва, 1888, II, стр. 159—160.

¹²⁸ Gl. op. 127.

joče se verske nestrpnosti. Leta 1849 se je s spoštovanjem izražal o pravoslavlju in je med vzroki, zakaj se Slovani ne morejo odpovedati cirilici, navajal njeno široko razširjenost v cerkvenih obredih pravoslavcev in unijatov.¹²⁹ Pozneje, v sedemdesetih letih, je Majar jasno izpovedal svoj odnos do verskega vprašanja: »Različna veroizpovedanja u Slavjan naprotiv slavjansku nauku, slovstvo i uzajemnost nimalo ne mešaju... vsi se deržimo serbske poslovice: Brat je mio koje vere bio... ako bratski činit i postupajet.«¹³⁰ Drugič zedinjenje Slovanov Majarju nikoli ni pomenilo, da naj bi vsa plemena pogoltnil en sam, kateri koli, četudi najmočnejši narod. Nasprotno je poudarjal, da morajo slovenska plemena imeti v skupni zvezi enake pravice.¹³¹ Kar se tiče »zahodnega liberalizma«, ki je izzival nezadovoljstvo pri Aksakovu, pa je vprašanje bolj zapleteno. Pri reševanju osnovnega družbeno-gospodarskega vprašanja, posebno glede nujne odprave fevdalnih dolžnosti, so bili Majar in slavjanofili iste misli. A v perspektivi je Majar polagal osnovne upe na razvoj individualnega kmečkega gospodarstva, slavjanofili pa na izenačevalna in kolektivistična načela vaške občine.

Na ta način se Majarjevi nazori niso ujemali leta 1848 v vseh glavnih vprašanjih slovanske enotnosti (ustvaritev slovanske Avstrije, pogoji za zedinjenje Slovanov) z nazori ruskih slavjanofilov.

Na kakšen način je mislil Majar doseči svoje namene? Samo po zakoniti poti. To legalnost podčrtava v vseh svojih člankih. Upor, vstaja je zanj največji prestopok, posebno če ga zagrešijo Nemci ali Madžari. Kar se tiče Slovanov, na primer praške vstaje, Majar Slovanov ni naravnost obsojal. Njegova ostro obsojajoča reakcija na Windischgrätzova dejanja nam dovoljuje sodbo, da Majar do Čehov ni bil tako strog kakor do Nemcev in Madžarov. A legalna pot je bila zanj edino sprejemljiva. V *Novicah* dne 29. marca 1848 je pisal o kmečkih nemirih: »Razbojništvo in nemir še nista nobedne dežele osrečila; razbojnik in tisti, ki je o b r o p a n — obadva sta siromaka!«¹³²

V članku *Sloga slovenskih družtev* daje Majar izdelan program, kako bodo Slovani dosegli svoje namene. Ustava je dala pravico ustanavljati društva. Kdor se svojih pravic ne poslužuje, bo propadel. Slovenci morajo ustanavljati društva, saj en človek ne more biti istočasno po vsej Sloveniji in povsod prispevati k sreči svojega naroda, društvo pa to lahko napravi. Slovenska društva je treba ustanavljati v vsakem okrožnem mestu. Imamo jih že na Dunaju, v Gradcu, Ljubljani, Trstu, Celovcu in Gorici, a v Mariboru, Celju, Novem mestu, Postojni in Pazinu jih je treba še ustanoviti. Sleherni zavedni Slovenec mora stopiti v društvo svojega okrožja. Na društvenih zborovanjih je nujno treba govoriti o domorodnih rečeh, na njih morajo brati člani slovenske časnike, deklamirati pesmi in peti slovenske verze in napeve. Matija Majar je kazal na to, da glavni namen slovenskih družtev nikakor ni kulturno-izobraževalna, ampak politična dejavnost. Sleherno društvo je dolžno, »da sile in moči slovenskih domorodcov in vlastencov zjedini — da Slovence s deržavnimi (politiškimi) zadevami bolj soznani — da slavenska plemena med seboj bliže upozna in sčasoma u jeden

¹²⁹ Slovenija, št. 7 z dne 23. jan. 1849, str. 25.

¹³⁰ Slavjan, št. 4, 1874, str. 55.

¹³¹ Slovenija, št. 51 z dne 26. dec. 1848, str. 201.

¹³² Novice, list 13 z dne 29. marca 1848, str. 50.

austrijansko-slavenski narod zloži in združi — zadnič si prizadeva s vsimi zakonitimi sredstvi... ustavne pravice pri Slavenih in u celej deržavi u djanje upeljati, da ne ostanejo samo na papirju.« Vsa slovenska društva morajo biti člani večjega zedinjenega slovenskega društva, ki eno roko poda Vseslovanski Lipi v Pragi, drugo pa svojim bratom Hrvatom in Srbom. Vsako slovensko društvo v sestavu enega vseslovenskega ohranja svojo popolno samostojnost in je odgovorno samo za svojo dejavnost. Vsa društva so enakopravna. Med seboj si prijateljsko dopisujejo, si vzajemno svetujejo, javljajo potrebe naroda, hkrati izrabljajo zakonita sredstva, po katerih je mogoče priti do uresničenja narodnih teženj, podpirajo se med seboj v svoji dejavnosti. Vseslovensko društvo mora ob določenih rokih sklicevati v Ljubljano obče skupščine, na katere naj okrožna društva pošiljajo svoje delegate.¹³³

To je po Majarjevem mnenju pot, da si Slovani zagotovijo svoje narodne pravice. Majarjev načrt se je do neke mere kril z načrtom uredništva lista *Slawisches Centralblatt* v Pragi, z načrtom, ki je bil objavljen v *Sloveniji*. Ta načrt je predlagal združenje vseh slovanskih društev v enoto pod imenom Slovanska ali Vseslovanska Lipa, njegovo središče pa naj bi bila Praga.¹³⁴ Toda iz češkega načrta ni bilo mogoče razkriti značaja dejavnosti tega društva — načrt je govoril samo o literarnih zvezah in o ustanovitvi občeslovanske knjižnice v Pragi. Nepojasnjeno je ostalo območje dejavnosti enega izmed predlaganih odborov Vseslovanske Lipe, ki naj bi predstavljal avstrijsko slovanstvo pri evropskih narodih. A prav o politični dejavnosti predlaganega društva češki načrt ni nič govoril. Drugače kakor Čehi pa je Majar naravnost poudarjal v svojem načrtu politični značaj slovenskih društev, medtem ko je slovstveno dejavnost omenjal samo mimogrede. Nujnost zveze vseslovenskega društva z Vseslovansko Lipo v Pragi in s srbskimi in hrvatskimi društvi je Majar izvajal iz samega namena občeslovanskega društva: »da slavenska plemena med seboj bliže spozna in sčasoma u jeden austrijansko-slavenski narod zloži in združi.«¹³⁵

In še po eni strani je zanimiv Majarjev načrt: kot eden izmed ciljev slovenskih društev se je predpostavljala razlaga narodnih potreb in določitev tistih zakonitih sredstev, s katerimi je mogoče izvojevati njihovo uresničenje. Značilno je, da se v nobenih pravilih posameznih slovenskih društev tega časa vprašanje ni tako postavljalo. O narodu in njegovih težnjah ni bilo niti besede. To pa ni naključje. Drugače kakor večina slovenskih liberalcev, ki so bili daleč od ljudstva, je Majar znal prisluhniti in sočustvovati s težnjami slovenskih kmetov (kajpada v mejah svojega liberalizma), znal je govoriti z njimi v razumljivem jim jeziku.

Če v celoti ocenimo Majarjeve socialno politične nazore, so v svojem jedru bili liberalni. V nacionalnem vprašanju Majar nastopa kot dosleden pristaš samostojnega narodnega razvoja in kot glasnik tesnega prijateljstva in političnega združenja slovanskih narodov Avstrije na federativnih načelih. Edini izmed vseh slovenskih liberalcev je stavil predlog, da se združijo stvarno vse slovenske dežele, vključno s Prekmurjem in Beneško Slovenijo. Ne imenuje ga zaman Apih v svoji knjigi »skrajnega slovenskega levičarja«.

¹³³ Slovenija, lista 47 in 48 z dne 12. in 15. dec. 1848, str. 186, 189—190.

¹³⁴ Slovenija, št. 31 z dne 17. okt. 1848.

¹³⁵ Slovenija, št. 48 z dne 15. dec. 1848.

Maloštevilni slovenski liberalci so leta 1848 predstavljali koristi nekaterih krogov slovenskega izobraženstva, porajajoče se slovenske industrijske buržoazije in delno vaške buržoazije. Majarjev socialni program je ustrezal težnjam progresivnih krogov slovenske buržoazije. Po drugi strani se ni križal s koristmi tistega dela trgovsko-oderuške buržoazije, ki je obvladovala stranske veje fevdalnih obveznosti (predvsem pravico pobiranja desetine); kupila jih je od propadajočih graščakov, ker je predvidevala odkup fevdalnih obveznosti.

Majar je bil eden izmed zelo maloštevilnih slovenskih narodnih delavcev tistega časa, ki so skušali, čeprav le delno, povezati zahteve po Zedinjeni Sloveniji z gospodarskimi zahtevami kmetov (zmanjšanje davkov, brisanje fevdalnih obveznosti, čeprav za ceno odkupa).

Ko je agitiral proti volitvam v frankfurtski parlament, je Majar predvsem opozarjal na povečanje davkov; ko je zastopal misel o zedinjenju s Hrvati in Srbi, je predvsem poudarjal gospodarske ugodnosti tega zedinjenja (cenena sol, pravica saditi tobak itn.). Vse to dokazovanje je bilo preračunano na pridobitev kmetov, predstavljalo je samo po sebi poskus združiti narodne zahteve z družbenimi. Vendar Majar v tem poskusu ni bil dosleden. Ko si je prizadeval pritegniti kmete v narodni boj z drobnimi gospodarskimi ugodnostmi, nikoli v svojem liberalnem prepričanju ni storil edinega koraka, ki bi bil mogel kmete pridobiti za nacionalni program — da bi bil združil narodne zahteve Slovencev in zahteve kmetov, da se rešijo fevdalnih dolžnosti brez odkupa. Čeprav je včasih Majarjeva agitacija med kmeti imela uspeh, pa je ob vsem tem bil kmetom Majarjev program tuj.

Ne glede na to, da je bilo glavno delo Matije Majarja v razdobju revolucije 1848 posvečeno političnim vprašanjem, Majar ni pustil vnemar tudi svojega filološkega dela. Jeseni 1848 je izšla njegova knjiga *Pravila kako izobraževati ilirsko narečje i u obče slavenski jezik*. To knjigo je Majar napisal pod vplivom knjige, ki je izšla 1846 v Pragi pod naslovom *Hlasové o potřebě jednoty spisovného jazyka pro Čechy, Moravany a Slováky*. Ta zbornik je prinašal tudi članek Jana Kollára, naperjen proti dejavnosti L'udovíta Štúra o ustvaritvi samostojnega slovaškega knjižnega jezika.¹³⁶

Temeljna vsebina Majarjeve knjige je obsežna v naslednjem: Enoten slovanski jezik je bil že v davnini široko razširjen, bogat in razvit. Enoten slovanski jezik se deli na štiri narečja (češko, poljsko, ilirsko in rusko) in 14 do 16 podnarečij. Ker je vsako podnarečje izoblikovalo svoj književni jezik, slovansko slovstvo zaostaja za slovstvi drugih evropskih narodov. Edina pot, ki vodi do razcveta slovanskega slovstva, je ustvaritev ene same velike literature namesto 14 do 16 majhnih. Zato je treba od vsega začetka vsa podnarečja skrčiti na štiri glavna slovanska narečja. Južni Slovani morajo ustvariti ilirsko književno narečje. Prvo in glavno pravilo za to se glasi: »Piši v svojem ilirskem podnarečju tako, da bi bilo kolikor mogoče podobno vsem ilirskim podnarečjem, obenem pa se ne oddaljevalo od drugih slovanskih narečij.«

Ideja o ustvaritvi enega samega vseslovanskega jezika je bila tuja tako Janu Kolláru kakor tudi njegovim ilirskim somišljenikom. Majar je speljal idejo Kollárove slovanske vzajemnosti do logičnega konca, ko je zagovarjal tako

¹³⁶ Gl. op. 7, knj. I., str. 279—280.

stopnjo vzajemnosti, ki bi pomenila že popolno zlitje slovanskih jezikov in slovanskih narodov v eno celoto.

Majarjeva *Pravila* so izražala ne glede na svoj literarno-filološki značaj Majarjeve politične nazore. Toda če je v Majarjevih političnih člankih videti zgolj prehod od ilirizma k avstroslavizmu, pa so *Pravila* že nakazovala prehod od ilirizma k vseslovanskim idejam. Iz tega je mogoče izvajati sklep, da Majar tudi leta 1848 ni bil prepričan avstroslavist, ki bi bil omejil svoje namene samo na zedinjenje zgolj avstrijskih Slovanov. Avstroslavistični Majarjev politični program v letu 1848 je izhajal iz stvarnih razmer v državi, ki je omogočala načrtovati bližnje politično zedinjenje samo avstrijskim Slovanom. Dejstvo pa, da je Majar pri razvijanju avstroslavističnega programa vztrajal istočasno na izoblikovanju vseslovanskega jezika, kaže na to, da sta bila za Majarja tako avstroslavizem kakor ilirizem samo korak k vseslovanski ideji.

Leta 1848 je Majar nadaljeval s svojo prosvetno dejavnostjo.

Jeseni 1848 je Majar poskušal dobiti mesto predavatelja slovenskega jezika v celovškem semenišču. Ohranilo se je njegovo pismo z dne 25. sept. 1848, v katerem je dokazoval, da je stolica za poučevanje slovenskega jezika in slovstva neobhodno potrebna ne samo Slovincem, ampak tudi Nemcem na Koroškem. Ker je med bogoslovci celovškega semenišča, tako poudarja Majar v pismu, dve tretjini Slovencev, je poučevanje slovenskega jezika v njem še posebej potrebno. Majar je v pismu nadaljeval, »da je pripravljen prevzeti brezplačno učiteljsko mesto za poučevanje slovenskega jezika in literature v Celovcu ter da je zadovoljen le s plačo mestnega kaplana«. ¹³⁷

Ko je Majar stavil ta predlog prosvetnemu ministrstvu, je zasledoval dvoje namenov. Prvič je želel, da se uvede predavanje slovenskega jezika v celovškem semenišču, in drugič si je prizadeval, da bi se sam vrnil v Celovec in se tako znova znašel v vrtincu političnega življenja.

Ministrstvo je na osnovi Majarjevega pisma pismeno vprašalo za mnenje o njem ljubljanski gubernij, ta pa se je s svoje strani obrnil na celovško škofijo. Dne 14. nov. 1848 je kapltar in župnik stolne cerkve, pri kateri je bil Majar prej kaplan, Ivan Wizeling dal kratko karakteristiko o Majarju. Pisal je, da je Majar »vršil z vso vnelo in pridnostjo poklicne dolžnosti in obrede« v stolni cerkvi in da je bila »njegova nrvstvenost neoporečna«. Istočasno pa se je Wizeling izrazil proti njegovi vrnitvi na prejšnje mesto, ker ima cerkev dovolj kaplanov, razen tega pa je povezovanje predavanja slovenskega jezika s kaplansko službo po njegovem mnenju praktično nemogoče. Celovski škof A. Lidmanský je v svojem pismu dne 25. nov. deželnemu prezidiju odgovoril odklonilno, ljubljanski prezidij pa je prosvetnemu ministrstvu v svojem pismu, ki mu je priložil dopis celovškega knezoškofa, odgovoril še ostreje in določneje: Majar je bil poslan iz Celovca »zaradi preživahne vnetosti za slovanstvo«; zato njegova vrnitev v Celovec ne bi bila priporočljiva. Na osnovi škofovega odgovora je prosvetno ministrstvo odklonilo Majarjevo prošnjo. ¹³⁷ Vendar njegovo zanimanje za šolo ni ugasnilo. V začetku leta 1849 je Majar napisal daljši članek o slovanskih učbenikih. V tem članku, namenjenem vsem slovanskim društvom, se je kot rdeča nit vila misel o enotnosti Slovanov. Po Majarjevem mnenju bi

¹³⁷ J. Jenko: Borba za slovensko stolico..., Svoboda II, št. 4, Celovec 1949, str. 19—20, 20—22.

morali biti vsi učbeniki za slovanske šole sestavljeni v vseslovanskem duhu in po vsebini enaki za vso avstrijsko Slavijo. Znanstvene zahteve bi morale biti skupne. Pri vsem tem pa bi učbeniki morali biti napisani v materinskem jeziku vsakega slovanskega plemenskega narečja. Gramatik bi smelo biti samo četvero: jugoslovanska, čehoslovanska, poljska in rusinska.

V zvezi z Majarjevo dejavnostjo leta 1848 nastane še eno vprašanje: Koliko so njegov program in njegove ideje vplivali na njegove sodobnike? Če se seznanimo z vsebino časnika *Slovenija* za leto 1848, je mogoče spoznati, da je osnovne, programske članke v njem napisal Majar. Njegovi članki so izražali politični program najrazločnejše in najjasnejše, ti članki so v mnogočem določali politično smer lista. Za Majarjevo knjigo *Pravila kako izobraževati ilirsko narečje i u obče slavenski jezik* je *Slovenija* zelo pridno delala reklamo. V *Sloveniji* so pisali o njeni vsebini in tiskali iz nje v nekaj številkah izvlečke. Tako so oglašali tudi drugo Majarjevo knjigo, ki je izšla v Pragi pod naslovom *Predpisi latinsko- in cirilsko-slavenski*.

Že prvi Majarjev politični nastop v *Novicah* 29. marca 1848 je izzval med Slovenci živ odmev. Zlasti sta poudarjala pomen Majarjevega nastopa vidna člana dunajske Slovenije Martin Semrajc in Anton Globočnik v pozivu na Slovence, ki sta ga 12. aprila 1848 priobčila v *Novicah*: »Hvala in slava tebi, dragi brat Slovenski! gospod Majar! kateri si z gorečo besedo iskreni čut za naš slovenski jezik v *Novicah* oznanil.«¹³⁸ Zgoraj smo že govorili o tem, s kakšno simpatijo sta sprejela Majarjevo nabiranje podpisov pod peticijo o Zedinjeni Sloveniji član dunajske Slovenije Hladnik in štajerski ilirec D. Trstenjak.

Pozneje so Majarjevo ime v *Sloveniji* omenjali mnogi dopisniki med najuglednejšimi. Svečan (Einspieler) je imenoval Majarja prvega v vrsti slovenskih rodoljubov. Po drugi strani je Majar označeval Vrazu Einspielerja kot dušo celovških patriotov. Ivan Navratil, Ljubljčan češkega rodu, je navdušeno pozdravljal Majarjev članek *Učiliščne knjige slovenske*. Majar je zanj rodoljub, iskren in učen Slovenec. Navratil se ni samo v celoti strinjal z Majarjevo mislijo o nujnosti učenja cirilice v šolah, ampak je menil, da mora postati cirilica skupen slovanski črkopis. Svoj članek je Navratil končaval s pozdravom: »Slava, slava g. Majerju!«¹³⁹ Majarjeva *Pravila* so izzvala Einspielerjevo in Bukovškovo pritrditev.¹⁴⁰

Mnogi članki v *Sloveniji*, v katerih se ne omenja Majarjevo ime, so razvijali njegove ideje. V tem smislu je zanimiv Radoslavov članek *Moje potovanje*, objavljeno 18. julija 1848. V njem je avtor govoril o slovanskem poslanstvu, kakor ga je vnaprej določil Bog — razširiti po zemlji svobodo, enakost in bratstvo. Zato pa je treba iti po poti ne samo slovenskega, ampak tudi slovanskega rodoljuba.¹⁴¹

Z Majarjevimi idejami se ujemajo tudi mnogi Einspielerjevi članki, čeprav so napisani v bolj umerjenem tonu in se dotikajo predvsem vprašanj o uvedbi slovenskega jezika v šole in urade. Ne glede na to, da se je Majar bistveno razlikoval po svojih nazorih od konservativca Bleiweisa in od časa, ko je začel

¹³⁸ *Novice*, list, 15 z dne 12. apr. 1848, str. 60.

¹³⁹ *Slovenija*, št. 10 z dne 2. febr. 1849, str. 37.

¹⁴⁰ *Slovenija*, št. 84 in 92 z dne 19. okt. in 16. nov. 1849, str. 333 in 365.

¹⁴¹ *Slovenija*, št. 14 z dne 18. jul. 1848, str. 53.

izhajati liberalni list *Slovenija*, v njegovih *Novicah* ni tiskal ničesar, si je Bleiweis prizadeval, da bi vzdrževal z njim dobre odnose. Poleti 1848 je Bleiweis obiskal daljno cerkev na Sv. Višarjah, kamor je bil poslan Majar. O tem potovanju je Bleiweis napisal sestavek *Spomin popotovanja na sv. Višarje*, v katerem imenuje Majarja »svojiga draziga prijatla« in »neutrudljiviga prijatla matere Slave«. ¹⁴²

Sam Majar je s ponosom sporočal Vrazu proti koncu leta 1848: »Moja beseda se pri Slovencih ceni«. ¹⁴³

Ko skratka govorimo o Majarjevi dejavnosti v revoluciji 1848, je mogoče v polnem obsegu sprejeti oceno Janka Pleterskega, ki poudarja, da ima Matija Majar velikanske zasluge v nacionalnem gibanju Slovenije, ker je prvi postavil v tisku zahtevo po Zedinjeni Sloveniji in prvi začel agitirati med kmeti za uveljavljenje slovenskega narodnega programa.

Leta 1848 je bil Majar eden izmed idejnih vodij slovenskih liberalcev. Vendar ni postal organizator in voditelj liberalnega gibanja v Sloveniji razen zaradi objektivnih vzrokov tudi zato ne, ker je prvič skoraj ves čas živel nekje daleč v zakotni vasi, drugič pa se po svojem značaju ni odlikoval z organizacijskim darom. Res je Majar sodil, da je treba nujno zgraditi trdno nacionalno organizacijo in je v *Sloveniji* decembra 1848 objavil njen načrt, vendar je ta načrt prišel na dan zelo pozno, ko je bila revolucija že zadušena in je narodno gibanje začelo upadati. Pod takimi pogoji Majarjev načrt ni mogel več imeti realnega pomena.

Treba je poudariti, da sta bila v predrevolucijski dobi in v razdobju revolucije v središču Majarjeve izobraževalne in politične dejavnosti Slovenija in slovenski narod. Čeprav so bile njegove ilirske in vseslovanske simpatije že v tem času zelo močne, so vendarle igrale drugorazredno vlogo.

Program Zedinjene Slovenije, pri katerem je Majar sodeloval s tako pomembnim deležem, je postal nacionalni program najnaprednejših krogov slovenskih narodnih delavcev v naslednjih mnogih desetletjih, njegov poskus, da bi agitiral med kmeti, pa so poprijeli najboljši predstavniki slovenskih liberalcev v dobi slovenskih taborov.

PREHOD NA VSESLOVANSKO IDEJO PO 1848. POSKUS USTVARITVE VSESLOVANSKEGA JEZIKA

Revolucija 1848, ki je uničila fevdalizem, je razčistila pot za hiter razvoj kapitalizma v avstrijskem cesarstvu. Pospešil se je razvoj kapitalizma tudi v Majarjevi domovini, na Koroškem. Neenakost v gospodarskem položaju obeh delov Koroške je začela rasti še posebno hitro. Kmetijsko gospodarstvo na severu, ki se je končno osvobodilo fevdalnih vezi, je šlo hitro po poti kapitalističnega razvoja. Na južnem Koroškem pa so se ohranili številni ostanki fevdalizma, povezani z odkupom kmečkih dolgov pri graščakih.

¹⁴² Novice, list 36 z dne 6. sept. 1848, str. 153.

¹⁴³ Majarjevo pismo Vrazu z dne 22. nov. 1848, NSB Zg.

Rastoče gospodarsko zaostajanje slovenske Koroške za nemško je večalo gospodarsko veljavnost nemške Koroške nad slovensko.

Ker na Koroškem ni bilo premoga, je uvajanje koksanja v plavžarstvu privedlo do propada koroške plavžarske industrije, ki je bila za kmetijski sloj pomembna pomožna industrija. Po izgubi italijanskega trga (v letih 1859 do 1866) je zgraditev železnic uničila tudi drugo važno pomožno pridobitno panogo slovenskega kmeta — vozarstvo. Ti dve dejstvi sta še bolj pospešili propadanje kmetov, ki ga je sprožilo obvezno plačevanje odkupnine od fevdalnih dolžnosti in vdiranje kapitalizma na vas. Istočasno je na slovenskem Koroškem počasi rastla mestna industrija. Izjemo je predstavljal Beljak, ki je rasel predvsem ob dotoku nemškega prebivalstva. Odvečno slovensko kmečko prebivalstvo se je zato usmerjalo predvsem v nemške dele Koroške in Štajerske z bolj razvitimi kapitalističnimi odnosi, kjer se je hitro asimiliralo. Mesta na slovenskem ozemlju, ki so bila skoraj brez dotoka s slovenskega področja, pa so v vedno večji meri dobivala nemško podobo.

Mestna buržoazija slovenske Koroške je bila v celoti nemška. Na kmečkih področjih, kjer se je uveljavljal pritisk graščakov, se ni ustvarila količkej pomembna plast vaške buržoazije. Tako se po letu 1848 na Koroškem ni ustvarila slovenska buržoazija kot razred — v industriji, trgovini, v vaškem gospodarstvu je v celoti gospodaril nemški kapital. Nemškutarstvo, tj. odpoved svoji narodnosti in prehod v nemštvo, je bilo med izobraženstvom in premožnimi sloji slovenskega prebivalstva Koroške razširjeno v dokaj večji meri kakor kjer koli drugje v slovenskih deželah. Zato je slovensko narodno gibanje na Koroškem v drugi polovici 19. stol. še nadalje imelo isto družbeno oporišče kakor ob koncu 18. stol. — slovensko zaostalo kmetstvo (predvsem njegove srednje plasti), ki ga je vodila vaška duhovščina. Slovensko narodno gibanje ni moglo premagati svoje konservativnosti, kar je od njega še bolj odbijalo napredne elemente.¹⁴⁴

Taki so bili objektivni pogoji, ki so ustvarjali ugodne postavke za germanizacijo koroških Slovencev.

V petdesetih letih, v letih Bachovega absolutizma, se je začela načrtna germanizacija koroških Slovencev, ne glede na vrsto nepomembnih vladnih popuščanj Slovcem v jezikovnem vprašanju. Prvi korak je pomenila leta 1849 izločitev Koroške kot samostojne upravne enote iz Ilirskega gubernija. V novo izoblikovani deželi Koroški so bili Slovenci manjšina, saj so predstavljali približno tretjino vseh njenih prebivalcev. Ta korak je utrdil položaje Nemcev in prispeval k odvisnosti deželne uprave Koroške od nemške politike. V šestdesetih letih, ko je prišla na oblast v Avstriji nemška buržoazija, je dobila germanizacija še bolj napadalen značaj. Uspevala je zaradi posebnega gospodarskega položaja Slovencev na Koroškem. Značilno je naslednje dejstvo: Medtem ko so bili na Štajerskem, kjer je bilo slovensko prebivalstvo politično približno v enakem položaju kakor Slovenci na Koroškem, v deželni zbor od začetka šestdesetih let vedno voljeni tudi predstavniki Slovencev, v naslednjih letih pa v vedno večjem številu, je bilo na Koroškem bistveno slabše. V koroškem deželnem zboru je bil v letih 1862—1863 en sam slovenski poslanec, Andrej Einspieler, ki pa mu je bil poslanski mandat odvzet zaradi protinemškega članka, objavljenega v njegovem časniku *Stimmen aus Innerösterreich*. V času od 1863 do 1871

¹⁴⁴ Gl. op. 9, str. 74—139.

pa ni bilo v koroškem deželnem zboru niti enega slovenskega poslanca (leta 1871 je bil znova izvoljen edini slovenski poslanec Einspieler). In še eno zanimivo dejstvo: leta 1874 se je slovensko politično društvo na Koroškem Trdnjava obrnilo na deželni zbor s peticijo, v kateri je zahtevalo, da bi bile v slovenskih delih Koroške samo slovenske šole. Ko so v slovenskih občinah izvedli anketo o tem vprašanju, se je izkazalo, da se je 7 občin izreklo za povsem nemške šole, 38 občin za mešane nemško-slovenske šole, samo ena slovenska občina na Koroškem pa je zahtevala zase slovensko šolo.¹⁴⁵ Taka je bila raven narodne zavesti koroških Slovencev.

Ziljska dolina, kjer je bil Majar v petdesetih in šestdesetih letih župnik, je bila glede ponemčevanja na enem prvih mest na Koroškem. Že leta 1866 je dopisnik *Slovenca* z grenkobo zapisal, da slovenski jezik tu ni v časti; celo narodno najbolj zavedni ljudje ne znajo brati slovenski.¹⁴⁶

Uspehi germanizacije na Koroškem so imeli odločilen vpliv na ideologijo Matije Majarja v petdesetih in šestdesetih letih.

Revolucija 1848 je predstavljala vrh nacionalno-politične dejavnosti Matije Majarja.

Po udušitvi dunajske vstaje oktobra 1848 je Majar tako kakor drugi slovanski liberalci upal, da bo avstrijsko državno vodstvo nagradilo Slovence za njihovo zvestobo Habsburžanom in za njihovo pomoč v boju proti upornim Nemcem in Madžarom. Toda razpustitev kromerjškega parlamenta in izdaja oktroirane ustave marca 1849 sta napravili konec upom slovanskih liberalcev v Habsburžane. Še bolj se je povečalo njihovo razočaranje v šestdesetih letih, ko je nemška buržoazija po prevzemu oblasti uvedla kurz odločne germanizacije vseh nenemških dežel. Vsa ta dejstva so povzročila preorientacijo slovanskih liberalnih delavcev, da si poiščejo opore v boju za nacionalni obstoj Slovanov. Razvoj nazorov Matije Majarja od petdesetih do sedemdesetih let XIX. stol. je v teh vprašanjih predstavljal sam po sebi v določeni meri tipičen pojav.

Že v začetku marca 1849 je videl Majar hudo poslabšanje položaja Slovencev. »Nas hoče spet v Frankfurt prodati,« je pisal Vrazu. »Fariseji i pisarji se s svojo močjo ustavljaju slovenščini, boljari i uradniki posluju kao pod Meter-nihom. Biskupi su ministeriju prošnju poslali, neka bi se desetina i rabota njihovim vernim ovčicam ne odpustila... Ustavodajavnoga sbora odbor je ustanovil, da imaju Štajerski Slovenci se slišati u Nemečki Gradec, Koruški k nemškemu Landtagu v Celovec, Kranjci se imaju oddeliti od ostalih Slovencev, isto tako i primorski naši Slovenci; popred smo bili vsi Slovenci sjedinjeni u jednim kraljestvu [Ilirsko kraljestvo je po imenu obstajalo do leta 1849. — I. Č.]... samo Slovence Štajerske smo še želeli pri sebi imeti... a sada nas bodo še bolj na drobne drobtince razdrobili, kakor je popred bilo.« Majar je videl prizadevanje ponemčevalnega pritiska na Koroškem, vendar ni izgubljal vere v končno zmago. Majar je našteval razloge za svoje upanje: 1. božja pravičnost; 2. »Mi samo to hočemo, što sta nam dva cesarja obečala«; 3. »Mi imamo na vsih stranah Slovenie mnogo iskrenih rodoljubov«; 4. »Naš narod se je zdra-

¹⁴⁵ Ante Beg: Slovensko šolstvo na Koroškem v preteklem stoletju, Ljubljana, 1912, str. 25.

¹⁴⁶ Slovenec, Celovec, št. 52 z dne 30. jun. 1866, str. 206.

mil, k narodnemu življenju prebudil, isti priprosti kmet potrebe našega sloven. plemena že čuti«; 5. »S velikim zaupanjem na svoje brate Horvate, Serblje, Čehe itd. gledamo, nadajući se, da nas neče u blatu zapustiti.«¹⁴⁷

Čeprav je v celoti spoznaval, da vsemu, za kar se je bojeval leta 1848 (zedinjenje slovenskih dežel, odprava fevdalnih bremen, uvedba slovenskega jezika v šole in urade), grozi poguba, Majar ni nehal še nadalje verjeti v obljube Habsburžanov. Kakor je poudarjal v pismu, so bili zanj Habsburžani glavno poročstvo za izpolnitev njegovih pričakovanj. Temu so se seveda pridružili še prizadevanja slovenskih rodoljubov, prebujenje narodnega življenja med slovenskimi kmeti in podpora s strani drugih slovanskih narodov. Upanje Majarja liberalca na prostovoljno izvedbo reform od zgoraj se je v navedenem pismu pokazalo posebno določno.

Po končni zmagi in utrditvi protirevolucije v Avstriji je začela cerkvena oblast preganjati Majarja. Konec leta 1849 ali v začetku leta 1850 so ga dejansko preganjali iz ene fare v drugo.¹⁴⁸ »Mnogo veseloga Vam pisati neimam. Mene gonijo kao provisorja od fare do fare; tako da se moram blizo vsake pol godine preseliti, što je naravno verlo neugodno i mnogo troškov sposobuje,« je pisal Majar Vrazu. »Mezda je slaba . . . Sedaj sem sopet na putu na Nemečku stranu . . . Do sada sem takodjer na Nemečkoj strani bil. Tako morem malo što činiti za slavenstvo.«¹⁴⁹ Majarjevo premeščanje na nemške fare je imelo namen, da mu onemogoči nacionalno dejavnost. Šele leta 1851 se je Majar dokončno za stalno in za dolgo ustalil v fari vasi Gorje v Ziljski dolini. Tu je preživel 19 let.

Kljub razočaranjem si je Majar konec leta 1849 z vso močjo prizadeval, da bi nadaljeval svoje nacionalno delo. »Smo pod Metternichom za svoj narod skerbeli in se trudili, zakaj bi za napred tega ne mogli?« je pisal Majar Muršču 7. dec. 1849.¹⁵⁰ Težko je sprejel Majar oblastno prepoved političnega časnika *Slovenija*, ki je predstavljala zanj v letih 1848 in 1849 široko možnost za propagando njegovih idej. »Slovenija je šla počivat. Ona je u tem kradkem času toliko opravila za naš narod, da se to nigdar več izbrisati ne dá; ona je več opravila, kakor mnogi veliki časopisi u 50 letih.«^{150a} Prepoved *Slovenije* je vzela Slovincem edini politični časnik. V takih pogojih je Majar menil, da je nujno treba ustvariti nov časnik. Načrt zanj je razvil v pismu Muršču dne 2. junija 1850. »Narod brez političkih Novin je to, kar je človek brez jezika: on ne more govoriti in svojih pravic braniti; on je hlapec drugih narodov. Mi političke novine imeti MORAMO!«¹⁵¹ Značilno je, da je vprašanje o nujnosti političnega časnika za uspešen nacionalni razvoj naroda, kakor ga je postavil Majar leta 1850, v dobi reakcije, po več kot desetih letih znova postavil rod slovenskih liberalcev na čelu z Levstikom. Kljub nastopu reakcije je Majar menil, da je nacionalni razvoj Slovencev močno napredoval: »Naša stvar ne stoji na tako slabih nogah . . . Naš pravopis je službeno upeljan — Slovenci so izbudjeni, oni

¹⁴⁷ Majarjevo pismo Vrazu z dne 4. marca 1849, NSB Zg.

¹⁴⁸ O Majarjevih premestitvah je mogoče soditi po datumih pisem, ki jih je pošiljal Muršču: 7. dec. 1849 iz Žabnic, 2. apr. 1850 iz Mičic pri Šmohorju. V celoti je živel Majar v poldrugem letu v štirih farah.

¹⁴⁹ Majarjevo pismo Vrazu brez datuma (verjetno iz druge pol. 1850). NSB Zg.

¹⁵⁰ Gl. op. 10, VII, str. 44.

^{150a} Gl. op. 7, knj. I, str. 178.

¹⁵¹ Gl. op. 10, VII, str. 47.

vėjo, da so Slovenci, oni vėjo, da bi se imela slovenščina upeljati u učilišća i u pisarnice.«¹⁵² Na Koroškem velik del izobražene mladine stoji na nacionalnih pozicijah, v Ljubljani nadalje deluje Slovensko društvo. Res je časnik *Slovenija* nehal izhajati, toda: »Prihodnost našega naroda nismo zidali na papirnato Slovenijo, ktera je prestala — naša Slovenia še stoji in bode stala.«¹⁵³ Zdaj je za Slovence najvažnejša ustanovitev političnega časnika. Vendar po Majarjevem mnenju ni treba, da bi novi časnik bil obnovljena *Slovenija*, novi časnik mora imeti jugoslovanski značaj. Njegov namen bodi zedinjenje rodoljubov Slovenije, Trojnega kraljestva in srbske Vojvodine tako v jeziku kakor v politični dejavnosti. »Slovenci bi stali u jugoslavenskih Novinah tverdnjeji, kakor v Novinah Slovenija, ker bi se naslonili na vse ostale Jugoslavene, in tudi za Horvate bi naš pristop k njim bil koristen.«^{153a} Nov časnik mora imeti svoje dopisnike v Gradcu, Mariboru, Celju, Trstu, Ljubljani, na Koroškem in v Gorici, tako da bi bil v vsaki številki časnika dopis iz Slovenije. Majar je pisal Muršču, da bo o načrtu izdajanja jugoslovanskega političnega časnika pisal D. Trstenjaku in Macunu.^{153b}

Vendar načrta o ustanovitvi političnega časnika ni bilo mogoče uresničiti v času reakcije. Majar je kmalu to razumel. Že 5. dec. 1851 je pisal Muršču: »Sadaj bi mi potrebovali list literaturni, kakoršen je bila nekdanja Danica ilirska u Zagrebu... S politiko sadaj nič ni začeti — samo pozorovati moramo kaj se godi — i skerbno se literarnega dela poprijeti. To je sadaj naša politika.«^{153c} Majar se ni odpovedal nadaljnji politični dejavnosti obče. Menil je, da jo je v danem času nujno pustiti ob strani in delati predvsem na slovstvenem področju. To je bil samo začasen taktični umik, ki ga je izzval policijski in cenzurni pritisk.

Vsa slovstvena dejavnost, ki so jo razvili Majar in njegovi pristaši v začetku petdesetih let, je bila dejansko podrejena tistim njegovim političnim prizadevanjem, o katerih je pisal v svojih člankih 1848. leta. Vendar so vseslovsanske ideje v njej začele igrati vedno večjo vlogo. Že konec leta 1849 se je v *Sloveniji* objavil Majarjev članek *Ilirskoslavenski jezik*, v katerem je pisal: »Bratska ljubezen naj poveže nas Jugoslovane. Naj postane skala, na kateri bomo zgradili prihodnost našega naroda.«¹⁵⁴ Hkrati s pozivom, naj bi ustvarili ilirski jezik, je Majar v istem članku navajal tudi misel Jana Kollára, ki jo je postavil kot motto na začetek članka: »Ktor u slavenskom narodu množstvo narečjah zmanjšuje, ta učini toliko, kolikor naj slavnejši auktor i spisovatelj.«¹⁵⁵ Tako je Majar poudarjal, da ustvaritev enotnega ilirskega jezika ni sama sebi namen, ampak samo korak k ustvaritvi vseslovsanskega jezika, kajti ustvaritev ilirskega jezika je bila nujna samo zato, da bi se zmanjšalo število slovanskih narečij. To potrjuje tudi Majarjevo pismo Muršču 5. dec. 1851. Majar mu sporoča, da je končal svojo vseslovsansko gramatiko, ki jo je napisal s cirilico v pravopisu Vuka Štefanovića Karadžića. »Dosti težko

¹⁵² Gl. op. 10, VII, str. 47.

¹⁵³ Gl. op. 10, VII, str. 47.

^{153a} Gl. op. 10, VII, str. 48.

^{153b} Gl. op. 10, VII, str. 48.

^{153c} Gl. op. 10, VII, str. 49.

¹⁵⁴ *Slovenija*, št. 97 z dne 4. dec. 1849.

¹⁵⁵ *Slovenija*, št. 97 in 98 z dne 4. in 7. dec. 1849, str. 72.

delo je bilo, naj težji je bil alfabet — lože je pravopis; u skladu (syntax) i u slogu (Still) smo pa tako že vsi Slaveni sjedinjeni, ker u tom ni nobene razlike med narečjemi.« Ko govori v pismu o nujno potrebnem literarnem časopisu, Majar podčrtava, da naj bi se časopis v začetku tiskal z latinico, potem pa naj bi postopoma tisk prešel v cirilico. »Zadnič bi se začeli jemati tudi sostavci iz češkoga, poljskoga i ruskoga — i bi se tiskalo vse cirilskimi pismeni in u Vukovom pravopisu... in jeden književni jezik bi bil gotov!«¹⁵⁶

Zanimiva je primerjava tega Majarjevega pisma Muršču z njegovim pismom Vrazu, ki je bilo napisano leta 1847. Medtem ko je v predrevolucijskih letih Majarja predvsem navduševala misel o ustvaritvi ilirskega jezika, je po revoluciji 1848 vedno bolj začel zavzemati v njegovi ideologiji in dejavnosti prvo mesto vseslovanski jezik. V pismu Muršču je Majar celo nakazal stvarne korake na poti k njegovi ustvaritvi.

Ne glede na to, da je ustvaritev ilirskega jezika bila Majarju v petdesetih letih samo stopnja k ustvaritvi vseslovanskega jezika, je bila v tem času njegova praktična dejavnost usmerjena na zgraditev enotnega književnega jezika za vse Južne Slovane. Skupno s svojima prijateljema in idejnima sobojevnikoma duhovnikom A. Einspielerjem in profesorjem A. Janežičem je Majar nekako julija 1850 nastopil kot dejaven udeležnik za izdajanje mesečnika *Slovenska bčela*. V oglasu o izdajanju tega časopisa je uredništvo poudarjalo, da je njegov namen — »zbuditi slovenski duh in ljubezen do materinščine, oplemeniti Slovence in jih seznaniti s slovstvom slovanskih bratov«.¹⁵⁷

Že sam naslov časopisa *Slovenska bčela* jasno navezuje na ime Prešernovega in Čopovega almanaha *Kranjska čbelica*. In res je *Slovenska bčela* bila v marsičem naslednica *Kranjske čbelice*. Predvsem so se ujekali pogoji njenega izhajanja — *Kranjska čbelica* je izhajala v času, ko je v slovenskem slovstvu v polnem obsegu vladal klerikalizem (v začetku tridesetih let), *Slovenska bčela* pa je prav tako začela izhajati v času, ko so ob podpori vlade dajali ton slovenskemu tisku katoliški mračnjaki tipa Luke Jerana in Slomška. Časopis je posebno populariziral ljudske pesmi. V času, ko sta Luka Jeran in Slomšek odločno nastopala proti posvetnemu slovstvu v slovenskem jeziku in za vzgojno-religiozno, Janežič ni sprejemal v svoj časopis nabožnih pesmi. V tretji številki *Slovenske bčele* je pisal Majar na naslov mračnjakov Jeranovega kroga: »Posvetne so te ljudske pesmi, ker so potekle iz življenja. Če pa ne maraš življenja, postani puščavnik!«¹⁵⁸

Prav tako je Majar hkrati z drugimi napredno usmerjenimi slovenskimi katoliškimi duhovniki, tako imenovanimi liberalnimi katoliki, odločno nastopal proti konkordatu, ki sta ga sklenila Rim in avstrijska vlada in je dajal prednost katoliški cerkvi pred vsemi drugimi cerkvami.

V *Slovenski bčeli* so izhajali zgodovinske povesti Janeza Trdine in Josipine Turnograjske, prevodi iz Homerjeve Iliade in iz Virgila, življenjepisi J. Kollára, F. Prešerna, V. A. Žukovskega, N. V. Gogolja, A. Mickiewicza, Ivana Gundulića, J. Kopitarja in S. Vraza, opisi slovanskih običajev, odlomki iz Zgodovine

¹⁵⁶ Gl. op. 10, VII, str. 49.

¹⁵⁷ Gl. op. 7, knj. I., str. 219.

¹⁵⁸ Gl. op. 7, knj. I., str. 223.

slovanskih slovstev P. Šafárika, članki o ilirskem in vseslovanskem jeziku in zgodbe iz ruske zgodovine, predvsem o času Petra I.

Tudi Majar je aktivno pisal v *Slovensko bčelo*. Večina njegovih člankov je bila posvečena slovenski folklori. Tu je tiskal članek *Narodove pesmi*. V njem izrečene misli so se ujemale z mislimi, kakor jih je izpovedoval v času do revolucije. Ko podčrtuje važnost preučevanja ljudskih pesmi za rodoljube, Majar pripominja, da dajejo za preučevanje slovenske starine več kakor stare listine in napisi. »Te pesmice so ogledalo, u katerem se vidi, kako so naši predstarejši mislili, kako se veselili.« Ljudske pesmi učijo »kranoslovca«, kaj ugaja slovenskemu ljudstvu; pesnika, kako se morajo pesmi skladati; pevca in godca, kakšni morajo biti napevi; filologu razkrivajo posebnosti različnih slovenskih narečij.¹⁵⁹

Čeprav *Slovenska bčela* ni bila politični časnik, je bila njena smer liberalna. To se ni kazalo toliko v njenem antiklerikalizmu kakor v oceni različnih pojavov v družbenem in kulturnem življenju. Že v njeni prvi številki je bil objavljen o F. Prešernu članek, ki se je na koncu obračal na pesnika z naslednjimi stavki: »Prosi Boga za zmago čez naše sovražnike, prosi za svobodo, enakost in bratinstvo, posebno pa za serčno jedinstvo slavjanskega naroda!«¹⁶⁰ Vse te želje so bila gesla slovanskih liberalcev v revoluciji 1848. V članku *Slavjani* je Andrej Einspieler navdušeno pozdravljal oktroirano ustavo. Že leta 1851 je bilo jasno, da ta ustava nima praktičnega pomena. Ko Einspieler našteva dobrote, ki da jih ona daje Slovanom, je to pomenilo zastrto naštevanje prizadevanj in želj samega avtorja: »Ni več u našem cesarstvu narodov izvoljenih i potlačenih, — po ustavi so vsi enakopravni, vsi uživajo jednake pravice i nosijo jednake dolžnosti.«¹⁶¹

Glavna misel, ki je povezovala *Slovensko bčelo* z liberalci 1848, je bila ideja slovanske vzajemnosti, ki jo je razglašal časopis kot svojo osrednjo idejo. Spoznanje o mnogoštevilnosti Slovanov je krepilo pri slovenskih nacionalnih delavcih vero v končno zmago njihovih idealov. S ponosom je pisal A. Einspieler: »Slavjanski narod po božjej milosti še živi in šteje 80 milijonov duš, toliko, da jih nobeden drugi narod u Evropi toliko ne šteje.«¹⁶² Slovanov je mnogo, toda da bi postali moč, se morajo zediniti. »Najvažnejša misel, ktera sama le zamore Slovane vsih narečij v duhu zjediniti, in jih močnejše storiti, je vzajemnost slovanska,« je pisal časopis v članku, ki je bil posvečen Janu Kolláru. »Ona je jedini pot, po katerem se slovanski narod veselejšje prihodnosti nadjati zamore.«¹⁶³

O ideji vseslovanske enotnosti so razpravljali v *Slovenski bčeli* samo na kulturnem področju, predvsem na področju ustvaritve vseslovanskega jezika. Vsi sodelavci, ki so pisali o tem v časniku, so se strinjali v tem, da so šteli njegovo ustvaritev za nujno med Slovani. Pota do tega cilja pa so jim bila različna.

Andrej Einspieler je na primer v članku *Kaj storiti da dobimo ilirsko-slavenski jezik* z navdušenjem vzklikal: »Jeden jedini književni jezik za vse

¹⁵⁹ Slovenska bčela, Celovec, 1850 (VIII), str. 89—90.

¹⁶⁰ Slovenska bčela, Celovec, 1850, (VII), str. 32.

¹⁶¹ Slovenska bčela, 1851 (15. V.), str. 154.

¹⁶² Slovenska bčela, Celovec, 1850 (VII), str. 27.

¹⁶³ Slovenska bčela, Celovec, 1851 (15. VII.), str. 25.

80 milione Slavjanov! komu se serce ne širi in poskakuje od radosti le misliti na to preblago in prekrasno stvar! kdo bi ne želel tega doživeti!« Toda hkrati s tem je Einspieler menil, da je ustvaritev vseslovanskega jezika zadeva daljne prihodnosti. »Odkritoserčno rečemo, da mi deržimo s tistimi Slavjani,« je nadaljeval, »ki pravijo, da naj se mi složimo u štiri narečja, u štiri književne jezike in literature.« Za Južne Slovane je glavna naloga, da si ustvarijo ilirski književni jezik.¹⁶⁴ Očitno je bil v tem vprašanju Einspielerju blizu tudi Anton Janežič. »Jasno ko beli den, svetlo ko solnce rumeno je to, da se morajo slovanska narečja če dalje bolj bližati, ter se naposled v jeden jedini vseslovanski jezik stopiti,« je pisal Janežič, poudarjajoč pri tem prav tako, da se morajo predvsem zediniti Jugoslovani.¹⁶⁵ Z Einspielerjem in Janežičem se je strinjal tudi nepodpisani pisatelj članka *Vzajemnost*: »Za nas Slovence je naj potrebiše, da se živo poprimemo ilirskega jezika, pa tako, da pri tem nikak v nemar ne puščamo občeslavenskega jezikoslovja.«¹⁶⁶

Drugega mnenja je bil Radoslav Razlag: »Naša prva skerb neka bude, da nam se jezik izčisti u smislu vseslavjanskem t. j. da se tersimo tako pisati i govoriti, k a k o n a s u č i s l o g a s l a v j a n s k a, da postanu naši umotvori obče dobro vsih Slavjanah... Mi se imamo truditi, da se razna narečja i razrečja u jeden jedini književni jezik sliju, da prestanemo se kako narodičiče smatrati, no da smo Slavjani, j e d e n n a r o d, jeden za vse, a vsi za jednoga.«¹⁶⁷ Razlag je skušal uresničiti svoje zamisli. Izdajal je almanah *Zora* v vseslovanskem jeziku (izšel je dvakrat, 1852 in 1853). *Slovenska bčela* in *Zora* sta propagirali podobne ideje in delali reklamo druga za drugo. *Zora* je »prežlahтни biser našega mladjahnoga slovstva«, je pisala *Slovenska bčela* po izidu prve številke almanaha.¹⁶⁸

V uvodnem članku drugega tečaja *Zore* je Razlag pisal: »Neobhodno je potrebno, da se i mi, zapadni Slavjani, opet priučimo občeslavjanskoj azbuki, kojom se okolo 60 milionov srodne bratje posluživa. Čirilica je upravo slavjanska, izraz našega bogatoga jezika, našega značaja, budućnosti naše; čirilicu smemo vsim pravom svojom imenovati vlastninom.« Razlag je pozival časopise, naj tiskajo nekatere članke v cirilici, držeč se pri tem staroslovanskega in ruskega pravopisa.¹⁶⁹ Nekaj člankarjev v *Slovenski bčeli* se je strinjalo s tem mnenjem. Tako je pisec članka *Književni jezik slavjanski* pisal, da je za rodoljuba najvažnejša naloga ustvariti vseslovanski knjižni jezik. Navaja mnenje nekega znanega jezikoslovca z Dunaja: »Čmu štiri (jeziki) mesto jednega? ... Ali bode ruščina ali staroslovenščina zmagala, tu so misli razcepljene. Po mojih mislih bi bilo poslednje naj ložej upeljati iz različnih obzirrov, posebno ker je tako rekoč naš prvi sveti jezik in ga tudi Polaci ne sovražijo.«¹⁷⁰ Kakor pisec članka *Književni jezik slavjanski* se je tudi avtor P. B. v članku *O zadevah eniga samiga slovanskiga jezika*, ponatisnjenem iz *Novic*, prav tako izrekal za nujnost vseslovanskega jezika, ne za preprosto ljudstvo, ampak za izobra-

¹⁶⁴ Slovenska bčela, Celovec, 1851, (I. VII.), str. 9.

¹⁶⁵ Slovenska bčela, Celovec, 1852, št. 1, str. 7.

¹⁶⁶ Slovenska bčela, Celovec, 1851 (I. V.), str. 143.

¹⁶⁷ Slovenska bčela, Celovec, 1850 (X), str. 126.

¹⁶⁸ Slovenska bčela, Celovec, 1852, št. 1, str. 7.

¹⁶⁹ Zora, Zagreb, 1853, str. 8—10.

¹⁷⁰ Slovenska bčela, Celovec, 1851 (I. VIII.), str. 39.

ženstvo, saj se bo vsak izobražen Slovan laže naučil enega knjižnega jezika kakor štirih. P. B. je nastopal proti ustvarjanju vseslovanskega jezika z mešanjem slovanskih narečij, on je bil za to, da vseslovanski jezik postane staroslovenščina. Kakor pisec predhodnega članka je menil, da ne more postati ruščina vseslovanski jezik zaradi sovražnega odnosa Poljakov.¹⁷¹

Majar sam je zastopal mnenje, nekoliko drugačno od mnenja prve in druge skupine pristašev vseslovanskega jezika. Kakor je bilo prikazano zgoraj, je še pred revolucijo 1848 štel ilirščino samo za stopnjo do vseslovanskega jezika. Leta 1851 je Majar napravil naslednji korak v tej smeri: začel je sestavljati rusko slovnico. »Ruska slovnica, katero marljivo spisujem, in s katero imam čedalje večje veselje, bode pisana v ilirskom narečju, kakor moja Pravila in bode imela sledeči naslov: *Železnica iz ilirskega narečja v narečje rusko*, to je: *Slovnica Slavenščine jugoiztočne*.« Tako je pisal v *Slovenski bčeli*.¹⁷² Že sam naslov nove Majarjeve knjige je razkrival njen namen: ustvariti možnosti, da se zblížata ilirski in ruski jezik. To je ugotovila tudi *Slovenska bčela*, ko je poročala, da končuje Majar delo za novo knjigo: »Ona bode k slovanskej slogi in k približovanju slavjanskih narečjih mnogo pripomogla.«¹⁷³ Zora je pisala: »Majarjeva ruska slovnica nam bode gotovo dobro došla, jer će mladina naša, kada ju prouči, dalje dopreti do sloge životvorne.«¹⁷⁴ Nadaljnji korak k ustvaritvi vseslovanskega jezika je Majar očitno videl v zblížanju ilirskega jezika z ruskim. Kakor je mogoče razumeti iz njegovih poznejših izjav, je pripisoval ruskem jeziku pri ustvaritvi vseslovanskega jezika glavno vlogo.

Med pristaši vseslovanskih idej je predstavljal Matija Majar velikansko avtoriteto. Z navdušenjem je pisala o njem Zora, ki je poudarjala, da v največji meri ustreza bistvu Majarjevega značaja beseda »vzajemnost«, da Majar iz vsega srca ljubi svoj narod in da je pripravljen žrtvovati za blagor domovine »vse, srečo in blago«. — »Majaru, kao mužu budućnosti dal Bog zdravlje jošće mnogaja leta,« da bo mogel še dalje delati »na polju ogromnoga slavjanstva, kojega prostrani svet sme on vsom pravom svojom imenovati domovinom.«¹⁷⁵

Majarjeve ideje so imele velik vpliv na *Slovensko bčelo*. Mnogi njeni članki so bili natisnjeni v ilirskem jeziku, oblikovanem po Majarjevi metodi. Zlasti so se v takem jeziku tiskali članki Antona Janežiča in cele rubrike v reviji. Tako je bilo v prvi številki *Slovenske bčele* leta 1851 naravnost govora o tem, da bo rubrika *Smešnice* odslej pisana v književnem ilirskem jeziku; pisal jo bo Majar; na ta način bodo naši slovenski rodoljubi spoznali, da »sta si naš slovenski in književni ilirski jezik zelo podobna, i da se vsaki Slovenec prav lahko i igraje naučiti more« ilirskega jezika.¹⁷⁶ A. Einspieler je pri ustvarjanju ilirskega knjižnega jezika naravnost pozival pisatelje, naj se ravnajo po *Pravilih* Matije Majarja.¹⁷⁷ O tem je pisal tudi anonimni pisec članka *Vzajemnost*.¹⁷⁸

¹⁷¹ Slovenska bčela, Celovec, 1851 (1. X.) str. 103—107.

¹⁷² Slovenska bčela, Celovec, 1851 (15. I.), str. 31.

¹⁷³ Slovenska bčela, Celovec, 1851 (1. VIII.) str. 43.

¹⁷⁴ Zora, Gradec, 1852, str. 138.

¹⁷⁵ Gl. op. 174, str. 137—138.

¹⁷⁶ Slovenska bčela, Celovec, 1851 (1. I.), str. 16.

¹⁷⁷ Slovenska bčela, Celovec, 1851 (1. VII.), str. 10.

¹⁷⁸ Slovenska bčela, Celovec, 1851, (1. V.), str. 142.

Če naj nadaljujemo primerjanje *Slovenske bčele s Kranjsko čbelico*, moramo poudariti, da sta se publikaciji glede jezika držali nasprotnih vzorov. *Kranjska čbelica* je bila pisana v čistem knjižnem slovenskem jeziku in je zagovarjala njegov samostojni razvoj — v tem je kazala eno izmed potez svojih demokratičnih tendenc. *Slovenska bčela*, ki je bila pod vplivom Majarjevih idej, pa se je tiskala v umetnem ilirskem jeziku, ki je bil preprostemu ljudstvu nerazumljiv.

Slovenska bčela je na vse načine propagirala Majarjeva dela. Že v prvo številko je bila uvrščena ocena zbornika pesmi, ki ga je sestavil Majar: »Od našega slavnega gosp. M. Majerja imamo ‚Pesmarico cerkveno‘, lepo zbirko narodnih cerkvenih pesem, ki so pa zatoraj v nekterih besedah in pismenkah popravljene, da bi jih Slovenci povsod v cerkvi rabiti mogli. H tej pesmarici so tudi narodni napevi pridjani.«¹⁷⁹ V naslednji številki so bili bralci *Slovenske bčele* obveščeni o izidu Majarjeve *Slovnice za Slovence*. Časopis je poudarjal Majarjeve zasluge, ker je napisal »za vse Slovane sosebno pa za Jugoslaven« prevažno knjigo *Pravila, kako izobraževati ilirsko narečje i u obče slavenski jezik*. S to knjigo si je Majar po mnenju *Slovenske bčele* »neumerlo slavo stekel«.¹⁸⁰ Z odobravanjem je revija pisala, da »18 učencev Borovljanske šole u Majerjevem spisovniku prav lepo napreduje.«¹⁸¹ Malo pozneje je *Slovenska bčela* priporočala učiteljem *Predpise latinsko- in cirilsko-slavenske*, ki jih je izdal Majar.¹⁸²

Ideje slovanske vzajemnosti, ki so jih razglašali starejši rodovi slovenskih narodnih delavcev, so vplivale na izoblikovanje mlajšega rodu. Celovski gimnazijci so pod vodstvom A. Janežiča začeli izdajati svoj časopis *Slavija*. Njihovemu primeru so sledili gimnazijci Celja in Ljubljane. O tem je z zadovoljstvom pisala *Slovenska bčela* junija 1851 in pri tem z obžalovanjem pripominjala, da podobnih listov nimajo gimnazijci Gorice, Gradca, Maribora in Trsta.¹⁸³ Janežič je uvrščal v svoj časopis stihe in članke iz gimnazijskih *Slavij*. Gimnazijci v Celju in Celovcu so ustanovili svoji knjižnici (Ljubljančanom so to prepovedali). Knjižnicam so darovali knjige nekateri slovenski narodni delavci. Tako je na primer prav Matija Majar podaril dijaški knjižnici v Celovcu vrsto knjig: nekaj svojih, nekaj čeških, eno slovaško in eno srbsko.¹⁸⁴ *Slovenska bčela* je pisala, da se mnogi gimnazijci iz Celovca, Celja in Ljubljane učijo ne samo ilirskega jezika, »ampak tudi jezika severnih naših bratrov«.¹⁸⁵ [Očitno gre za ruščino. — I. Č.] V dijaških *Slavijah* sta sodelovala tedaj še čisto mlada bodoča delavca v mladoslovenskem gibanju Fran Levstik in Josip Stritar.

Ideje o ustvaritvi ilirskega in vseslovanskega jezika iz začetka petdesetih let so imele svoje korenine v ilirizmu tridesetih in štiridesetih let. Vendar je bila bistvena razlika med slovstvenimi načrti o ustvaritvi ilirskega in vseslovanskega jezika, kakor so obstajali v slovenskih deželah na predvečer revolucije 1848, in podobnimi načrti v petdesetih letih. Če so ti načrti imeli do revolucije predvsem

¹⁷⁹ Slovenska bčela, Celovec, 1850 (VII), str. 29.

¹⁸⁰ Slovenska bčela, Celovec, 1850 (VIII), str. 60.

¹⁸¹ Slovenska bčela, Celovec, 1851 (15. III.), str. 95.

¹⁸² Slovenska bčela, Celovec, 1851 (15. IX.), str. 90.

¹⁸³ Slovenska bčela, Celovec, 1851 (1. VI.), str. 161.

¹⁸⁴ Slovenska bčela, Celovec, 1851 (15. IV.) str. 128.

¹⁸⁵ Slovenska bčela, Celovec, 1851, (1. V.), str. 143.

dejansko pretežno slovstven smisel, so se po revoluciji, v času, ko so slovanski narodi napravili velikanski korak naprej v svojem političnem razvoju, skrivale za načrti o ustvaritvi ilirskega in vseslovenskega jezika že politične koncepcije.

Majar v odnosu do vseslovenske ideje ni bil izjema med slovenskimi liberalci. Dokončno razočarani nad Habsburžani, so v velikanski večini spremenili svojo orientacijo in začeli svoje upe staviti v slovansko solidarnost in močno slovansko Rusijo. Upi v Rusijo so zelo zrastle, ko je odpravila tlačenstvo in stopila na pot kapitalističnega razvoja in liberalizacije nekaterih področij družbenega življenja.

Izdajanje *Slovenske bčele* v zmešanem umetnem jeziku je bil glavni vzrok, da so se bralci obrnili od časopisa. In čeprav se je od leta 1852 *Slovenska bčela* tiskala samo po slovensko, je vendar že julija 1853 morala prenehati izhajati. Janežič je naravnost zapisal v zadnji številki, da je denar od naročnikov zadoštal komaj za polovico tiskarskih stroškov.¹⁸⁶

Konec leta 1850 so *Novice* postavile vprašanje o ustanovitvi Slovenske matice. *Slovenska bčela* ni podpirala te ideje. »Mi smo sicer za sjedinjeno jugoslavensko matico,« je pisal Janežič, »za samo slovensko pa nikdar ne bomo.« Hkrati s tem je Janežič izrazil misel o ustanovitvi društva za izdajanje dobrih slovenskih knjig za izobraževanje preprostega ljudstva, v podporo domovinski literaturi.¹⁸⁷ Očitno naj bi bila po njegovi misli Matica društvo, ki bi izdajalo knjige za izobražence v ilirskem jeziku.

Septembra 1851 je *Slovenska bčela* že objavila oklic o ustanovitvi Društva sv. Mohorja.¹⁸⁸ Med tistimi, ki so podpisali proglas o društvu, so bili A. Einspieler, A. Janežič in M. Majar.¹⁸⁹ Društvo je bilo ustanovljeno leta 1852 ob aktivni podpori A. M. Slomška, njegov namen pa je bil izdajanje cenениh slovenskih knjig versko-vzgojne in praktično-gospodarske vsebine in njihovo razširjanje med ljudstvo.

Slej ko prej je kazal Majar veliko zanimanje za šolo. Že leta 1851 se je moral spopasti z Milonigom, županom strajveške občine, kamor je spadala fara Gorje. Milonig, bogat kmet, je bil leta 1848 edini slovenski poslanec v koroškem deželni zboru. Tisti čas je skupno s poslancem Rulitzem nastopal za uvedbo slovenskega jezika v šole in urade. Leta 1851 pa pri Milonigu ni bilo več sledov simpatij za Slovence. Ne da bi bil vprašal za odločitev posvetne in cerkvene oblasti, je ustanovil v občini povsem nemško šolo, kjer je bilo prepovedano poučevanje v slovenščini in iz katere je bil popolnoma pregnan verouk. Proti tem ukrepom v šoli je ostro nastopil Majar. O svojem spopadu z Milonigom je pisal Muršcu: »On (Milonig) je na svojo pest mesto gorjanskega učitelja u novinah izpisal, pristavljajuč, da novomu učitelju tukaj u tverdo slovenskoj fari ni potreba slovensko znati — on je tudi učitelja resnično izbral in ga ustanovil brez da bi bil kako oblastnijo duhovsko ali svetsko poprašal — on je očitno pri komisii terjal i zadosegel, da u našej šoli ne sme se keršanski nauk učiti,

¹⁸⁶ *Slovenska bčela*, Celovec, 1853 št. 27, str. 209.

¹⁸⁷ *Slovenska bčela*, Celovec, 1851 (1. I.), str. 2, 3.

¹⁸⁸ Sv. Mohor, patron akvilejskega patriarhata, ki so mu bili podrejeni Slovenci južno od Drave. Po katoliški legendi naj bi bil prvi razširjevalec krščanstva med Slovenci.

¹⁸⁹ *Slovenska bčela*, Celovec, 1851 (1. IX.), str. 65.

i duhovnik — to je — jaz u šolo iti... gnjusi se meni, močno gnjusi lisimi (!) oblastnijami duhovskimi i svetskimi, ktere nekaj takoga terpijo.«¹⁹⁰ Ta boj med Majarjem in Milonigom je našel svoj odmev maja 1851 v *Slovenski bčeli*. Tam je bil objavljen dopis, verjetno Majarjev, v katerem je dal izraza svojemu ogorčenju, da se za službo učitelja v Gorjah priglaja osebe, ki ne znajo slovensko. »U Gorjah u cerkvi celo leto ne slišiš nemške besedice. Gorjani so taj terdo slovenska fara. Srenjski župan tamej je gosp. Milonik... rojen Slovenec. Pridi sv. duh! in razsveti tiste nemške in nemškutarske demokrate od leta 1848.«¹⁹¹ V začetku januarja 1853 je bil spor med Milonigom in Majarjem rešen s kompromisom: v šolo je bil uveden verouk, ki se je učil po slovensko, medtem ko so se vsi drugi predmeti učili po nemško.¹⁹² V sporu z Milonigom je Majar nastopal z reakcionarno katoliških pozicij kot zaščitnik zveze šole s cerkvijo, po drugi strani pa kot narodni delavec, ki se trudi z vsemi sredstvi, da bi zaviral ponemčevanje šole in po njej tudi slovenske mladine.

Kakor v mladih letih je Majar posvetil mnogo pozornosti zbiranju ljudskega blaga. Ob občem zanimanju za slovensko folkloro ob koncu petdesetih let si je Majar začel dopisovati z znano češko pisateljico Boženo Němcovo.

Očitno je Božena Němcová slišala o Majarju že v štiridesetih letih: Vilem Dušan Lambl, ki je srečal slovenskega kulturnega delavca 1847 v Celovcu, je bil njen bližnji prijatelj. Sredi petdesetih let je mož Božene Němcove J. Němec služboval v Celovcu. Němec je tudi 1856—57 postal posrednik dopisovanja med Majarjem in češko pisateljico, saj ju je družilo skupno zanimanje za slovansko ljudsko blago. M. Majar je poslal B. Němcovi nekaj zapiskov o ljudskih običajih koroških Slovencev in pobudil tudi njeno zanimanje za narodopisno gradivo, objavljeno v slovenskih periodičnih publikacijah (v *Slovenski bčeli* in *Novicah*).¹⁹³ V *Časopisu českého museum* je Němcová objavila opis cerkvenega prošenja v Ziljski dolini. Nekaj njegovih narodopisnih prispevkov je priobčila v časopisu *Škola a život*.¹⁹⁴ Poleg tega je objavila dve slovenski ljudski pravljici o nastanku rastlin, živali in ptic, o prepiru Boga s hudičem in o oblasti nad gromom. V *Učiteljskem koledarju* za leto 1859 je napisala drobno opombo, v kateri je povedala, da je pravljici dobila od Majarja: »Znani slovenski pisatelj in vnet rodoljub g. M. Majar, ki mnogo let živi med Ziljani in je sam rojen v Ziljski dolini, ima v rokopisu prelepo zbirko ljudskih pesmi, pravljič, običajev in verovanj svojih rojakov, ki jo je ob priložnosti pripravljen izdati. Kar tu objavljam v prevodu, so odlomki iz tega rokopisa, ki mi ga je poslal s prijateljsko ljubeznivostjo na prosto uporabo. Veseli me, da morem seznaniti bralce s prelepo ljudsko poezijo naših slovenskih bratov.« Pozneje je Majar sam objavil sedem pravljič od enajstih, ki jih je dal Němcovi. Štiri pravljice so se ohranile zgolj v prevodu B. Němcove.¹⁹⁵

Rokopisna zbirka ljudskega blaga, katero ji je posredoval Majar, je bila po mnenju Božene Němcove odlična, zato se je zavzemala za njeno izdajo.

¹⁹⁰ Gl. op. 10, VII, str. 50.

¹⁹¹ Slovenska bčela, Celovec, 1851, (15. V.), str. 160.

¹⁹² Gl. op. 9, str. 70—71.

¹⁹³ Z. Urban: Pozamenutá tvář Boženy Němcové, Praha, 1970, str. 64—66.

¹⁹⁴ Ivan Kunšič: Božena Němcová in Matija Majar, Ljubljanski zvon, 1898, str. 575.

¹⁹⁵ Gl. op. 193, str. 83—84.

»Matija Majar, duhovnik v Gorjah,« je pisala, »ki uživa dober sloves med slovenskimi pisatelji, ima večjo rokopisno zbirko doslej neznanih slovenskih ljudskih pesmi, ki jo misli dopolniti in ob priložnosti skupno z opisom vseh tamkajšnjih ljudskih praznikov, glasbe in navad objaviti v tisku. S tem bi se obogatilo ne samo doslej skromno slovensko slovstvo, temveč bi specifični značaj in jezik teh pesmi postala vir za različne raziskave. Dejansko bi g. Majar ustregel s svojim delom vsemu slovanstvu, ko bi zbirko objavil, da ne bi mogoče kdaj ta zaklad brez koristi propadel.«¹⁹⁶

Proti koncu šestdesetih let se je pri Majarju rodila misel, da bi obdelal gradivo, ki ga je zbral. O tem je poročal M. F. Rajevskemu v pismu 9. marca 1867: »Zdaj se bavim literarno že dalj časa s tem, da zbiram in urejam ljudske pesmi, šege in običaje Slovencev, obenem pa poskušam dokazati iz starogrških klasikov, kako daleč v starino segajo posamezne šege in običaji Slovencev! Nadalje bom posebej poudaril vse stare slovenske ljudske običaje, ki so skupni nam Slovincem in Rusom.«¹⁹⁷

M. F. Rajevskemu je bilo v celoti simpatično to Majarjevo delo in mu je s svoje strani skušal pomagati. Januarja 1867 je prosil Nila Aleksandroviča Popova, profesorja moskovske univerze in aktivnega delavca v moskovskem Slavjanskem blagotvornem komiteju, da čim hitreje oskrbi in pošlje Majarju knjige o ruski narodni tvorbi in šegah, predvsem I. P. Saharova *Skazanija russkogo naroda o semejnjoj žizni svojih predkov*, 1841, 1849, in I. M. Snegireva *Narodnye prazdniki*.¹⁹⁸

Čez nekaj časa je leta 1869 Matija Majar izročil vse svoje zbrane ljudske pesmi in pripovedke Slovenski matici.¹⁹⁹

MAJARJEV BOJ ZA ZEDINJENO SLOVENIJO V ŠESTDESETIH LETIH. »UZAJEMNA SLOVNICA«

Politični položaj v Avstriji se je pomembno zboljšal v zvezi z izdajo okto-brske diplome (1860) in februarskega patenta (1861), ki sta dala avstrijskim narodom nekaj političnih pravic, med drugim delno svobodo tiska in zborovanja. In znova je, tako kakor leta 1848, med prvimi nastopil s političnim programom Slovencev Majar. Že 13. marca 1861 je objavil v *Novicah* članek *Naš položaj*, kjer je izjavil, da Slovenci tako kakor drugi narodi hrepene po ustavi, vendar ne na papirju, ampak v življenju. Njihova glavna zahteva je priznanje njihovih nacionalnih pravic. Te pravice so naslednje: »da se upelje v učilišča i v urade v Slovenii naš materinski jezik i da se v urade postave ljudi našega naroda...

¹⁹⁶ Gl. op. 193, str. 67.

¹⁹⁷ Jetzt beschäftige ich mich literarisch schon durch längere Zeit mit dem, dass ich Volkslieder, Sitten und Gebräuche der Slovenen sammle und ordne, zugleich immer aus den altgriechischen Klassikern nachzuweisen trachte, wie hoch in das Alterthum die einzelnen Sitten und Gebräuche der Slovenen hinaufreichen! Ferners werde ich alle die alten slovenischen Volksgebräuche besonders hervorheben, welche wir, Slovenen und Russen, gemeinschaftlich haben. — Pismo Majarja Rajevskemu 9. III. 1867, ОПИ ГИМ, p. 347.

¹⁹⁸ Ручкопис. отдел б-ки им. Ленина, ф. 239, к 17, ед 13.

¹⁹⁹ Slovenski narod, Maribor, št. 34 z dne 20. marca 1869.

da možemo tudi mi Slovenci svoje potrebe očitovati, kada se delaju za nas zakoni i postave.« Kot drugo bistveno zahtevo Slovencev je Matija Majar navajal zedinjenje slovenskih področij v eno provinco z enim provincialnim zborom, to je ustanovitev Zedinjene Slovenije. In končno tretja zahteva: bratska zveza s Hrvati in vzajemnost s Slovani, posebno avstrijskimi.²⁰⁰ Majarjev članek je dokazoval, da se v trinajstih letih, ki so minila od časov revolucije 1848, njegovi politični pogledi niso spremenili.

V šestdesetih letih je bil pri Majarju nacionalni program na prvem mestu. Majar je odkrito pisal o tem v odgovorih na obdolžitve nemških liberalcev, da je Slovanom bolj pri srcu narodnost kakor svoboda: »Narodnost je najžlahtnejši in najplemenitejši del svobode; svoboda brez narodnosti nije svoboda, nego robstvo i sužstvo... Svoboda brez narodnosti nije svoboda, nego varljiva obmana i goljufiva senca svobode.«²⁰¹ V takem opredeljevanju pomena nacionalnega vprašanja Majar ni bil osamljen. Vsi liberalni delavci tlačenih narodnosti v Avstriji so pravilno videli prvo stopnjo do svobode za svoj narod v izbojevanju narodne enakopravnosti.

Vendar Majarjev politični program v šestdesetih letih na Koroškem ni doživel podpore večine narodnih delavcev. Že decembra 1851 je z grenkobo pisal Muršču o enem izmed svojih prejšnjih sobojevnikov Einspielerju: »Za sadajne čase je on sadaj politično premalo pregnan, je preveč nedolžnega, lehkoovernega serca, se da lahko proti svojemu najboljemu prijatelju nahusati. Pri vsim tem je bil te leta u Koruškoj jeden od naj iskrenejših in marljivejših vlastencov.«²⁰² Na ta način sta se začela Majar in Einspieler razhajati že v začetku petdesetih let. Leta 1861 je to razhajanje doseglo že znaten obseg; praktično sta si njuna politična programa nasprotovala. Tisti čas, ko je Majar nastopil s člankom, ki je zahteval Zedinjeno Slovenijo, je Einspieler napisal članek *Samostojnost Koroške*, v katerem je zahteval ohranitev starih dežel, Slovincem pa je namesto Slovenije predlagal Notranjo Avstrijo, to je tako zedinjenje, ki bi v celoti vključevalo deželo Štajersko, Koroško in Kranjsko.²⁰³ Notranja Avstrija ne bi bila etnično enotno telo. V njen sestav bi poleg slovenskih dežel prišle nemške, katerih prebivalstvo bi bilo odločno razporejeno proti takemu združenju. Ideja o oblikovanju Notranje Avstrije je bila reakcionarna — ni reševala nacionalnega vprašanja, hkrati pa je podpirala federalistično razporejeno plemstvo, ki si je želelo kar največjo neodvisnost od osrednje vlade nemške buržoazije. Eden izmed Einspielerjevih namenov pri postavljanju takega gesla pa je bila ravno pritegnitev deželnega plemstva v zvezo z nacionalnim gibanjem. Hkrati je tu Einspieler izhajal iz čisto koroških interesov — poganjal se je za nedeljivost Koroške. V šestdesetih letih XIX. stol. so številne gospodarske zveze tesno povezovala severni del Koroške z južnim. Zato so Einspieler in mnogi drugi slovenski nacionalni delavci Koroške praktično zagovarjali njeno celotnost in bili po tej logiki proti zedinjenju Slovencev po nacionalnem načelu.²⁰⁴

²⁰⁰ Novice, list 11 in 12 z dne 13. in 20. marca 1861, str. 89 in 95.

²⁰¹ Novice, list 11 z dne 13. marca 1861, str. 89.

²⁰² Gl. op. 10, VII, str. 50.

²⁰³ Gl. op. 9, str. 141.

²⁰⁴ Gl. op. 9, str. 144.

Program oblikovanja Notranje Avstrije so poprijeli mnogi slovenski politiki. Leta 1865 je shod slovenskih narodnih delavcev, zbranih v Mariboru, razglasil ta program za glavni cilj slovenskega nacionalnega gibanja.

Majar je odločno nastopil proti mariborskemu programu. Decembra 1865 je objavil članek *Zapiski o avstrijskih deželah in narodih* v publikaciji Lužiškega Srba Jana Smolerja *Slawisches Centralblatt*. To je bil zadnji politični Majarjev članek, v katerem je skušal podati skladen načrt o preureditvi Avstrije po federalističnih načelih.

Majar je pisal, da mora upravno-politična razdelitev Avstrije, kakor je obstajala v njegovem času, ostati nespremenjena. V tem je popuščal zgodovinsko-pravnim koncepcijam, ki so imele prevladujoč vpliv med avstrijskimi slovanskimi politiki. Vzporedno s tem je Majar menil, da se morajo obstoječe dežele združiti v skupine, da se olajša in poceni upravni aparat. Te skupine dežel naj bi bile naslednje: 1. Češka, Moravska in Šlezija; 2. Galicija in Bukovina; 3. Hrvatska, Slavonija, Dalmacija in Vojna krajina; 4. Benečija; 5. nemške dežele; 6. Sedmograška; 7. kraljestvo Ilirija; 8. kraljestvo Ogrsko.²⁰⁵

Z združevanjem dežel v skupine je Majar strogo zasledoval koristi tako imenovanih zgodovinskih slovanskih narodov v Avstriji — Čehov in Hrvatov — saj je v celoti sprejemal njih zahteve (Trojno kraljestvo, dežele češke krone). Kar se tiče Slovencev in njihovih zahtev za Zedinjeno Slovenijo, je Majar zagovarjal neki kompromis. Predlagal je ustvariti kraljestvo Ilirijo, v katero bi prišli Kranjska, Koroška, Goriška, Istra, Trst in dvoje čisto slovenskih okrožij Štajerske, mariborsko in celjsko. Upravna enota, kakor jo je predlagal Majar, se je razlikovala od Einspielerjeve Notranje Avstrije po tem, da ni vsebovala nemškega dela Štajerske. Notranja Avstrija po Majarju za Slovence ni bila sprejemljiva, zakaj »če se zdaj spet ustanovi Notranja Avstrija in se nemški del Štajerske priključi slovanskim deželam, bodo imeli Slovenci v njej samo polovico glasov, drugo polovico pa Nemci in Italijani. Koroškim in štajerskim Slovencem bi to nič ne pomagalo, Slovencem na Kranjskem, na Goriškem in v Istri pa bi bilo celo v škodo, saj bi izgubili večino glasov, ki so jih imeli dotlej.«²⁰⁶

Glede na to, da bi bila ustvarjena ne čisto slovenska skupnost, ampak skupnost s primesmi nemškega in italijanskega prebivalstva, je bil Majar naravno proti temu, da bi se imenovala Slovenija, saj bi tudi Nemci in Italijani bili proti takemu poimenovanju. Zato je Majar izbral drugo ime — Ilirija: »Saj je ilirsko ime v teh pokrajinah starodavno, spoštovano in nepristransko in do njegovega dne običajno tako za Slovence, živeče v teh deželah, kakor tudi za Nemce in Italijane.«²⁰⁷

Ko je zagovarjal nespremenljivost obstoječih deželnih meja, pa je Majar istočasno, kakor smo govorili zgoraj, delal izjemo pri Štajerski, za katero je predlagal razdelitev na nemški in slovenski del. O tem je govoril v članku odkrito. Nekateri Majarjevi izrazi dovoljujejo utemeljeno misel, da tudi mejá drugih dežel ni štel za nedotakljive. Tako je Majar mislil, da bi se Ilirija delila v upravnem oziru na naslednje županije: mariborsko, celjsko, ljub-

²⁰⁵ Slawisches Centralblatt, Bauzen-Budyšin, št. 10 z dne 9. dec. 1865, str. 74.

²⁰⁶ Gl. op. 205, str. 75.

²⁰⁷ Gl. op. 205.

ljansko, novomeško, postojnsko, goriško, tržaško, istrsko in slovensko-koroško. V tem seznamu bije v oči, da ne vsebuje nemško-koroške županije, to toliko bolj, ker je obenem takoj zatem Majar pripomnil: »Za Koroško je dovolj ena slovenska županija« s središčem v Celovcu.²⁰⁸ Ko zavestno podčrtuje, da med predlaganimi županijami ne bo nemško-koroške, nam dovoljuje utemeljeno misliti, da Majar nemške Koroške ni želel videti v mejah Ilirije, čeprav o tem ni govoril naravnost. Kratko omenja Majar v svojem članku tudi tiste Slovence, ki so živeli v Beneški Sloveniji in na Ogrskem. Res ni zahteval njihove takojšnje priključitve k Iliriji, vendar je menil, da se morajo ob končni ureditvi spremeniti meje obstoječih dežel tudi v teh delih Avstrije, se pravi, da bodo beneški Slovenci priključeni h Gorici, goriški Italijani pa k Benečiji.²⁰⁹

Kljub ponovnim izjavam o nedotakljivosti deželnih meja, kljub obrambi imena Ilirija za skupino slovenskih dežel je Majar navsezadnje na ta način le videl v kraljestvu Iliriji različico Zedinjene Slovenije.

Po Majarjevem načrtu niso dobili vsi slovanski narodi upravne samostojnosti. To samostojnost sta dobila »zgodovinska« naroda, Čehi in Hrvati, dobili so jo Slovenci, medtem ko so Slovaki, Srbi, Poljaki in Ukrajinci še nadalje živeli v deželah s prebivalstvom različne narodnosti. A tudi zanje je Majar predvideval avtonomijo svoje vrste.

Majar je menil, da se vse politične zadeve lahko delijo na čisto politične in na nacionalno-politične. S čisto političnimi zadevami se mora ukvarjati osrednja vlada (zunanje zadeve, finance, trgovina, vprašanja vojne in miru) in deželne oblasti. Nacionalno-politične zadeve pa morajo imeti v rokah nacionalne uprave, kakor jo bodo imele posamezne nacionalne dežele vsaka zase. Nacionalna uprava mora biti v takem odnosu do deželne, kakršen je v danem trenutku odnos med deželno in versko upravo — to je, imeti mora svoje področje nacionalno-političnih zadev in popolno neodvisnost pri njihovem vodenju. Kakor imajo katoličani, protestanti in pravoslavni svoje ločene župnije, čeprav živijo v istem kraju, tako mora tudi vsaka od različnih narodnosti (Nemci, Italijani, Madžari, Slovenci, Čehi idr.), če živijo pomešane, imeti svojo občino. Te nacionalne občine oblikujejo svoja nacionalna področja, ta področja pa nacionalna okrožja. Končno morajo biti v deželnem zboru nacionalne kurije. Čisto politične zadeve se rešujejo v deželnih zborih z navadno večino glasov, nacionalno-politične pa v nacionalnih kurijah. Dežele imajo zvezo z osrednjo vlado čez dvornega kanclerja, pri tem pa ima vsaka narodnost svojo dvorno pisarno. Pri tem bi po Majarjevem mnenju bilo mogoče, da bi ena dvorna pisarna opravljala delo za več bližnjih narodov. Tako bi na primer nacionalno-politične zadeve Srbov mogla urejati dvorna pisarna Trojnega kraljestva, Slovakov pa dvorna pisarna Čehov.²¹⁰ Samo na ta način je mogoče vzpostaviti mir med narodi avstrijskega cesarstva. Majar je navajal primer, kako slabo je, če se narodno vprašanje rešuje z navadno večino glasov. Leta 1848 je zbor poslancev na Ogrskem z večino glasov, ki so pripadali Madžarom, odločil o nacionalnem vprašanju v korist Madžarov in v škodo Srbov, Slovakov

²⁰⁸ Gl. op. 205, str. 76.

²⁰⁹ Gl. op. 205, str. 76.

²¹⁰ Gl. op. 205, št. 12 z dne 23. dec. 1865, str. 89.

in Hrvatov. To je imenovane narode pripravilo do tega, da so prijeli za orožje, hoteč braniti svoje pravice.

Iz tega sledi, da more samo nacionalno-politična ureditev zadovoljiti vse narode. »Nacionalno-politična vlada,« je pisal Majar, »obstoji v tem, da ima narod svoje predstavnike v svojstvu dvornega kanclerja, višjih in nižjih uradnikov, profesorjev in učiteljev in da je v šolah in uradih povsod brez izjeme uveden materinski jezik.«²¹¹

Medtem ko je Majar v svojem zadnjem članku v marsičem popuščal pri- stašem zgodovinskega prava,²¹² si je v osnovi vendarle prizadeval, da bi ohranil ista načela, ki jih je razglašal leta 1848, namreč: zedinjenje slovenskih dežel (čeprav s pridržki in v obliki kraljestva Ilirije), uvedba materinskega jezika v šole in urade in ustvaritev pogojev za popolno enakopravnost narodov v avstrijskem cesarstvu. Pri vsem tem pa D. Kermavner popolnoma pravilno vidi v zadnjem Majarjevem programu eno izmed prvih različic reševanja nacio- nalnega vprašanja s kulturno avtonomijo.²¹³

Majarjev članek je povsem razvrednotil program Notranje Avstrije in prikazal slovenskim domoljubom njegovo popolno nesmiselnost.

Razen z nastopom v tisku se je Majar udeleževal prizadevanj vrste novih slovenskih društev ter priprav in izvedbe različnih narodnih slovesnosti. Tako je leta 1863, to je za praznovanje tisočletnice, kar sta prišla Ciril in Metod na Veliko Moravo, napisal knjigo o solunskih bratih. Ob Majarjevi in Einspieler- jevi udeležbi je bila v Celovcu 24. jan. 1864 odprta slovenska čitalnica, ki je postala kulturno-prosvetno središče koroških Slovencev.

Majar je stopil med prvimi v Slovensko matico in bil izbran v njen prvi odbor.²¹⁴ Matica naj bi po njegovi želji bila društvo, ki bi združevalo slovenske znanstvenike. »Družbeniki matice su naj iskrenejši rodoljubi naši, skoro vsi gospodi študirani,« je pisal Majar Muršcu 4. jan. 1865. Zaradi takega svojega sestava Matica po Majarjevem mnenju ni dolžna izdajati bogoslovno in umet- niško literaturo. »Pobožne stvari izdaja društvo Sv. Mihora, o gospodarstvenih stvari pišejo Novice, za učeno gospodo našo bi se morale izdajati slovstvene, učene stvari, postavim pogledi v slovstvo drugih plemen slavjanskih, sestavki iz zgodovine slovenske itd.« Majar je menil, da bi Matica morala vsakih štirinajst dni izdajati posebne znanstvene priloge *Novicam*, v katerih bi slovenski znan- stveniki mogli izmenjavati mnenja o različnih znanstvenih vprašanjih.²¹⁵ Razvoj Slovenske matice se ni usmeril tako, kakor si je predstavljal Majar; zato se je njegovo razmerje do društva kmalu ohladilo.

Dne 10. dec. 1867 je Majar predlagal Slovenski matici, da izda učbenik, ki ga je sestavil on in vključuje ruske »pripovedke«. V pismu je pisal: »Ako bi bilo slavnoj družbi všeč, bi jaz spisal, da bi naša Matica na svetlo izdala knjigo zabavno podučno, v kateri bi bile pripovedke resnične, to je, ktere so se večji del resnično prigodile; — izvorno so spisane v ruščini in v knjigi kakor jaz menim, bi na jednoj strani se tiskala po ruski, po drugoj po slovenski

²¹¹ Gl. op. 205, št. 11 z dne 16. dec. 1865, str. 81—84.

²¹² Gl. op. 7, knj. II., str. 570 (D. Kermavner poudarja v svojih opombah, da je bilo kraljestvo Ilirija Majarju vsiljeno.)

²¹³ Prav tam, str. 571.

²¹⁴ Slovenec, Celovec, št. 37 z dne 20. V. 1865, str. 147.

²¹⁵ Gl. op. 10, VII, str. 51.

pripovedka.«²¹⁶ Očitno je Majar ta svoj rokopis Matici poslal. Toda kakor je dne 7. nov. 1868 sam navajal v pismu Matičinemu tajniku A. Lesárju, po poročilu v *Novicah* njegov predlog na odborovi seji »ni dobil nijednoga glasa.«²¹⁷ Tako seveda Matica Majarjeve knjige ni tiskala.

Nezanimanje Matice za njegovo delo je Majarja bolelo. Dne 19. okt. 1868 se je tajnik Lesar v imenu Matice obrnil nanj s prošnjo, da bi izročil društvu ljudsko blago, ki ga je nabral. »Pošljite nam svojo zbirko,« je pisal Lesar, »ter nam naznanite pogoje, s katerimi jih prepustite Matici. Drago nam tudi bode, ako nam razodenete svoje misli in skušnje v nabiranji in izdavanji narodnega blaga.«²¹⁸ Na to pismo je Majar odgovoril s previdno odklonitvijo, češ da njegova zbirka še ni popolnoma dokončana in da jo še neprestano dopolnjuje in urejuje. V istem pismu je tudi trpko pripomnil: »Čudno se meni zdi, da se nikada ne spomene niti v sejah matičnih niti v *Novicah*, da v zapuščini Vrazovoj je moja sbirka zraven Cafove naj večji i naj bogatejši. — Čudno!« Tudi glede izdaje ljudskega blaga Majar ni napisal nič določnega, temveč se je omejil zgolj na pripombo, da je treba za ljudstvo izdajati na en in za izobražence na drug način.²¹⁹

Poznejša Majarjeva zavzetost za vseslovanski jezik je Majarja končno odvrnila od Matice, saj ni pokazala za ta jezik nobenega zanimanja. V pismu z dne 25./13. jan. 1871 se je Majar pritoževal N. A. Popovu: »Naše Matice niso za to, da bi podpirale vzajemni slovanski časopis; vsaka je noro zaljubljena samo v svoje področno narečje. Matica v Ljubljani se boji cirilice bolj kakor hudega Turka.«²²⁰

Majar je skušal agitirati za slovenski jezik in slovstvo med prebivalci Ziljske doline, ki so zapadali ponemčevanju. A uspehi te agitacije niso bili veliki — v Društvo sv. Mohorja se je vpisalo za ude samo nekaj duhovnikov.

Leta 1865 je izšla *Uzajemna slovnica* Matije Majarja,²²¹ ki je izzvala vrsto odmevov pri drugih slovanskih narodih. *Uzajemna slovnica ali mluvnica slavjanska* je obstajala iz šestih poglavij: 1. poljska gramatika; 2. češko-slavjanska gramatika; 3. ruska gramatika; 4. jugoslovanska gramatika; 5. cerkveno-slovanska gramatika; 6. vzajemna gramatika. Vzajemna gramatika naj bi po Majarjevem mnenju postala osnova za vseslovanski jezik. Pozneje, leta 1880, je Majar v pismu J. Kleinmayrju, ko mu našteva vse svoje knjige, pripomnil glede *Uzjemne slovnice*: »To je najvažnejše moje delo literarno.«²²²

V *Uzjemni gramatiki* je skušal Majar določiti načelo vzajemnega slovanskega pravopisa. Menil je, da je treba za občeslovanski jezik odbrati tiste oblike, ki so značilne za večino slovanskih jezikov in ki so utemeljene v etimologiji in zgodovini jezika. Pri tem je Majar vzporejal oblike »glavnih« slovanskih narečij (ruskega, srbo-hrvatskega, češkega in poljskega) in jemal tisto, ki jo je našel pri treh izmed njih. Občeslovanska azbuka, kakor si jo je zamislil

²¹⁶ Arhiv Matice slovenske, 1867.

²¹⁷ Arhiv Matice slovenske, 1868, št. 245.

²¹⁸ Arhiv Matice slovenske, 1868, št. 227.

²¹⁹ Arhiv Matice slovenske, 1868, št. 245.

²²⁰ Матице наше за то нисут, да бы подпоровале взамен славянск часопис; vsaka estь лудо и безумно залюблена само в свое покраинско нарече. Матица в Любянѣ боятся цирилице веч, него крутога турка. — Рукописный отдел б-ки им. Ленина, ф. 439, к. 13, ед. 19.

²²¹ Matija Majar Ziljski: *Uzajemna slovnica ali mluvnica slavjanska*, Praha, 1865.

²²² Gl. op. 13: Majarjevo pismo Kleinmayru, 1880 (1), inv. št. 30/49.

Majar, je štela 29 črk; od teh je bilo 26 črk vzetih iz ruske graždanske azbuke, ena (j) iz latinice, 2 pa (veliki in mali jus) iz staroslovanske abecede.

Majar si je prizadeval, da bi razširil svojo Uzajemno gramatiko po vseh slovanskih deželah. Že oktobra 1864 je poslal uredništvu *Časopisa Museum království Českeho* v Pragi svoji knjigi *Uzajemna gramatika* in *Sv. brata Ciril in Metod*. V priloženem pismu je prosil uredništvo, naj sprejme ti knjigi »kot znak posebnega spoštovanja«, hkrati s tem pa je izrazil upanje, da bo časopis informiral svoje bralce o njunem izidu in, kar bi bilo še boljše, priobčil na svojih straneh kak odlomek iz teh knjig (prvenstveno iz *Uzajemne gramatike*). »Naj vidi svet, kako neočakovano podobna su si naša narečja slavjanska uže sada — i naj iz toga svet sam sudi, koliko podobneja si budu onda, kada jednom se bližje upoznamo i uzajemno pisaje se v pisme ješče bolje sblížamo.«²²³

Med prvimi, ki so se oglasili ob izidu *Uzajemne gramatike*, je bil profesor moskovske univerze N. A. Popov. Moskovski profesor je visoko ocenil Majarjevo dejavnost na področju ustvarjanja vseslovanskega jezika: »Njegovih neutrudnih prizadevanj, dejavnosti in zaslug za zedinjenje in zblížanje različnih slovanskih plemen s posredovanjem skupnih slovniških oblik in pravopisov se bodo s hvaležnostjo spominjali prihodni rodovi ne samo njegovih sonarodnjakov, ampak tudi drugih Slovanov.« In dalje: »Mimo knjige gospoda Majarja ne more iti niti en filolog, ki se ukvarja s primerjalnim študijem slovanskih jezikov; knjiga gospoda Majarja je naredila samo nov korak na tej poti in predstavlja novo gradivo za nadaljnje raziskovanje, neobhodno potrebno za vzajemno zblíževanje slovanskih knjižnih jezikov.«²²⁴

Pozneje je ruski znanstvenik P. A. Kulakovski, znani raziskovalec ilirizma, čisto drugače kakor Popov ocenil Majarjevo *Uzajemno gramatiko*. Ob pripombi, da »mislil in predlogi Slovenca, slovanskega rodoljuba, zaslužijo pozornost in spoštovanje zaradi svoje iskrenosti in čistih namenov«, je zapisal, da »sami razlogi, ki so vodili Matijo Majarja pri določanju oblik vzajemnega jezika, in njegova metoda ne morejo vzdržati kritike«. Za ponesrečeno je imel tudi Majarjevo azbuko.²²⁵

Kakor je mogoče videti, je bila dejavnost Matije Majarja v šestdesetih letih omejena. Če je leta 1848 Majar predstavljal eno najvidnejših postav med slovanskimi liberalci in je njegov postavljeni program praktično postal njihov in če so dalje v petdesetih letih njegove vseslovanske literarne ideje imele mnogo pristašev med vso slovensko inteligenco, se je v šestdesetih letih okvir njegove praktične dejavnosti zožil na meje slovenske Koroške. To dejstvo je mogoče razložiti z vrsto vzrokov. Glavni vzrok je Majarjeva zavzetost za vseslovanske ideje. Od petdesetih let dalje se je Majarjeva dejavnost osredotočila prav na propagando vseslovanskih idej. Tak preobrat se je vezal predvsem z dejstvom, da je Majar živel v tistem delu slovanskih dežel, kjer je bilo ponemčevanje prebivalstva najhitrejše. Majarjeva vera, da si bodo Slovenci sami mogli zagotoviti svoj nacionalni obstoj, je bila zelo močno omajana. Edini izhod iz tega obupnega

²²³ Literární archiv v Praze, 36, F 27.

²²⁴ Н. А. Попов: Вопрос об общеславянской азбуке, Современная летопись, 1865, № 39.

²²⁵ П. А. Кулаковский: Очерк истории попыток решения вопроса об едином литературном языке у славян, Мефодиевский юбилейный сборник изданный императорским Варшавским университетом, Варшава, 1885, стр. 29, 31.

položaja je Majar videl v zedinjenju vseh Slovanov. Slovanstvo bo kot en narod sposobno vzdržati pritisk germanizatorjev. Nacionalna ideja je pri Majarju dobivala vedno bolj obliko vseslovanstva. Boj za vsakdanje nacionalne pravice slovenskega naroda se je umaknil pri njem v ozadje, obenem s tem pa je upadel njegov vpliv na slovensko nacionalno gibanje.

Drugi vzroki, ki so zožili okvir Majarjeve dejavnosti, so bili bolj osebne značaja: Majarjevo življenje v kraju, ki je bil oddaljen od kulturnih središč, in dejstvo, da je stopil v politično areno nov rod liberalcev, ki so bili mlajši, bolj odločni, bolj izobraženi kot Majar in ki so znali bolje kot on najti skupen jezik z mladim rodom Slovencev. Kot pristaš vseslovske ideje je bil Majar avtoriteta za svoje somišljenike v vsej Sloveniji in celo za njenimi mejami, kot narodni delavec pa je dobival vedno bolj krajeven, koroški pomen.

NARODOPISNA RAZSTAVA V MOSKVI. POSKUS IZSELITVE V RUSIJO

Zanimanje za Rusijo se je začelo pri Majarju prebujati po porazu revolucije 1848, ko je postalo jasno, da avstrijska vlada ne misli izpolniti zahtev Slovanov po nacionalni enakopravnosti. Dne 2. junija 1850 je pisal Majar Muršču: »Tudi ruščino malo pregledujem, pa knjige mi manjkajo. Neimate jih Vi u slov. družtvi?«²²⁶ V letih 1850—1851 je Majar, kakor je bilo omenjeno zgoraj, skušal napisati gramatiko ruskega jezika, ki pa sicer tisti čas ni zagledala belega dne. Proti koncu petdesetih let je skušal Majar navezati neposredno dopisovanje z ruskimi znanstveniki. I. S. Aksakov je zapisal v dnevniku o svojem bivanju v Celovcu, ko slika svoje potovanje po slovenskih deželah spomladi 1860: »Šel sem, da poiščem Janežiča in Majarja, ker je pisal v uredništvo Parusa²²⁷ in prosil, da mu pošljemo ruske spise. Jaz sem mu jih pripeljal s sabo.«²²⁸ Aksakovu pa se ni posrečilo, da bi bil našel Majarja, ker ni živel v Celovcu. Očitno Majar tedaj z Aksakovim ni vzpostavil dopisovanja.

Novo možnost navezati prijateljske zveze z ruskimi znanstveniki je predstavljala za Majarja moskovska narodopisna razstava 1867. Leta 1864 je med člani Carskega društva ljubiteljev naravoslovja pri moskovski univerzi vznikla misel o prireditvi antropološko-etnografske razstave. Zadeva je bila postavljena na široko osnovo — ustanovila se je delniška družba, ki je zagotavljala razstavi nujno gmotno bazo. Novembra 1865 je podal na zborovanju Društva ljubiteljev naravoslovja svoje mnenje profesor moskovske univerze N. A. Popov, da je nujno treba vključiti v razstavo gradivo o zamejskih Slovanih. Predlog Popova je bil sprejet. Nakup narodnih noš in predmetov iz vsakdanjega življenja pri avstrijskih Slovanih so naročili protojereju cerkve na ruskem poslanstvu na Dunaju M. F. Rajevskemu. Prepričani slavjanofil se je lotil dela z njemu lastno energijo in zavzetostjo.

Organizacija moskovske narodopisne razstave se je časovno ujemala s politično krizo v Avstriji, iz katere se je vlada odločila iskati izhod v dualizmu.

²²⁶ Gl. op. 10, VII, str. 48.

²²⁷ Časopis, ki ga je izdajal I. S. Aksakov leta 1859.

²²⁸ Gl. op. 127, III, Moskva, 1892, priloga str. III.

Uvedba dualizma je izzvala oster protest slovanskega prebivalstva. Zato je pošiljka narodopisnih predmetov na moskovsko razstavo s strani slovanskih narodnih delavcev dobila značaj politične demonstracije. Požrtvovalnost je prekosila vsa pričakovanja.

V pismih N. A. Popovu maja—junija 1866 je pisal Rajevski, da se je pri Slovencih povezal predvsem s Tomanom, Bleiweisom in Slovensko matico, torej praktično s konservativci. Potem je Rajevski v nekaj pismih tožil, da se mu še nič ni posrečilo dobiti od Slovencev, nazadnje pa je oktobra 1866 z veseljem naznanjal: »Slovenci nam pošiljajo kranjsko svatbo²²⁹ z vsemi pritikinami, samo brez konja in voza.«²³⁰ Nadrobneje je o daru poročal časopis Andreja Einspielerja *Slovenec*: Matija Majar »je nakupil... raznovrstno obleko, prav po stari šegi narejeno, kakor jo še nosijo stari Zilanje... Še bolj prijetna očem so oblačila neveste, družice, ženina, svatov, starašine in drugih... omare in skrinje za nevesto... kolovrat, tribelj, lapuča itd.²³¹ V Nesýjevih spominih na Majarja je bila cenjena vrednost teh predmetov na okoli 400 goldinarjev,²³² velikanska vsota, če upoštevamo, da je čez tri leta, 1870, znašala Majarjeva letna plača vsega skupaj 315 goldinarjev.²³³

Bogata pridobitev svatovskih noš in vseh dodatkov je očitno pobudila pri organizatorjih narodopisne razstave misel, da pripravijo cel žanrski prizor slovanskega svatovskega obreda iz voščenih lutk. Zato pa so jim bile potrebne fotografije in risbe značilnih postav Slovencev iz Ziljske doline. Po naročilu Rajevskega je izpolnil Majar tudi to nalogo. V Moskvo je poslal dvanajest fotografij in nekaj risb šestih Slovencev (štirih moških in dveh žensk), po katerih naj bi izdelali voščene lutke za narodopisno razstavo.²³⁴

Razen noš in fotografij je poslal Majar odboru za narodopisno razstavo razlago skupine, zapisek, ki po besedah sovjetskega etnografa M. N. Speranskega, ki ga je našel, predstavlja sam po sebi »celo manjšo razpravo, podajajočo misli in poglede M. Majarja o običajih in preteklosti Slovencev, deloma pa tudi drugih slovanskih rodov«. Ta razlaga skupine se je ohranila samo v prevodu N. A. Popova v ruščino.

Speranski je pregledal vse papirje z narodopisnimi opisi, kolikor jih je bilo poslanih na razstavo, in je prišel do sklepa: »Tako po množini in vrednosti kakor po zgodovinskem pomenu je treba med papirji na prvo mesto postaviti papirje Mateja Majarja, duhovnika iz Ziljske doline.«²³⁵

Speranski poudarja, »da Majarjeva obvestila o življenju in običajih Ziljskih Slovencev zaslužijo priznanje tudi v sedanjem času. Vestnosti in natančnosti piščevih opazovanj lahko mirno zaupamo; ta zanesljiva opažanja, ki si jih je pridobil na kraju samem človek, dobro seznanjen z življenjem svojih župljanov, po svojem položaju blizu ljudskemu življenju, morejo dati pravilno predstavo

²²⁹ Rajevski se je zmotil, šlo je za koroško svatbo.

²³⁰ *Словенцы нам посылают краинскую свадьбу со всем прибирианием только без коня и телеги. — Рукописный отдел б-ки им. Ленина. ф. 239, к. II, е. хр. 10.*

²³¹ *Slovenec, Celovec, št. 33 z dne 19. marca 1867, str. 136.*

²³² *Gl. op. 48, str. 7.*

²³³ *Рукописный отдел б-ки им. Ленина, ф. 239, к. 13, ед. хр. 19. Majarjevo pismo Popovu z dne 5./18. dec. 1873.*

²³⁴ *Majarjevo pismo Rajevskemu z dne 26. dec. 1866/8. I. 1867. ОПИ ГИМ, p. 347.*

²³⁵ *M. N. Speranski, navedeno delo, gl. op. 5, str. 988.*

o stanju ljudskega življenja skupine Slovencev, čeprav omejeno po številu predmetov, ki jih je zbral za razstavo«. ²³⁶ Speranski zlasti podčrtava opise ljudskih zabav ob cerkvenih praznikih (visoke reje), opise prazničnega oblačila, različnih iger in terminologijo v krajevnem slovenskem narečju.

Ko se Speranski dotika Majarjeve znanstvene metode, ugotavlja, da je Majar »po svojih metodah ostajal v krogu metodike XVIII. stol. in da je tem metodam prilagajal celo tisto, kar je predstavljalo pridobitev že prve polovice XIX. stol.« Tudi v tem je bil Majar privrženec Grimmovih šole, kakor ji je enako pripadal Jan Kollár. Tako je izhajal Majar iz prepričanja, da predstavljajo veliko starost posebnosti sodobnih slovenskih običajev, izhajajočih poleg vsega iz časov, ko so bili Slovani še enotni. ²³⁷ Majar je spadal med narodopisce, ki so bili »globoki in iskreni častilci svojega naroda, a se niso še osvobodili arheološke zanesenosti romantike in niso še obvladali strogo znanstvenih metod jezikoslovja in primerjalnega preučevanja življenja in poezije«. ²³⁸

Ko Speranski ocenjuje Majarjevo narodopisno gradivo, zaključuje s sodbo, da to gradivo daje pravico »prištevat i Majarja med vidne delavce, če ne raziskovalce, pa vsaj zbiralce«. ²³⁹

Za tako bogat dar je bil Majar povabljen v Rusijo na narodopisno razstavo med drugimi 55 nacionalnimi delavci avstrijskih Slovanov. Po Majarjevem pripovedovanju je Peter Nesý takole opisal zgodbo o njegovem potovanju: »On se je obotavljal. Škof Vieri, Italijan, zvedevši, da je Majar povabljen, in misleč, da res pojde, je pravil nekemu duhovniku, da še Majar dosihdob ni prosil za dopust in da mu ga on sploh ne bi dal, če bi zanj prosil. Če bi pa brez dovoljenja odpotoval na Rusko, potem pa da takoj razpiše in zasede njegovo mesto. Majarju je prijatelj naznanil škofovo nakano. Četudi ni imel doslej namena odpotovati v Moskvo, je bil sedaj tako razjarjen, da se je brez dolgih priprav odpravil na pot.« ²⁴⁰ Zanimivo je, da se je od desetih Slovencev, ki so bili povabljeni, opogumil za potovanje samo Matija Majar. In to je razumljivo: Avstrijski tako dualistični kot centralistični tisk je začel s pravo gonjo proti tistim slovanskim delavcem, ki so želeli iti v Rusijo. Dualistična *Debatte* je pisala: »Pobratimstvo na panslavistični osnovi — to je zarota proti Avstriji. Kdor je v njem udeležen, meče rokavico v obraz vsej Avstriji.« Njej je pritrjevala centralistična *Presse*: »Kdor izmed teh gospodov gre v Moskvo, bi bilo bolje, da se ne vrne.« ²⁴¹ Tudi oblasti so na vse načine ovirale potovanje v Rusijo, ker so videle v stališču slovanskih nacionalnih delavcev izzivanje uradne politike avstrijske vlade. Ob takih pogojih je odhod na narodopisno razstavo v Moskvo pomenil odkrito neposlušnost oblasti in je zahteval znatno mero osebnega poguma.

Za Majarjev prihod v Rusijo so bile ovire tudi na strani ruskih oblasti, ki niso hotele pustiti katoliških duhovnikov na narodopisno razstavo v Moskvi. V pismih Rajevskega Popovu je spomladi 1867 odmeval pogosto isti razburjeni glas: Ali bo ruska vlada pustila priti na narodopisno razstavo duhovnikom ne-

²³⁶ Prav tam, str. 999.

²³⁷ Prav tam, str. 991—994.

²³⁸ Prav tam, str. 999.

²³⁹ Prav tam, str. 1000.

²⁴⁰ Gl. op. 48, str. 7.

²⁴¹ Всероссийская этнографическая выставка, Москва 1867, стр. 81, 82.

pravoslavne veroizpovedi?²⁴² Odločitev o tem je navsezadnje prišla, k čemur je prispevalo nemalo prizadevanje M. P. Pogodina.

Dne 23. aprila 1867 so slavnostno odprli narodopisno razstavo v Moskvi. Na njej je bilo predstavljenih 116 lutk, oblečenih v narodne noše neslovanskih narodov Rusije, 118 lutk, ki so predstavljale nacionalne tipe vzhodnoslovanskih narodov, in 66 lutk, ki so predstavljale zahodne in južnoslovanske narode.

V oddelku zahodnih in južnoslovanskih narodov je največji vtis napravila skupina, ki jo je podaril Majar. P. Lavrovski se je v članku *Vtisi, pridobljeni ob obisku ruske etnografske razstave v Moskvi* takole izražal o Majarjevem daru: »Nam je bilo žal samo enega, da je bilo v slovanskem oddelku prirejenih tako malo značilnih prizorov in da je skoraj izključno zanimanje bilo osredotočeno na posamezne človeške figure; medtem ... pa prizor v skupini Slovencev, predstavljajoč z vsemi krajevnimi, za vse slovanstvo tako značilnimi nadrobnotni svatovske obrede z velikim številom predmetov in deloma tudi običajev, govori jasno, kako veliko bi pridobil ta oddelek, ko bi bili tudi pri skupinah drugih Slovanov predstavljeni, čeprav z manjšo popolnostjo kot pri Slovencih, nekateri značilni prizori iz njihovega ljudskega življenja.«²⁴³

Slovanski gostje so prišli v Rusijo v začetku maja. Na vsej njihovi poti, od meje do Peterburga in od Peterburga do Moskve, jih je veselo pozdravljala ruska javnost. V Peterburgu in Moskvi so bili prirejeni na čast slovanskih gostov sijajni sprejemi. Ruski slavjanofili in slovanski nacionalni delavci so nastopali z govori, ki so bili posvečeni vzajemni pomoči in enotnosti Slovanov. Vse potovanje je obkrožal duh slovanske sloge, o katerem je tako sanjal Majar. Vendar Majar ni nastopal z govori na javnih zborovanjih kakor mnogi drugi slovanski gostje. Pozneje se je v *Slavjanu* s posebno toplino spominjal svojega potovanja v Rusijo, zlasti slovesnega bogoslužja v Isakijevski cerkvi 14. maja na čast sv. Cirila in Metoda. »Ja v obče ne običavam se tlačiti napred,« je pisal Majar; »med ljudstvo rusko sem se rad vmešaval, kadakoli se mi je pružila priložnost ... i tepervo sem imel lepo priložnost to na svoje oči dejstviteljno videti, o čem sem doma čital i se učil sedeč pri svojem pisačem stole.«²⁴⁴

V Rusiji se je Majar srečal z vrsto znanih delavcev slavjanofilske smeri. Nekaj dni po obisku slovanskih javnih delavcev na moskovski narodopisni razstavi je objavil v časopisu *Russkij* svoje dnevniške zapiske o srečanju s Slovani ruski zgodovinar in eden izmed vidnih delavcev desnega krila slavjanofilov M. P. Pogodin. V zapiskih z dne 26. maja je Pogodin zapisal: »Večji del časa do kosila sem preživel z Matijem Majarjem, katoliškim duhovnikom, ki živi v kotu Koroške med Nemci in Italijani. Majar je poslal prve predmete za narodopisno razstavo. Govorijo, da mu grozijo največje nevarnosti po vrnitvi v domovino in da bo komaj ohranil svoje mesto. Obljubil mi je, da me bo takoj obvestil o svojem položaju. To je najdobrodušnejši človek, otrok čiste narave.«²⁴⁵

Dalje je Pogodin pisal o posvetovanju, ki je bilo pri njem zjutraj istega 26. maja. Od udeležencev je imenoval Riegra, Subotića, Šafárika, Palackega, Gaja, Petronijevića in Lambla. Majarja Pogodin ni omenjal, toda ker je prej

²⁴² Ручопис. отдел б-ки им. Ленина, ф. 239, к. 17, ед. хр. 13: Pisma Rajevskega Porovu.

²⁴³ Современная летопись, št. 19 z dne 28. V. 1867, str. 3—4.

²⁴⁴ Slavjan, št. 9, 1873, str. 139—140.

²⁴⁵ Русский, Москва, 5. VI. 1867, 21—22.

pripovedoval, da je večji del časa do kosila 26. maja prebil z njim, ni izključena možnost, da se je tega srečanja udeležil tudi Majar. Če pa Majar ni bil navzoč in je prišel pozneje, je Pogodin nedvomno seznanil Majarja z njegovimi rezultati.

Zjutraj 26. maja 1867 so se zbrali pri Pogodinu na posvetovanje vidni delavci slovanskih narodov. Po pogovoru se je izkazalo, da se mnoge njihove želje ujemajo. Najprej so vsi imeli za nujno potrebo, da se sestavi primerjalna slovnica in skupen slovar vseh slovanskih narečij. Glede zadnjega vprašanja je Pogodin izjavil: »Po mojem mnenju je mogoče razdeliti slovar na dele po črkah in za vsako črko po predvidenem načrtu določiti sorazmerno plačilo.« Kakor bomo videli pozneje, je to misel, razdeliti slovar med avtorje, poprijel Majar in jo je skušal uresničiti, kajpada brez uspeha.

Nazadnje so razpravljali o vprašanju vseslovanskega časopisa, katerega nujnost so tudi vsi priznavali. »... potreben je vseslovanski časopis,« je pisal Pogodin v dnevniku, »kjer bi 1. v kratkih in točnih poročilih bila opisana znanstvena in slovstvena dejavnost vseh slovanskih plemen; 2. kjer bi bili objavljeni članki in vseh slovanskih narečjih s kratkimi pojasnili za razumevanje skupnega... V takem časopisu bi se pokazalo tako rekoč otipljivo bližnje sorodstvo vseh plemen in plemena bi se začela približevati in se seznanjati med seboj vedno laže.«²⁴⁶

Pozneje je skušal Majar s svojim *Slavjanom* uresničiti tak vseslovanski časopis, seveda s svojimi spremembami: list je postal zanj sredstvo za propagiranje vseslovanskega jezika, ki ga je sam ustvaril.

Tu pa, pri srečanju slovanskih delavcev, se je govorilo o nujni uvedbi skupnega črkopisa (cirilice) pri Slovanih, o pošiljanju ruskih knjig na Dunaj, v Beograd, Zagreb, Ljubljano, Prago idr.

Misli in želje, ki so bile izražene na posvetovanju pri Pogodinu, so odgovarjale Majarjevemu razpoloženju in so praktično postale vodilne v njegovi naslednji dejavnosti.

Majar je končno v celoti delil mišljenje, kakor ga je izrazil Pogodin o pomenu vsruske narodopisne razstave, ko je navajal naslednje njegove besede: »Tudi vsi [Slovani — I. Č.] so se čutili kot bratje, iz ene korenine, iz enega naroda, razdeljeni na različna plemena, z enim jezikom, razdeljeni na različna narečja.«²⁴⁷

Ruski slavjanofilski tisk je posvetil Majarju veliko pozornost. Tako je bilo v knjigi Vseruska narodopisna razstava in slovanski kongres v maju 1867, izdani 1867 v Moskvi, ki nadrobno opisuje slovanske goste in njihovo bivanje v Rusiji, Majarjevemu življenjepisni dano več prostora kakor biografijama Palackega in Riegra. V tem življenjepisni, ki ga je napisal N. A. Popov,²⁴⁸ je bila podana o Majarju sijajna karakteristika: »Majar je eden najbolj delavnih oznanjevalcev slovanske vzajemnosti in bratstva med Južnimi Slovani, hkrati pa mu njegova slovstvena dela dodeljujejo častno mesto v vrsti južnoslovanskih pisateljev.« — »Najboljšo skupino v slovanskem oddelku narodopisne razstave, predstavljajočo slovensko svatbo, je sestavil on in opisal vse njene podrobnosti.«

²⁴⁶ Gl. op. 245.

²⁴⁷ Slavjan, št. 7, 1873, str. 99 (tekst v ruščini).

²⁴⁸ Mnoge ocene in tudi posamezne fraze tega življenjepisa se dobesedno ujemajo s člankom Popova, Вопрос об общеславянской азбуке, Современная летопись, 1865, št. 39.

Dalje je članek poudarjal, da je Majar leta 1848 sestavil znamenito peticijo na cesarja, v kateri je bila izražena zahteva po Zedinjeni Sloveniji. Članek je visoko ocenjeval Majarjevo delo za sestavo slovanske gramatike: »S tem poskusom je Majar že pomembno olajšal vzajemno slovstveno zблиžanje Slovanov. Po poti, ki jo je najprej predlagal Majar, je mogoče ob prizadevanjih slovanskih pisateljev različnih plemen povsem organsko razviti dejanske slovstvene zveze.«²⁴⁹ Najtesnejše stike je Majar v času svojega bivanja v Moskvi navezal z N. A. Popovim in deloma z M. P. Pogodinom.

Vrnitev v domovino v začetku junija 1867 je bila pač manj prijetna kot samo potovanje. Majarja so takoj poklicali v Celovec, kjer je moral pred sodiščem odgovarjati za svojo neposlušnost. Majar se je branil zelo uspešno. Pojasnilo, kakor ga je dal na zapisnik Majar in kakor ga navaja Miklavec, se je glasilo takole: »Univerza v Moskvi me je povabila hkrati z drugimi slovanskimi pisatelji, znanstveniki in častnimi gosti iz Avstrije, Turčije, Nemčije in Saške, naj obiščemo narodopisno razstavo... Na razstavo sem poslal samo narodno nošo Slovencev na Koroškem; zato so me tudi povabili na obisk razstave. Moj namen je bil ogledati si to razstavo podobno kakor tisti ljudje, ki obiskujejo razstave v Parizu ali Londonu. Narodopisna razstava v Moskvi je bila zelo zanimiva in poučna. Tam so bile lutke v različnih slovanskih nošah, pa tudi v prazničnih oblekah drugih narodov, ki žive v Rusiji. Da bi si ogledal vse to, kar je bilo mogoče videti tam zbrano na enem kraju, bi moral obiskati polovico Evrope in tretjino Azije. Tako kakor drugi popotniki sem hotel tudi jaz pogledati tuje dežele, pokrajine, mesta in ljudi daljnih krajev, kamor le redko zaide prebivalec Koroške. Zame je bila velika čast, da sem mogel potovati v družbi z učenimi možmi, ker je bil tam zbran cvet slovanske inteligence... Jaz sem šel na to potovanje tudi zaradi gmotnih olajšav. Saj sem se okoristil z brezplačno voznino, v Petrogradu in Moskvi tudi z brezplačnim stanovanjem. Potovati na svoje stroške bi mi bilo nemogoče, zato sem šel tudi jaz: prvič, ker so me povabili, in drugič, ker sem lahko potoval skoraj brez stroškov.«²⁵⁰ Na ta način

²⁴⁹ Всероссийская этнографическая выставка и Славянский съезд в мае 1867 г., Москва, 1867, стр. 135—139.

²⁵⁰ Университет в Москве пригласил меня в числе других славянских литераторов, ученых и частных лиц из Австрии, Турции, Германии и Саксонии посетить этнографическую выставку... На выставку послал я лишь национальный костюм словенцев в Хорутании, за что меня и пригласили посетить выставку. У меня было намерение осмотреть выставку на подобие тех лиц, которые посещают выставки в Париже или Лондоне. Этнографическая выставка в Москве была очень интересна и поучительна. Находились там фигуры (оказы) в различных славянских костюмах, а также в нарядах прочих в России живущих народов. Половину Европы и третью часть Азии нужно бы посетить, чтобы посмотреть все то, что можно было узреть там, собранное в одном месте. Подобно другим путешественникам, хотел я осмотреть чужие страны, земли, города и людей отдаленных краев, куда лишь редко заедет житель Хорутании. Для меня было то большою честью, что я мог путешествовать в сопровождении ученых мужей, так как там был собран цвет славянской интеллигенции... Я предпринял это путешествие также благодаря материальным облегчениям. Именно, пользовался я бесплатным проездом, а в Петрограде и Москве также бесплатным обиталищем. Путешествовать на свои издержки было бы для меня невозможно и ввиду этого я проехал: во-первых, понеже меня пригласили, во-вторых, понеже я мол ехал почти без расходов. — Архив АН СССР, ф. 241, оп. I, д. 85, лл. 855—856 об.

je skušal Matija Majar dati svojemu potovanju v Rusijo čisto poučen značaj. Očitno je tako pojasnjevanje povsem zadovoljilo voditelje celovške škofije, ker jim je ustrezalo, da niso videli v potovanju političnega nagiba. Majar se je izvelel s sorazmerno lahko kaznijo. »Za kazen je moral poslati škofu svoje farne dohodke za čas neprisotnosti, kar je znašalo 25 goldinarjev.«²⁵¹

Potovanje na narodopisno razstavo je pokazalo Majarju Rusijo s praznične strani in je v njem utrdilo vero v možnost tesne zveze med slovanskimi narodi pod njenim vodstvom. Od tega časa dalje se je vseslovanska dejavnost M. Majarja še bolj razmahnila.

Isto leto, 1867, je Majar napisal in izdal s sredstvi G. Blaža, trgovca na Reki, rusko slovnico za Slovence, prvo v Sloveniji.

Zgodovino izdaje te slovnice je nadrobno opisal v pismu M. F. Rajevskemu z dne 29. sept. 1867 reški trgovec G. Blaž sam. Posebej je omenjal, kako je v toku nekaj let skušal zainteresirati za rusko slovnico različne slovenske jezikoslovce: »Dolgo časa je bil moj trud zaman, dokler nazadnje gospod Majar ni pristal na to, da prevzame to delo.« Majar je pristal na to, da napiše slovnico po Blaževem načrtu. Vendar je to, kar je Majar napisal, bilo po Blaževih besedah »manj ruska slovnica, kot učbenik za Ruse in Slovence, kako naj odslej pišejo«. Blaž je zavrnil Majarjev rokopis v taki obliki. Majar je moral povsem predelati svoje delo, a tudi po predelavi je bila slovnica vsa preobtežena z rečmi, »ki jih je sam izmislil«. Šele po natančnem Blaževem preurejanju je bila ta varianta dana v tiskarno. Na ta način, tako poudarja tudi Blaž, je sestavljanje ruske slovnice bilo za Majarja priložnost, da ustvari novo različico vseslovanske slovnice in samo odločen poseg založnika je preprečil uresničenje Majarjeve namere. Zato je razumljivo, da ruska slovnica, ki jo je napisal Majar z vseslovanskim odklonom in kakor jo je preuredil Blaž, ki ni bil ne jezikoslovec ne poznavalec ruskega jezika, ni ustrezala znanstvenim zahtevam. Slovnica je doživela obsodbo v časopisu *Moskva*,²⁵² napisal pa jo je Andrejev, profesor iz Peterburga.²⁵³ Blaž sam je v pismu Rajevskemu z velikim nezadovoljstvom pisal o ostri kritiki Andrejeva: »Mislim, da knjige ne gre obsojati preostro, ampak da moramo za zdaj biti zadovoljni, da so Slovenci vendar dobili poraben ruski učbenik, s čimer se Hrvati še ne morejo pohvaliti, saj je vse, kar imajo podobne literature, neporabno. Vsega nam je manjkalo, samo dobre volje ne... Tako je pač napravljen začetek, drugi lahko zdaj ustvarijo kaj boljšega.« Ta Blaževa ocena o pomenu ruske slovnice za Slovence je Majarju popolnoma pravična. V istem pismu je Blaž pripovedoval o dovolj hitri razprodaji slovnice: »Z razprodajo sem zadovoljen. Upam, da bom prodal vso naklado 1000 izvodov in da ne bom imel izgube. Najbolj se zanima za knjigo mladina posvetnega in duhovskega stanu. Bogoslovci v Gorici so sami kupili 60 izvodov. Tudi nekaj frančiškano v Istri je kupilo slovnico. Sploh kaže mlajša duhovščina zelo veliko zani-

²⁵¹ Gl. op. 48, str. 8.

²⁵² *Москва*, št. 110 z dne 18. avg. 1867.

²⁵³ Recenzentovo ime je sporočil Rajevskemu v svojem pismu Blaž.

²⁵⁴ »Ich glaube, man sollte deshalb das Buch nicht zu hart beurteilen, sondern vorderhand zufrieden sein, dass die Slovenen einmal ein brauchbares russisches Lehrbuch besitzen, wessen sich die Croaten noch nicht rühmen können, denn Alles, was diese an solcher Litteratur haben, ist unbrauchbar. Es hat uns an Allem gefehlt, nur an gutem Willen nicht... Es ist nun ein Anfang gemacht, andere können jetzt

manje za ruski jezik.«²⁵⁴ Vendar to, kar je Blaž pisal Rajevskemu, ni povsem odgovarjalo stvarnosti. O tem govore pismo Frana Levstika, voditelja mladoslovencev in Blaževega somišljenika, in pisma Blaža s konca poletja ali iz jeseni 1867. Sodeč po Levstikovem pismu Hinku Dolencu, sodnemu uradniku v Loki, z dne 12. avg. 1867, ga je Blaž prosil, da pomaga pri organiziranju prodaje Majarjeve knjige v Ljubljani. Levstik se je dogovarjal z ljubljanskim knjigar-narjem Giontinijem, ki je pristal na to, da jo vzame v komisijo. V pismu Dolencu je Levstik izražal prepričanje, da bo objava v časnikih, kje se prodaja ruska slovnica za Slovence, zbudila povpraševanje.²⁵⁵ Levstikova pričakovanja se niso uresničila. Jeseni 1867 se mu je Blaž pritoževal, da se Majarjeva slovnica slabo prodaja: »Težko je Slovencem knjige slavjanske prodajati, še težje pa denar zanje dobiti.«²⁵⁶

Dejstva, da Majarjeva ruska slovnica ni izzvala večjega povpraševanja, ni bila toliko kriva brezbržnost večine slovenske inteligence do ruskega jezika. Ne glede na ves pozitivni pomen Majarjeve ruske slovnice za Slovence, saj je to bil prvi učbenik ruskega jezika pri Slovencih, je zaradi njene znanstvene ravni še ostajala želja, da bi izšlo kaj pomembno boljšega. Glede tega je v tehtni meri pravilna sodba prof. Andrejeva, da je »slovniški del knjige tak, da ni potreba po drugi ruski slovnici za Slovence nič manjša«.²⁵⁷ Mnenje Andrejeva o Majarjevi ruski slovnici potrjuje tudi ocena znamenitega jezikoslovca in dobrega poznavalca slovenskega in ruskega jezika J. A. Baudouina de Courtenaya, ki je vodil v Gorici krožek Slovencev za študij ruskega jezika, pri čemer se je posluževal Majarjeve knjige: »... Prepričal sem se, da ta slovnica zdaleč ne ustreza vsem upravičenim zahtevam za take vrste knjig... Knjiga priča, da si njen sestavljalac ni osvojil v zadostni meri oblik ruskega jezika, v priloženih obrazcih pa včasih povsem netočno prevaja v slovenščino nekatere v teh odlomkih uporabljane ruske besede. Slovenec, ki se uči ruščine samo s pomočjo navedene slovnice, mora dobiti o nekaterih pojavih tega jezika povsem netočne in napačne pojme. Toda ob sodelovanju izkušenega učitelja se je mogoče, ker ni boljšega učbenika, uspešno posluževati tudi Majarjeve slovnice.«²⁵⁸

Po potovanju v Moskvo, po zblizanju z ljudmi, ki so mu bili sorodni po duhu, je Majar še bolj čutil, kako neznosno je življenje v Gorjah. Življenje podeželskega duhovnika, potopljenega v znanstvena raziskovanja, Majarja ni moglo zadovoljiti. Hrepenel je po večji dejavnosti, sprevidel je, da je prišel čas, ko se mora bojevati za uresničenje svojih idej v življenju. Tukaj, na sloven-

leichter Besseres schaffen.« »Mit dem Absatze bin ich zufrieden. Ich hoffe die ganze Auflage von 1000 Exemplaren anzubringen und ohne Schaden davon zu kommen. Am meisten interessiert sich für das Buch die Jugend weltlichen und geistlichen Standes. Die Hörer der Theologie in Görz kauften allein 60 Exemplare. Auch einige Franciscaner Mönche in Istrien kauften sich die Slovnica. Überhaupt zeigt die jüngere Geistlichkeit sehr viel Interesse für die russische Sprache...« — ОПИ ГИМ, p. 347.

²⁵⁵ Levstikova pisma, uredil Avgust Pirjevec, Ljubljana, 1931, str. 47.

²⁵⁶ Gl. op. 7, knj. IV., str. 558 (opombe D. Kermavnerja).

²⁵⁷ Москва, št. 111 z dne 19. avg. 1867,

²⁵⁸ И. А. Бодуэн де Куртене: Отчеты командированного министерством народного просвещения за границу с ученою целью И. А. Бодуэна де Куртэне о занятиях по языковедению в течение 1872—73 гг., Известия и ученые записки императорского Казанского университета, 1877, št. 2, str. 66—67.

skem Koroškem, njegove ideje niso našle odmeva. Nasprotno pa bi, po njegovem mnenju, uspele v Rusiji. Zato se je Majar odločil, da poskusi emigrirati.

Junija 1870 je napisal pismo N. A. Popovu in M. N. Pogodinu. V pismu Popovu je Majar prosil: »Prosim Vas, da mi pomagate in me rešite iz te oddaljene vasi Gorje, da bi prišel do kake službe, kjer bi se mogel bolj posvetiti književnemu delu kakor tukaj, kjer bi mogel po svojih skromnih močeh delati za slovanstvo ne samo s pisanjem, ampak tudi dejansko, na primer: da bi poučeval na kaki šoli primerjalno slovnico — gramatiko slovanskih narečij po svoji knjigi Uzemni pravopis; ali da bi se začel izdajati vseslovanski časopis in bi postavili mene za urednika; ali, kar bi bilo za mene najbolj prijetno, da bi prišel za učitelja zgodovine Praslovanov, ki jo prav zdaj pišem. Res je, da sem se že postaral, toda misel je še živahna in mladostna, ruščino pri branju razumem popolnoma, v nekaj tednih bi se pa privadil tudi ruskemu govoru; govoriti pa znam tako, da bi me za silo takoj razumeli Slovani kateregakoli narečja. — Izgovor imam jasen in lahko razumljiv zato, ker imam vsako nedeljo pridigo v naši precej prostorni cerkvi.«²⁵⁹

Pismo Pogodinu se je skoraj dobesedno ujemalo s pismom N. A. Popovu. Bili pa so v njem nekateri otenki. V pismu M. P. Pogodinu govori Majar o svoji želji, da bi postal profesor zgodovine Praslovanov, in dostavlja: »... kar bi za mene ne bilo težko zaradi tega, ker prav zdaj pišem to knjigo, ki bi jo potem laže dokončal kakor tukaj, kjer imam mnogo drugih opravkov, ki me ovirajo v literarnem delu.«²⁶⁰

Ker je Matija Majar užival veliko veljavo pri ruskih slavjanofilih, so mu skušali, kolikor so jim dopuščale moči in možnosti, pomagati, da bi dobil službo v Rusiji. Ker so računali, da bi bilo podnebje v pokrajinah ob Črnem morju za Majarja najugodnejše, so se njegovi ruski prijatelji začeli dogovarjati z oblastmi v Odesi, kakšno službo bi ponudili Majarju. Že 11./23. avg. 1870 je M. P. Pogodin poslal pismo Majarju, v katerem ga je obveščal: »Služba za Vas je zagotovljena, spoštovani prijatelj, v Odesi, mesto predavatelja latinskega ali grškega jezika na gimnaziji. Pozneje bi mogli dobiti tudi drugo mesto — na univerzi... Tam bodo mogoče sčasoma izdajali tudi časopis.«²⁶¹ Kakor je videti iz navedenega pisma,

²⁵⁹ Молью Вас помогайте мне і спасіте мене із тога одаальнаго села Горжан, да бі прішел в неку службу, где бі могел се болье посветити книжевному делу, него овде, где бі могел по своєї скромной мочи делати за славянство не само списоваје, него і дејанско, на пример: да бі подучевал на некоем училищі о словниці-граматиці приспобаляјучей наречіја славянска по книгѣ своєї: Уземні правопіс; алі да бі се почел издајати всеславянскі часнік і бі поставілі мене за urednika; алі что бі біло мне нај пріятнейше, да бі прішел за учителя zgodovine praslovan, что лиш тепер списую. Истина, ја уже остарѣв, мисел пако јеще бодр и младѣхна, рущину читаје понімају свершено, в неких недѣлах бі прівікнул і русскому говору; говорити знају пак тако, да бі за сілу тотчас понімали славјані ктерогаколі наречіја. — Изговор імеју разговетен і лехкоразумѣв по тому, что всаку недѣлу говорю проповед в нашеј доста просторной церкві. — Рукописный отдел б-ки им. Ленина, ф. 239, к. 13, ед. хр. 19.

²⁶⁰ что бі мне не біло тежко по тому, что управо нине ту книгу списую, ктеру бі онда і легче dokončal, него овде, где імеју многа јина оправіла задержѣюща мене в деле книжевном. — ЦГАЛИ, ф. 373, оп. 1, д. 222, лл 1, 2 об.

²⁶¹ Место для вас готово, почтенный друг, — в Одессе, преподавателя латинского или греческого языка в гимназии. После можете занять и другое в-университете... Там со временем можно будет издавать и журнал. — ОПИ ГИМ.

je bilo Majarju spočetka obljubljeno mesto profesorja, v perspektivi pa tudi izdajanje časopisa. Navdušeni Majar je napisal prošnjo na naslov kuratorja odeškega prosvetnega okrožja S. P. Golubcova o predvideni službi gimnazijskega profesorja. V Odesi je imel Majarjevo zadevo neposredno na skrbi znani ruski slavist, profesor novorossijske univerze V. I. Grigorovič. Ohranil se je koncept njegovega priporočila svétu novorossijske (odeške) univerze o podelitvi naslova dopisnega člana novorossijske univerze M. Majarju.²⁶² Iz priporočila se da jasno razbrati, da je bil Majar med kandidati za službo pomočnika bibliotekarja na novorossijski univerzi, pokazalo pa se je, da njegov izbor ni mogoč. Ko izraža svoje najboljše mnenje o Majarju, predlaga Grigorovič v zvezi s tem: »... dokončujoč delo pod naslovom... 'O sledovih in prosveti Praslovanov', je zbral pomembno gradivo, zaključna obdelava pa je odvisna od dela... v ruskih knjižnicah. V želji, da bi sodeloval pri koristnem delu... si dovoljuje prositi Svet za tako podporo, da bi g. Majar s to pomočjo mogel priti v Rusijo in nadaljevati s svojim delom.« Obstoja tudi koncept Grigorovičevega pisma neznanemu visokemu uradniku (najverjetneje kuratorju odeškega prosvetnega okrožja S. P. Golubcova): »Ko sem poročal o glavnem delu gospoda Majarja, 'Slovanska vzajemnost', sem imel čast najponižneje prikazati Vaši prevzvišenosti, da bi skromna služba, za katero prosim, služba učitelja latinskega jezika, mogla biti breme prosilcu... tako zaradi njegovih let kakor zaradi nemogočih težkoč, da se prilagodi... potrebam ruske šole. Gospod Majar je katoliški duhovnik,

²⁶² ... готова труд под заглав[ием] »о следах и просвете праславян« он собрал значительный материал, окончательная обработка которого зависит от пособий хранящихся в русских книгохранилищ[ах]. Желая содействовать полезным труд[ам]... Совет благоволит испрашивать такого пособия, с помощью которого г. Майер [мог бы] приехать в Россию и продолжать свои труды.« »Докадывая о главном труде г-на Майера «Славянская взаимность» я имел честь, покорнейше представить вашему прев[осходительству], что скромная должность, о которой он просит, учителя латинского языка молга бы обременить его как... по летам, так и по невозможности трудности применения... к потребностям русской школы. Г-н Майер католический священник, по происхождению хорутанин (из Цилли, что в Штейермарке). То и другое обстоятельства, нисколько не уменьшая уважения к нему, заставляет пожалеть о судьбе его. Ему трудно будет исполнять просимую должность. Есть, однако же, возможность почтить ученого заслуженным содействием. Известно, что правительство наше... нередко призывает катол. ученых дручих наций. Оно призыв[ает] их на места в колониях катол[ических] или же прямо дает им назначение... по распоряж[ению] св. Синода... Господин Майер весьма заслуживает доверия уже потому, что гонимый католич[ескими] властями, он прибегает к покровит[ельству] русского правит[ельства], на которое эти власти столь неусыпно нападают. Если, следственно удостоится прошение г-на Майера внимания высшего начальства, то можно было бы ему предложить место или по духовному управлению в колониях кат[олического] исп[оведания], куда попечительство вызывало уже духовных другой нац[иональности] или определить его духовником и законоучит[елем] катол[ических] воспитанников при учебных заведениях. Такая мера доставила бы г-ну Майеру способ содержания и досуг для ученых занятий. Наконец осмелюсь доложить, что дело госп[одина] Майера можно было бы почесть выходящим из разряда обыденных, обыкновенных, следовательно, достойным того, чтобы довести до сведения высшего начальства. Ученый, который проповедует славянскую взаимность и отдает преимущество русскому языку, гонимый католическими властями — право стоит того, чтобы наше милостив[ое] правительство приютило его и обеспечило его старость. — Рукопис. отдел б-ки В. И. Ленина, ф. 86, К. 3, ед. хр. 14.

po rojstvu Korošec (iz Celja na Štajerskem).²⁶³ Te in druge okoliščine, ki nikakor ne zmanjšujejo spoštovanja do njega, nas silijo, da poskrbimo za njegovo usodo. Prosilcu bo težko opravljati zaproseno službo, vendar je mogoče izkazati spoštovanje znanstveniku z zaslužno zaposlitvijo. Znano je, da naša vlada... pogosto vabi katoliške znanstvenike drugih narodov. Vabi jih na mesta v katoliških kolonijah ali pa jim naravnost daje službeno mesto... po odredbi sv. sinoda... Gospod Majar povsem zasluži zaupanje že zato, ker ga preganjajo katoliške oblasti. Zato se zateka pod pokroviteljstvo ruske vlade, ki jo te oblasti tako brez nehanja napadajo. Če bi blagovolilo višje načelstvo uslišati prošnjo gospoda Majarja, bi mu bilo mogoče ponuditi službo v duhovni upravi v kolonijah katoliške veroizpovedi, kamor je kuratorstvo že klicalo duhovnike druge narodnosti, ali ga namestiti kot spovednika in veroučitelja katoliških gojencev na učnih zavodih. Tak ukrep bi pomenil za gospoda Majarja obliko vzdrževanja in prost čas za znanstveno delo.

Nazadnje si drznem pristaviti, da bi bilo mogoče gospoda Majarja šteti za človeka, ki izstopa iz vrste poprečnih, vsakdanjih ljudi, se pravi, da bi ga bilo mogoče šteti za vrednega, da bi bil predstavljen najvišjim oblastem. Znanstvenik, ki propagira slovansko vzajemnost in daje prednost ruskemu jeziku, ki ga preganjajo katoliške oblasti, ima pravico, da mu da naša milostna vlada zavetje in mu zagotovi njegovo starost.«

Grigorovičeve pripombe naravnost kažejo na glavne vzroke, zakaj Majar ni mogel postati profesor ali časninar v Rusiji — vzroki so bili leta in poklic katoliškega duhovnika. Obenem govore o veliki simpatiji, ki so jo gojili ruski slavjanofili do Majarja, in o tem, kako so se zelo trudili, da bi Majarju na kakršenkoli način priskrbeli službo v Rusiji. Golubcovu, na katerega je bila naslovljena Majarjeva prošnja, je Grigorovič omenjal misel, da bi Majarju dali službo katoliškega duhovnika. Golubcov, ki je bil tisti čas predsednik Odeškega slavjanskega dobrodelnega društva, je v svojem odgovoru Majarju napisal, da bi bilo mesto profesorja zanj pretežko. Hkrati mu je zagotavljal: »Z vso pripravljenostjo sprejemam prošnjo, da se Vam dodeli služba duhovnika v eni izmed naših južnih kolonij, če izrazite o tem svojo željo.«²⁶⁴ Majar je sprejel njegov predlog brez slehernega navdušenja. V pismu N. A. Popovu z dne 13./25. jan. 1871 iz Celovca je o tem pripomnil: »Na to sem že 8. dec./25. nov. 1870 poslal svojo prošnjo za službo latinskega duhovnika, toda v kakšnem takem kraju, kjer bi bila knjižnica in ruska tiskarna in kjer bi imel potrebne dohodke in prost čas za pisanje svoje knjige. Če dobim pismo, sem pripravljen prevzeti tako službo. — A mnogo uspešneje bi mogel delovati za slovansko vzajemnost kot urednik vzajemnega časopisa na Dunaju.«²⁶⁵

²⁶³ Grigorovič se moti. Majar je bil rojen v Ziljski dolini na Koroškem.

²⁶⁴ Я с полной готовостью приму на себя ходатайство о предоставлении Вам места священника в одной из наших южных колоний, если Вы изъявите на то желание. — Рукопис. отдел биб-ки им. Ленина, ф. 239, к. 13, ед. хр. 19.

²⁶⁵ На то я уже 8 декабря /25 ноября 1870/ одослал свою просьбу за звание латинского священника — па в нѣком мѣстѣ таком, гдѣ бы была книжница и руска тискарица и гдѣ бы имѣла за потрѣбу дохода и за списованіе свое кнѣге свободнаго времени. Ако мнѣ писмо дойдет, я готов наступить тако званіе.

А много успешнѣе могел бы дѣловат за славянску взаимность као уредник взаемнога часописа в Вѣнѣ. — Gl. op. 264.

Kakor je videti iz pisma, je bila služba katoliškega duhovnika Majarju veliko manj pogodu kakor služba profesorja. Bil je celo pripravljen v danih okoliščinah odreči se preselitvi v Rusijo, če bi mu bila dana možnost, da izdaja vzajemni časopis na Dunaju.

Iste misli izreka tudi v pismu M. F. Rajevskemu marca 1871, ko mu v njem razvija načrt o izdajanju vseslovanskega časopisa. Majar poudarja, da bi se, če bi bil bogat, preselil na Dunaj in ga tam začel izdajati. Obenem na koncu pisma Rajevskega obvešča, da je poslal novo prošnjo v Odeso za dodelitev službe duhovnika, vendar v takem kraju, kjer bi bila knjižnica in tiskarna.²⁶⁶ Vendar odgovora na svojo prošnjo ni dobil in jeseni 5. sept. 1871 se je zaradi tega pritožil Rajevskemu. Njegova želja, da bi odšel v Rusijo, je bila tisti čas še zelo živa. V pismu z dne 5. sept. je pisal o sreči, »da bi dobil kakršno koli službo v Rusiji«, temu pa je dodal: »Že meseca decembra [1870 — I. Č.] sem se zaradi tega odpovedal službi v Gorjah in se preselil v Celovec... Jaz tukaj v Celovcu čakam in pričakujem ugoden odgovor iz Rusije na svojo prošnjo in sem pripravljen hitro odpotovati na svoje novo mesto, brž ko dobim ugoden odgovor iz Rusije.«²⁶⁷

V zvezi z Majarjevo odpovedjo župniji se je šikom po Sloveniji raznesla novica o njegovem odhodu v Rusijo. Tako je pisal *Slovenski narod*: »G. Matija Majar, znani slovenski pisatelj, se je prostovoljno odpovedal svoji fari na Zilskem in se bode podal na Rusko, od koder je dobil lepo in častno ponudbo, naj prevzame filologično stolico. Nekaj tednov se bode še mudil v Celovcu, potem pa se odpelje v Rusijo. Želimo mu sicer z vsega srca srečno pot in mnogo vspeha, a vendar ne moremo zakrivati bridkega čutila, ki nas vselej obhaja, kader čujemo, da naši delavci zapuščajo domovino.«²⁶⁸ Novica o Majarjevem odhodu na mesto univerzitetnega predavatelja ni ustrezala resnici. O tem priča zgoraj navedeno gradivo, pa tudi Bogišičevo pismo Jagiću z dne 22. dec. 1870/3. jan. 1871. Bogišič je pisal, da ga je prokurator odeškega prosvetnega okrožja prosil, da bi mu prevedel Majarjevo pismo, v katerem Majar »najpokornije moli da mu se dade mjesto učitelja latinskega jezika u kakvoj gimnaziji ili progimnaziji Odeskoga učebnoga okruga« ali kjer koli v kakem kraju v južni Rusiji.²⁶⁹ Bogišič je izrazil mnenje, da je oče govoric o Majarjevi prošnji za službo na odeški univerzi Majar sam. Jagić pa se s tem mnenjem ne strinja, češ, Majar, »nije zaslužio javni prekor za onu izmišljotinu, koja valjda nije od njega potekla.«

Naj že bo kakor koli, a tudi mesto profesorja latinskega jezika, sodeč po Grigorovičevih pripombah, ni bilo ponujeno Majarju. Vendar dokumenti odeškega področnega arhiva potrjujejo informacijo o tem, da je bilo vprašanje o Majarjevi preselitvi v Rusijo rešeno pozitivno. V času od 4. marca do 9. aprila 1871 je teklo dopisovanje med Svetom novorossijske univerze, kuratorjem ode-

²⁶⁶ Majarjevo pismo Rajevskemu z dne 4. marca 1871. ОПИ ГИМ, р. 347.

²⁶⁷ ...щастие получить некую службу в Русии... Уже месяца декабря я для того одложил службу свою в Горях и переселился в Целовец... Я овде в Целовце чекаю и ожидаю на повольного одговора из Русии на просьбу свою и я приправлен и приготовлен берзо одлутовать на свое ново место, када бы мне дошел повольный одговор из Русии. Majarjevo pismo Rajevskemu z dne 5. sept. 1871. ОПИ ГИМ, р. 347.

²⁶⁸ Slovenski narod št. 147 z dne 17. dec. 1870.

²⁶⁹ Варослав Јагић: Спомени мојера живота, Београд, 1930, I., str. 116, 117.

škega prosvetnega okrožja Golubcovim in prosvetnim ministrom grofom Tolstojem o denarni podpori Majarju za preselitev v Rusijo. Iz poročila Sveta novo-rossijske univerze je videti, da Svet s prošnjo profesorja slovanske filologije Grigoroviča prosi za podporo Majarju za preselitev v Rusijo, kjer bi mogel nadaljevati svoje znanstveno delo.²⁷⁰ V predlogu ni niti besede o službi, ki bi jo dobil Majar v Rusiji. Vprašanje o podpori Majarju ni izzvalo ugovora niti pri kuratorju Golubcovu niti pri ministru Tolstojem. Tolstoj je obljubil dati podporo, spraševal pa je kuratorja in univerzitetni svet o njeni višini, pri čemer je izražal željo, da bi bila podpora po možnosti čim skromnejša. Kako se je to dopisovanje končalo, ni znano. Mogoče se je pretrgalo, ker se je Majar odrekel odhodu v Rusijo. Miklavec takole pojasnjuje vzrok Majarjeve odpovedi: »Za profesorja Majar ni bil več primeren... zaradi bolezni na očeh, ki ga je ovirala tudi pri literarni dejavnosti.«²⁷¹ A po mojem mnenju očesna bolezen pri Majarjevi odločitvi ni igrala bistvene vloge. Saj ni nič ovirala Majarja, ki je pozneje tri leta izdajal časopis *Slavjan*, kjer je vse članke pisal sam. Očesna bolezen ni ovirala Majarja pri pisanju knjige *Sledovi in prosveta Praslovanov* in pri aktivni udeležbi v dejavnosti slovenskega političnega društva Trdnjava. Otresti se duhovniških dolžnosti in se posvetiti pedagoški in literarni dejavnosti, predvsem to je bila želja, ki je odigrala glavno vlogo v Majarjevem prizadevanju, da zapusti domovino in odide v Rusijo. Ker se mu to ni posrečilo, je rajši ostal v Avstriji.

Navedena Majarjeva pisma Popovu in Rajevskemu od januarja do marca 1871 delajo naše zadnje sklepanje povsem verjetno. Majar se v pismih že bolj nagiba k misli, da bi izdajal časopis na Dunaju, kakor da bi odšel kot duhovnik v Rusijo. Mogoč pa je tudi drug vzrok, da se je Majar odrekel oditi v Rusijo. V pismu Rajevskemu z dne 5. sept. 1871 je Majar pripomnil, da bi hotel vzeti s seboj v Rusijo na svoje stroške enajstletnega dečka Pavla Savlzina, svojo služkinjo Nežo in njeni dve hčeri, šestletno Nežiko in osemletno Katko.²⁷² Mogoče je tako številno spremstvo bilo ovira za Majarjevo selitev v Rusijo, to toliko bolj, ker uradno kot katoliški duhovnik ni mogel imeti družine. Bodi kakor koli, vsa pogajanja z ruskimi prijatelji so se končala brez uspeha. Majar je ostal na Koroškem.

MAJARJEVA UDELEŽBA V MLADOSLOVENSKEM GIBANJU KONEC SESTDESETIH IN V ZAČETKU SEDEMDESETIH LET

Še pred končanimi pogajanja o izselitvi v Rusijo je Majar sprejel mesto beneficiata na Križni gori pri Celovcu z letno pokojnino 210 goldinarjev, kar je predstavljalo polovico običajne župnikove pokojnine. Po 22 letih se je Majar spet znašel v središču narodnega in kulturnega življenja koroških Slovencev, med svojimi somišljeniki in prijatelji, v bližini knjižnice.

²⁷⁰ Одесский облгосархив, ф. № 42, оп. 35, д. 137, 1.

²⁷¹ На профессора он уже больше не годился, а то вследствие болезни глаз, препятствовавшей ему в литературной деятельности. — Архив АН СССР, ф. 241, оп. I, д. 85, л. 857 об.

²⁷² Majarjevo pismo Rajevskemu z dne 5. sept. 1871. ОПИ ГИМ, р. 347.

Tisti čas je bil položaj na slovenskem Koroškem in sploh v vseh slovenskih deželah napet. Uvedba dualizma v Avstriji in v zvezi s tem povečana ponemčevalna politika sta izzvali široko nezadovoljstvo ljudskih množic. Strahopetni in sebični slovenski konservativci pod Bleiweisom, Tomanom idr. so v novih pogojih pokazali svojo popolno nesposobnost za brambo političnih pravic Slovencev. Liberalci,²⁷³ ki do leta 1867 niso pretrgali zvez s konservativci, so se leta 1868 odkrito ločili od njih in si ustanovili svoje lastno glasilo časnik *Slovenski narod*. Odrekli so se geslu Notranje Avstrije in razglasili kot glavni nacionalni cilj Slovencev ustvaritev Zedinjene Slovenije in začeli zanjo med ljudstvom na široko agitirati. Liberalci so po vzgledu mladočehov postali pobudniki narodnih taborov, to je javnih zborovanj, na katerih so se pretresale najbistvenejše nacionalne zahteve Slovencev. Tabori so želi velik uspeh.

Na Koroškem je vodstvo taborskega gibanja vzela v roke Trdnjava, koroško politično društvo, ustanovljeno 27. dec. 1869. Trdnjava je nastala kot društvo slovenskih liberalcev. V njenem prvem odboru je bil izmed petih članov samo en duhovnik. Po debatah je Trdnjava razglasila kot svoj glavni cilj boj za Zedinjeno Slovenijo, za svoje tiskano glasilo pa *Slovenski narod*. Glavno vlogo je v Trdnjavi igral mladi in odločni liberalec Albin Poznik, po izbrazbi pravnik. Značilno je, da se Einspieler, priznani vodja koroških Slovencev, po prepričanju konservativcev, prve čase skorajda ni udeleževal dela v tem društvu. Trdnjava je organizirala nekaj taborov. Prvi tabor je priredila 31. julija 1870 v Bistrici pri Pliberku, to je dve leti po začetku taborskega gibanja v slovenskih deželah. Po pričevanju slovenskih časnikov se je udeležilo tega tabora 8000 ljudi. Takega velikega zborovanja na Koroškem do tistega časa še ni bilo.²⁷⁴ Po pisanju *Slovenskega naroda* je tabor v Bistrici organiziral aktivni slovenski liberalni narodni delavec v tem okrožju Jurij Kraut. Na njem so govorili Vigele, Kušej, Zarnik in Kraut. Časnik je navajal besede Majarja, ki se je tabora udeležil: »Ko sem potoval po Rusiji, rekalo se mi je, da smo Korošci ‚ein verlorener Posten‘, danes se je pokazalo, da je iz tega ‚verlorenen Posten‘ postala močna trdnjava.«²⁷⁵ Značilno je, da je to Majar skoro dobesedno ponovil N. A. Popovu v pismu, posvečenem taborom. Drugi tabor v Žopračah je bil 18. sept. 1870 in je po besedah slovenskih časnikov zbral 10 000 ljudi.

Majar se je vrgel v taborsko gibanje z njemu lastnim navdušenjem in odločnostjo. Znova ga je, kakor leta 1848, prevzelo upanje, da bo mogoče pritegniti kmete v nacionalni boj. Ohranilo se je Majarjevo pismo Popovu iz sept. 1870, kjer mu Majar pripoveduje svoje vtise o taborih: »Pri nas se vrše tako imenovani tabori, to je ljudska zborovanja pod milim nebom, kjer se govori o zadevah, ki so važne za narod. Takih taborov smo imeli v raznih slovenskih krajih že 19. Tak tabor je zelo poučen za preprosto ljudstvo... Slovenci na Koroškem smo letos sklicali že dva taka sijajna tabora, enega v vasi Bistrici pri Pliberku, kamor je prišlo blizu 8000 ljudi, med njimi mnogo gospode in dijakov iz bližnjih in daljnih krajev. 18./5. septembra smo imeli mi, že skoraj izgubljeni koroški Slovenci, drugi še sijajnejši tabor, na katerem se je sestalo

²⁷³ Konservativci so po češkem vzgledu dobili ime staroslovenci, liberalci pa mladoslovenci.

²⁷⁴ Gl. op. 9, str. 184—186.

²⁷⁵ Slovenski narod, št. 89 z dne 3. avg. 1870.

Результатъ и мнѣніи о немъ!

Занеже мы не имеемъ никакихъ данныхъ, следовательно не знаемъ, на какомъ именно станціи. Препятствія и трудности по пути въ Москву черезъ мѣстечко не имеемъ въ виду. Я уже съ вами пишу, что мы имеемъ въ виду, какъ скоро мы дойдемъ до Москвы. До этого момента не имеемъ никакихъ данныхъ, следовательно не знаемъ, на какомъ именно станціи. Препятствія и трудности по пути въ Москву черезъ мѣстечко не имеемъ въ виду. Я уже съ вами пишу, что мы имеемъ въ виду, какъ скоро мы дойдемъ до Москвы.

Отъ того, какъ мы имеемъ въ виду, что мы не имеемъ никакихъ данныхъ, следовательно не знаемъ, на какомъ именно станціи. Препятствія и трудности по пути въ Москву черезъ мѣстечко не имеемъ въ виду. Я уже съ вами пишу, что мы имеемъ въ виду, какъ скоро мы дойдемъ до Москвы. До этого момента не имеемъ никакихъ данныхъ, следовательно не знаемъ, на какомъ именно станціи. Препятствія и трудности по пути въ Москву черезъ мѣстечко не имеемъ въ виду. Я уже съ вами пишу, что мы имеемъ въ виду, какъ скоро мы дойдемъ до Москвы.

deset tisoč ljudi. Govorov je bilo šest; za prvi govor o Zedinjeni Sloveniji so določili mene, kar sem zelo rad prevzel. Ta predmet je pri vsakem slovenskem taboru najvažnejši. Ljudstvu se dokazuje, da je potrebno Slovence, ki so zdaj razdeljeni na šest okrožij tako nesrečno, da smo povsod v manjšini, zediniti v eno samo slovensko okrožje z enim slovenskim okrožnim zborom. Ko sem to dokazoval, je množica veselo vzklikala, in ko sem govor končal ‚Živela Slovenija!‘, je trikrat krepko vzkliknila: Sloveniji slava!

V drugem govoru je duhovnik g. Muden dokazoval, da je potrebno uvesti slovenščino v urade in pisarne; tretji govor je imel Vigele, trgovec iz Ziljske Bistrice, o tem, da je treba uvesti slovenščino v višje in nižje šole. Govoril je tudi g. Nolli iz Ljubljane, doktorand g. Poznik iz Velikovca (Völkermarkt), zadnji pa še preprost kmet Jurij Kraut iz Bistrice pri Pliberku, kar je za Slovence toliko bolj važno, ker je to živ dokaz, da se tudi preprosto ljudstvo prebujajo k narodni zavesti. Predsednik tabora je bil znameniti slovanski rodoljub g. doktor Zarnik.²⁷⁶ (Gl. fotokopijo celotnega pisma tu na str. 70—71.)

Navedeni odlomek živo slika vzneseno Majarjevo razpoloženje.

Kakor je videti iz pisma, so krog govornikov na taboru sestavljali narodni delavci, znani po svojih liberalnih nazorih: V. Zarnik, J. Nolli, A. Poznik, F. Vigele in J. Kraut. V tem krogu liberalne mladine so dodelili Majarju kot najstarejšemu bojevniku za Zedinjeno Slovenijo najčastnejšo vlogo: govor, posvečen zedinjenju Slovencev v eno politično-upravno enoto.

Zanimiva je Majarjeva pripomba, da je bilo med udeleženci tabora v Pliberški Bistrici mnogo gospode in dijaštva. Majar ni po naključju podčrtaval to dejstvo, saj je tisti čas svoje osnovno upanje začel zidati na inteligenco in dijaštvo. Čeprav je bil vesel nacionalnega prebujenja kmetov, čeprav je videl v Krautovem nastopu tehten dokaz o razvoju tega procesa, je Majar vendarle glavne pristaše svojih idej (predvsem vseslovanskih) skušal iskati v sedem-

²⁷⁶ При нас се держивают тако именовани табори, то есть сходи людства под ясным небом, где се говорят говори о важных предметах за народ. Таких таборов мы имели в разных краях словенских уже 19. Так табор очень подучлив за припросто людство... Мы словенци в Каринтии смо уже летос направили два тако сеяйна табора, едного на деревне Бистрици Плибургской, на ктером се есть сошло близо 8000 люди, мед ними много госпде и дяков из ближних и дальних краев. 8/15 (!) септембра смо имели мы скоро уже згублени словенци корошки (= в Каринтии) другий еще сеяйней табор, на ктером сошлося десять тысяч человек. Говоров говорилось шесть, за первий говор о сединовой Словении суть установили мене. Что я очень рад спреузел. Те предмет есть при всяком словенском табору найважнейший. Людству се докажет, да должно словенце, тепер разделене на шесть округов тако несречно, да смо везде в меньшине, сединить в един единый округ словенский с одним словенским окружным сбором. Када я то доказовал, множина весело кликала и када я докончал говор: живила Словения, три раз клинула громко: Словені слава! В другом говоре доказовал священник г. Муден, да имеется упеять словенщина в ураде и канцелие; третій говор говорил Вигеле, терговец на Зильской Бистрици, о том, дабы се имела упеять словенщина в училища (schulen) вишья и нижея. Говорил также г. Ноли из Лубяне; докторанд г. Позник из Велковца (Völkermark) последнич еще припростый кмет-мужик Юрий Краут из Бистрице Плибургске, что за словенце толико важнее, кер есть жив доказ да се и припросто людство збуджает к завести народной. Председник табору был изверстный славянский родолюб г. доктор Зарник. — Рукопис. отдел 6-ки им. Ленина, ф. 239, к. 13, ед. 19.

desetih letih med izobraženci. To je tudi z vso jasnostjo razglašal tri leta v svojem *Slavjanu*.

Tretji tabor na Koroškem je bil 6. avg. 1871 nedaleč od Celovca, v Buhljah pri Grabštajnu. To je bil zadnji tabor v slovenskih deželah. Po pisanju slovenskih časnikov se ga je udeležilo 6000 ljudi.²⁷⁷ Pozicije liberalcev so bile tačas v Trdnjavi že slabše — v začetku leta je Albin Poznik odšel s Koroškega, za novega predsednika društvu pa je bil izvoljen trgovec Rosbacher, pristaš Andreja Einspielerja. Einspieler sam ni bil pristaš gesla Zedinjene Slovenije, ker je videl v njem revolucionarno načelo. To geslo je imel za sredstvo pritiska na nemške oblasti. O tem je pisal Einspieler Bleiweisu v pismu z dne 5. maja 1871: »Slovenija bodi . . . strašilo Nemcem in vladi; vendar slovenski voditelji še niso izgubili vsega upanja do vlade in Nemcev.«²⁷⁸

Na tem zadnjem taboru je govoril Majar o peticiji Trdnjave notranjemu ministru, v kateri je bila postavljena zahteva po Zedinjeni Sloveniji, hkrati pa je bila predvidevana možnost za avtonomijo Slovencev tudi v okvirih obstoječih dežel. Zanimivo je naslednje dejstvo: Ko je na tem taboru nastopil Andrej Einspieler s predlogom o uvedbi župnijskih posojilnic in zavarovalnic, so njegov govor pretrgali vzkliki iz skupine slovenskih liberalcev. Liberalci so vzklikali gesla hkrati proti duhovščini in istočasno proti Nemcem. Tako Einspielerju ni uspelo, da bi bil končal svoj govor.²⁷⁹ To se sicer ni zgodilo zaradi Einspielerjevega duhovskega poklica, saj so bili govor duhovnika Majarja pozdravili z odobravanjem; stvarno je šlo za to, da so liberalci videli v Einspielerju predstavnika klerikalno-konservativne smeri, medtem ko so istočasno v Majarju videli svojega somišljenika.

Res je Majar po svojih političnih nazorih stal najbliže mladoslovincem. Majarja je družil z mladoslovenci predvsem skupen politični program — ustanovitev Zedinjene Slovenije. Majarjeve simpatije so v veliki meri veljale glavnemu glasilu mladoslovincev, *Slovenskemu narodu*. Majar je pogosto pisal vanj. Leta 1875 je Majar v oznakah tistih slovanskih časnikov, ki propagirajo slovanško vzajemnost (najvišja pohvala, ki jo je bil sposoben izreči Majar), imenoval izmed slovenskih časnikov samo tri: svoj časnik *Slavjan*, mladoslovenski *Slovenski narod* in *Zoro*.²⁸⁰

Majarjev odnos do staroslovencev je bil zelo udružen. Čeprav v svojih tiskanih člankih nikoli ni nastopal proti njim, je pa bil v svojih pismih bolj odkrit. V pismu N. A. Popovu z dne 25./13. jan. 1871 je Majar takole označeval stare, ki so se utaborili v Slovenski matici: »Matica v Ljubljani se boji cirilice bolj kakor hudega Turka. Ker ne znajo cirilice in se je nočejo učiti, ji nasprotujejo ti prvaki, kakor sami sebe imenujejo, ker se boje, da bi potem izgubili svoje prvenstvo.«²⁸¹

²⁷⁷ Gl. op. 9, str. 191.

²⁷⁸ Gl. op. 9, str. 144.

²⁷⁹ Gl. op. 9, str. 192.

²⁸⁰ *Slavjan*, Celovec, 1875, št. 1, str. 2.

²⁸¹ Матица в Люблянѣ боится цѣрилице веч, него крутога Турка. незнаючи цѣрилице и не хотечи учится е, соперстваются ней, боечися, да бы ти перваки, како сами себя именуют, згубили онда свое првенство. — Рукопис. от. 6-ки им. Ленина, ф. 239, к. 13, ед. хр. 19.

Še bolj odkrito je o svojem odnosu do konservativnih voditeljev pisal Majar M. P. Pogodinu 21./9. jan. 1875: »[oni — I. Č.] so nasprotniki cirilice, vse-slovanstva in slovanske vzajemnosti in javni ali skrivni in tajni nasprotniki vzajemnih rodoljubov, taki nasprotniki so predvsem vsi tisti pervaki raznih plemen..., ker ne znajo cirilice, ne znajo drugega narečja razen svojega, oni se boje za svojo pervakarijo in vodstvo, ki bi ga seveda izgubili, če bi se začela blagodejno širiti cirilica in slovanska vzajemnost.«²⁸²

Tako konservativce kakor liberalce je sodil Majar s svojim glavnim merilom, to je, kakšen odnos imajo do idej slovanske vzajemnosti in do uvedbe cirilice na mesto latinice. Odgovor je izhajal iz samega bistva obeh političnih tokov. Konservativci so bili zvesti podaniki Habsburgov in si niso mogli misliti Slovencev zunaj Avstrije; liberalci pa niso polagali v Habsburžane nobenih upov in so se mislili v boju proti nemški buržoaziji opreti na močno slovansko Rusijo. Glede tega vprašanja je bil Majar najdoslednejši liberalec. Po zatonu taborskega gibanja Majar ni prenehal s svojo politično dejavnostjo. Postal je eden najaktivnejših članov političnega društva Trdnjava. Po letu 1871 je prišla Trdnjava pod vpliv Einspielerja in njegove konservativne politike. Majar se je držal skupine liberalcev. Dejavnost Majarja kot liberalca v Trdnjavi označuje zanimiva opomba v političnem časniku katoličanov *Slovincu*, ki ga je izdajal v Ljubljani duhovnik Klun kot protiutež liberalnemu *Slovenskemu narodu*. V dopisu je govoril o občnem zboru Trdnjave pomladi 1874. Zborovanje je bilo v Celovcu in nanj je prišlo veliko število duhovnikov. Na začetku so pretresali vprašanje o nabiranju podpisov pod peticijo Trdnjave, ki je zahtevala enakopravnost Slovencev. Potem se je razvnela debata o členu I. društvenih pravil. Člen se je glasil: »Namen društva je širiti politično izobraženje med koroškimi Slovenci, pospeševati svobodo v državi in delati na to, da se ravnopravnost uresniči.« Odbornika Trdnjave Lambert Einspieler, brat Andreja Einspielerja, in duhovnik Wieser sta predlagala, da to formulacijo dopolnijo z besedami: »vse to pa na podlagi krščanski.« Proti temu dostavku je najodločneje nastopil Majar in liberalno nastrojeni učitelj Ferdo Vigele. Majar je dokazoval svoje stališče z besedami, da je dejavnost društva na osnovi krščanstva resnica, ki se razume sama po sebi, in da se društvu ni treba vmešavati v verske zadeve. Vigele je izjavil, da bi tak dostavek odvrnil od društva del nacionalno razpoloženih moči. V odgovoru je rekel Wieser: »Kdo je nam porok, da se društvo ne bode vtikovalo v verske zadeve? Ako jo odbor zasuka na stališče mladoslovencev, ali moremo duhovni še ostati pri takem društvu?... Prisiljeni bomo obrniti mu hrbet.« Ne glede na to, da je bila sprejeta pri glasovanju kompromisna rešitev, ki jo je predlagal Lambert Einspieler — priznati kot geslo društva Vse za vero, dom, cesarja — konservativci vendar niso zmagali. Pri volitvah v odbor so se trije dotedanji člani — Wieser, Lambert Einspieler in Krasnik — odpovedali odborništvu. Na njihovo mesto so izvolili M. Majarja, M. Šervicla in M. Hribernika.²⁸³

²⁸² ... су противники цирилице, обчеславянства и взаємности славянске и су очитни алі скривни и тайни противники родолюбов взаємных, таки противники сүт пред всем тисти pervaki разных племен... ербо незнают цирилице, не знаот инога наречья, кроме своего, они боятса за свою pervakariju и войводство, кое бы наравно згубили, ако бы благополучно почелася ширити цирилица и взаємность славянска. — ЦГАОР, ф. 1750, оп. I, л. 55, л. 26.

²⁸³ Slovenec, Ljubljana, št. 47 z dne 23. apr. 1874.

To zborovanje je očitno utrdilo Majarjeve pozicije v vodstvu Trdnjave. Po Miklavčevih besedah je bil Majar nekaj časa predsednik Trdnjave: »Na zborovanjih se je odlikoval po ognjevitih govorih v obrambo pravic koroških Slovencev, ki še dosihdob na Koroškem nimajo pravice.«²⁸⁴ Na žalost nimamo nobenega obilnejšega gradiva o Majarjevi dejavnosti v Trdnjavi v naslednjih letih.

Majar se je udeleževal tudi življenja v slovenski Čitalnici v Celovcu, društvu, ki je imelo kulturno-izobraževalni značaj. Dne 24. febr. 1874 se je Čitalnica v svojem ožjem krogu spomnila Majarjeve petinšestdesetletnice. Pobudnik te proslave je bil eden izmed dejavnih članov Čitalnice, profesor na celovski višji gimnaziji Julij Kleinmayr. Po spominih sina Ferda Kleinmayrja je bil Julij stalen dopisnik *Slovenskega naroda* s Koroškega in je pogosto pisal o položaju koroških Slovencev v *Novice* in v tržaško *Edinost*. Leta 1886 ga je koroška slovenska stranka postavila za kandidata za koroški deželni zbor, vendar ni bil izvoljen.

Dne 24. febr. 1874 pri večerji na čast Majarju je imel Julij Kleinmayr pozdravni govor. Od tega časa so se med njima razvili topli prijateljski odnosi, ki so trajali do konca Majarjevega življenja.²⁸⁵

»SLAVJAN«

Majar si je zamislil izdajanje časopisa *Slavjan* že leta 1870, pri čemer je spočetka vezal možnost njegovega izdajanja s svojo preselitvijo v Rusijo. Vendar ni miroval, ko se je njegovo dopisovanje glede odhoda končalo z neuspehom. Že v svojih pismih Pogodinu in Popovu v letih 1870 in 1871, ko se je dogovarjal zaradi svoje preselitve v Odeso, je Majar razvijal svoj načrt o izdajanju vse-slovanskega časopisa. Leta 1871 je pisal Popovu: »Ko bi jaz bil tako bogat... in bi imel toliko premoženja in bogastva kolikor odkritosrčnosti... bi se takoj preselil na Dunaj in začel dvakrat na mesec izdajati slovanski literarni časopis.« In dalje na koncu pisma: »Prosim Vas, velecenjeni gospod, pomagajte mi predvsem ustanoviti tak časopis na Dunaju in izvolite me postaviti za njegovega urednika; tam bi mogel uspešneje delovati v korist vzajemnosti kot kjer koli drugje.«²⁸⁶

V pismu Pogodinu 16./19. junija 1870 je Majar poudarjal, da bi »nič ne bilo napačno in škodljivo, ampak samo dobro in koristno, ko bi v različnih slovanskih narečjih tiskali knjige in časopise, določene za preprosto ljudstvo«,

²⁸⁴ На собраниях отличался он пламенной речью в защите прав хорутанских словенцев, которые и до сих пор не имеют прав в Хорутании. — Архив АН СССР, ф. 241, ф. 1, л. 85, л. 857.

²⁸⁵ Gl. op. 48, pojasnilo Ferda Kleinmayra, str. 1—5.

²⁸⁶ »Ако бы был я так богат, како нисем и ако бы имѣл толико преможения и богатства, колико искренности... я бы тотчас переселился в Вѣну и почел бы на светло издавать по два раза на мѣсяц славянск часник словствен (литературен).« »Молю Вас, милостивый Государь! помогайте да берже больше основается таков часник в Вѣнѣ, и да бы благоволили мнѣ поставить за уредника, каѣ бы могел за узаемность успешнѣе дѣлатъ, него на ктером-коли ином званію.« — Рукописн. отдел б-ки имени Ленина, ф. 239, к. 13, ед. хр. 19.

hkrati s tem pa je ugotavljal, da bi izdajanje znanstvenih knjig za izobražence v različnih slovanskih jezikih prineslo samo škodo.²⁸⁷ Taka praksa bi zaradi idiomov in provincializmov ustvarila kitajski zid med pisatelji in bralci. Zato se je nujno treba bojevati za ustvaritev vseslovanskega knjižnega jezika. Da pridemo do njega, se nam odpira po Majarjevem mnenju dvoje poti — prva pot pomeni, naučiti se in sprejeti ruski jezik za slovanski jezik; toda ta pot je primerna samo za posamezne ljudi, ne za narode. Če uberemo to pot, ostanejo dotedanja posamezna narečja in plemena. Drugo pot predstavlja zamisel, da »bi začeli pisati znanstvene knjige in časopise vzajemno, to pomeni tako, da bi se približevali ruskemu jeziku«. Pri tem bi vseslovanski črkopis postala graždanska cirilica, kakor je sprejeta v Rusiji.²⁸⁸ Prav zato, da bi dosegel ta namen, je menil Majar, da je nujno izdajati časopis.

Sámo ime časopisa *Slavjan* in njegov namen nikakor nista Majarjevo odkritje. Od maja 1850 do avgusta 1851 je znani češki nacionalni delavec K. Havlíček-Borovský izdajal tedenski časopis *Slovan*. Bil je prepovedan zaradi spletk nemške stranke na Češkem. Čez dvanajst let je 1862 začel prav tako izdajati vseslovanski časopis *Slovenin* Čeh Jezbera, privrženec V. Hanke. *Slovenin* se je tiskal v civilni cirilici, čeprav je sprejemal članke v vseh slovanskih jezikih. Zanimivo je, da je bil v tem časopisu posvečen Matiji Majarju in njegovi dejavnosti članek v ruščini (1865, št. 4.—5.). Članek je imel naslov »Jugoslovanski pisatelj Matija Majar, njegova literarna dejavnost in njegove zasluge«. Jezbera je kajpada predlagal preprostejšo pot do slovanske vzajemnosti: ne ustvaritev vseslovanskega jezika, ampak kratko in malo uvedbo cirilice v vseh slovanskih slovstvih.²⁸⁹

V pismu M. F. Rajevskemu je Jezbera naravnost izjavil: »S posredovanjem ruskega jezika ni mogoče zediniti narodov... Če pa sprejmejo azbuko, se bodo vsi zblížali in se končno znašli na isti poti. To je moja misel in vera... Neznanje ruske azbuke je ovira za zedinjevanje in učenje.«²⁹⁰

Zanimivo je dejstvo, da je eden prvih, ki so pozdravili pojav *Slovenina*, bil Matija Majar. Že v drugi številki je bilo tiskano njegovo pismo uredništvu, kjer predlaga program za izdajanje *Slovenina*. Med drugim je pisal: »Slovenin naj ne bo političen ali cerkven, ampak literaren in znanstven časopis.« Majar je predlagal, naj spočetka *Slovenin* izhaja v češčini in latinici, šele čez pol leta pa naj se vanj postopoma uvede cirilica. Dalje je predlagal, naj bi se vsi članki

²⁸⁷ »Не біло бі ніч криво́го і ніч штетно́го, вредно́го, него́ добро́ і полезно́, ако́ бі се в разні́х сла́влянскі́х наре́чїях тїскале́ кнї́ге і новї́не намѣ́ньене́ само́ за припро́сто лѹ́дство.« — ЦГАЛИ, ф. 373, оп. 1, д. 222, л. 1.

²⁸⁸ »ако́ бы спочелї́ писатї́ кнї́ге і часопї́се учене́ узajemно́, то је́ прїблї́же-
вавно́ се ру́щинѣ.«

Iste misli je z istimi besedami Majar ponovil na straneh svojega časopisa *Slavjan*, 1873, št. 1, str. 9. Vendar je tam zapisal značilen odtенок: dolžnost pisateljev je, »da pišemo v dosadanjem svojem narečji uzajemno i se približujemo književnome jeziku slavjanskomu« (in ne ruskemu! — op. I. C. — knjižnemu jeziku). Mogoče, da je ta odtенок bil napisan zaradi cenzure.

²⁸⁹ Н. Попов: Вопрос об общславянской азбукѣ. Современная летопись, št. 39, 1865, str. 7—8.

²⁹⁰ »Посредством русскаго языка народы соединить нельзя... но, принявъ азбуку, будут все сближаться и, наконец, сойдутся на одном пути. Это моя мысль и вера... незнание русскаго азбуки — препятствие единению и учению.« — Пismo Jezbere Rajevskemu z dne 11. jul. 1869, ОР ГІБ, р. 347.

v *Sloveninu* tiskali samo v štirih glavnih slovanskih narečjih. In končno je Majar pozival uredništvo, naj ne objavlja v časopisu preprirov in praznih ugibanj. V svojem odgovoru na to pismo je Jezbera pritrdil prvemu in zadnjemu predlogu, odklonil pa drugi in tretji, češ da izhajanje časopisa izključno v češčini ni zaželeno zaradi njene nečistosti spričo germanizmov in da prav tako ni zeleno tiskanje člankov samo v štirih narečjih, saj so mnoga podnarečja čistejša in so ohranila več prvotnih slovanskih besed kot glavna narečja.²⁹¹ Te Jezberove izjave je nazadnje upošteval Majar pri izdajanju svojega *Slavjana*.

Majar je postal eden zelo dejavnih sodelavcev *Slovenina*: v št. 3, 4, 5, 6, 7 in 8 je bilo tiskano njegovo delo *Sveta brata Ciril in Metod, slovanska apostola in ustanovitelja literature slovanske*. V 1. št. za leto 1864 je Majar objavil članek o prednostih cirilice pred latinico, s pozivom Slovanom, naj pišejo vzajemno.²⁹²

V pismih Pogodinu in Popovu meseca junija 1870 je Majar nadrobno opisal naloge in podal načrt za izdajanje časopisa *Slavjan*: »Časopis mora biti vse-slovanski, to je tak, da bi pisatelj katerega koli narečja takoj mogel pisati vanj brez večjega [specialnega — I. Č.] učenja in prizadevanja. To bi se delalo takole: na prvem mestu vsake številke časopisa bi bil tiskan stalno in vedno članek v ruščini, zakaj ruska literatura in ruski jezik morata biti za nas Slovane vzgled, to je vzor in cilj, h kateremu mora biti usmerjeno prizadevanje časopisa. Po ruskem članku bi sledili članki, napisani v katerem koli izmed glavnih slovanskih narečij — v jugoslovanskem,²⁹³ češko-slovanskem in poljskem — toda vsi članki v katerem koli narečju morajo biti natiskani izključno v civilni cirilici.«²⁹⁴ Majar je primerjal svoj načrt, kako bodi sestavljen časopis, s koncertom v Živalskem vrtu, kakor ga je slišal v Moskvi ob svojem bivanju na narodopisni razstavi; »Peli so prvenstveno ruske pesmi, njim so sledile pesmi drugih slovanskih plemen, a koncert je bil vendarle moskovski.«²⁹⁵ Tako

²⁹¹ СЛОВЕНИН, Praga, 1863, št. 2, str. 24.

²⁹² СЛОВЕНИН, Praga, 1864, št. 1, str. 118—119.

²⁹³ V pismu Popovu je Majar pojem jugoslovansko narečje razdelil na hrvatsko-srbsko in slovensko. Majar je torej štel slovenski jezik za enakopraven srbsko-hrvatskemu. Isti čas so bili zanj maloruski, beloruski in lužiško-srbski jeziki podnarečja, ki jih ne sme pisati vzajemni časopis. — РҮКОПИСН. ОТДЕЛ б-ки им. Ленина, ф. 239, к. 13, ед. 19.

²⁹⁴ Часнік те должен біті всеславянск, то је так, да бі списователь ктерога-коди наречіја славянскога тотчас могел дописовати в нѣга без многога ученія і труда. Учиніло бі се то тем да бі се ставіла перва статја vsакога числа часнікова непременно всегда в языкѣ руском, по тому, что руско словство (литература) і рускі язык должны біті нам Славянам како узор, то је како образец і срѣднще камо же бі тежил часопис. За руску статју бі онда слѣдїли составкї статје в ктеромкоди главном наречіи славянском: югославянском (хорватско-сербском, словенском), в ческословенском, польском — но все статје ктерогакоди наречіја должны біті списане і тискане іскључиво цїрилицоју градыанскоју. — РҮКОПИСН. ОТДЕЛ б-ки им. Ленина, ф. 239, к. 13, ед. 19; ЦГАЛИ, ф. 373, оп. 1, д. 222, т. 1 об.

²⁹⁵ Музіцирале сѣт се преимуществово песні руске, затем пак сѣт следїлі і песни и попутнїце осталих племен славянскїх і концерт је бил однако московскї.

Koncert je bil 28. maja 1867 v Živalskem vrtu. Začel se je z rusko himno, ki so ji sledile češke, srbske in bolgarske pesmi. Izvajana je bila tudi slovenska domoljubna himna Naprej.

podčrtavanje prevladujočega položaja ruskega jezika in literature v prihodnjem časopisu, kakor ga zasledimo v Majarjevih pismih Pogodinu in Popovu, je bilo mimo vsega drugega preračunano tudi na Majarjevo pridobivanje simpatij ruskih slavjanofilov.

Majar se je do konca držal glede jezika v časopisu svojih principov, kakor jih je izrekel leta 1870. Ko so mu pozneje začeli očitati, da ne tiska svojega časopisa v ruščini, je Majar odločno izpovedal svoje mnenje o tem v pismu N. A. Popovu 5./17. jan. 1875: »Nad Slavjanom se nekateri najbolj spotikajo zaradi tega, ker se ne tiska čisto v ruščini. On je namenjen ne samo ruskim, ampak tudi neruskim Slovanom, in mora biti zaradi tega tak, kakršen v resnici je, objavljati mora članke v cirilici in latinici, v jeziku, ki je včasih čisto ruski, včasih vzajemno slovanski, da ga berejo tudi neruski Slovani, in to zato, ker prav Rusom kot največjemu slovanskemu narodu najbolj pripada naloga, da se vzajemnost širi v vsem slovanstvu.«²⁹⁶

Majarjev načrt o izbiri črkopisa za časopis ni ostajal nespremenjen. V pismu Popovu dne 25./13. jan. 1871 je Majar zapisal, da mora časopis imeti tri razdelke: »V prvem bi bili ruski članki, v drugem v cirilici tiskani članki v vzajemnoslovanskem jeziku, ki bi se bližal kolikor je mogoče ruskemu jeziku, v tretjem bi prišli članki v raznih naših književnih jezikih, v začetku v cirilici ali latinici, pozneje bi se pa uvedla tudi v tem razdelku samo cirilica, končno bi se pa približali vzajemno in v gramatičnih oblikah ruskemu jeziku.«²⁹⁷

Že v tem pismu se je moral Majar odpovedati svoji misli, da bi tiskal ves časopis samo v cirilici. Razumel je, da tak časopis ne utegne imeti uspeha pri avstrijskih Slovanih, ker se večinoma poslužujejo latinice. Tudi Majarjeva želja, da bi v časopisu dal prvenstven položaj cirilici, se je izkazala za preveč utopično. Ko je končno z začetkom leta 1873 začel izhajati v Celovcu Majarjev časopis *Slavjan*, je bil skoraj v celoti tiskan v latinici (vštevši naslov). Izjemo so predstavljali Majarjeva monografska razprava O sledovih Praslovanov — O сѣдахъ Праславянъ, ki se je tiskala v *Slavjanu* v cirilici ves čas njegovega izhajanja, in nekateri članki, ponatisnjeni iz ruskih časopisov. Šele v zadnjih številkah časopisa se je Majarju posrečilo natisniti v cirilici zadovoljujoče število člankov.

Kar se tiče smeri časopisa, je Majar mnenja: »Časnik mora biti literaren — ne političen in ne cerkven, zato da se ne vmešava v politične in versko-zakonske zadeve, da bi ga radi in prijazno sprejemali povsod, da bi smel hoditi po vseh slovanskih deželah, da bi bil podoben prijazni lastovki, ki brez ovire

²⁹⁶ Найвеч спотикаются нѣкои над Slavjanam из те причине, да не тискается чисто по русски: он намѣнен Славянам не само русским, него и нерусским и ради тога он должен быти таков, каков есть в истине, должен статьи донашати цирилицой и латиной, языком нѣкогда чисто русским, нѣкогда узаямно-славянским, да га читают и Славяни нерусски, и то по тому, что управо руссам како най вѣчьему славянскому народу найвеч залежит на том, да се узаямнось ширит в цѣлом славянстве. — Рукописн. отдел б-ки им. Ленина, ф. 239, к. 13, ед. 19.

²⁹⁷ в первом бы были статьи руске, в другом цирилицой тискане статьи в языку узаямно-славянском, ктерой би ся ближал колико могуче рускому языку, в третьем бы ставлялся статьи в разных наших книжныхных языках, о почетку цирилицой али латиной, позднѣ бы упелялася и в том предѣлѣ свосѣм цирилица и послѣднич бы преближались узаямно и в облобах формах граматичких языку рускому. — Gl. op. 296.

leta preko meja raznih oblasti, oznanjajoč veselo pomlad, tako da bi ta časnik oznanjal povsod po slovanskih deželah slovansko vzajemnost.«²⁹⁸

To načelo popolne apolitičnosti časopisa je razglasil Majar tudi v programskem uredniškem članku. Vendar je v članku pristavljaj, da bo časopis, ne glede na občo linijo, ki jo bo zasledoval, sprejemal tudi članke političnega in verskega značaja. V uredniškem članku se je Majar podrobneje ustavil ob vzrokih, ki so mu narekovali, da se v časopisu izogiba političnim in verskim vprašanjem: »Slavjan se neče utikati v zadeve politične in cerkvene, on hoče služiti nauki slavjanskoj, ne mešajuč se v prepire, spore, pravde in sitnosti pojedinih plemen... da bi brez zapreke mu bilo dovoljeno svobodno prohoditi i obilaziti zemlje i pokrajine slavjanske, pod katerukoli vladu stoječe.«²⁹⁹ Potemtakem se Majar ni hotel ukvarjati v svojem časopisu s političnimi in cerkvenimi zadevami ne samo zato, ker se je hotel izogniti možnosti, da ga zaduši cenzura, ampak tudi zato, ker ga je hotel postaviti nad stranke v slovanskih deželah (»ne mešajuč se v prepire, spore, pravde in sitnosti pojedinih plemen«), narediti ga vseslovanskega tudi v razrednem odnosu. Misel sama po sebi ni nič manj utopična in nerealna kakor ustvaritev vseslovanskega jezika. Že same naloge in nameni časopisa so bili fantastični.

Ustvaritev vseslovanskega jezika in strnitev slovanskega izobraženstva okoli časopisa — vse to je bilo za Majarja samo sredstvo za dosego glavnega namena. Ta glavni namen časopisa je Majar izpovedal v pismu Pogodinu šele 1875, v letu, ko je *Slavjan* nehal izdajati: »Med Slovani mnogi berejo in pišejo izključno samo v svojem narečju ali jeziku. Mi smo blizu nevarnosti, da se slovanska narečja tako razlijejo in oddaljijo drugo od drugega, da bi ne tvorila več samo narečja, ampak čisto posebne slovanske jezike s posebnimi literaturami in narodnostmi... Tako bi razpadel 80 milijonski slovanski narod v svoje dele, v neprecenljivo škodo in izgubo za vse Slovane, ruske in neruske. Slavjan se silno trudi, da bi se slovanska plemena dalje ne oddaljevala, ampak zblíževala.«³⁰⁰

Ohraniti slovanstvo kot enoten narod, preprečiti, da razpade na ločene narode, ta namen je bil v popolnem nasprotju z zgodovinskim razvojem, saj en sam slovanski narod ni obstajal, nasprotno je bilo nekaj samostojnih, že popolnoma izoblikovanih slovanskih narodov. Tako glavni namen časopisa kakor

²⁹⁸ Часник должен біти літерарен — не політичен і не церквен зато, да се не уплетает в задеве політичне і верозаконске, да бі га радо і пріязно спріємали повсуда, да бі смел обхадьати все славянске земаье, да бі біл подобен пріязној власточкі, ктера без запреке летает чрез меье разніх областіј озановаје веселу весну, тако на бі те часник озановал повсуда по славянскіх земаьх узаямност славянску.

Gl. op. 296. O tem je pisal Majar tudi v pismu češkemu slavistu Jozefu Koláfu dne 14. jul. 1872. Glej Literární archiv v Praze, 17, N, 65.

²⁹⁹ Slavjan, Celovec, 1873, št. 1, str. 1.

³⁰⁰ Многи измеа Славян читают и пишут изключиво само в своем наречьи али языке — мы смо в близкой опасности, да се славянска наречья тако разлезут и едно од другога одаалят, да бы не чинивала само наречья, него zcela посебне языке славянске с посебными литературами и народностями... Тем бы разпадел 80 миллионный славянский народ в свое частице, в ненаградительный вред и убитак всех Славян русских и нерусских. Slavjan трудится условно, да бы славянска племена далее не отдаливалась, него близалася... ЦГАОР, ф. 1750, оп. 1, д. 55, л. 26.

sredstva za njegovo uresničenje so bili nedosegljivi in v tem je bilo zanesljivo jamstvo njegovega neuspeha.

Časopis *Slavjan* je izhajal tri leta: od 1873 do vključno 1875. Skoraj vse članke v časopisu *Slavjan* je z izjemo nekaterih prispevkov napisal Majar sam v svojem vseslovanskem jeziku. V njih je najpopolneje izpovedal nazore, do katerih je prišel v začetku sedemdesetih let. Pod glavnim namenom: ohraniti Slovane kot enoten narod je bilo razumeti nujno ustvaritev vseslovanskega jezika v literarnem in ustvaritev vseslovanskega državnega združenja v političnem pogledu. O političnem programu Majar ni mogel govoriti zaradi cenzurnih razlogov. Zato pa je v svojih člankih nadrobno razvijal svoje literarne načrte.

»Bog sam je tako določil, da vsa naša plemena sestavljajo po krvi in rodu enoten slovanski narod, da smo Vseslovani,« je pisal Majar v članku *O literature*. Zato je vzajemnost Slovanov nujna. Glavno vlogo je v njej poklicana igrati Rusija. »Rusko-slavjansko pleme je ljudnato i mogučno pleme; rusko slovstvo je jako veliko, da ima že sada evropejsku važnost. Rusi lahko čestito napredujejo i bez slavjanske uzajemnosti.« Toda ko je priznaval dejstvo, da se more rusko slovstvo razvijati brez slovanske vzajemnosti, je Majar dodajal: »Pa i oni [Rusi — I. Č.] bi zapustivši slovstvenu uzajemnost slavjansku učinili si veliko štetu i škodu.«³⁰¹

Če je slovanska vzajemnost nujna tudi za ruski narod, potem je »slovanska vzajemnost potrebna drugim slovanskim plemenom kakor duša telesu«. Eden izmed vzrokov tega dejstva je v tem, da literatura vsakega ločenega slovanskega narečja ne more doseči ravni svetovnih literatur; samo vseslovanska literatura lahko vzdrži primerjavo z angleško, nemško, francosko idr. A glavni vzrok nujnosti slovanske vzajemnosti je bil v nečem drugem. V enem izmed svojih člankov je navajal Majar Kollárove besede iz knjige *Hlasove o potřebě jednoty spisovného jazyka*: »Iz Slovakov ne bude nič, iz Čehov in Moravanov takže nič [tu Majar med pomišljanjem dodaja: tužnim srcem moramo ovde Jugoslavjani pristaviti: iz Slovencev, Horvatov, Serbov i Bolgarov takodjer ne bude ničta], ako ostanu [Slavjani — I. Č.]... razdrobljeni; ako se pak sdruže, ako budu vkupa deržali, vkupa posobili: budu junačko se obranili vsem vragam napadajučim njih jezik i narodnost.«³⁰² Ravno v skupnem boju slovanskih narodov proti poskusom gospodujočih narodov (nemškega, madžarskega in turškega), da jih asimilirajo, je glavni smisel slovanske vzajemnosti, smisel, ki je čisto političen.

Kakšna naj bodo po Majarjevem mnenju osnovna načela slovanske vzajemnosti?

Prvič: Slovanski narodi niso dolžni, da se odrečejo svojemu jeziku in svojim običajem. »Vsako pleme naj zaderži svoje lastnosti i osobnosti, svoje narodno ime, svojo zgodovinu, svoje slovstvo i svoje pravice« [tiskano v cirilici].³⁰³ Kajti: »Sjediniti se, v jedno sliti se, ne mogu niti trije bratři, kamoli tolika množina ljudstva od devet slavjanskih plemen. Nemoguče je, da bi vsa slavjanska plemena se prejináčila i se slila na primer v Bolgare, ali v Serbe,

³⁰¹ Slavjan, Celovec, 1874, št. 8, str. 144.

³⁰² Slavjan, Celovec, 1873, št. 9, str. 138.

³⁰³ Slavjan, Celovec, 1874, št. 4, str. 53.

ali v Čehe i tako daleje« [tiskano v cirilici].³⁰⁴ Na ta način naj bi po Majarjevi misli vsa slovanska plemena ohranila svojo posebno podobo. Pred vsem svetom pa bi morali Slovani nastopati kot en narod in pisati v cirilici in vzajemno.³⁰⁵ Prav tak namen je zasledoval Majar leta 1848 glede slovanske federacije, ki naj bi združila Slovane v eno samo celoto pred vsemi drugimi narodi, v okviru federacije pa naj bi Slovani živeli avtonomno, vsak narod skladno s svojimi običaji.

Drugič: »Slavjanska nauka, slavjanska uzajemnost i cirilica dolžne se razprostranjati umstveno i slovstveno (literarno) knjigami i spisami i perom, peresnim nožickom, bumagoj (papier) i černilom ne pako vojnoj, britkoj sabljoj, topami i puškami.«³⁰⁶

Kakor že leta 1848 je Majar nastopal kot pristaš mirnih metod, vendar pa ne vedno dosledno, kakor bo videti iz nadaljnjega navajanja gradiva.³⁰⁷

Tretjič: sloga in vzajemnost morata zaobjeti vsa plemena, ker sta neobhodni in koristni vsakemu slovanskemu plemenu posebej in vsem Slovanom skupaj.

Četrtrič: slovanska vzajemnost mora biti dejavna, aktivna; o njej je treba ne toliko premišljati kakor zanjo praktično delati.

V svojih člankih je Majar na vse načine poudarjal, da je pristaš literarne vzajemnosti in da mu je politična vzajemnost popolnoma tuja. A v istem članku, kjer govori Majar o tem, že po nekaj stavkih pripominja: »Razumi se samo od sebe, da učen Slavjan dolžen paziti ne samo na slovstvo, nego na vse, čto narod slavjanski zadene, on dolžen paziti i motriti na zadeve slovstvene i na gospodarstvene i političke i sodelovati po svojoj moči vsestrano za narod.«³⁰⁸

Nedvomno so za Majarjevimi kulturno-prosvetnimi vseslovanskimi načrti stala njegova politična pričakovanja. A če je njegov kulturni vseslovanski program bil izražen v njegovih pismih in člankih razločno in določno, pa je bil njegov politični program komaj nakazan. O tem se v Majarjeva osebna pisma vtihotapljuje posamezne izjave. »Česar nikakor nisem upal,« je pisal Popovu jan. 1871, »so sedaj celo poljski časniki začeli navdušeno pisati o slovanstvu in slovanski federaciji. To je zelo razveseljivo.«³⁰⁹ Iz pisma je videti, da je tak čas bil Majar pristaš ustvaritve slovanske federacije. Toda če je leta 1848 govoril o ustanovitvi federacije avstrijskih Slovanov, je Majar v sedemdesetih letih XIX. stol. že govoril o vseslovanski federaciji. Sodeč po tem, da je pri graditvi vseslovanskega jezika in vseslovanske kulture odločilno vlogo dodelil ruskemu jeziku in ruski kulturi, je mogoče predpostavljati, da je bila tudi pri ustvarjanju slovanske federacije dodeljena Rusiji prav tako častna vloga. Kakšna naj bi bila državna ureditev, po kakšni poti je mislil Majar,

³⁰⁴ Slavjan, Celovec, 1874, št. 4, str. 52.

³⁰⁵ Slavjan, Celovec, 1873, št. 9, str. 138, 139.

³⁰⁶ Slavjan, Celovec, 1875, št. 1, str. 2.

³⁰⁷ Jezberovi nazori o metodi, kako naj se širi literarno zedinjevanje in cirilica med Slovani, so bili veliko manj liberalni kot Majarjevi. Po njegovem mnenju je tu mogoče uporabiti silo: »Kjer je mogoče ukazati, je treba ukazati. (Где можно приказать, следует приказать.) Рукопис. отдел б-ки им. Ленина, ф. 239, к. 9, ед. хр. 31.

³⁰⁸ Slavjan, Celovec, 1875, št. 1, str. 2.

³⁰⁹ И чему бы ся не был надал и исти полски часники сѹт почели писать наудушено о славянствѣ и о федераціи славянской. То очень радостно. — Рукописн. отдел б-ки им. Ленина, ф. 239, к. 13, ед. хр. 19.

da bo izbojeval njeno izoblikovanje, na to vprašanje pa dokumenti, ki jih imamo na razpolago pri nas, ne dajejo odgovora. Možno je samo predpostavljati, da so načela o ustvaritvi federacije avstrijskih Slovanov, kakor jih je razložil Majar 1848, ostala ista tudi za vseslovansko federacijo sedemdesetih let.

Omeniti moramo samo en zanimiv moment: Če je Majar 1848 vse svoje politične načrte povezoval s Habsburžani, nista v sedemdesetih letih ne v časopisu *Slavjan* ne v Majarjevi osebni korespondenci niti enkrat omenjeni ne ime Habsburžanov ne ime ruskega carja. To seveda ne dokazuje, da bi bil Majar postal republikanec. Vendar v vsakem primeru to dejstvo priča, da Majar v sedemdesetih letih ni polagal posebnih upov pri uresničevanju svojih vseslovanskih načrtov na kronane glave, kakor je to bilo leta 1848.

Jasno in razumljivo je, da Majar v tisku ni mogel nadrobno razvijati programa slovanske federacije. Vendar nastaja vprašanje: Zakaj se te teme ni dotikal v svoji osebni korespondenci z ruskimi družbenimi delavci? Na to sta mogoča dva odgovora: ali Majar ni imel jasno izdelanega vseslovanskega političnega programa, ali pa se je njegov program bistveno razhajal s pogledi ruskih slavjanofilov in je zato Majar menil, da ni smiselno seznanjati jih z njim. Mogoča pa je tudi še tretja varianta. Majar ni hotel v pismih pisati o takih rečeh, katere bi mu mogle avstrijske oblasti šteti za državno izdajstvo. To toliko bolj, ker kot znan goreč vseslovanski domoljub ni mogel računati na upoštevanje tajnosti svoje pisemske korespondence z ruskimi družbenimi delavci. Katera od teh treh razlag ustreza, bo mogoče določiti šele, ko bomo imeli v rokah vso Majarjevo rokopisno zapuščino.

Ideja slovanske vzajemnosti je glavna ideja *Slavjana*. Vsa druga vprašanja, pretresana v njem, se tako ali drugače dotikajo te teme. Z gledišča slovanske vzajemnosti se je Majar loteval tudi ocene nacionalnih gibanj in nacionalnih delavcev različnih slovanskih narodov. Izmed vseh slovanskih narodov razen ruskega so vzbujali Majarju največjo pozornost Ukrajinci (Galičani) in Slovaki. V njih je videl naroda, ki sta bila po ravni nacionalnega razvoja in po položaju najbližja Slovencem. Kakor Slovenci v odnosu do Hrvatov in Srbov, tako so Slovaki v odnosu do Čehov in Galičani v odnosu do Rusov (ali Poljakov) zavzemali podoben položaj v svojem nacionalnem razvoju. Stari ilirec Majar je menil, da se mora prej ali slej ustvariti enotno ilirsko narečje, v katerem bo prevladujočo vlogo igral hrvatsko-srbski jezik. Taka prihodnost je po njegovem mnenju čakala Slovake in Ukrajince, ki so se konec koncev imeli zlitii s Čehi in z Rusi (ali s Poljaki). Istočasno pa je Majar videl, da je objektivni zgodovinski razvoj privedel do ločitve slovaškega nacionalnega gibanja od češkega in ukrajinskega nacionalnega gibanja od poljskega in ruskega. Vendar je vztrajno iskal poti zблиževanju, zakaj taka ločitev je Majarju pomenila predvsem nadaljnje drobljenje slovanstva. Zato je z veseljem pozdravljial vsak korak zблиževanja med Čehi in Slovaki, Ukrajinci in Poljaki. Ko je *Slavjan* ocenjeval knjigi Galičana Nikolaja Zagornega *Neposredne volitve v državni parlament in Rusini* in *Politika Rusinov*, je Majar hvalil predvsem vzajemnost Zagornega, ki jo je razbiral v knjigah kot odkritosrčno željo, da bi koristila Rusinom in Poljakom, kot prizadevanje, da bi se Ukrajinci dogovorili s Poljaki, vendar brez prikrajšanja svojih nacionalnih pravic. »Rajdujemo se, da imaju naši bratri Malorusi v Galičine tako izverstnoga, jasno v

budučnost gledajučega rodoljuba spisovatelja.«³¹⁰ Izjava Zagornega: »Mi gališki Rusini smo del 15 milijonovga naroda maloruskoga, različnoga kako od Poljakov, tako i od Veliko-Rusov«, Majarju očitno ni bila všeč, zato je pripomnil, da bi bilo treba tu pristaviti, da so vsi Slovani en narod.³¹¹ Majar je pozdravil tudi ustanovitev društva Ševčenko v Galiciji. Pri tem društvu ga je privlačevalo to, da je nameravalo izdajati knjige za malorusko in slovansko inteligenco v maloruščini, vendar vzajemno.³¹²

Majar je s simpatijo spremljal nacionalni boj Slovakov, ki se je odvijal v izredno težkih pogojih. V svojem pismu Slovaški matici v Svetem Martinu z dne 18. febr. 1865 je pisal: »Preradostno mi je bilo čitati v novinah, kako krěpko i junačko napredujete v duhu narodnom i na polju prosvěte i literature.« V istem pismu je Majar sporočal, da pošilja Slovaški matici »na znamenje... svojega osobitoga špoštovanja do Vas i na znak blage uzajemnosti slavjanske« svoji knjigi *Uzajamna gramatika slavjanska in Sveta brata Ciril in Metod, slavjanska apostola*. Ko je pozneje 1872 pisal knjigo *Sledovi in prosveta Praslovanov*, se je Majar znova obrnil s pismom na Slovaško matico s prošnjo, da bi mu dali na razpolago knjige o ljudskih običajih, pesmih in plesih Slovakov.³¹³

Majar je uvrstil večji članek o Slovaki v dve številki *Slavjana* (št. 4 in 7) za leto 1874. Tu je že v prvih stavkih poudaril, da govore Slovenci in Slovaki o sebi enako, da so »slovenski narod«. Posebno vroče simpatije je pri Majarju izzval slovaški časopis *Cirkevné listy*. Njihov izdajatelj je bil protestantski duhovnik Jozef Miloslav Hurban, eden izmed voditeljev slovaškega narodnega gibanja, tesen Stúrov tovariš. Ko je govoril o slovanskih časopisih, ki se bojujejo za vzajemnost, je Majar izmed slovaških imenoval predvsem *Cirkevné listy*.³¹⁴

Slavjan je objavljal novice, ponatisnjene iz tega časopisa. Povzemal je članek iz 33. št. *Cirkevnih listov*, kjer je bila poudarjena misel o nujnosti literarnega zblizanja Čehov s Slovaki.³¹⁵ Njen avtor je očitno bil Hurban, ki je sredi sedemdesetih let prišel do prepričanja, da se Slovaki brez naslonitve na Čeha, brez tesnega sodelovanja z njimi ne bodo mogli postaviti po robu madžarizaciji. Hurbanove ideje o zblizanju Slovakov s Čehi so bile zelo blizu Majarju, ki je videl nujnost iste poti za Slovence v odnosu do Hrvatov in Srbov.

Poleg drugega je narekovalo Majarjevemu prepričanju poseben odnos do Slovakov in Ukrajincev dejstvo, da bodo morali zaradi slovanske vzajemnosti ti in drugi Slovani žrtvovati nekaj svojih nacionalnih interesov.

Globoko Majarjevo zanimanje za Čeha je imelo nekoliko drugačno osnovo. V Čehih (ali »Čehoslavjanih«) je Majar videl predvsem svoje idejne učitelje.

³¹⁰ *Slavjan*, Celovec, 1873, št. 6, str. 95.

³¹¹ *Slavjan*, Celovec, 1873, št. 9, str. 143—144.

³¹² Da bi Slovani lahko brali knjige, je časopis *Slavjan*, Celovec 1874, št. 2, str. 28—30, predlagal, da se namesto ukrajinskega »i« stavi skupni slovanski »o« ali »e« [npr. namesto кинь — konj, namesto світ — svet itn.].

³¹³ Literarni arhiv Slovaške matice v Martinu.

³¹⁴ *Slavjan*, Celovec, 1875, št. 1, str. 1.

³¹⁵ *Slavjan*, Celovec, 1875, št. 1, str. 13.

Po Majarjevem mnenju je zasluga čeških znanstvenikov v tem, da so si prvič neutrudno prizadevali za svoj čehoslovjanski rod, drugič pa v tem, da so češki znanstveniki sejali seme slovanske vzajemnosti. Prav zato so bili dragi vsem Slovanom. Med najznamenitejšimi češkimi učenjaki je Majar imenoval Jungmana, Dobrovskega, Kollára, Šafárika, Hanko in Čelakovskega, to je osebnosti, ki so propagirale idejo slovanske enotnosti.³¹⁶ Značilno je, da Majar med znamenitimi Čehi ni omenjal niti Palackega niti Riegra — ocenjeval ju je tako kakor druge »prvake«. Zato pa je bil Kollár Majarju vse življenje zvezda vodnica. Saj je prav on odprl Majarju oči, kako da obstoji mogočen, enoten slovanski narod. Tako je Majar z istim spoštovanjem izgovarjal ime Jana Kollára v sedemdesetih letih, s kakršnim je govoril o njem leta 1848.

Majar je vroče podpiral tiste češke publikacije, ki so v tej ali oni meri propagirale idejo slovanske vzajemnosti. Navdušeno je pozdravil novico, da je začel J. L. Mašek izdajati v Pragi časopis *Slavjanský pedagog*, namenjen vsem slovanskim učiteljem. V njem je videl tovariša svojega *Slavjana*: »Serdečno pozdravim ‚Slavjan‘ to uzajemno podvzetje uzajemnoga ‚slavjanskago pedagoga‘« je pisal Majar; »oba časopisa obdelujeta različne njive. ‚Slavjanski pedagog‘ obdeluje razdel učiteljski, ‚Slavjan‘ v obče slovstvo i zgodovinu slavjansku. Ta dva časnika se v svojem doležitem dele uzajemnom... družno podpirata.« [Tiskano v cirilici.]³¹⁷ *Slavjanský pedagog* se je dejansko skoraj povsem ujemal z Majarjevimi prizadevanji. Že v prvi njegovi številki so bili natisnjeni članki v srbsčini, češčini, bolgarščini in ruščini, v latinici in cirilici. Majar je objavil v *Slavjanu* kratki poročili o prvi in drugi številki *Slavjanskega pedagoga*.

Dasi dosleden pristaš enakopravnosti Slovanov, pa Majar ni bil vedno tako razpoložen v svojih odnosih do drugih narodov. Ker je videl glavno orodje za uresničenje svojih idej v Rusiji in ker je sodil o njej zgolj po slovesni narodopisni razstavi, je opravičeval osvajalsko politiko ruske vlade v Aziji. Že v *Uzajemni slavjanski gramatiki* (1865) je Majar pisal, da se mora cirilica razširiti ne samo med Slovani, ampak tudi med azijskimi narodi, ki si jih je podvrgla Rusija. Ob novici, da so Rusi »zavojevali« Hivo, je pisal v 8. št. *Slavjana* 1873: »To je polezno na vsaku stranu. Asijski narodi poluče tem državni mir, red i prosvetu, evropski narodi naprotiv budu polučiti iz onih daljnih i prostranih pokrajin asijskih neočakovanu množinu novih, jako ljubopitnih i važnih vestij i vedomostij zemljepisnih, naravoslovnih, narodoslovnih i jezikoslovnih, osobito pak bude procvetati trgovina na dobiček Evrope i Asije.« [Tiskano v cirilici.]³¹⁸ V odnosu do azijskih narodov je Majar dodelil Rusiji isto ‚kulturtregersko‘ vlogo, kakor so si jo prisvajali Nemci v odnosu do Slovanov. Zanimivo je dejstvo, da Majar v navedenem članku ni obsojal nasilnih metod, s katerimi je Rusija razširjala svoj vpliv v Srednji Aziji, dasi je nastopal nasadno kot zagovornik mirne poti. Na ta način Majarjeva demokratičnost v nacionalnem vprašanju ni bila vedno dosledna v odnosu do neslovenskih narodov.

³¹⁶ *Slavjan*, Celovec, 1873, št. 6, str. 81—82.

³¹⁷ *Slavjan*, Celovec, 1874, št. 2, str. 20.

³¹⁸ *Slavjan*, Celovec, 1873, št. 8, str. 113.

Ko je Majar obveščal svoje ruske dopisnike o ustanovitvi vseslovanskega časopisa, je upal na njihovo pomoč. V pismu N. A. Popovu z dne 11./23. nov. 1872 je naravnost prosil: »Najponižneje vas prosim, milostljivi gospod in moj pokrovitelj! Blagovolite me podpirati pri izdajanju mojega časopisa na ta način, da porazdelite primerke prve številke časopisa med svojimi prijatelji in s tem pomagate pridobiti nekaj naročnikov.«³¹⁹ N. Popov je izpolnil Majarjevo prošnjo. Že v naslednjem pismu, čez mesec in pol, se mu je Majar iz vsega srca zahvaljeval za razširjanje časopisa, po enem mesecu pa je navajal tudi število ruskih naročnikov, ki jih je bilo petdeset.³²⁰ Ves denar za naročnino časopisa je bil izplačan iz sklada Slavjanskega blagotvornega komiteja. Ohranilo se je pismo N. A. Popova I. A. Aksakovu z dne 19. nov. 1872, ki posebej pravi: »Znani Vam Matija Majar, učenjak, Slovenec, izdaja majhen časopis Slavjan, ves posvečen brambi cirilice in dokazovanju njene prednosti pred latinico v slovanskih slovstvih. Majar namerava propagirati pozneje tudi razširjanje ruskega jezika med drugimi Slovani. Menim, da ni samo pravično, ampak tudi nujno, da Komite nemudoma podpre časopis s pošiljko sto rubljev.« V istem pismu je I. S. Aksakov pripisal: »Razume se, da soglašam.« Tu se je ohranil pripis Popova: »Matiju Majarju je bilo poslano... sto rubljev v decembru.«³²¹ Prav za teh sto rubljev se je Majar tudi zahvalil Popovu. Isto leto je peterburški Slavjanski komite poslal Majarju preko Rajevskega 98 ruskih knjig.³²²

Slavjanski komite je pošiljal podporo *Slavjanu* tudi pozneje. Decembra 1873 je Majar to podporo takole ocenjeval: »Brez te podpore bi bilo težko časopis ohraniti.«³²³ Leta 1874 je Slavjanski komite znova poslal Majarju 100 rubljev. Vendar je bila ta vsota premajhna in ni mogla rešiti časopisa. V pismu N. Popovu z dne 5./17. jan. 1875 slika Majar žalostni položaj časopisa: »Zdaj je imel časnik tako malo dohodkov, da bi se že tiskarski stroški za papir in poštino za razpošiljanje časnika jedva poplačali. Mogoče je izdati še nekaj števil, potem pa bo zaradi pomanjkanja izdatne podpore časopis prisiljen, da preneha izhajati, če ne dobi potrebne podpore.« Majar sam po lastnih besedah ni nič dobival za svoje uredniško delo, »vendar se veselo tolažim, da delam

³¹⁹ Мою покорнѣйше Вас, милостивѣйшій государь и покровитель мой! благоволите ме подпиратъ при издаваніи моего часника особито тем, да оне изтисе первога числа меѣ господе, свое пріятели, пораздѣлите и мне нѣколко предплатителей на часник припомагате. — Рүкописн. отдеѣ б-ки им. Ленина, ф. 239, к. 13, ед. хр. 19.

³²⁰ Gl. op. 319.

³²¹ Pismo Popova: »Ивестный Вам Матия Маяр, ученый словенец издает небольшой журнал »Slavjan«, весь посвященный защите кириллицы и доказательствам еѣ преимуществ над латинским шрифтом в славянских литературях. Он намерен пропагандировать впоследствии и распространение русского языка между остальными славянами. Я нахожу не только справедливым, но и необходимым оказать немедленную поддержку от комитета выслакою ста рублей.« Pripis Aksakova: »Конечно согласен.« Pripis Popova: »Матии Маяру было послано... сто рублей в декабре.« — ЦГАОР, ф. 1750, оп. 1, д. 73, лл. 45, 45 об., 46.

³²² ГИАЛО, ф. 400, оп. 1, д. 7, л. 83.

³²³ Без те подпоре быся был часник тежко обдержал. — Рүкописн. отдеѣ б-ки им. Ленина, ф. 239, к. 13, ед. хр. 19.

nekaj koristnega za slavjanstvo... Jaz sem delal in se trudil za slavjansko znanost vse svoje življenje brezplačno; da, celo v svojo škodo, zato ker me zaradi mojega slavjanofilstva povsod prezirajo: tudi sedaj ne iščem podpore za svojo osebo, ampak za vzajemni časopis.« Majar je prosil Slavjanski blagotvornitelni komite, da prevzame vzdrževanje *Slavjana* v celoti na svoje rame. Vendar Slavjanski komite ni mogel povišati vsakoletne vsote za podpiranje časopisa.^{323a} V začetku leta 1875 je Majar spet dobil 100 rubljev.³²⁴ Najverjetneje Komite ni mogel zvišati dotacije časopisu zato, ker je 1875 izbruhnila vstaja proti Turkom v Bosni in Hercegovini, potem pa se je začela vojna Srbije in Črne gore s Turki; zato je Komite vsa razpoložljiva sredstva usmeril v pomoč balkanskim Slovanom. Majar sam je pisal v zadnji številki *Slavjana*, da ustavlja njegovo izdajanje, češ: »po srbskem pregovoru: Kada puška puca (strelja), kolo ne igra.«³²⁵ Dne 31. dec. 1875/12. jan. 1876 je Majar sporočal Popovu, da je časopis prenehal izhajati: »Leta 1876 Slavjan ne bo več izhajal — jaz bom posvetil vse svoje moči pisanju velikega slovstvenega dela pod naslovom Sledi praslavjan i prosveta praslavjan... Mnogo smo ruski in neruski Slovani nagovorili in napisali o slovanski vzajemnosti — slava Najvišjemu, prišel je srečen čas za slovanstvo, ko se sijajno kaže dejanska vzajemnost našega naroda. Slava Bogu!«³²⁶ Majar je iz vsega srca pozdravljajl boj balkanskih Slovanov proti Turkom. In značilno je, da je zdaj Majar, ki je navadno toliko pisal o mirni poti, da se doseže cilj, govoril o času, srečnem za Slovane, razumevajoč pod tem odkrito vstajo in vojna dejanja!

Vendar osnovni vzrok za prenehanje *Slavjana* ni bila vojna, ki so jo začeli balkanski Slovani s Turki, in ne premajhna pomoč iz Rusije. Časopis je prenehal izhajati, ker mu ni uspelo, da bi si bil zagotovil zadostno število naročnikov. Sam Majar je takole pojasnjeval vzroke njegovega konca: »Med Slovani, ki pišejo z latinico, se cirilica še premalo uporablja. Šole pri nas so sploh neslovenske, zato so profesorji, učenci in sploh pismeni ljudje slovanskega rodu premalo navdušeni za slovanstvo in vzajemnost. *Slavjan* pa je namenjen prav tej književni gospodi, a iz njih srede je bilo premalo naročnikov. Do zadnjega časa so se naročali na časopis samo naši najiskrenejši in najbolj učeni

^{323a} »Теперь имел часник тако мало дохода, да бы уже тискарина, бумага и поштарина за разпошиляние часника едва доплачалася: ещё несколько чисел се может издати, онда он из недостатка издатне подпоре присилен престанет излазити, ако не добыт належите подпоре.« »... па радостно тешечся да чиниваю нечто полезного за славянство... Я дѣлал и трудился за славянскую науку цѣло свое живление безмездно; даже в свой немали губиток, по тому что мене управо ради моего славянолюбия повсуда пренебрегали: и теперь я не ищу подпоре за свою особу, него за взаемный часник.« — Рукописн. отдел б-ки им. Ленина, р. 239, к. 13, ед. хр. 19.

³²⁴ ЦГАОП, ф. 1750, оп. 1, л. 74, л. 44.

³²⁵ *Slavjan*, Celovec, 1875, št. 10, str. 160.

³²⁶ »Slavjan« leta 1876 не издавается вещь — и я буду посвятить все свое силе списованию обширнаго литерарнаго дела под насловом: Следи праславян и проsveta праславян. Много смо наговорилися и написалися славяни русски и нерусски о взаемности славянској — Слава Богу превишнему, наступило есть време славянству счастливо, где блистательно скажуется действительна взаемность народа нашего. Слава Богу!« — ЦГАОП, ф. 1750, оп. 1, л. 74, л. 44.

rodoljubi, ki pa jih je malo in je zato bilo premalo naročnikov.«³²⁷ Vzroki, ki jih je navajal Majar v svojem pismu Popovu, so bili zelo bistveni. Dejansko je nemški pritisk v slovenskih šolah bil velik, posebno na slovenskem Koroškem, kjer je živel in delal Majar. Tudi to je prinašalo svoje sadove — večina učiteljev, učencev in sploh pismenih ljudi je zapadala germanizaciji. Vendar to ni bil glavni vzrok, da Majarjev časopis ni imel naročnikov, saj je v letih 1865—67 v istem Celovcu obstajal Einspielerjev list *Slovenec*, ki je imel dovolj naročnikov za svoje redno izhajanje. Glavni vzrok za *Slavjanov* neuspeh je obstajal v tem, da so se ideje, ki jih je oznanjal, vedno bolj razhajale z objektivno stvarnostjo, z občo smerjo razvoja nacionalnih gibanj slovanskih narodov.

Ideje slovanske vzajemnosti so se izoblikovale v dvajsetih in tridesetih letih XIX. stol., to se pravi tedaj, ko so bila nacionalna gibanja slovanskih narodov slabo diferencirana tako glede nacionalnih kakor razrednih odnosov. Slovaško nacionalno gibanje se še ni ločilo od češkega, tesno povezano drugo z drugim se je razvijalo slovensko in hrvatsko nacionalno gibanje, pri Rusinih še ni zmagala zavest, da so del ukrajinskega naroda. To je razumljivo: v tem času so se šele oblikovali književni jeziki mnogih slovanskih narodov (Srbov, Hrvatov, Slovencev, Slovakov in drugih), zato jih je še bilo mogoče šteti ne za samostojne jezike, ampak za narečja enotnega slovanskega jezika. Tudi glede razrednih odnosov nacionalna gibanja slovanskih narodov prav tako skoraj niso bila diferencirana. Na čelu jim je stala slabotna, zamudniška buržoazija, povezana z oduštvom in trgovino, maloštevilno tanko plastjo narodnega izobraženstva, predvsem duhovskega. Revolucija 1848 in odprava fevdalnega reda sta položaj zelo zamotali. Slovanska nacionalna gibanja so se razmahnila in okrepila, postala pa so tudi mnogo bolj samostojna. Slovaki so uzakonili svoj posebni knjižni jezik in nastopili proti istovetenju s Čehi; velikanska večina slovenskih nacionalnih delavcev se je odločno izrekla za samostojen razvoj Slovencev; Rusini so se vedno bolj začeli čutiti kot del ukrajinskega naroda, različnega tako od Poljakov kakor od Rusov. Obenem so se začele v nacionalni boj vključevati vedno širše množice delovnega prebivalstva slovanskih področij. S pojavom slovanske industrijske buržoazije in slovanskega delavskega razreda se je začela v slovanskih nacionalnih gibanjih pomembna diferenciacija. Izoblikovalo se je liberalno krilo, ki je od vsega začetka predstavljalo interese industrijske buržoazije in interese širokih demokratičnih množic — dela kmetstva, mestne drobne buržoazije in delavskega razreda. Levo krilo je ostro nastopilo proti oportunistični politiki konservativnega krila nacionalnega gibanja, ki so ga predstavljali duhovščina, trgovsko-odruška buržoazija in srednji sloji kmetstva.

Vseh teh sprememb v nacionalnih gibanjih slovanskih narodov Matija Majar ni znal pravilno oceniti. Majar je spremembe videl, vendar v njegovih očeh niso

³²⁷ ... меѡ славянами латине се служечими есть цирлици ещѣ премало наваѡна. Училища при нас сѡт в обче неславянска, всѡѡа тога професари, дѡйки и в обче книжевна господа славянскога роду премало наудушени за славянство и за узаемность, Slavjan пако есть намѣнен управо той книжевноѡ господаѣ и од те стране премало предплатителей. До сада сѡт предплативали само наши найискренѣйши и найученѣйши родолѡби, таковых есть пако немного, слѡдственно предплатителей. премало. — Рукописн. отдѡл биб-ки им. Ленина, ф. 239, к. 13, ед. хр. 19.

bile posledica objektivnega razvoja, ampak sad nesporazumov, ki jih je mogoče odpraviti. Ob pomanjkanju naročnikov na *Slavjana* je Majar v pismu Popovu z grenkobo pripomnil: »To je kričeč dokaz tega, da nam nista potrebna ne vzajemnost ne vzajemni časopis. Tako bo med neruskimi Slovani vse ostalo, kakor je zdaj: Poljaki so ravnodušni do slovanstva in vzajemnosti, Hrvati in Srbi, Slovaki in Čehi se med seboj prepirajo; kakor doslej se bodo prepirali drug z drugim Altčechi und Jungčechi, staroslovenci in mladoslavenci.«³²⁸

Prav zato, ker Majar ni razumel bistva sprememb, ki so nastopile v slovanskih nacionalnih gibanjih, je še nadalje oznanjal vseslovanske ideje in jih skorajda nič ni povezoval z razvojem stvarnega nacionalnega gibanja slovanskih narodov. Saj so v šestdesetih in sedemdesetih letih XIX. stol. bile vseslovanske ideje široko razširjene med Slovenci! Toda te ideje so dobile v konkretnih pogojih povečane germanizacije in nevarnosti, da Nemčija požre Avstrijo z vsemi slovanskimi narodi vred, drug aspekt. Majar je izhajal iz prepričanja, prevzetega iz Kollára, da Slovani predstavljajo en narod, zato je logično pri njih možen en sam jezik, ki se mora oblikovati iz prvin vseh slovanskih jezikov. Majar je pod tem razumel uresničenje enakosti vseh Slovanov tako v kulturnem kakor v političnem odnosu. Pri graditvi slovanske federacije in slovanske kulture je glavno vlogo prisojal Rusiji. Vendar o kakšni rusifikaciji drugih Slovanov ni bilo besede.

V mladem rodu liberalcev v Sloveniji pa tudi v drugih slovanskih deželah so se ideje slovanske vzajemnosti posebno živo širile sredi šestdesetih let. Vzrok njihovega javljanja je bila ne obča nediferenciranost in slabost slovanskega nacionalnega gibanja v Avstriji, tako kakor v tridesetih in štiridesetih letih XIX. stol., kajti v tem času so se nacionalna gibanja avstrijskih Slovanov dovolj okrepila in se samostojno opredelila. Vzrok njihovega pojava je bila naraščajoča nevarnost germanizacije slovanskih narodov v avstrijskih deželah v zvezi s prihodom na oblast na Dunaju nemških liberalcev, gorečih pristašev ponemčevanja vseh nenemških narodov, v zvezi z grožnjo, da se bo Avstrija vključila v mogočno nemško cesarstvo, in v zvezi z uvedbo dualizma v Avstriji. Nove ideje slovanske vzajemnosti niso izhajale iz nazora, da so Slovani en narod. Nasprotno so se te ideje zdaj opirale na stvarnost, da so že obstajali samostojni, povsem samobitni, ločeni slovanski narodi — Srbi, Čehi, Slovenci itn. — vsak izmed njih s samostojnim jezikom in samostojno kulturo. Zaradi grožnje germanizacije pa naj bi se Slovani, posebno Slovenci, odrekli samostojnemu razvoju, naj bi se zaradi ohranitve svojega slovanstva zlili v slovansko morje, kar je praktično pomenilo, da naj bi se porusili, saj je samo Rusija imela realno možnost, da se postavi po robu Nemčiji in reši Slovane nasilnega ponemčenja. Vseslovanske ideje novega rodu liberalcev so prerastle v panslavizem. Pod temi idejami je bilo razumeti, ne da naj bi se enakopravno zlili jeziki in kulture slovanskih narodov, ampak da naj bi jih pogoltnila ruski jezik in ruska kultura. Popularno geslo pri mlajšem rodu slovenskih liberalcev je bilo: »Bolje Rus

³²⁸ ... есть то крикливо знаменіе, да ни нам потріба узаемности нити узаемнога часника. Онда останет, како есть меу нерусскими славянами: поляки равнодушни до славянства и до узаемности, хорвати и серби меу собой, словаки и чехи меу собой споряливи; спорили се будут, како до сада Altčechi und Jungčechi, Staroslovenci i Mladoslavenci. — Рукописн. отдел б-ки им. Ленина. ф. 239, к. 13, ед. хр. 19.

kakor Prus.« Novi politični aspekt ideje slovanske vzajemnosti je bil tesno povezan s političnimi razmerami, v katerih so se znašli Slovenci. Ta aspekt je postal za slovenske liberalce šestdesetih in sedemdesetih let orodje njihovega političnega boja ne samo proti pangermanizmu, ampak tudi proti avstroslavističnemu konservativnemu krilu slovenskega nacionalnega gibanja. Panslavizem je predvsem pokazal, da je povezan s politiko, ne pa s kulturo in jezikom kakor vseslovanske Majarjeve ideje. Zato politično amorfni *Slavjan*, ki se je ukvarjal samo s problemom, kako ustvariti vseslovanski jezik in kako zamenjati latinico s cirilico, ni mogel postati oznanjevalec prizadevanj novega rodu. To toliko bolj, ker se *Slavjan* sploh ni dotikal vprašanj slovenskega nacionalnega gibanja. Vse to je privedlo do njegovega propada.

V tem pogledu je značilna pripomba peterburškega profesorja Andrejeva, ki je bil v Ljubljani avgusta 1867, opomba, kakšna je reakcija ljubljanske družbe na Majarjeve ideje o ustvaritvi vseslovanskega jezika: »Rojaki, še manj pa predstavniki drugih slovanskih rodov niso razumeli njegovega jezika. Majarjevemu poskusu so se smejali celo resni ljudje v njegovi domovini. Čemu ustvarjati nov slovanski jezik? mi je rekel danes eden prvih predstavnikov slovenske znanosti. — Če je nujno potreben en skupni slovanski jezik, ta jezik že obstoji, to je ruščina. — Že zgolj avtoriteta tega znanstvenika, ki mi je dal navedeno izjavo, jamči, da je to mnenje vsega izobraženega slovenstva. Z eno besedo, v Ljubljani so istega mnenja kakor v Pragi: ruski jezik kot jezik večine Slovanov bodi skupen književni slovanski jezik.« Ruski avtor je očitno pod izobraženim slovenstvom razumel predvsem mladoslovenske kroge, saj se je v svojem članku s posebno simpatijo izražal o njihovem voditelju Levstiku in bil nazorov, ki so bili po duhu blizu mišljenju slovenskih liberalcev. Tako je pripomnil, da »v Sloveniji dobro živijo samo duhovniki in vojaki.«³²⁹ Besede ruskega avtorja, kaj menijo mladoslovenski o Majarjevem vseslovanskem jeziku, potrjujejo izjave slovenskih političnih delavcev. Že v članku Odgovor odprtemu pismu, objavljenem v *Napreju* 1863, je F. Levstik pisal, ne da bi bil navedel Majarjevo ime, vendar razvidno misleč nanj, da nima smisla izgubljeni dragocenega časa kratkega življenja »s praznim delom vseslovanskih slovnice, ker ta pot nas ne pripelje nikamor.«³³⁰ Leta 1868 je slovenski jezikoslovec Maks Pleteršnik, avtor slovitve slovensko-nemškega slovarja, poudarjal, da bodo Slovani nekoč imeli svoj vseslovanski jezik, pri tem pa odločno izjavil: »Mešanice iz vseh narečij gotovo ne bodo nikdar kovali in varili. Take misli že imamo, hvala Bogu, za hrbtnost!« Po Pleteršnikovem mnenju bo gotovo »jezik kterelega slovanskega plemena postal vsem Slovanom skupni jezik«. Pleteršnik ne imenuje naravnost tega plemena, a pripominja, da bo to »tisto, katero je po številu ali omiki najmočnejše in ima že precej razvito slovstvo.«³³¹ Če je Levstik 1863 še polemiziral z ljudmi, ki so zgubljali dragoceni čas za sestavljanje vseslovanskih gramatik, je Pleteršnik čez pet let imel že same misli o ustvarjanju eklektičnega slovanskega jezika za preteklo stopnjo.³³² V začetku sedemdesetih let je bil Majar s svojimi načrti o vseslovanskem jeziku še bolj daleč mlademu rodu liberalcev.

³²⁹ Москва, št. 110 z dne 18. avg. 1867.

³³⁰ Fran Levstik: Zbrano delo, knj. 8, Ljubljana, 1959, str. 118.

³³¹ Slovenski narod, št. 27 z dne 4. jun. 1868.

³³² Večina slavistov jezikoslovcev je odklanjala Majarjevo idejo o ustvaritvi umetnega vseslovanskega jezika. Proti običnemu mnenju je bil samo I. A. Baudouin

ZADNJA LETA ŽIVLJENJA

Po prenehanju *Slavjana* je Majar vidno popustil v svoji aktivni publicistični dejavnosti. Konec *Slavjana* je sprejel s težkim srcem. V pismu M. P. Pogodinu jan. 1875 je zapisal: »Če mogočni in veliki osemdesetmilijonski slovanski narod nima zadostne gmotne moči, da bi vzdrževal vzajemni časopis . . . , naj [časopis — I. Č.] preneha in izgine: to je vpijoč dokaz, da nam slovanska vzajemnost ni potrebna.«³³³

Majarjev gmotni položaj je bil težak. Razen tega je hitro začela napredovati njegova očesna bolezen, ki se je pojavila že v sedemdesetih letih. Po dokončanju knjige *Sveta brata Ciril i Metod* je Majar skoraj oslepel. Prijatelji so skušali pomagati Majarju v njegovem bednem položaju. Leta 1882 je J. Kleinmayr objavil v publikaciji *Cvetje* poziv slovanskim rodoljubom, naj pomagajo Majarju. Ta poziv je imel odmev. »Nekteri posebno dobroserčni domorodci so mi na to [Kleinmayrov poziv] poslali denarja,« je poročal Majar Kleinmayru 28. jan. 1883. Za Majarja je značilno, da je denar mislil porabiti ne za osebne potrebe, ampak za izdajo svoje knjige. V navedenem pismu je pripomnil: »K tem darom bi priložil jaz svoj del i tako bi sadaj mogel lahko dati na svetlo svoj rokopis.«³³⁴

Življenje na Koroškem je postajalo za Majarja vedno težje. Revščini in boleznem se je pridružilo preganjanje od strani oblasti. Peter Nesý piše o tem takole: »Škof Funder, ki mu je bila njegova bližina neznosna, je skušal celo s podkupovanjem peščico prijateljev odvrniti in proti njemu našuntati . . . — ,Kaj mislite, da bi jaz bil zapustil svojo domovino, svojo lepo Ziljsko dolino, ko bi me ne bili od vseh strani mučili!« mi je nekolikrat pravil z žalostnim glasom.«³³⁵ Misel, da bi odšel s Koroškega, se je okrepila pri Majarju že 1883. Dne 28. jan. 1883 je pisal Majar J. Kleinmayru, da misli spomladi obiskati svojega prijatelja, ki mu je konec leta 1881 poslal rokopis svoje knjige o usodi cerkvenoslovanske literature in slovanskega bogoslužja, po obisku pri njem pa se preseliti v Prago.

de Courtenay. Še leta 1874 je pisal: »...ni mogoče tajiti, da razlike glede medsebojnega razumevanja tudi med vsemi slovanskimi jeziki... ne nastajajo nič bolj kakor razlike med ločenimi francoskimi, italijanskimi ipd. govori. Če potemtakem imajo Nemci, Francozi, Italijani itn. en književni jezik, bi prav tako mogel obstajati en skupni književni jezik za vse Slovane...« Pozneje, ko se je pripravljaj prvi kongres slavistov, zgodovinarjev in jezikoslovcev v Peterburgu, je Baudouin 1904 predložil temo O slovanskem vzajemnem (mednarodnem) jeziku Matije Majarja in Oroslava Cafa. Baudouin je sploh mislil, da ustvaritev umetnega jezika za olajšanje medsebojnega občevanja med narodi ni samo mogoča, ampak celo nujna. »Tako kakor se jezik ne da ločiti od človeka,« je pisal, »in ga stalno spremlja, tako ga je treba obvladati in ga sebi podrediti še v večji meri kot druga področja psiho-socialnega ali duhovno-družbenega življenja.« — Glej В. П. Григорьев: И. А. Бодуэн де Куртене и интерлингвистика — Бодуэн да Куртене, К 30 летию дня смерти. Изд. АН СССР, Москва, 1960, str. 58, 61.

³³³ Ако огромно — великий осемдесетмилионный народ славянский не имеет столько материальных сил, да бы удержался часник взаимен, ... най он пропадет и престанет: то есть крилаво знаменіе, да нам ни за взаємность славянску. — ЦГАОР, ф. 1750, оп. 1, л. 55, л. 27.

³³⁴ Gl. op. 13, pismo J. Kleinmayru z dne 28. jan. 1883, NUK, rkp. odd. inv. št. 30/49.

³³⁵ Gl. op. 48, str. 9.

Majar je prosil Kleinmayra za naslov profesorja Josefa Kouble, živečega v Pragi, ki je pred časom po Kleinmayrovem posredovanju prosil za pisateljevo fotografijo. »Jaz bi ga rad objiskal in se š njim posvetoval o mojem rokopisu.«³³⁶ Kakor je mogoče videti iz pisma v začetku leta 1883, se Majar še ni dokončno odločil za preselitev v Prago — potovanje v Prago je bilo mišljeno bolj kot poskus. Toda že jeseni 1883 je vzel s seboj iz svoje knjižnice knjige, ki so mu bile za njegovo delo najnujnejše, za vedno zapustil Koroško in se preselil v Prago. »Preselil sem se iz Celovca u Pragu,« je pisal Majar Kleinmayru 6. dec. 1883. »Za me nije bilo moguče prestati tam na Križnej gore . . . Vi dobro poznate to mesto [Celovec]. U Prage mne mnogo bolje gre. Dobil sem tudi povišan pension od 420 (zl) goldinarjev. Prišel sem med jako dobre gospode.«³³⁷ Eden prvih, ki se je nanj obrnil Majar v Pragi, je bil Josef Kouble. V Pragi je šel Majar k očesnemu zdravniku, ki mu je obljubil, da ga bo operiral. V Pragi je Majar živel zelo skromno. Peter Nesý piše, da je preživiljal ves svoj čas v temni sobi, kamor nikoli ni pogledalo sonce. K njemu skorajda nihče ni prihajal, samo knjižničar Češkega muzeja Jan Lego³³⁸ in Peter Nesý sam, ki mu je bral časopise.

»Živim, ako li v velikom meste prebivajoč, tako samotno, kakor na Križnej gori, ne hodim v družbe in společnosti, uprav zato, ker sem na polo slepi. Narodni Liste deržim in si dam jih sebi predčitati, da vem, kaj svet dela,« je pisal Majar Kleinmayru 4. dec. 1884. V istem pismu se je Majar pristrčno zahvaljeval Kleinmayru za članek o njegovih knjigah, ki ga je Kleinmayr pod kratico J. objavil v časopisu vidnega slovenskega nacionalnega delavca, vnetega pristaša vseslovanskih idej, Ivana Hribarja, v *Slovanu*. V tem članku je Kleinmayr imenoval Majarja »naš slovenski starosta« in poudarjal: »Njegovo ime je in bode zaznamovano v slovenski bodočnosti in še le poznejša zgodovina ga nam bode popolnoma čislala in mu odmerila zasluženo mesto.«³³⁹

A tako visoko mnenje o Majarju ni imel samo Kleinmayr. Maja 1885 je bil v *Slovanu* objavljen brez podpisa članek o Majarju. Avtor je pisal, da je Majar »jeden najblažjih sinov, kar jih je rodila slovenska mati . . . ki je srce, oči, imetje, vse, vse dal svoji domovini«. Dalje je člankar tu pisal, da je slovensko ime postalo znano med Rusi posebno po Majarjevem prizadevanju. »Dokažimo mu, da je ona misel, kateri je posvetil svoje življenje, da je uzajemnost slovanska postala meso.«³⁴⁰

Majar se je zanimal za *Slovana*, ker je čutil v njem nadaljevalca svojega *Slavjana*. Že v gori navajanem pismu Kleinmayru je pripomnil, da bo *Slovan* prihodnje leto izhajal dvakrat na mesec. Majar sam se v tem času že ni več ukvarjal s publicistiko. Prvič je bila ob njegovem zdravstvenem stanju, ob očesni bolezni, njegova dejavnost čez mero utrudljiva, drugič pa so mu bili tuji in nerazumljivi slovenski nacionalni delavci novega rodu in nove oblike

³³⁶ Gl. op. 13, Majarjeva pisma J. Kleinmayru (III).

³³⁷ Gl. op. 13, Majarjevo pismo J. Kleinmayru (IV).

³³⁸ Jan Lego (1833—1906) je živel nekaj časa v Sloveniji (Kamnik, Trst) in je osebno poznal F. Levstika in M. Vilharja. Po vrnitvi v Prago je bil vnet propagandist češko-slovenskega prijateljstva. Ustanovil je Češko-slovensko društvo, v katerem je vodil krožek slovenskega jezika. Gl. SBL, I, 4. zv., 1932, str. 631—32.

³³⁹ *Slovan*, št. 27 z dne 3. VII. 1884, str. 211, 212.

³⁴⁰ *Slovan*, št. 10 z dne 15. V. 1885, str. 158, 159.

boja. »Jaz ne pišem v nobene novine,« je poročal Kleinmayru, »jaz ne znam se prepirati in vjedati tako nepristojno, kakor je sadaj navada.«³⁴¹

Majarjeva osamljenost je bila povezana z njegovim strahom, da bi zbudil pozornost pri oblasteh. Ta njegov strah je imel zadnja leta celo poteze preganjavice. »Majar je bil proti vsem nenavadno nezaupljiv; bal se je, da bi ga v Pragi ne preganjali kakor v domovini,« pripoveduje Peter Nesý. »Ne le da ni iskal tukaj nikakih stikov, celo izogibal se jih je. Nezaupljivost je najbrž bila vzrok, da si ni želel, da bi ga jaz po počitnicah drugo leto zopet obiskoval.«³⁴² Majar se je odločno uprl poskusu Petra Nesýja, da bi si po Majarjevem pripovedovanju delal zapiske o njegovem življenju. Majar je zahteval od Nesýja obljubo, da ne bo življenjepisa po pogovorih z njim objavil vsaj toliko časa, dokler bo on na Češkem.³⁴³

Bolezen in osamljenost nista zlomili Majarjevega duha. V Majarju je kipela želja po delu, sanjal je, da se mu bo vrnil vid. »Moje oči so še slabe, kakor že iz moje pisarije v tem listu vidite,« je pisal Kleinmayru 1884, »pa ako bi mogel toliko čitati, kakor še pišem, bi bil verlo srečen.«³⁴⁴ Nesý se je čudil Majarju, njegovi goreči želji po delu: »Zdaj že tako malo vidi, da sploh ne more ne brati ne pisati, pa vendar ne lenari. Jaz sem po telesu starec, pa po duhu še mladenič. Premišlja neprestano, osobito o slovanski mitologiji...« — »Ko bom videl, bom delal od rana do večera. Stvar že imam popolnoma premišljeno, da bi jo mogel na pamet pripovedovati. Ko bi le Bog dal in bi se posrečila operacija!... Na mizici vedno leži pola papirja in svinčnik: včasih, ko pridem k njemu, je cela pola popisana, seveda tako, da je skoro ni moči prebrati.«³⁴⁵

Leta 1885 je izšlo zadnje Majarjevo delo *Sveta brata Ciril i Metod, slovan-ska apostola*. Knjigo je izdala Družba sv. Mohorja. Za svoje delo je Majar dobil 250 goldinarjev in poleg tega kot dar od Družbe 25 primerkov svoje knjige. »Sprejel sem ta dar s osobitim veseljem in se učtivo zahvalim,« je pisal iz Prage v Celovec Družbi sv. Mohorja dne 7. okt. 1885. »Mi pak delajmo složno, uzajemno in po braterski« [zadnji stavek zapisan večinoma s cirilskimi črkami].³⁴⁶

Leta 1885 se je javnost slovanskih narodov slovesno spomnila tisočletnice Metodove smrti. Številne delegacije Slovanov iz avstrijskega cesarstva so se zgrnile na praznovanje v Prago. Prišli so tudi Slovenci z Ivanom Hribarjem na čelu. Obširni dopisi urednika *Slovana* A. Trstenjaka slikajo slovenski obisk v Pragi. Po Trstenjakovih besedah je Ivan Hribar že spotoma v Prago sprožil misel, kako da morajo Slovenci obiskati v Pragi »svojega dragega rojaka in zaslužnega pisatelja« Matijo Majarja. Hribar je predlagal, da priredijo njemu

³⁴¹ Gl. op. 13, Majarjevo pismo Kleinmayru (V).

³⁴² Gl. op. 48. Leta 1883 sta Jan Lego, muzejski kustos, in prof. dr. Pič pridobila Petra Nesýja, da je hodil k Majarju brat predvsem časopise, ker so Majarju oči povsem opešale. Ob pogovoru med njima so nastali zapiski, a ko je Nesý Majarju omenil, da bo o njem napisal življenjepisa, mu je Majar to do smrti prepovedal, dovolil pa, da predava o njem v društvu Slavija. To je 1884 v resnici tudi storil. Po rokopisu je napravil izvleček dr. Josip Skrbinšek, rokopis celotnega predavanja pa je odnesel v Ljubljano dr. Ivan Lah. Predavanje je dr. Lah izgubil in napisal po teh spominih kratek podlistek v Slovenskem narodu.

³⁴³ Gl. op. 48, str. 1—2.

³⁴⁴ Gl. op. 13, Majarjevo pismo Kleinmayru (V).

³⁴⁵ Gl. op. 48, str. 10.

³⁴⁶ Gl. op. 13. Rokopis 800, št. 2.

na čast banket. Banket se je začel 19. avg. ob dveh popoldne. Nanj so bili povabljeni češki časnikarji, k Majarju pa so poslali posebno delegacijo. Vendar je Majar odklonil, da bi prišel na banket, izgovarjajoč se na očesno bolezen. Mogoče pa ga je razen boleznih zadržal od udeležbe na banketu zanj že kar stalen preganjavski strah. Udeležnikom banketa je Majar poslal pismo, v katerem je med drugim izjavljal: »Lepo si zahvaljujem za čast, da ste me povabili na svečanost. Oprostite, da ne morem priti; ali jednako se z Vami veselim in radujem. Celó življenje svoje sem se trudil, v vseh svojih spisih in knjigah, katere sem na svetlo dal, da bi se slovanski jeziki približevali in da bi se slovanska plemena bližje spoznala. To se zdaj godi in me neizrečeno veseli.«³⁴⁷ Na banketu je med številnimi govori izstopala napitnica urednika *Pokroka* Josefa Toužimskega, ki je nazdravil idejam Matije Majarja. »In velike ideje Majarjeve,« je dejal, »spoznavanje samega sebe, združenje, skupni napor, obramba narodnega življenja, napredek, samozavest in svoboda, to so tudi ideje naroda češkega in slovenskega.«³⁴⁸ Prav te ideje so privlačevale k Majarju tudi pristaše vseslovanstva iz novega rodu.

Ideje slovanske vzajemnosti so bile slej kakor prej blizu Majarju. Majar ni nehal govoriti o njih slehernemu, s katerim je nanese, da je prišel v stik. In še ena drobnost, značilna za Majarja kot neutrudnega delavca in človeka, ki je ne glede na vse boleznih mislil na nova dela in nove knjige. Časopis *Slovan* je objavil seznam knjig, ki jih je izdala Družba sv. Mohorja. Med njimi je omenil tudi Majarjevo delo, kar je napravil v takile obliki: »Knjiga je njegovo poslednje delo.« [Besedo podčrtal Majar.] Taka formulacija je Majarja prizadela; v pismu Einspielerju 6. nov. 1885 je ob tem pripomnil: »Majar je izdal več knjig, ta knjiga je pak njegovo najnovejše [podčrtal Majar] delo... Katero delo je poslednje delo, nobeden človek ne ve, to ve samo Bog.«³⁴⁹ Še zadnja leta, ko se mu je vid nekoliko popravil, je Majar po pričevanju slovenskega literarnega zgodovinarja K. Glaserja govoril znancu s Koroškega, da bo spet izdajal *Slavjana*.³⁵⁰

Dne 31. julija 1892 je Matija Majar Ziljski v Pragi umrl. Majar je še 1880 pisal Kleinmayru o svojem življenju takole: »Mislil sem spisati kratek svoj življenjepis, pa se ne da. To bi bilo preobširno, ker bi moral popisati, kako smo skupa literarno delovali domorodci slovenski. To bi ne bil popis mojega življenja, nego zgodovina slovstva slovenskega od leta 1836. do naše sadajne dobe.« In dalje: »Na koncu [življenjepisa] bi se pristavilo: Vsegdar je opominjal Slovence, in Slavjane v obče, na plemenito rodoljubje, na bratersko slogo in na uzajemnost... so gledali na njega kakor na belo vrano... Bil je 15 let za kaplana, tudi 5 let v Celovci pri stolnej cerkvi, 18 let v fajmoštra v Gorjah, 11 let pri Križah (Kalvarienberg pri Celovcu), 45 let v duhovskeji službi... Pa to mu življenje oslajšuje, slavjanska literatura počasi sicer pa vendar krepko napreduje.«³⁵¹ V tem pismu Kleinmayru je Majar dajal nekak obračun o svoji

³⁴⁷ *Slovan*, št. 20, 15. okt. 1885, str. 311.

³⁴⁸ *Slovan*, št. 21, 1. nov. 1885, str. 332.

³⁴⁹ Gl. op. 13, rkp. 800, št. 1.

³⁵⁰ Karel Glaser: † Matija Majar, Ljubljanski Zvon, 1892, str. 566.

³⁵¹ Gl. op. 13, Majarjevo pismo J. Kleinmayru (II).

dejavnosti, o svojem življenju: duhovska služba, pomanjkanje, preganjanje — in vse prežeto z neomajno ljubeznijo za ideje slovanske vzajemnosti, z ljubeznijo do slovanske literature, z ljubeznijo, ki je bila glavni vzrok vseh njegovih neuspehov in njegovega veselja.

Slovanski tisk je objavil ob Majarjevi smrti nekaj nekrologov. Slovenski literarni zgodovinar dr. K. Glaser je objavil osmrtnico v liberalnem *Ljubljanskem zvonu*. V njej je zapisal: »Z Matijo Majarjem je prestalo biti jedno najplemenitejših src, kar jih je kdaj plamtelo za narod slovenski. Vse žive dni se je nenavadno požrtvovalno trudil za svoje nazore: izumiti za vse Slovane vzajemni jezik na podlagi njih narečij.« Vendar po Glaserjevem mnenju »ves njegov osebni trud in vse žrtve, presežajoče njegove moči, niso pridobile privrženecv njegovemu idealu — slovanski vzajemnosti.« Ob vsem tem je Glaser poudarjal Majarjeve zasluge za prebujo nacionalne samozavesti Slovencev, pri nabiranju in ohranjanju slovanske folklore za potomstvo, posebno folklore slovanske Koroške. »Smrt je uničila njegove načrte in zasnove, njegovega imena nikoli ne pozabi slovenski narod, ki ga je on ljubil kot malokdo.«³⁵²

Nekoliko drugače so ocenjevali pomen Majarjeve dejavnosti pristaši vse-slovanske ideje. Osmrtnica, objavljena v njihovem časopisu *Slovanski svet*, je štela za največjo Majarjevo zaslugo njegovo prepričanost o nujnosti skupnega jezika za Slovane. Toda po mnenju pisca nekrologa »je v teoriji napravil fundamentalno napako s tem, da je hotel sestaviti umeten občeslovanski jezik s pomočjo sedanjih narečij« in ni postavil za osnovo temu jeziku eno od slovanskih narečij. »S to napako seveda ni mogel vspevati, da si je za svojo dobo tudi kljubu tej napaki koristil s svojimi spisi, ki so vzbujali k primerjevanju slovanskih narečij.« Sodobni rod pa se more še danes koristno učiti iz Majarjeve teorije, posebno sprejeti njegov poziv Slovanom, naj sprejmejo cirilico in pisanje na etimološki osnovi. »Matija Majar je zapustil stalne spomine svojega uma; povečal je čast slovenskega imena med drugimi Slovani, kateri so ga spoštovali.«³⁵³

Ocene, kakor so jih o Majarju zapisali predstavniki različnih tokov slovenskega družbenega življenja, so poudarjale dvoje smeri Majarjeve dejavnosti: bil je slovenski prosvetni delavec in bil glasnik idej slovanske vzajemnosti. Liberalcem je bilo važnejše prvo, vseslovanom drugo. Prvi in drugi so izražali priznanje Majarju kot nesebičnemu, plemenitemu in neugnanemu delavcu, ne prvi ne drugi pa niso pritrjevali njegovi glavni ideji, ideji o ustvaritvi umetnega vseslovanskega jezika. Glede tega vprašanja Majar ni zapustil privrženecv.

Ruski tisk je omenil Majarjevo smrt v časopisu *Slavjanskoe obozrenie*. V njem je bil objavljen kratek nekrolog, v katerem je bilo zapisano: »Spadal je med najbolj navdušene Kollárove pristaše in delavce za slovansko zблиžanje.«³⁵⁴

Česki časnik *Národní Listy* je Majarja takole ocenil: »iskren slovanofil in bojevnik za enoten knjižni slovanski jezik«, slovanski navdušenec Kollárovega tipa. A hkrati s tem je češki časnik poudarjal, da je bil Majar eden izmed najbolj znanih slovenskih nacionalnih delavcev, da ga je oblast 1848 preganjala

³⁵² Gl. op. 350, str. 566, 564.

³⁵³ *Slovanski svet*, 1892, št. 15, str. 231.

³⁵⁴ *Славянское обозрение*, С. Петербург, 1892, III. del, sept., str. 154.

zaradi slovenske peticije, ki jo je napisal, in da je pozneje postal eden ustanoviteljev Družbe sv. Mohorja. Češki časnik je Majarjevo dejavnost osvetlil bolj mnogostransko, ko je pokazal vzporedno z oznako njegovega vseslovanskega navdušenja tudi na njegove resnične zasluge v slovenskem narodnem gibanju.³⁵⁵

Taka je bila v javnosti ocena Majarjeve dejavnosti.

MAJARJEVE IDEJE IN SLOVANSKA JAVNOST

Glasnik takega družbenega sloja Slovencev je bil Matija Majar v drugem razdobju svoje dejavnosti. Če je leta 1848 izpovedoval koristi naprednih krogov slovenske buržoazije in skušal uskladiti nacionalna gesla in nekatere gospodarske zahteve kmetov, se je Majar v petdesetih, šestdesetih in sedemdesetih letih vedno bolj oddaljeval ljudstvu. Vzrok je bil v tem, da so bile kmetskemu sloju tuje in nerazumljive vseslovanske ideje, katerih vnet glasnik je postal Majar. Če so se ideje ilirizma v glavi slovenskega kmeta še mogle povezovati s stvarnimi zahtevami po olajšanju trgovskih zvez s Hrvatsko, ki so bile zelo razumljive, zanj nujne, pa sta vseslovanstvo in ustvaritev slovanske federacije bila kmetu že popolnoma nerazumljiva in nič nujna. Vse to je privedlo do tega, da se je Majar ločil od kmetstva. Slej ko prej je živel med njimi kot župnik in duhovnik, zbiral ljudske pesmi in jih tiskal v *Slavjanu*, toda stik s kmeti je zgubljal vedno bolj. Gotovo je večkrat doživel s strani svojih faranov tudi neprijaznosti. Miklavec pripoveduje, da je njegovo potovanje na narodopisno razstavo izzvalo v njegovih domačih krajih različne govorce: »Njegovi nevedni farani so govorili, da so Majarja na meji vrgli v ječo, njegovi nasprotniki pa so trosili še veliko hujše govorece.«³⁵⁶ V pismu N. A. Popovu ni Majar zaman omenjal, da so ga na slovanskem zborovanju v Moskvi Čehi v šali imenovali najzahodnejšo, zgubljeno stražo slovanstva, »zato ker sem živel čisto na zahodnem robu jugoslovanstva, kjer bodo mogoče Slovenci zgubili svojo slovansko nacionalnost.«³⁵⁷ Nevera v možnost koroških Slovencev, da ubranijo svojo nacionalnost — to je bila tista boleča bilanca, do katere je prišel Majar v sedemdesetih letih. Doba taborov je dvignila njegovo razpoloženje, rodila njegove najboljše upe, vendar ne za dolgo. Spletke koroških nemškutarjev so preganjale Majarja leta 1848 enako kakor v petdesetih, šestdesetih in sedemdesetih letih. Prav zaradi teh spletk je moral Majar 19 let živeti na vasi, odrezani od vsega sveta. Sam je takole razkrival svoj položaj v pismu Pogodinu junija 1870: »Pomagajte mi in rešite me iz te, od vseh mest oddaljene vasi Gorij, kjer živim

³⁵⁵ Národní Listy, Praha, št. 212 z dne 2. avg. 1892, str. 2—3.

³⁵⁶ темные прихожане его говорили, будто Майр на границе попал в тюрьму, противники же его рассеивали еще больше нелепые слухи. — Архив АН СССР, ф. 241, оп. 1, д. 85, лл. 856 об, 857.

³⁵⁷ потому что я жил на найзападнейшем углу югославянства где Словенцы можебыть будут згубить свою словенскую народность. — Рукописн. отдел 6-ки им. Ленина, ф. 239, к. 13, ед. хр. 19.

samotno in zelo bedno.«³⁵⁸ Živel je samotno med kmeti, ki niso razumeli glavnega cilja Majarjevega boja za vzajemnost in slovansko skupnost, sredi kmetov, ki jih je včasih v odnosu do svojega duhovnega pastirja pod vplivom nemške propagande prešinjala celo zlohotnost. Prav zato je Majar svoj časopis namenil izobraženstvu, »vsem književnim i prosvetljenim Slavjanam... posebno gg. profesorjam, učiteljam, spisovateljam, vrednikam novin i časnikov, dijakam i obče vsem prijateljam i podpornikam slovstva slavjanskoga i sloge i uzajemnosti slavjanske«.³⁵⁹

Za Majarja v petdesetih, šestdesetih in sedemdesetih letih je značilno dejstvo. Eden izmed dopisnikov *Slavjana*, neki J. H. [verjetno Jurij Humar], je pisal, da morajo slovenski pisatelji pisati svoje knjige v cirilici. Nujno je treba pomisliti, je predlagal, kako bi uvedli cirilico v vse sloje slovenske družbe, vstevši tudi preprosto ljudstvo. Glavno vlogo pri uresničevanju tega načrta je J. H. namenil osnovni šoli. Majar pa v svoji uredniški pripombi ni pritegnil avtorju prispevka. Po njegovem je treba pisati v cirilici za »književno prosvetljene«, v latinici pa za ljudstvo. Za zdaj ne gre, da bi cirilico uvajali v šole. Spočetka jo je treba širiti med izobraženci, potem pa »se upelje naša cirilica sama, svojej umstvenoj siloj takže v učilišča«.³⁶⁰

Na ta način je Majar odkrito poudarjal, da so *Slavjan* in njegove ideje namenjeni izobraženstvu in ne kmetstvu. Kmetstvo v danem trenutku ne more sprejeti cirilice, zanj je nujno treba pisati samo v latinici. Ta Majarjeva izjava, naslovljena zelo mlademu, toda močno navdušenemu privržencu slovanske vzajemnosti, govori o njegovi žalostni skušnji: dolgo življenje med koroškimi kmeti ga je naučilo, da se je bližal njihovim nacionalnim težnjam bolj realno in trezno.

Majarjev odklon od orientacije, ki je pomenila podpiranje kmetov v boju za uresničenje njihovih teženj, se je pokazal tudi v tem, da so iz njegovih del v celoti izginile sleherne izjave o družbenogospodarskih vprašanjih. Leta 1848 je Majar zahteval odpravo fevdalnih obveznosti proti odškodnini in skušal nekako spraviti v sklad gospodarske koristi slovenskih kmetov z nacionalnimi zahtevami. V petdesetih, šestdesetih in sedemdesetih letih pa je bil povsem ravnodušen do vseh vprašanj razen do nacionalnega. Samo v eni svoji oceni, o knjigi Rajaczicha *Življenje, šege in običaji Južnih Slovanov, živečih v avstrijskem cesarstvu*,³⁶¹ je posvetil posebno pozornost srbo-hrvatski zadrugi. A tudi tu niso iz njega govorili gospodarski, ampak čisto nacionalni razlogi. Po vzgledu ruskih slavjanofilov, ki so videli v ruski občini značilno potezo ruskega nacionalnega življenja, so jugoslovanski nacionalni delavci enako videli v jugoslovanski zadrugi važno potezo nacionalne samobitnosti južnega slovanstva. Le s tega vidika je zbujala zadruga Majarjevo navdušenje.

³⁵⁸ Помогайте мнѣ i спасите me из тога од всакога мѣста одааљенога села Горьян, каѣ самотно i доста сиромашно живаљу. — ЦГАЛИ, ф. 373, оп. 1, е. х. 222, л 2 об.

³⁵⁹ Slavjan 1874, št. 10, str. 145.

³⁶⁰ Slavjan 1873, št. 6, str. 86—87.

³⁶¹ Rajaczich: Das Leben, die Sitten und Gebräuche der im Kaiserthum Oesterreich lebenden Südslaven, Wien, 1873.

Ali je bil Majar tako kakor drugi izobraženci, ki so izpovedovali vseslovanške nazore, kratko in malo sanjač, daleč od življenja, ali pa so njegovi nazori v tej ali oni meri odsvitali težnje nekih družbenih slojev v Sloveniji? Za razlago tega vprašanja predstavljajo veliko zanimivost nazori Gregorja Blaža, trgovca s hrvatske Reke, ki je dal sredstva za izdajo Majarjeve knjige *Slovnica ruska za Slovence*. Gregor Blaž se je rodil 1830 in končal trgovsko šolo v Ljubljani. Potem se je ukvarjal s trgovino v Italiji in na Balkanu. V prvi polovici šestdesetih let se je bavil z izvozom lesa s Koroškega. Tu se je sprijatelžil z Andrejem Einspielerjem in Matijo Majarjem. Z letom 1867 se je Blaž naselil na Reki, kjer je aktivno vzdrževal zveze z ruskim konzulatom. Od začetka izhajanja *Slovenskega naroda* je Blaž dosti marljivo sodeloval pri tem časniku, tako da je maja 1871 njegov urednik J. Jurčič pisal J. Vošnjaku: »Piše mi med drugim z Reke kupec Blaž, najboljši izmed vnanjih sodelavcev Naroda.«³⁶² Blaževi prispevki so imeli močen rusofilski značaj.

Najsistematičneje je svoje gospodarske nazore izpovedal Blaž v predgovoru Majarjeve *Slovnice ruske za Slovence*. »Velika ali mednarodna trgovina zahteva znanja raznih jezikov. Poglavitni jeziki za tako kupčijo so dozdej bili: italijanski, francoski, angleški, španski in nemški. Jezika pa, ki vlada nad polovico Evrope in ravno toliko Azije — jezika ruskega se je dozdej v zapadni Evropi malokdo učil.«³⁶³ Vzroke za to je videl Blaž v slabih pogojih za trgovino v Rusiji: Rusija je ob svojih neizmernih prostranstvih skoraj brez železnic, trgovino Rusije z zahodom pa posredujejo židovski trgovci. Zlasti velika ovira za razvoj trgovine in industrije v Rusiji je po Blaževem mnenju tlačansko pravo. Okove tlačanskega prava je nosil »naj krepkejši živelj političnega življenja in socialnega gibanja na Ruskem, tisti živelj, ki je edini sposoben, Rusijo na ono stopnjo povzdigniti, katero jej je velikanski njen poklic namenil, tisto pleme, ki kar se eneržije in števila tiče, nad vsemi drugimi slavjanskimi plesemi stoji in ki v trgovini in obrtniji z odličnim uspehom Angličanu ali Nemcu, Italjanu ali Francozu, Grku ali Židu, Armencu ali Kitajcu (Kinezu) konkurencijo dela... velikorusko pleme.«³⁶⁴ A vse te ovire so bile v zadnjem času odstranjene in Rusijo čaka velika prihodnost. »Razmera med Britancem in Rusom je dandanes ista, kakor med bogatim postarnim človekom in čvrstim mladeničem.«³⁶⁵

Blaž je bil navdušen nad Rusi in nad njihovimi sposobnostmi in njihovo pridnostjo: »Velikorus je rojen za trgovca in obrtnika. Po krajih velikoruskih dohajajo trgovini in obrtniji nove sile iz kmetijskega stanu še veliko bolj kakor pri nas na Slovenskem.«³⁶⁶ Blažu je bila všeč organizacija ruske industrije in trgovine. Primerjal je Ivanovo in Manchester in prihajal do sklepa, da je razloček med njima v tem, »da delajo ubogi angleški delavci za nekoliko bogatinov, ruski kmetje pa za se.«³⁶⁷ Vsa čarovnija je v tem, da se ruski kmetje zbirajo v

³⁶² Gl. op. 7, knj. IV., str. 554—558 (Kermavnerjeve opombe).

³⁶³ Matija Majar: *Slovnica ruska za Slovence*, Dunaj, 1867, str. 1.

³⁶⁴ Gl. op. 363, str. 2.

³⁶⁵ Gl. op. 363, str. 6.

³⁶⁶ Gl. op. 363, str. 6.

³⁶⁷ Gl. op. 363, str. 7.

artelih, delavskih zadrugah, ruski artel pa omogoča, da se razvije nevideno blagostanje ljudstva. »Brez smešnih socialističnih sanjarij je Velikorus prvi med vsemi narodi obrtnijo podemokratil.«³⁶⁸

Kakor je mogoče videti iz teh besed, so bile Blaževe predstave o ruski industriji skrajno fantastične, očitno povzete po spisih slavjanofilov. Artel je po Blaževem mnenju v ruski industriji zavzemal tako mesto kakor vaška občina na podeželju.

Če je Blaž na vso moč povzdigoval demokratično načelo v organizaciji industrije (v obliki artelov), pa ga je v trgovini privlačevalo načelo, ki je bilo povsem nasprotno. Blaž je bil navdušen nad ruskim trgovstvom: »Velikorusu . . . za trgovino nobena pot ni bila predolga in pretežavna, noben kraj predaleč in prenevaren. V krajih azijskih, kamor se noben drug Evropejec ne upa, se najde velikoruski trgovec: v severnej polovici Kitaja, v Hivi, Buhari najdete tega ‚kupčika‘. Vsa mednarodna kupčija v severnej polovici Azije je v rokah Velikorusov.«³⁶⁹

Tako Blaževo stališče je razumljivo. V slovenski industriji je nemški kapital znatno presegal slovenskega. Reči moremo, da je slovenska industrija bila skoraj v celoti v nemških rokah. Tekmovati z Nemci Slovenci pogosto niso mogli. Prav zato so predstavniki slovenske buržoazije mislili, kako bi pri industrijski proizvodnji našli tako organizacijsko obliko, ki bi po svojih prednostih prekašala nemško kapitalistično organizacijo in dopuščala Slovincem bojevati z Nemci uspešen konkurenčni boj. Blaž, ki je bil sam po svojem poklicu trgovec, je menil, da je tako obliko našel v ruskem industrijskem artelu. Zanimivo je, da se, govoreč o ruski trgovini, niti z besedo ni dotaknil osnov artela. Kolikor je Blaž glede industrije poudarjal prednost artelske organizacije nad kapitalistično, prav toliko vztrajno je povezoval trgovino zgolj s trgovskim kapitalom. Ruska trgovina ima neomejene možnosti, je v svojem opisu pretiraval Blaž: ruska ruda, posebno baker, slovi povsod, ruski kmečkogospodarski proizvodi predstavljajo hrano po vsej Evropi; volna, loj, kavjar, kožuhovina so znani po vsem svetu. Zato se je treba učiti ruščine, učiti pa se je morajo ne samo trgovci, ampak tudi vsa izobrazena slovenska mladina. Rdeča nit vsega Blaževega predgovora je: Rusijo čaka prihodnost, trgovanje z njo bo postajalo od leta do leta za Slovence vedno donosnejše.

Predgovor v Majarjevi gramatiki še zdaleč ni izražal vseh Blaževih nazorov. V že omenjenem Blaževem pismu Rajevskemu je Blaž pisal, da je spočetka pripravil obširnejši predgovor. Ta predgovor je poudarjal, da dejavnost Andreja Einspielerja in Luke Svetca podpira razvoj separatizma med avstrijskimi Slovani. Blaž je tu nastopal kot pristaš programa Zedinjene Slovenije in nasprotnik mariborskega programa. Praktično se njegovi nazori glede tega vprašanja niso razhajali z Majarjevimi. Blaž je z grenkobo pripomnil Rajevskemu: »Vendar predgovor v svoji prvotni obliki ni bil v duhu gospoda Majarja. Majar je bil, kakor se je sam izrazil, ‚previden‘, in . . . jaz sem moral

³⁶⁸ Gl. op. 363, str. 7.

³⁶⁹ Gl. op. 363, str. 3 (opomba pod črto).

vse predelati, pri čemer sem na željo imenovanega gospoda uporabil za novi uvod samo del prejšnjega članka.³⁷⁰

Kaj je bilo na stvari? Majarja, ki je predtem proti volji oblasti pogumno potoval v Moskvo, osumiti, da se je bal avstrijske vlade, je težko. Očitno se je njegova »previdnost« nanašala predvsem na Blaževe napade na Einspielerja in Svetca. Matija Majar, ki je bil v bistvu idejni nasprotnik konservativcev, ni nikoli nastopil proti njim odkrito, vendar ne zato, ker mu je manjkalo poguma, ampak zato, ker se je bal razkola v skupni fronti Slovencev proti nemški ekspanziji. Tak razkol je bil posebno nezaželen na Koroškem zaradi nemočnega položaja slovenskih nacionalnih sil.

Težnje, ki so bile blizu Blaževim, zasledimo tudi v slovenskem tisku. Tako je bil v časniku *Slovenec* 1865 objavljen članek, ki je na moč propagiral vzajemno slovansko slovnico izpod Majarjevega peresa. Sestavek je govoril o nujnosti, da dobijo Slovani skupen pravopis [črkopis], zato da bi jim bilo lažje med seboj občevati in da bi lažje med seboj trgovali.³⁷¹

Nedvomno je na dvig zanimanja slovenskih trgovcev za Rusijo pomembno vplivalo povečanje trgovine z njo. Že v šestdesetih in sedemdesetih letih 19. stol. je predstavljalo uvozni artikel iz slovenskih dežel v Rusijo orodje za kmečko gospodarstvo (srpi, kose, sekire), to je proizvodi obrtnikov iz Tržiča in južne Koroške, dalje pa še slovenski papir in steklo. Po drugi strani je v slovenske dežele iz Odese čez Trst prihajal cenen ruski kruh, eden najpotrebnejših predmetov uvoza za hribovito Slovenijo. Ni naključje, da je Majar svojo gramatiko ruskega jezika za Slovence ob neposrednem Blaževem sodelovanju v marsičem priredil za potrebe trgovcev; v hrestomatijskem delu je bilo nekaj obrazcev trgovskih pisem in primerjava ruskega denarja in ruskih mer in uteži z avstrijskimi.

Blažev predgovor v Majarjevi ruski slovnici govori o tem, kako je del slovenske buržoazije, posebno njeni trgovski krogi, videl za idejami slovanske vzajemnosti in naslonitve Slovanov na Rusijo stvarno možnost ustvariti ugodne trgovske zveze s široo Rusijo. Pri gospodarskih odnosih je koristim teh krogov nerazvite slovenske buržoazije ustrezal v znatni meri tudi Majarjev vseslovanski program.

Majarjeve vseslovanske ideje so imele odmev v delu slovenske družbe. Večina njegovih privrženecv se je zbrala v letih 1873 do 1875 okoli časopisa

³⁷⁰ ... endlich wollte ich unter Einem jener Strömung entgegenarbeiten, welche namentlich zur Zeit des Belcredischen Regimes den Separatismus unter den verschiedenen Slavenstämmen Oesterreichs förderte, die Nationalität und die slavische Idee aber perhorrescirte. Andreas Einspieler in Klagenfurt und Luka Svetec in Laibach waren unter den Slovenen diejenigen, welche in dieser Richtung am meisten leisteten und eine Zeit lang mit Erfolg thätig waren. Sie brachten zu solchem Zwecke den sogenannten Marburger »Congress« zusammen, auf welchem angeblich — factisch war es nicht der Fall — ein Programm angenommen wurde, dem zufolge sich die Slovenen an die Deutschen Inneroesterreichs anschliessen und mit diesen eine politische Individualität — »Inneroesterreich« — bilden sollten.

Allein die Vorrede in der ursprünglichen Fassung war nicht nach des Herrn Majar Sinne. Er »fürchtete«, wie er sich ausdrückte, und... musste ich Alles umarbeiten, für die neue Vorrede auf des genannten Herrn Wunsch nur einen Absatz des früheren Aufsatzes benützend. — ОИИ ГИМ, f. 347.

³⁷¹ *Slovenec*, Celovec, 1865, št. 98, str. 394.

Slavjan. Kaj so bili ljudje v tej skupini? Med stalnimi dopisniki *Slavjana* iz slovenskih dežel jih je mogoče nekaj omeniti in so zelo različni po svojem položaju in nazorih.

Mlad Slovenec iz Gradca Slavoj J. Dristov je objavil svoj prvi dopis v 4. št. *Slavjana* 1873. V dopisu je poudarjal: Slovani »ne pridemo dalje, ako bi vsako pleme hotelo imeti svoj poseben vseslavjanski književni jezik i zvrčati vodu samo na svoj mlin... Osobito učeča se slavjanska mladina da shvati misel uzajemnosti i radi v tom blagom smislě« [stavček tiskan v cirilici]. Kadar se v mestih, kjer vlada neslovanski jezik (npr. v Gradcu), sestanejo mladeniči raznih slovanskih plemen, naj se ne odtujujejo svojemu slovanskemu narodu, ampak naj se prijateljsko shajajo v slovanskih čitalnicah, kjer se med seboj seznanjajo.« Dristov je pozdravil izid *Slavjana*.³⁷² Po tem dopisu je Majar očitno poprosil Dristova (Dristovega?), da bi kaj napisal o študentih v Gradcu in o njihovih društvih. Dristov je ustregel prošnji. V novem dopisu je naštel vsa slovanska študentska društva v Gradcu, med njimi pa je posebej poudaril Vendijo in Slogo. Prvo društvo je bilo ustanovljeno 1869, drugo febr. 1873, a obe sta združevali študente različnih slovanskih narodov, pravila pa imeli natiskana v cirilici. Na sestankih Vendije so pretresali vprašanja o vseslovanskem jeziku. Na koncu dopisa je Slavoj Dristov izrazil misel, da se morajo nujno združiti vsa graška slovanska študentska društva (Dristov jih je navadel 8) v eno, vseslovansko društvo. Vsakdo naj ostane sin svojega naroda, istočasno pa naj se vsakdo čuti Slovana.³⁷³ Slavoj Dristov sam je bil očitno član društva Vendija, ki se je spočetka ustanovilo kot slovensko društvo, združujoče študente tehnike, potem pa dobilo že vseslovanski značaj. V 9. št. *Slavjana* se je spet pojavil iz nemškega Gradca kratek dopis, ki je opisoval dejavnost Vendije.³⁷⁴ Potem skoraj eno leto ni objavil *Slavjan* iz Gradca nobenih poročil. Šele v 10. št. 1874 je poročal kratek dopis, da sta 3. dec. 1874 slovanski društvi v Gradcu, Vendija in Sloga, skupno obhajali petletnico Vendije in Prešernov rojstni dan.³⁷⁵ Verjetno je tudi to poročilo napisal Slavoj Dristov.

O dijakih govori tudi dopisnik *Slavjana* iz »slovenske Gorice«. Ta korespondent je napisal samo enkrat kratko novico o tem, da se udeležuje v Gorici gospodarskega tečaja, na katerem so predavanja v slovenščini. Profesorja g. Povše in Kuralt poučujeta odlično, njun govor je »dobro uzajemno slavjanski«, da ju »je milina poslušati... nas slušateljev je 22.«³⁷⁶

Verjetno je v delu učeče se slovenske mladine vprašanje vseslovanskega jezika izzvalo živahen odmev.

Večino drugih dopisnikov *Slavjana* je prav tako družila težnja po ustvaritvi vseslovanskega jezika.

Župnik s Koroškega M. Pirš je napisal v *Slavjana* pismo, v katerem je izrazil željo, da bi se sestavil vseslovanski slovar, vsebujoč besede in izraze, razumljive vsem Slovanom. »Tak slovar bi bil za slavjansku uzajemnost prava

³⁷² *Slavjan*, 1873, št. 4, str. 64.

³⁷³ *Slavjan*, 1873, št. 6, str. 85—86, 103—104.

³⁷⁴ *Slavjan*, 1873, št. 9, str. 144.

³⁷⁵ *Slavjan*, 1874, št. 10, str. 158.

³⁷⁶ *Slavjan*, 1874, št. 8, str. 128.

sreča i veliki napredek do popolne slavjanske vzajemnosti, isto tako, kako je polezna uzajemna slovnica,³⁷⁷ ako ne ješče poleznejše.«³⁷⁸

Majar je navdušeno pozdravil to idejo. V uredniškem pripisu pa je pripomnil, da bi tak slovar (Majar ga je imenoval »Deutsch-uzajemno-slavjanski slovar«) en sam avtor zelo težko napisal. Zato je Majar pozval vse, ki bi blagovolili sodelovati pri sestavljanju tega slovarja, naj to naznanijo uredništvu *Slavjana*. Medtem pa je svetoval tistim, ki hočejo pisati vzajemno, naj za to uporabljajo slovar svojega materinskega jezika in ruski slovar.³⁷⁹

Pirševi misli se je v celoti pridružil župnik Jurij Humar s Kranjskega. V dopisu *Slavjanu* je poudarjal, da se morejo Slovani zediniti samo, če sprejmejo cirilico. Delo za sestavo vseslovanskega slovarja je štel Humar za zelo važno dejanje in je vabil rodoljube, da se odzovejo Majarjevemu pozivu.

V odgovoru na Humarjev dopis je Majar obveščal bralce, da je prijavi svoje sodelovanje pri sestavljanju vseslovanskega slovarja že nekaj slovenskih pisateljev. Kot glavna pogoja pri pisateljih, ki žele sodelovati pri slovarju, je štel znanje cirilice in vzajemne slovanske gramatike.³⁸⁰ Majarju je bil Humar »jeden od naj iskrenejših rodoljubov naših«.³⁸¹

Naslednje pripombe o »uzajemno-slavjanskem slovarju« so se pojavile v 6. in 7. št. *Slavjana* 1874. Uredništvo je sporočalo bralcem, da je nekaj pisateljev, ki so pristali na sestavljanje nemško-vzajemno-slovanskega slovarja odpovedalo svoje sodelovanje, da pa so nekateri že poslali svoj del. Med temi je Majar imenoval Matevža Pirša, Marka Stuhca, Jurija Humarja in Lovra Janžekoviča.³⁸² Po tem zapisku se ni pojavila v *Slavjanu* nobena novica več o nemško-vzajemno-slovanskem slovarju.

Kakor Humar je bil tudi Pirš Majarjev pristaš v vprašanju postopne ustvaritve vseslovanskega jezika iz prvin vseh slovanskih narečij. Prvi korak do tega jezika sta videla v vzajemni Majarjevi gramatiki, drugi pa v prihodnjem snovanem vseslovanskem slovarju, ki sta mu skušala pripomoči k sestavi.

Med dopisniki *Slavjana* so bili tudi taki, ki so se ujemali z Majarjem v glavnem vprašanju, da je namreč za Slované neobhodno potreben enoten vseslovanski jezik, vendar so sodili, da vodijo do njega druge poti. Mednje je spadal predvsem Josip Vovkov (Vovk, Volkov), trgovec in učitelj osnovne šole, spočetka v Cerknici, pozneje pa v Črnem vrhu na Kranjskem: ko ga je Matija Majar predstavil bralcem svojega *Slavjana*, ga je imenoval »neutrudljivega sodelavca Slavjana na slovenskom slavjanskem polji«.³⁸³

Prvi dopis J. Vovkova je bil nepomemben; v njem je izražal svoje zadovoljstvo nad Majarjevo pesmijo o sv. Cirilu in Metodu, ki jo je slišal v domači farni cerkvi.³⁸⁴ A že v naslednjem članku je J. Vovkov sprožil za *Slavjana* važno vprašanje, kako je neobhodno uvesti cirilico. »Nekoji horvatski, slovenski i česki jezikoslovci (filologi) terde, da se bude cirilica vremenom pozgubila i

³⁷⁷ Razumeti je Majarjevo Uzajemno slovnico.

³⁷⁸ Slavjan, 1873, št. 8, str. 115.

³⁷⁹ Slavjan, 1873, št. 8, str. 116, 117.

³⁸⁰ Slavjan, 1873, št. 9, str. 129.

³⁸¹ Slavjan, 1874, št. 1, str. 1—2.

³⁸² Slavjan, 1874, št. 6, 7, str. 95, 112.

³⁸³ Slavjan, 1874, št. 8, str. 126.

³⁸⁴ Slavjan 1874, št. 3, str. 36—37.

mesto nje se bude i medju Ruse, Bolgare i Srbe latina upeljala... Gotovo je, da se budemo i mi ostali Slavjani vremenom poprijeli vlastne nam cirilice, i se na takovi način v azbuki opet sjedinili i večej strane slavjanskoj priklopili. Sadajna tudja pisava, latina, med Slavjanami nije jinoga nego jedva začasno... orudje književno.« Majar je ta zapisek pospremil z veliko dobrohotnostjo, pritrjujoč misli, da je cirilici namenjena prihodnost. Istočasno pa je poudaril: dokler ljudstvo ne zna cirilice, se Čehi, Hrvati in Slovenci ne morejo odpovedati latinski abecedi.³⁸⁵

O tem svojem članku in o časopisu *Slavjan* je Vovkov ponosno obveščal N. A. Popova: »Matija Majar, učeni Slovan, v Celovcu izdaja periodični slovstveni časopis Slavjan. Tudi jaz sem pisal v letošnjo 8. št. Slavjana.«³⁸⁶ Potem je v celoti posnel za Popova svoj članek.

Iz dopisovanja s Popovim je mogoče zasledovati, kako so se razvijali nazori J. Vovkova. Že v svojem pismu Popovu 27. avg. 1871 je pisal: »Sveta dolžnost vsakega Slovana je, da se, kolikor je to mogoče, nauči ruščine... V meni je misel in jaz jo bom vedno nosil v srcu: ruski jezik more v prihodnosti postati knjižni jezik vseh Slovanov.«³⁸⁷ Zaradi tega za Vovkova ne obstoji vprašanje, kako ustvariti vseslovanski jezik, ampak kako kar najbolj popraviti graždansko cirilico, ker »to pričakujejo vsi Slovani, ki pišejo v latinici.«³⁸⁸ Vovkov navaja o tem izjave svojih prijateljev, ki so zaradi slovanske vzajemnosti pripravljene pisati in brati cirilico, če jo poenostavijo. Za Vovkova je vprašanje o sprejetju ruskega jezika kot vseslovanskega jezika bilo tesno povezano s tisto vlogo, ki jo je dodelil Rusiji v usodi Slovanov: »Rusija! Naj bo za vse Slovane slovstveno in politično sonce, okoli katerega naj se sučejo vsa druga slovanska plemena. Rečem Vam, brat moj, da je brez Rusije naša prihodnost težka! Brez vas ni svobode!«³⁸⁹ Značilno je, da je tudi Matija Majar dopuščal misel, da bi mogel ruski jezik postati vseslovanski, vendar je sam podpiral idejo postopne ustvaritve vseslovanskega jezika iz prvin vseh slovanskih jezikov. Čeprav je Majar v svojih sanjarijah namenjal Rusiji veliko vlogo, ni nikoli govoril o kulturni in politični prevladi Rusije nad drugimi Slovani v takem duhu kakor Vovkov.

Vovkov je s svoje strani imel ustvaritev vseslovanskega jezika za utopijo: »Oni [slovanski filologi] so imeli veliko, vendar ne praktično idejo. Čemu vse vzajemne slovanske slovnice? Čemu vzajemni črkopis za vse Slovane? Tovrstna in podobna vzajemna slovstvena dela so zaman. Taki učeni jezikoslovci plavajo

³⁸⁵ Slavjan, 1874, št. 8, str. 126.

³⁸⁶ Матия Маяр яко учени славян в Целовце издава периодичен литературный часопис г. е. »Slavjan«. Я также писал в »Славяна« число 8 этого года. — Рукописн. отдел б-ки им. Ленина, ф. 239, к. 6, ед. хр. 38.

³⁸⁷ Света налога... vsakega Славяна, да се научи коликор могуће, језика рускога... Ја имам идеју, и ју будем ведно в серацу носил, да руски јазык бити може в будучем времени книжевни јазык всех славянов. — Прав там.

³⁸⁸ ... јер тога чекају вси Славјани писучи латиницу. — Прав там.

³⁸⁹ Русия! Буди всим славјанам књижевно и политично солнце, околи ктерога нај кружију сва друга славјанска племена. Повем Вам, брате мој, да без Русие — жалостна (тужна) наша будучност! Без Вас није свобода! — Прав там.

v svojem visokem idealističnem ozračju.³⁹⁰ Pozneje, že leta 1874, je Vovkov še bolj poenostavil svojo misel o sprejemu ruščine za vseslovanski jezik: »Jaz iz vsega srca želim, da bi se vsak izobraženi Slovan naučil ruščine namesto nemščine... Prišel bo tudi čas, ko bo za nas Slovence, Hrvate, Čehe in Poljake postal ruski jezik to, kar je zdaj nemški.«³⁹¹

Po idealu J. Vovkova naj bi torej v prihodnosti ruščina med Slovani zavzela tak položaj, kakor ga ima tačas nemški jezik. Tudi politično naj bi po misli J. Vovkova Rusija postala nekaj kakor nova Avstrija. Z njegovega vidika je ta misel praktična, drugačna od nepraktičnih misli Majarja in njegovih privrženecv. Od svojih prijateljev in somišljenikov je Vovkov imenoval učitelja Ranta in Gantarja in duhovnika Domiclja. Sodeč po pismu enega izmed njih, Božidarja Ranta, N. A. Popovu je bil Vovkov vodja majhnega krožka pristašev vseslovanske ideje: »Josip Vovk... je eden izmed kranjskih učiteljev, ki so z dušo in telesom resnični, navdušeni Slovani. Svojim prijateljem vedno piše v cirilici in jih neprestano navdušuje za vse slovanstvo.«³⁹²

Vovkovo vseslovanstvo z njegovo idejo, da bi popolnoma podredil v političnem in slovstvenem odnosu vse Slovane Rusiji, je bilo vseslovanstvo novega rodu slovenskih liberalcev, kakor smo o tem govorili že zgoraj, drugačno od Majarjevega kollárovskega vseslovanstva.

Del Slovencev je časopis *Slavjan* pritegnil ne s svojimi idejami, ampak zaradi možnosti, da so v njem objavljali slovenske ljudske pesmi, opise ljudskih navad itn. V tej skupini je bil najbolj delaven duhovnik iz Istre Jakob Volčič³⁹³ in čevljar iz Motnika Gašper Križnik.³⁹⁴

Ime Gašperja Križnika, čevljarja iz Motnika, se je najprej pojavilo v 1. št. *Slavjana* za leto 1874; Majar je posnel vsebino Križnikovega pisma, v katerem je dopisnik sporočal, da zbira ljudske šege in legende slovenskega prebivalstva v kraju. Križnikov opis ljudskega godala orgelc je bil natisnjen v celoti.³⁹⁵ Drugi obširnejši dopis Gašperja Križnika je bil prav tako narodopisnega značaja: Križnik je opisoval ljudske igre in navajal imena različnih zvezd, ki so jih uporabljali Slovenci v okolici Motnika.³⁹⁶

O tem svojem dopisovanju je Gašper Križnik s ponosom pisal Baudouinu de Courtenayu v pismu 20. jul. 1874. V istem pismu je Križnik na kratko opisoval svoje življenje: »V hiši sem mojiga očeta prostiga po razumu, oni me

³⁹⁰ Имели су велику, а не практичну идеју. Зачто все узајемне славјанске граматике? Зачто узајемни правопис за все Славяне? Такова и еднакова узајемна литерарна дела су застонъ. Такови учени филологи кружију се в своји високи, идеалични атмосфере. — Прав там.

³⁹¹ »Я имею искрену желью в том, что се научи каждый выобразен славян язык русский место немецкого... Пришло буде и тако време, да postane nam slovincem, hrvatom, čehom i poljakom — ruski jezik ono, čto nam je zdaj — jezik nemecki«. Прав там.

³⁹² Иосип Вовк... је едини међ кранјским и учителји, који је духом и телом прави и навдушени славјан всестранско. Он својем пријателѣм ведно в цирилици дописује и јих буди невтрудљиво за всеславјанско реч. — Рукописн. отдела б-ки им. Ленина, ф. 239.

³⁹³ Jakob Volčič (1815—1888), zbiratelj narodopisnega blaga.

³⁹⁴ Pozneje je sodeloval v Ljubljanskem Zvonu, kjer je objavljaj Ljudske pripovedke in legende. V devetdesetih letih se je podpisoval kot »trgovec iz Motnika«.

³⁹⁵ Slavjan, 1874, št. 1, str. 11.

³⁹⁶ Slavjan, 1874, št. 5, str. 78—79.

strašno težko vidijo da pišem še kteriga... ta dopis pišem na prostim nebom. V šolo nisem hodil, sem le samouk.«³⁹⁷ Ves svoj prosti čas je Križnik porabil za nabiranje ljudskih izrazov in pripovedk, za zapisovanje ljudskih iger itn. Iz pisem istemu Baudouinu de Courtenayu je mogoče videti, da je nekajkrat poskušal objaviti svoje zbrano gradivo in da ga je pošiljal posebno Slovenski matici in v Gradec Gregorju Kreku. Nekaj časa si je Križnik dopisoval z Baudouinom de Courtenayem in mu pošiljal svoje gradivo. Kar je zbral, je pošiljal tudi Majarju. Vsekakor je v rubriki o pismih uredništvu v 8. št. *Slavjana* 1874 Majar sporočal svojemu dopisniku G. K. [Gašperju Križniku] v Motniku: »Zahvalimo za poslano lepe narodne stvari, jih upotrebimo, kada pride red na nje.«³⁹⁸

Križnik je predstavljal tip narodopisnega zbiralca, ki se je nekoliko razlikoval od tradicionalnih. Če so se v tridesetih in štiridesetih letih in pozneje zanimali za slovensko ljudsko ustvarjalnost predvsem predstavniki inteligence, duhovne in posvetne [Majar, Stanko Vraz idr.], so se v začetku sedemdesetih let po širokem taborskem gibanju pojavili zbiratelji ljudske ustvarjalnosti iz ljudskih množic samih, taki zbiralci, kakor je bil čevljar Gašper Križnik.

Ljudske pesmi je pošiljal Majarju tudi neki J. V. iz Z.; prav pod temi začetnicami se omenja dopisnik prvikrat v rubriki Listnica uredništva. Majar je v njej pisal: »Čisto zlato narodno, čto ste poslali. Hvala lepa!«³⁹⁹ V naslednji številki v članku *Pesmi narodne* je Majar sporočal: »Slavnoznani rodoljub g. Jakob Volčič poslal je... prekrasne i prestare pesni, ki jih poje narod po Istri.«⁴⁰⁰ Ker se ujemata obči oceni pesmi, ki jih je poslal J. V. in Jakob Volčič, in ker se ujemata tudi začetnici, smo lahko popolnoma prepričani, da je J. V. in Jakob Volčič ista oseba. K temu je še treba dodati, da je med 25 ljudskimi pesmimi nabožne vsebine, objavljenimi v *Slavjanu* 1874 in v začetku 1875, natisnjenih dvoje, ki ju je poslal Jakob Volčič iz Istre.⁴⁰¹ Drugih pesmi, ki bi jih bil zapisal kdo drug z začetnicama J. V., ne pa Jakob Volčič, *Slavjan* ni natisnil. Objava pesmi in navdušeni Majarjev sprejem sta dala Volčiču pobudo, da je poslal Majarju svoje nove zapise, to pot pesmi posvetne vsebine.⁴⁰²

Drugi slovenski dopisniki *Slavjana* v večini niso bili stalni. Pogosto so v enem samem kratkem dopisu izražali svoje pritrjevanje Majarjevemu nazorom in pozdravljali izhajanje *Slavjana*. Mnogi izmed njih niso podpisali svojega imena. Že v 2. št. *Slavjana* za leto 1873 sta bili objavljeni pozdravni pismi anonimov s Kranjskega in Štajerskega. Prvo izmed njiju je bilo napisano v latinici, drugo v cirilici.⁴⁰³ V cirilici je bilo napisano v 3. št. *Slavjana* pismo iz Ziljske doline, podpisan pa je bil »F. R., Slavjan iz Koruške«,⁴⁰⁴ in prav tako zelo zanimivo pismo, ki ga je poslal »Ivan, Slavjan iz Štajerske«. To pismo je med drugim pisalo: »Čitajuč Slavjana kto nebi uvidel, da iz njega plamti najiskrenejša uzajemnost i naj blažija težnja do obče slavjanskoga jezika — do svete sloge!« Prej je bila središče Jugoslovanov hrvatska *Danica*. V njej je

³⁹⁷ Архив АН СССР, ф. 102, оп. 2, л. 163, л. 1 об., 2.

³⁹⁸ *Slavjan*, 1874, št. 8, str. 128.

³⁹⁹ *Slavjan*, 1874, št. 5, str. 80.

⁴⁰⁰ *Slavjan*, 1874, št. 6, str. 88.

⁴⁰¹ *Slavjan*, 1874, št. 7, str. 108—109.

⁴⁰² *Slavjan*, 1874, št. 8, str. 128.

⁴⁰³ *Slavjan*, 1873, št. 2, str. 19.

⁴⁰⁴ *Slavjan*, 1873, št. 3, str. 36.

sodeloval tudi Stanko Vraz. »Žalibog čto niso vsi Slovenci onda poprimili Stankovo misel i nasledovali njegov primer, uže davno bi došli do sloge i do uzajemnosti!«⁴⁰⁵ Kdo je ta Ivan iz Štajerske? Gradivo, ki ga je imela v rokah avtorica te razprave, na to ne daje odgovora. Zunaj dvoma je eno: da je pisec Ivan iz Štajerske prehodil isto pot kakor Matija Majar — od ilirca do pristaša vseslovanskega jezika in sloge. V tem smislu njegovo pismo samo potrjuje, da je bila pot, ki jo je prehodil Majar in gradil pri tem svoj pogled na svet, značilna za neki krog slovenskih nacionalnih delavcev. In nič ni čudnega, da je bil Ivan, Slavjan iz Štajerske, tako kakor Majar po rojstvu Slovenec s področja, kjer se je posebno široko uveljavljala germanizacija, kjer je položaj Slovencev bil posebno težak.

Vročje je podpiral izdajanje *Slavjana* tudi župnik v Rodiku v Istri Matija Sila, Slovenec. »Mal si Slavjan, pa iz maloga izraste veliko; da se ljubav i bratinska sloga pospešujete med Slavjanami to je tvoja velika i krasna naloga.« Matija Sila je verjetno to ljubezen in slovansko vzajemnost povezoval s političnimi ideali, zato, ker je Majar v njegovem članku nekaj besedila črtal, namesto tega pa dal v oklepaj svoje pojasnilo: »Ovde je pristavil g. dopisovatelj istinitu jako visprenu i visoku misel slavjansku i hristjansku, žal nam je, da ne možemo je semo postaviti.«⁴⁰⁶

Na koncu moramo omeniti še enega slovenskega dopisnika *Slavjana* Franca Štifterja, enega izmed štipendistov Slavjanskega učiteljskega instituta v Peterburgu. Po rojstvu Štajerec, je Štifter, kljub odhodu v Rusijo, vzdrževal zvezo s slovenskimi nacionalnimi delavci, posebno z Davorinom Trstenjakom. V svoji korespondenci iz Peterburga je govoril o tem, da je branil doktorsko disertacijo magister A. A. Kotljarevski. Po Štifterjevih besedah je bila ta bramba važen dogodek »posebno za tiste, ki se ukvarjajo z vseslovansko znanostjo, z vseslovanskim vprašanjem«, kajti knjiga Kotljarevskega usmerja prizadevanja Slovanov na tisto pot, »ki bo nedvomno privedla do prvega idealnega združenja vseh Slovanov, to je do vseslovanske znanosti.«⁴⁰⁷

Ce naj na kratko ocenimo krog slovenskih dopisnikov *Slavjana*, moramo reči, da se je večina izmed njih strinjala z Majarjem v mnogih pogledih glede nujne ustvaritve vseslovanskega jezika in glede uvedbe cirilice, čeprav z nekaterimi različicami. Za temi kulturnimi težnjami so nedvomno stale sanje o političnem zedinjenju Slovanov. Le malo je bilo dopisnikov, ki jih je privabila k *Slavjanu* predvsem možnost, da v njem objavljajo slovenske ljudske pesmi. Po svojem družbenem položaju so bili dopisniki *Slavjana* večinoma predstavniki izobraženstva, učitelji, duhovniki in visokošolci. Prav predstavniki teh krogov so najvneteje podpirali glavno Majarjevo idejo o slovanski vzajemnosti.

Pozneje, že v osemdesetih in devetdesetih letih, je Majarjev prapor prevzel tisti del slovenskih liberalcev, ki so se zbrali okoli F. Podgornika in D. Hostnika. Skupine ni zanimal Majarjev vseslovanski jezik, ker so zastopali misel o sprejemu ruskega jezika za vseslovanski jezik. Zanimal jih je njegov poskus uvesti v Sloveniji cirilico. V rubriki Iz slovenskega tiska, objavljeni v časopisu *Izvestija S. Peterburgskogo slavjanskogo blagotvoritel'nogo občestva*, je pisal

⁴⁰⁵ Slavjan, 1873, št. 3, str. 33—34.

⁴⁰⁶ Slavjan, 1874, št. 2, str. 32.

⁴⁰⁷ Slavjan, 1875, št. 1, str. 4—5.

1886 Hostnik o Majarju kot najslavnejšem vseslovanu, ki je razumel pomen cirilice za Slovane, in je pozival: »Kar je začel naš velespoštovani starosta Majar, naj nadaljujejo vsi časopisi!«⁴⁰⁸

Majarjeva dejavnost je žela priznanje med Slovani zunaj slovenskih meja, posebno v Rusiji. Seveda so ruski slavjanofili skušali propagirati v njegovi dejavnosti tiste poteze, ki so najbolj ustrezale njihovim šovinističnim nagnjenjem. Poudarjali so prednost, ki jo je Majar dajal ruskemu jeziku in Rusiji pred drugimi slovanskimi jeziki in narodi, skoraj nič pa niso pisali o načelu popolne enakopravnosti vseh Slovanov, o načelu, ki ga je Majar vztrajno hotel uresničiti. Za narodne noše, ki jih je poslal na narodopisno razstavo, je bila Majarju podeljena častna nagrada druge stopnje, ena najvišjih.⁴⁰⁹ Konec 1868 ali v začetku 1869 je bil Majar očitno izbran za člana društva Obščestvo ljubitelej Ruskoj slovesnosti, saj je marca 1869 za to poslal Moskovskemu Slavjanskemu blagotvoritelnemu komiteju zahvalo.⁴¹⁰ Iz dopisovanja svéta novorossijske univerze s predsednikom odeškega prosvetnega okrožja Golubcovom in s prosvetnim ministrom Tolstojem spomladi 1871 je videti, da je bil Majar v tem času že dopisni član novorossijske univerze.⁴¹¹ Razen tega je bil Majar sodelavec Carskega društva ljubiteljev naravoslovja, antropologije in etnografije.

Visoko so cenili Majarja tudi predstavniki drugih slovanskih narodov. V Srbiji je bil izvoljen za dopisnega člana Srbskega učenega društva v Beogradu. Na Hrvatskem so ga visoko cenili mnogi politični delavci, posebno iz nacionalnoliberalne stranke, naslednice ilirskih tradicij. Ko je Majar v času svojega bivanja v Rimu 1880 srečal Strossmayerja, je škof Majarju dejal: »Od Vas smo se vsi učili.«⁴¹² Majarjeve ideje so zbudile simpatije tudi pri drugih narodnih delavcih slovanskih narodov v Avstriji. O teh simpatijah govore njihova korespondenca in odmevi na časopis *Slavjan*, kjer je Majar najbolj celostno in dosledno razvijal svoje ideje.

Zanimivo je, da je največjo popularnost imel *Slavjan* v Galiciji in na Slovaškem, to je v najbolj zamudniških slovanskih deželah, kjer je bila slovaška buržoazija nerazvita in nacionalno gibanje šibko. Prav nacionalni delavci iz takih dežel so iskali oporo svojemu boju za nacionalne pravice v ideji slovanske vzajemnosti.

Majarjeve ideje o slovanski vzajemnosti so vzbujale odmev pri slovaških narodnih delavcih. Že v 2. št. *Slavjana* je bil objavljen dopis iz Slovaške. Neznani dopisnik je pisal: »Ta ideja, ki ste jo vi prvi priklicali v življenje in je v naših srcih zdavnaj imela svoj sedež... Čakali smo samo trenutek, ko bo napravljen prvi korak za uresničenje epohalnega dela, vseslovanskega jezika.«⁴¹³ Drugi slovaški dopisnik, očitno stalen bralec časopisa, je sprejel Majarjev términ za poimenovanje Slovakov (»nam gorno-ugorskim Slovakom«), je pisal po slovaško v cirilici, češ da »ne bude tjažko reč tu razumet« Slovaku, če

⁴⁰⁸ Известия С. Петербургского славянского благотворительного общества, С. Петербург, 1886, št. 7—8, str. 345.

⁴⁰⁹ Častne nagrade prve stopnje je bil poleg oseb knežjega rodu deležen samo Rajevski.

⁴¹⁰ Рукописн. отдел б-ки им. Ленина, ф. 239, к. 2, ед. хр. 2.

⁴¹¹ Одесский обогосархив, ф. 42, оп. 35, л. 137.

⁴¹² Gl. op. 4, str. 50.

⁴¹³ Slavjan, 1873, št. 2, str. 20.

bo južnoslovanska literatura napisana v istem jeziku kakor članek O slědah praslavjan [v cirilici].⁴¹⁴

Najtesnejša duhovna vez pa je Majarja povezovala s slovitim slovaškim narodnim delavcem, izdajateljem časopisa *Cirkevné listy*, Hurbanom. Hurban je bil duhovnik evangeljsko-luteranske veroizpovedi, Majar pa katoliške. Prvega in drugega pa je vezala ljubezen do slovanstva, vera v njegovo svetlo prihodnost. Že 8. št. *Cirkevnih listov* za leto 1873 je objavila poročilo o *Slavjanu*, ki ga je Majar v celoti ponatisnil. Avtor poročila J. M. Hurban ni bil pristaš ustvarjanja kakršnega koli novega književnega jezika za vse Slovane, saj bi moralo »80 000 000 Slavjanov po deseterih cestah novi jezik jiskati, vsaki svoj vlastní zapustivši«. Vendar je pisec poročila menil, da »Majarova misel ne sme upadnuti, ona je predspev k delu zgodovinskemu, to je misel ta: se dorazumevati svojim narečjem s drugimi Slavjanskimi.« Zato so vsi slovanski rodovi dolžni predvsem očistiti svoj jezik tujk in jih zamenjati s prvotnimi slovanskimi. Drugi praktični korak k vzajemnosti je avtor videl v tem, da vsi Slovani sprejmejo cirilico. Za avtorja recenzije je slovanska vzajemnost širok pojem, ki ga ne omejujejo okviri literature. Slovani se morajo dejansko bojevati za vzajemnost, je pisal, in ne o njej sanjati. Sicer bo tako, da bodo eni Slovani večno podrejeni Turkom, drugi Nemcem itd. »Pred tem nas čuvaj in ohrani vsemogočni Bog in daj vsem slovanskim rodovom tako čiste značaje in tako jasne glave, kakor je g. Matija Majar.«⁴¹⁵ Na ta način je glavni cilj slovanske vzajemnosti osvoboditev slovanskih narodov izpod tujega jarma. Zbližanje literatur je zgolj sredstvo za zedinjenje Slovanov v boju proti tujemu gospostvu. Isto misel je zastopal tudi Majar.

Med prvimi se je ob izidu *Slavjana* oglasil župnik iz Galicije M. Gulla. Majarju je poslal tri goldinarje za letno naročnino časopisa s prošnjo, da dá subskribirani izvod kateremu koli učitelju brezplačno.⁴¹⁶ Poleg Gulle je pisal iz Galicije *Slavjanu* Štefan Kačala, sodeč po slogu njegovega pisanja prav tako človek duhovskega poklica. Gulla je pisal po rusko, Kačala pa je napisal svoj dopis v ukrajinščini. Kačala je predvsem pripomnil, da je Majar nepravilno uporabljal besedo za prebivalce Galicije: gališko-ruski; pravilno je treba govoriti o Malorusih. Kačala se ni v vsem strinjal z Majarjem. Bil je za to, da vsi Slovani sprejmejo cirilico, in za to, da eden izmed slovanskih jezikov postane »diplomatski« jezik, ki se ga morajo učiti v šolah. Obenem pa je izrazil trdno prepričanje: »Izobrazba ljudskih množic se dosega lahko in hitro samo v materinščini«, prevzem tujega, čeprav bratskega jezika bi bil v škodo izobrazbi. Zato se mora vsak slovanski rod potegovati za uvedbo materinščine v šole in urade.⁴¹⁷

Ker je videl v Čehih svoje učitelje, je Majar pričakoval, da bodo ideje, ki jih je izpovedoval v *Slavjanu*, našle mnogo privrženecv med češkim izobraženstvom. V svojem pismu 14. jul. 1872 je Majar prosil češkega slavista Kolářa, naj mu pošlje naslove »takih panov, novin, časnikov i družeb českých, kterim

⁴¹⁴ Slavjan, 1873, št. 4, str. 64.

⁴¹⁵ Slavjan, 1873, št. 6, str. 83—85.

⁴¹⁶ Časopis je bil poslan v Narodni dom mesta Lvova. Gl. Slavjan, 1873, št. 2, str. 19.

⁴¹⁷ Slavjan, 1873, št. 3, str. 34—35.

bi poslal list na ogled, od katerih bi snad nekdo naručil se na te list«. ⁴¹⁸ Vendar se njegovi upi glede češke inteligence v večji meri niso uresničili. O tem zgovorno priča pismo Čeha Osipa Djuricha iz Mlade Boleslave, napisano v ruščini ter tiskano v *Slavjanu* v cirilici in izvorniku: »V češkem narodu je najti malo ljudi (in to med izobraženimi), ki bi se ukvarjali s slovanstvom.« Pri preprostem ljudstvu po Djurichovih besedah nimajo ideje slovanske vzajemnosti nobenega uspeha. Med predstavniki češke inteligence v Mladi Boleslavi je Djurich ugotovil vsega štiri Slovane. Osip Djurich sam je navdušeno sprejel članke v *Slavjanu*: »Čutil sem, kakor da bi zapihal okoli mene poživljajoč vetrc, tako sem se razveselil Vaše iskrene ljubezni do slovanstva.« Toda Djurichovi nazorji so bili bližji Vovkovim kot Majarjevim. Praktično pa je bila misel o vzajemnosti pri Djurichu povezana predvsem z učenjem ruskega jezika. Tudi svoj dopis je napisal v ruščini in hkrati izrazil prošnjo, da bi dobil Majarjevo Uzajemno slovnico. ⁴¹⁹

Študirajoči češki mladini so bile Majarjeve ideje veliko bližje. Že 1874 je pritegnilo Majarjevo pozornost češko akademsko društvo na Dunaju. Spočetka se je to društvo oblikovalo kot vseslovansko društvo z namenom, da pomaga slovanskim visokošolcem ohraniti svojo narodnost v neprijaznem, sovražnem mestu. Značilno je, da so že obstoječa slovanska visokošolska društva na Dunaju odklonila združenje z akademskim društvom, tako da je to društvo ostalo čisto češko. ⁴²⁰ Majar je imel neposredno zvezo z akademskim društvom; o tem priča Majarjeva zahvala društvu za poslano knjigo, izražena v Listnici vredničtva. ⁴²¹

Zanimivo je primerjati češko akademsko društvo na Dunaju s slovensko Vendijo v Gradcu. Ti društvi, ki so ju organizirali češki in slovenski visokošolci, sta bili z obeh strani mišljeni kot vseslovanski. Prav Čehi in Slovenci so si najbolj prizadevali ustanoviti skupno slovansko organizacijo, saj so bile češki in slovenski inteligenci posebno blizu ideje slovanske vzajemnosti. Kako si moremo to razložiti? Če so si bili Slovenci sorodni s Slovaki in Rusini po šibkosti domače nacionalne buržoazije in obči nerazvitosti nacionalnega gibanja, so si bili s Čehi blizu zaradi skupne nevarnosti germanizacije. Čehi in Slovenci so bili prvi objekti germanizacijskih namer in hotenj nemške buržoazne Avstrije, prvi zato, ker so se kakor klin vrinili med nemške dežele in jih nekako ločili na dva dela, drugi pa zato, ker so jim ovirali pot iz nemških dežel na Sredozemsko morje. Ne češka in še manj zaradi svoje slabosti slovenska buržoazija se nista zanašali na moči svojega naroda. Eno njihovih glavnih orožij v boju proti nemški buržoaziji je bila prav ideja slovanske vzajemnosti in naslonitev na vse slovanske narode, predvsem na mogočno Rusijo.

Majarjev privrženec je bil Srb Vasa Marković iz Vukovara v Sremu. Marković je v celoti podpiral stališče Slovenca Jurija Humarja, da je nujno treba sestaviti vseslavjanski slovar. ⁴²² Pod psevdonomim Carević Marković je objavil v *Slavjanu* daljšo pesem Pozdrav Slavjanu, ⁴²³ napisano v srbskih desetercih in natisnjeno v cirilici.

⁴¹⁸ Literární archiv v Prazi, 17, št. 65.

⁴¹⁹ Slavjan, 1874, št. 5, str. 65—66.

⁴²⁰ Slavjan, 1874, št. 3, str. 43—44.

⁴²¹ Slavjan, 1874, št. 2, str. 32.

⁴²² Slavjan, 1874, št. 1, str. 1.

⁴²³ Slavjan, 1874, št. 3, str. 33—35.

V *Slavjana* je pisal tudi črnogorski učitelj osnovne šole na Cetinju Filip Radičević. A vsi njegovi sestavki so opisovali dogodke, ki so se odigrali v Črni gori, niti besede pa ni bilo v njih o slovanski vzajemnosti, vseslovanskem jeziku in drugih predmetih, ki bi bili blizu duhu *Slavjana*. Glede tega odnosa do *Slavjana* je bil Radičević bliže takim slovenskim dopisnikom, kakor sta bila Gašper Križnik in Jakob Volčič.

Tako so odmevale v vrsti narodnih delavcev slovanskih narodov ideje slovanske vzajemnosti, ki jih je propagiral Majar. Zanimivo pa je dejstvo, da praktično polne podpore in razumevanja Majarjevih idej ni bilo niti pri enem slovanskem narodnem delavcu. Mnogi izmed njih so v celoti sprejemali in prevzemali Majarjevo idejo, da morajo Slovani nujno sprejeti cirilico in razviti slovansko vzajemnost. Ustanovitev vseslovanskega jezika, za kar se je Majar tako zavzemal, pa je večina odklanjala, češ da ni nujna in da je praktično nemogoča.

SKLEP

Prosvetni vzgojitelj, zbiralec ljudskega literarnega blaga, politični delavec in ideolog slovanskega nacionalnega gibanja, ilirec in pristaš slovanske vzajemnosti Matija Majar Ziljski predstavlja zanimiv tip slovanskega nacionalnega delavca, ki je zrastel v pogojih najhujšega nemškega nacionalnega zatiranja. Njegova pot je v neki meri pot vsega slovenskega liberalizma.

Leta 1848 je Majar nastopal kot aktiven politični delavec, eden prvih, ki je postavil geslo Zedinjene Slovenije in skušal zanj pridobiti kmete. Poraz revolucije, smrt upov na habsburško pomoč slovanskim narodom za dosego nacionalne enakopravnosti, povečano ponemčevanje slovenskih dežel in njegovi uspehi v vrsti področij na Koroškem — vse to je privedlo do spremenjene oblike Majarjevega boja za nacionalni obstoj slovanskega naroda. V obstoječih razmerah je postala osnovna oblika boja za nacionalne pravice pri Majarju vseslovanstvo. Od petdesetih do sedemdesetih let je vse svoje upe polagal v slovansko vzajemnost in Rusijo. Majar je postal goreč oznanjevalec vseslovanskih idej — poleg vsega se je v tem izražala izgubljena Majarjeva vera v razvojne možnosti njegovega naroda. Vseslovanske ideje v Majarjevi dejavnosti zavzemajo tedaj vodilno mesto. Njegova temeljna dela so posvečena ustvarjanju vseslovanskega jezika. Temu cilju je podrejeno tudi periodično izdajanje *Slovenske bčele* in *Slavjana*, ki ga je vodil Majar. Za kulturno idejo o ustvarjanju vseslovanskega jezika in vseslovanskega slovstva se je skrivala sanja o politični federaciji slovanskih narodov. Majarjevo vseslovanstvo ni bil panslavizem, ki je nastal pri mnogih slovanskih liberalcih v Avstriji kot posledica 1867 uvedenega dualizma in ki se je zaključil s priznanjem nujnega porusenja vseh slovanskih narodov, da ubeže ponemčenju. Majarjevo vseslovanstvo je bilo kollárovske smeri in je izhajalo iz predstave, da so Slovani en narod. Zato se je Majar zavzemal ne za to, da vsi slovanski narodi sprejmejo ruščino kot jezik vseh Slovanov, ampak da se ustvari vseslovanski jezik iz prvin vseh slovanskih

jezikov; dalje ne za to, da vsrka Rusija vse slovanske dežele, ampak da se ustvari federacija enakopravnih slovanskih narodov.

Ilirizem je bil za Majarja samo stopnica, ki jo morajo južnoslovanski narodi preiti, da stopijo v svojo vseslovansko prihodnost.

Po 1848 se je Matija Majar v neki meri udeleževal političnega življenja v Sloveniji. Leta 1861 je Majar spet povzel geslo Zedinjene Slovenije, 1870 in 1871 se je navdušeno udeleževal narodnih taborov in pozneje je aktivno sodeloval v političnem društvu koroških Slovencev Trdnjavi. Majarjeva politična dejavnost pa se je v tem času omejevala samo na Koroško in je zgubljala občeslovenski pomen. V politiki nastopa Majar kot liberalec, pristaš mladoslonske smeri, sovražne konservativno-katoliški smeri Andreja Einspielerja.

V petdesetih, šestdesetih in sedemdesetih letih nastopa Majar praktično kot glasnik pričakovanj majhnega kroga izobražencev, prav tako pa tudi dela slovenskih in južnoslovanskih trgovcev, ki jim je bilo do tega, da se utrdi in razširi trgovina z Rusijo.

Zanimivo je primerjati dvoje dob v razvoju Majarjeve ideologije. Prvo dobo, ki se končuje z revolucijo 1848, označujejo Majarjevi upi, da bi iz Avstrije napravili federativno slovansko državo s Habsburžani na čelu. Majar se je zavedal, da si je treba za uresničenje tega cilja nujno zagotoviti podporo slovenskega naroda, predvsem kmetstva, da bi organiziral njegove nastope (volitve potrebnih poslancev, podpisovanje peticij) za podporo nacionalnih zahtev. Ta ljudska podpora nacionalnih zahtev hkrati z ustavnim bojem slovanskih nacionalnih delavcev naj bi ustrezno vplivala na avstrijsko državno vodstvo in ga pripravila do tega, da bi namesto stare Avstrije ustvarilo slovansko federacijo. Zato je Majar 1848 skušal pritegniti slovenskega kmeta v nacionalni boj. Agitiral je med kmeti in si prizadeval v določeni meri povezati nacionalno vprašanje z družbenimi zahtevami kmetov. Oktroirana ustava in njej sledeči bachovski režim sta pokazala Majarju, da so njegovi upi glede Habsburžanov neutemeljeni. Razočarala ga je tudi ravnodušnost kmetstva do nacionalnega vprašanja.

Od petdesetih do sedemdesetih let stavi Majar vse svoje upe za osvoboditev slovanstva izpod tujega jarma na slovansko solidarnost in Rusijo. Kolikor mora vse rešiti zunanja moč, toliko igra notranje gibanje ljudstva samo zgolj tretje-razredno vlogo. Od ljudstva se je zahtevalo samo eno: ustavljati se germanizaciji vse do osvobojenja. Čeprav je bil Majar slej ko prej še vedno praktičen narodni delavec, se zdaj zanj vprašanje, pritegniti ljudstvo na svojo stran, ni postavljalo tako ostro kakor leta 1848. Izginili so vsi poskusi, da bi povezal nacionalno vprašanje s socialnimi zahtevami. Saj je vseeno, ko pa more slovanstvo rešiti samo Rusija.

Majarjeva dejavnost po letu 1848 je imela večji pomen za slovenski narod. Majar je bil eden prvih, ki je v šestdesetih letih nastopil proti mariborskemu programu in za sprejem programa Zedinjene Slovenije, kakor so ga postavili slovenski liberalci v revolucionarnem letu 1848. Aktivno se je udeleževal taborškega gibanja in poskusa slovenskih liberalcev (res da brezuspešnega), da bi iztrgali slovensko nacionalno gibanje na slovenskem Koroškem iz rok konservativcev. Čeprav je bil sam katoliški duhovnik, se Majar ni nič manj bojeval

s klerikalizmom v slovenskem narodnem gibanju. Ta moment je imel velik pomen v Sloveniji, kjer so katoliške ideje pomembno vplivale na nacionalno ideologijo. Majarjevo oznanjanje kulturnih, gospodarskih in političnih zvez med Južnimi Slovani je prispevalo k temu, da je pognala korenine jugoslovanska ideja v okrilju liberalne buržoazije.

Kar se tiče Majarjevega vseslovanskega programa, ki je bil v svoji osnovi utopičen, je vendar treba reči, da zato ni nič manj sodeloval pri tesnejšem seznanjanju med bratskim slovenskim in ruskim narodom, pa tudi med drugimi slovanskimi narodi in sodeloval pri razvoju kulturnih zvez med njimi. V oceni Majarjeve dejavnosti pri ustvarjanju jugoslovanskega in vseslovanskega jezika delimo v celoti mnenje prof. dr. Zwitterja: »...smemo že bolj prizanesljivo soditi prizadevanje vsaj starejših zagovornikov enotnega jugoslovanskega in vseslovanskega jezika in videti v njih zablode, ki so nastale zaradi napačne aplikacije pravilne misli, da moramo Slovenci iskati... oporo pri drugih južnih Slovanih in sploh Slovanih, ter ideje jugoslovanske in sploh slovanske solidarnosti, ki nas je subjektivno vendar krepila v naši narodni borbi, čeprav je objektivno le zelo malo ustrezala dejanskemu položaju.«⁴²⁴

⁴²⁴ Fran Zwitter: Narodnost in politika pri Slovencih, Zgodovinski časopis, I, Ljubljana, 1947, str. 56.

МАТИЯ МАЯР ЗИЛЬСКИЙ

Резюме

Деятельность Матии Маяра Зильского — известного словенского просветителя и одного из руководителей национального движения — слабо освещена в исторической литературе. Отдельные вопросы, относящиеся к данной теме, были затронуты в статьях Б. Мерхара, У. Джонича, М. Н. Сперанского, в работах И. Приятеля, Ф. Цвиттера, Я. Пастерского, З. Урбана.

Опираясь на достижения историографии, автор базировался в своем исследовании о Маяре главным образом на источниках. Он использовал документы из архивов Москвы, Ленинграда, Одессы, Любляны, Загреба, Праги, Мартина, а также статьи Маяра, опубликованные в словенской прессе.

Матия Маяр родился в семье бедного словенского портного 7 февраля 1809 г. в Горичах (Зильская долина, Каринтия). Обычаи и нравы местного населения, некоторые особенности его положения (интенсивная германизация) оказали значительное влияние на формирование идеологии М. Маяра. Благодаря финансовой поддержке канонника Бицелинга, ему удалось окончить гимназию, лицей и духовную семинарию. Уже во время учебы Маяр познакомился с двумя крупнейшими словенскими просветителями Каринтии — спиритуалом духовной семинарии в Целовце (нем. — Клагенфурт) А. Сломшекком и священником Урбаном Ярником, оказавшими значительное влияние на формирование его национального самосознания.

Деятельность Маяра до 1848 г. не выходила за рамки просветительства. В конце 30-ых — начале 40-ых гг. Маяр объехал все словенские земли, записывая народные песни и сказания. Некоторые свои записи он передал С. Вразу, часть опубликовал в «Кметийских и рокоделских новизах» Блейвейса и хорватских изданиях иллиров. В 1847 г. он издал словенские народные песни религиозного содержания. Увлечение народным творчеством у Маяра было связано с пробуждением его национального самосознания. «Наши обычаи, сказки и народные песни, — писал он, — ... для нас живое зеркало, в котором мы видим быстрый ум и доброе сердце словенское». Маяр решительно выступал против мракобесов, ополчавшихся на народные сказания за то, что в них упоминались языческие божества и предания. Для него всегда была характерна религиозная терпимость.

В ранний период своей деятельности Маяр был полон оптимизма и веры в будущее своего народа. Он призывал словенскую интеллигенцию отдать свои силы на благо родины. Главной задачей патриотов Маяр считал просвещение простого народа, которое призвано помочь крестьянину разумно и рационально

вести свое хозяйство, улучшить условия его жизни. »То добро, которое будет сделано для крестьянского сословия, — писал Маяр, — принесет пользу многим людям, т. к. ни одно сословие не охватывает такого большого количества людей, как крестьянское«.

Основным средством просвещения крестьян Маяр считал школу. При этом Маяр неоднократно подчеркивал необходимость светского, а не только духовного просвещения. Он выступал решительным борцом за введение словенского языка в школах. Наряду со школой важными средствами просвещения Маяр считал национальные общества, газеты, издательства.

Считая словенский язык полезным лишь для распространения просвещения и национальных идей среди народа, Маяр в то же время выражал сомнение в его будущности. Он был убежден, что единственным спасением словенцев от ассимиляции является иллиризм, т. е. слияние их с другими южно-славянскими народами в единый народ с общим языком и культурой. Однако в отличие от хорватских иллиров, Маяр никогда не предполагал, что словенцы должны принять сербо-хорватский язык в качестве литературного. Он полагал, что их литературным языком должен стать диалект населения, живущего между Любляной и Риекой, т. е. переходный от словенского к хорватскому. Первый шаг к объединению с хорватами Маяр видел в принятии словенцами чешского алфавита, введенного у хорватов Людвигом Гаем (гаицы). Маяр немало этому способствовал своими публицистическими статьями.

Кроме южных славян Маяра интересовали и другие славянские народы, их обычаи и культура. Он был знаком с сочинениями Коллара и Добровского, Шафарика и Востокова. Идеи славянской взаимности нашли у Маяра горячий отклик, о чём свидетельствуют его »Правила образования иллирского наречия и общеславянский язык«, написанные им к концу 1847 г.

В 1839—1840 гг. Маяр являлся организатором и руководителем иллирского кружка семинаристов в Целовце, а позднее, в 1845 г., и одной из первых словенских читален. Как иллирский кружок, так и читальня вели активные сношения с иллирами Загреба и Штирии через Маяра. Ряд целовецких семинаристов и священников вступили благодаря ему в Иллирскую Матицу.

Подводя итоги деятельности Маяра в предреволюционные годы следует подчеркнуть, что он выступал в это время прежде всего как словенский просветитель: собиратель народного творчества, борец за словенскую школу и новое словенское правописание. Иллиризм и тем более всеславянские идеи играли в его публицистической и практической деятельности значительно меньшую роль.

Революция 1848 г. расколола словенских национальных деятелей на два лагеря: консервативный и либеральный. Маяр принадлежал к последнему. Будучи весьма умеренным в социальных вопросах, в частности, выступая за отмену феодальных повинностей за выкуп, Маяр вместе с тем активно боролся за национальные права словенцев. Он первым из словенцев изложил свою программу в печати, потребовал введения в школах и учреждениях словенского языка, объединения словенских земель в единое политическое целое. С такими же предложениями почти одновременно с Маяром выступило венское общество словенских либералов »Словения«. Эти требования легли в основу словенской национальной политической программы »Объединённая Словения«. Находясь

в центре национальной программы Маяра «Объединенная Словения» не исчерпывалась её. Как и большинство славянских либеральных деятелей 1848 г. Маяр доказывал необходимость сохранения Австрийской империи. Однако он считал, что габсбургская монархия должна стать конституционной, а каждый народ в ней — иметь административно-политическую автономию. Внутри этой федеративной Австрии предполагалось создание особой политической единицы Славии — федерации славянских народов. Каждый славянский народ должен был иметь свое представительное собрание, свою армию, своего губернатора; все славяне вместе — общеславянское правительство и общеславянское собрание в Праге, которые вели бы все дела с центральным австрийским правительством. Необходимость Славии внутри австрийской федерации диктовалась, по мнению Маяра тем, что австрийские славяне могут добиться для себя полагающегося им по праву положения, только выступая как единый славянский народ. По сути дела это был вариант автрославистской программы, наиболее близкий к варианту польского революционера Либельта, выдвинувшего на славянском съезде в Праге идею объединения славянских народов Австрии в единую федерацию без других народов. Но в отличие от Либельта Маяр считал, что эта федерация должна быть конституционной монархией, а не республикой. В этом сказался его либерализм. Таким образом в 1848 г. совершился переход Маяра от иллиризма к автрославизму. Реальная действительность привела к тому, что борьба Маяра за новую славянскую Австрию вылилась в безоговорочную поддержку Габсбургов и реакции против революции.

Начало революции 1848 г. было временем активной практической политической деятельности Маяра. Свои идеи он не только пропагандировал в словенских газетах, но и пытался донести крестьянам. Уже в марте-апреле 1848 г. Маяр написал две листовки для крестьян, в которых рассказывал понятными для них словами о мартовских событиях в Вене, разъяснял лозунги о свободе печати и конституции. Сосланный целовецкими духовными властями за свою активную агитационную деятельность в отдаленный приход, Маяр по дороге к нему сумел убедить своих земляков-крестьян из Зильской долины не голосовать на выборах во франкфуртский парламент. Маяр первым среди словенских национальных деятелей начал вести политическую агитацию среди крестьян, пытаясь в известной мере связать национальный вопрос с их экономическими стремлениями.

После изгнания из Целовца деятельность Маяра приобрела чисто публицистический характер в силу удаленности его нового места жительства от центров политической жизни. В статьях он не только излагал свою национальную программу, но и способы ее достижения. Признавая только легальные средства борьбы, Маяр призывал покрыть всю Словению сетью политических обществ, которые должны были «объединить силу и мощь словенских патриотов, ближе познакомить словенцев с государственной деятельностью... и, наконец, законными средствами добиться проведения в жизнь конституционных прав у словенцев и во всем государстве». Все словенские общества должны были войти в единое Всесловенское общество с центром в Любляне. Последнее имело бы тесные сношения с национальными обществами чехов, хорватов, сербов.

Изучение словенской прессы 1848 г. показывает, что взгляды Маяра оказали значительное влияние на словенских либералов, идейным вождем которых

он стал. Как и в предреволюционный период, во время революции в центре внимания Маяра находились Словения и словенский народ.

После разгрома венского восстания в октябре 1848 г. славянские либералы надеялись на то, что австрийское правительство наградит славян за их верность Габсбургам. Однако установление баховского режима значительно охладило их надежды. Еще более усилилось разочарование славянских либералов в 60-ые гг., когда немецкая буржуазия, пришедшая к власти, повела курс на решительную германизацию всех ненемецких областей. Все эти обстоятельства привели к тому, что славянские либеральные деятели, в том числе и Маяр, в поисках опоры для борьбы за национальное существование начали менять свою политическую ориентацию. После победы контрреволюции, Маяр, несмотря на репрессии, обрушившиеся на словенскую прессу и на него самого, был полон стремления продолжить борьбу. Прежде всего он считал необходимым создать словенскую газету. При его активном участии уже с 1850 г. в Целовце стала выходить «Словенска бчела». В ней Маяр в ряде статей пропагандировал необходимость создания всеславянского языка, к которому иллирский язык должен был стать только ступенькой. Таким образом, в начале 50-ых гг. произошел переход Маяра с австрославистских позиций на всеславянские. С этим был связан и рост интереса к России — уже в 1851 г. Маяр стал работать над созданием русской грамматики, или, как он её называл, «Железной дороги из иллирского наречия в русское». Само название грамматики указывало на то, что дальнейший шаг к созданию общеславянского языка Маяр видел в сближении иллирского языка с русским. Эта языковая концепция Маяра отразила его политическую переориентировку в борьбе за национальные права словенцев.

В 50-ые гг. вместе с Эйншпиллером и Янежичем Маяру удается установить первое словенское издательское общество — «Общество св. Могора». Много внимания он по-прежнему уделял сбору и обработке фольклора. На этой почве у него завязалась активная переписка с известной чешской писательницей Б. Немцовой, которой он передал часть собранного им материала для публикации.

Введение в конце 1860 — начале 1861 г. ряда конституционных свобод в Австрии дало возможность Маяру снова заняться политической деятельностью. Уже в марте 1861 г. он поднимает в печати вопрос об «Объединенной Словении», о необходимости союза с хорватами и другими австрийскими славянами. Однако его выступление не нашло в то время поддержки среди словенских национальных деятелей. В 1865 г. ими была принята так называемая Мариборская программа, исходящая из теории исторического права. Вместо объединения словенских земель она предусматривала воссоздание Внутренней Австрии, исторической области, существовавшей в XVI—XVIII вв., в которой помимо словенцев жило значительное немецкое и итальянское население. Маяр решительно отверг программу Внутренней Австрии, как несоответствующую интересам словенцев. Вместе с тем, идя на компромисс со сторонниками исторического права среди национальных деятелей славянских народов (чехов, хорватов, словенцев) Маяр выдвинул идею создания в исторических провинциях Австрии наряду с общим административным управлением национального управления для каждой нации. Последнее должно было ведать чисто национальными делами

отдельных народов: культурой, школой и пр. Это был один из первых вариантов программы культурно-национальной автономии.

В 1865 г. Маяр издал «Взаимную грамматику», которая по его мнению, должна была лечь в основу общеславянского языка и которую он считал самым важным своим литературным трудом.

В практической деятельности Маяр все более ограничивался рамками Каринтии — он участвовал в открытии в Целовце словенской читальни, вел агитацию в Зильской долине в пользу Общества св. Могора, принимал участие в праздновании тысячелетия прихода Кирилла и Мефодия в славянские земли.

В 60-ые гг. в отличие от 40-ых и даже 50-ых гг. Маяр, оставаясь авторитетом для своих единомышленников по всей Словении и за её пределами как один из идеологов всеславянских идей, вместе с тем как национальный словенский деятель приобретал все более местное, каринтийское значение.

Поворот Маяра к России, начавшийся после революции 1848 г., продолжался и в 60-ые гг. Уже в конце 50-ых гг. Маяр попытался завязать непосредственные отношения с русскими славянофилами (Аксаковым). Однако это удалось ему сделать только в 1866—1867 гг. в связи с проведением в Москве Всероссийской Этнографической выставки. На ней был организован Славянский отдел, экспонаты для которого были пожертвованы многими славянскими национальными деятелями, в том числе и Маяром. Маяр подарил выставке богатый набор свадебных костюмов и предметы из приданого невесты. Вместе с ними он прислал подробное описание словенских свадебных обычаев в Зильской долине, которое, по мнению советского исследователя М. Н. Сперанского, сохранило свое значение и по сей день благодаря точности и добросовестности сделанных им наблюдений. За свой дар Маяр в числе других национальных деятелей славянских народов Австрии был приглашен на Этнографическую выставку в качестве почетного гостя. Несмотря на травлю, поднятую националистической немецкой и венгерской прессой против приглашенных, большинство из них, в том числе Маяр, желая продемонстрировать австрийскому правительству свое недовольство введением дуализма, поехали в Россию. В России Маяр встретился с рядом известных славянофилов: Н. А. Поповым, М. П. Погодиным, с национальными деятелями австрийских славян. На совещаниях и встречах в Москве поднимались вопросы о создании общеславянского журнала, о необходимости введения у всех славян общей азбуки — кириллицы.

Поездка в Москву оказала большое влияние на дальнейшую деятельность Маяра. Она укрепила в нем веру в возможность тесного союза между славянскими народами под руководством России. В 1867 г. Маяр издал на средства риекского купца Г. Блажа «Граматику русскую для словенцев». Грамматика несмотря на ряд крупных недостатков, сыграла определенную положительную роль, т. к. она явилась первым пособием по изучению русского языка для словенцев.

После поездки в Москву на Маяра обрушились репрессии со стороны церковных властей, усилилась травля его местными немецкими националистами. Эти обстоятельства, а также желание более активно проводить в жизнь свои всеславянские идеи заставили Маяра обратиться с просьбой к русским друзьям помочь ему эмигрировать в Россию. Он вел переписку по этому поводу с Поповым и Погодиным с июня 1870 г. по сентябрь 1871 г. Эмиграция Маяра

не состоялась, повидимому, потому, что место католического священника в колониях переселенцев в Новороссийском крае, предложенное ему в России, его не устраивало.

В 1870. г. после 20-летнего проживания в Горьках (село в Зильской долине), где он служил настоятелем прихода, Маяр переехал в местечко близ Целовца. Это активизировало его деятельность в словенских национальных обществах.

Введение дуализма привело к расколу словенского национального движения. Консерваторы во главе с Блейвейсом в новых условиях продемонстрировали свою полную неспособность к защите политических прав словенцев. Либералы (младословенцы) в 1868 г. образовали собственный печатный орган газету «Словенски народ». Отказавшись от программы создания Внутренней Австрии, они объявили главной национальной целью словенцев «Объединенную Словению» и повели за неё широкую агитацию среди народа. По примеру чехов они организовывали народные митинги — таборы, на которых обсуждались наиболее насущные национальные требования. В Каринтии по инициативе либералов в 1869 г. было создано общество «Трднява», проведшее два табора у каринтийских словенцев.

С младословенцами Маяра объединяла общая политическая программа — Объединенная Словения. Кроме того именно среди младословенцев встречала наибольшее сочувствие идея опоры словенского национального движения на славянскую взаимность, и прежде всего, на Россию. Маяр выступал на таборах, активно действовал в Трдняве и в словенской читальне Целовца. Но не эта деятельность в 70-ые гг. была для него главной.

Уже в 1870 г. Маяр в письмах к своим русским друзьям делился планами издания всеславянского журнала, целью которого должно было стать распространение общеславянского языка и общеславянской азбуки (кириллицы) среди славянской интеллигенции. Маяр полагал, что статьи в журнале могли бы в первое время печататься на четырех главных славянских языках (русском, польском, чешском, иллирском), но обязательно кириллицей. Впоследствии в журнале помещались бы статьи только на общеславянском языке. С материальной помощью русских славянских комитетов (100 рублей в год) Маяр основал журнал «Славян», просуществовавший с 1873 по 1875 гг. Почти все статьи в нем, за исключением корреспонденций из различных славянских земель, были написаны самим Маяром на его общеславянском языке. Статьи печатались как кириллицей, так и латиницей.

В статьях, помещенных в «Славяне», в письмах к русским корреспондентам Маяр подробно изложил свою всеславянскую программу. Её стержнем являлась идея славянской взаимности, без которой он не мыслил возможности для малых славянских народов избежать ассимиляции со стороны соседних народов. Принципы славянской взаимности он намечал следующие:

1. Славянские народы не должны отрекаться от своих языков и обычаев. Но перед лицом остального мира им нужно выступать как единый народ.

2. Необходимо, чтобы славянская взаимность, славянская культура и кириллица распространялись не насильственно, а только «умственно и литературно при помощи книг и статей».

3. Взаимность должна охватить все славянские племена.

4. Славянская взаимность может быть только действенной, активной.

Целью славянской взаимности являлось сохранение славян как единого народа, для чего требовалось создать общеславянский литературный язык, общеславянскую культуру. Главную роль в этом должны были играть русский язык и русская культура, т. к. «русско-славянское племя — многочисленное и могучее племя, — писал Маяр, — русская литература так велика, что уже сейчас имеет всеевропейское значение». Однако, придавая большое значение русскому языку, Маяр всегда выступал против принятия его в качестве общеславянского, указывая, что это возможно для отдельных людей, но невозможно для целых народов. За культурно-просветительскими всеславянскими планами, которые Маяр излагал на страницах «Славяна», несомненно стояли его политические чаяния. Из переписки Маяра можно предполагать, что в 70-ые гг. он являлся сторонником создания славянской федерации, правда, подробно своих планов на этот счет он не развивал.

В 1875 г. журнал «Славян» перестал существовать. Причинами этого были отсутствие подписчиков и прекращение русской помощи в связи с восстанием в Боснии и Герцеговине, куда славянские комитеты России направили все свои небольшие средства. Отсутствие подписчиков у «Славяна» объяснялось тем, что идеи, проповедуемые им, все более расходились с объективным направлением развития славянских народов, многие из которых уже к 70-ым гг. XIX в. оформились в самостоятельные нации со своим особым литературным языком и своей особой национальной культурой. Поэтому проблема создания единого общеславянского языка не могла заинтересовать словенских (да и других славянских) национальных деятелей. Во всеславянских идеях их более привлекал в то время политический аспект.

После закрытия «Славяна» Маяр отошел от активной национальной деятельности. Причиной этого было известное разочарование его в возможности распространения всеславянских идей, а также ухудшение здоровья (он почти ослеп). Преследования властей и немецких националистов заставили Маяра в конце 1883 г. оставить Целовец и переселиться в Прагу, где он и умер 31 июля 1892 г.

Словенская либеральная печать высоко оценила деятельность Маяра как словенского просветителя и одного из создателей политической программы «Объединенная Словения». Словенцы, чехи, русские отмечали в некрологах его заслуги в деле распространения идей славянской взаимности. Но его мысль о создании искусственного общеславянского языка была признана всеми утопичной.

Просветитель и собиратель народного эпоса, политический деятель и идеолог словенского национального движения, иллир и сторонник славянской взаимности, Матия Маяр Зильский представляет собою интересный тип словенского национального деятеля, выросшего в условиях наиболее жестокого национального угнетения со стороны немцев. Его путь является в известной степени путем всего словенского либерализма.

В 1848 г. Маяр выступал как выразитель интересов словенского зажиточного крестьянства и отчасти торгово-ростовщических кругов словенской буржуазии. Надеясь на возможность завоевания национальных прав словенцами в рамках Австрийской монархии, Маяр старался привлечь к борьбе за них крестьян. После 1849 г. его надежды на Габсбургов потерпели крах. Основную опору для

достижения национальных прав словенцев Маяр стал видеть в славянской взаимности и в России. В 50—70-ые гг. он перешел на позиции всеславянства и постепенно отошел от активной деятельности в словенском национальном движении. Маяр все более превращается в идеолога небольшого круга всеславянски настроенной словенской интеллигенции, а также части словенских и южнославянских купцов, заинтересованных в укреплении и расширении торговли со всеми славянскими землями и прежде всего с Россией.

Являясь выразителем интересов словенской буржуазии, находившейся в 40—70-ые гг. на подъеме, Маяр многое сделал для словенского национального движения. Он активно способствовал принятию гайцы словенцами, боролся за введение словенского языка в школах, содействовал становлению и деятельности ряда словенских просветительских обществ, собрал значительный фольклорный материал по словенским землям. Маяр одним из первых сформулировал программу «Объединенной Словении», ставшей знаменем наиболее радикальных кругов словенских национальных деятелей вплоть до 1945 г., был зачинателем политической агитации среди крестьян в 1848 г., активное участие принял в таборском движении. Важно отметить также, что являясь католическим священником, Маяр тем не менее вел борьбу с клерикализмом в словенском движении. Проповедь Маяром необходимости культурных, экономических и политических связей между южными славянами способствовала оформлению югославянской идеи в среде словенской либеральной буржуазии.

Всеславянские идеи Маяра не были панславизмом, возникшим у ряда славянских либералов Австрии в результате введения в 1867 г. дуализма и заключавшимся в признании необходимости обрусения всех славянских народов, чтобы избежать их онемечивания. Всеславянство Маяра было колларовского направления и исходило из представления, что славяне — единый народ. Поэтому Маяр стоял не за принятие русского языка в качестве общеславянского, а за создание искусственного общеславянского языка из элементов всех славянских языков; и не за поглощение Россией всех славянских областей, а за создание федерации славянских народов. Будучи в основе своей утопической, всеславянская программа Маяра тем не менее содействовала развитию культурных связей между словенским и другими славянскими народами. Статьи и письма Маяра дают возможность полагать, что ее осуществление он не связывал с русским царизмом.

Вместе с тем, будучи убежденным либералом, Маяр не понимал, что только связь национальной программы с радикальными экономическими требованиями в пользу крестьян может сделать национальное движение по настоящему полнокровным. После 1848 г. идея создания общеславянского языка и попытка его внедрения среди словенской интеллигенции шла вразрез с естественным развитием словенского народа, в основном сформировавшегося к 70-ым гг. XIX в. в нацию, в известной степени тормозила развитие словенского литературного языка.

Оценивая в целом деятельность Маяра, нужно отметить, что она сыграла положительную роль в развитии прогрессивного крыла словенского национального движения.

SPREMNA BESEDA

Avtorica te publikacije Iskra V. Čurkina je bila rojena v Moskvi 24. XI. 1931. Izhaja od staršev kmetskega izvora, oče in mati sta postala kandidata znanosti in docenta ter sta predavala na višjih šolah; oba sta stara komunista, oče se je udeležil državljanske in druge svetovne vojne ter bil v vojski upokojen kot polkovnik. V letih 1949—1954 je študirala na historični fakulteti moskovske univerze na katedri za zgodovino Južnih in Zahodnih Slovanov. V letih 1954—1956 je poučevala zgodovino na srednji šoli, v naslednjih dveh letih je bila pa aspirant na Institutu slavjanovedenja Akademije znanosti ZSSR. Od leta 1958 dela na Institutu slavjanovedenja, kjer je njeno kandidatsko delo l. 1963 obravnavalo razvoj industrije in trgovine v slovenskih deželah v XVI. stoletju; je kandidat znanosti in član KP SZ.

V svojih prvih objavljenih razpravah je študirala predvsem slovensko gospodarstvo zgodovino, zlasti v XVI. stoletju, kjer so jo zanimali predvsem rudarstvo, fužinarstvo, mesta, obrt in trgovina, ki jih obravnava na podlagi pritegnitve njej dostopne literature in tiskanih virov.¹ Pozneje je študirala predvsem nacionalna vprašanja v slovenski zgodovini XIX. stoletja in objavila vrsto večinoma monografskih študij, kjer jo posebej zanimajo odnosi do Rusije in Rusov; te razprave slone na eni strani na ponovnem študiju v Sloveniji, na drugi strani je pa pritegnila tudi ruske vire, ki jih dotlej nihče ni uporabljal, in prišla tako do povsem novih ugotovitev.² V slovenščini je izšla njena biografija znanega slovenskega panslavista Davorina Hostnika.³ O Matiji Majarju je napisala troje ruskih razprav o specialnih vprašanjih.⁴ Medtem

¹ Горная промышленность Словении в XVI в., Ученые записки Института славяноведения XX, 1960; Некоторые черты экономического развития словенских земель в XVI в., Средние века XIX, 1961; Из истории словенского города конца XV — начала XVII вв., Ученые записки Института славяноведения XXV, 1962; Развитие промышленности и торговли Словении в XVI в., Генезис капитализма в промышленности и сельском хозяйстве, 1965; Развитие капитализма в словенской промышленности (вторая пол. XVIII — 70 гг. XIX вв.), Ученые записки Института славяноведения XXX, 1966.

² Югославянские стипендиаты Славянского учительского института в Петербурге (1866—1882 гг.), Славянское возрождение, 1966; О некоторых особенностях формирования словенской нации, Советское славяноведение, 1968, št. 2; Матица словенская и русские славянофилы, Славяне и Россия, к 70-летию со дня рождения С. А. Никитина, 1972; Два поколения словенских либералов и их отношение к России (50—70-е годы XIX в.) Вопросы первоначального накопления и национальных движений в славянских странах, 1972; Фран Левстик — вождь левого крыла младословенцев, Славяно-балканские исследования, 1972.

³ Davorin Hostnik, Zgodovinski časopis XXII, Ljubljana, 1968.

⁴ Политическая программа Матии Маяра в 1848 г., Советское славяноведение, 1969, št. 5; Общественно-политические взгляды М. Маяра в 50—70 гг. XIX в., Славянская историография и археология, 1969; Просветительская деятельность Матии Маяра в 40-е гг. XIX в., Развитие капитализма и национальные движения в славянских странах, 1970.

ko se je v veliki večini svojih razprav bavila s slovensko zgodovino, je v nekaterih objavah I. V. Čurkina obravnavala splošna slovanska vprašanja, tako zlasti v referatu za mednarodni kongres slavistov v Varšavi l. 1973.⁵ Kot glavni sovjetski strokovnjak za slovensko zgodovino je napisala za sovjetsko Zgodovino Jugoslavije poglavja o slovenski zgodovini od naselitve do l. 1848.⁶ Napisala je vrsto gesel iz slovenske zgodovine za publikacijo Sovetskaia istoričeskaja enciklopedija, ocene in poročila o prvi izdaji B. Grafenauerjeve Zgodovine slovenskega naroda in o njegovih Kmečkih uporih na Slovenskem, o Gestrin-Melikovi Slovenski zgodovini od konca osemnajstega stoletja do 1918, o M. Britovškovi knjigi Anton Füster in revolucija 1848 v Avstriji, o knjigi J. Pleterskega Narodna in politična zavest na Koroškem, o Gradivu za zgodovino Ljubljane v srednjem veku, poročala o seminarju slovenskega jezika, literature in kulture in napisala nekrolog profesorju Milku Kosu.⁷ Sedaj sodeluje pri delu za publikacijo pisem M. F. Rajevskemu iz l. 1843—1883, dragocenem viru za zgodovino nacionalnih gibanj vseh avstrijskih Slovanov, ki jo pripravlja Institut slavjanovedenija v sodelovanju z dvema češkoslovaškima institutoma in z Istorijskim institutom SANU. Sama pa dela na knjigi o Slovencih in Rusiji v XIX. stoletju. Njeno doslej najboljše delo in prva samostojna knjižna publikacija je pa razprava o Matiji Majarju, ki je tu objavljena v slovenščini.

Ruski rokopis je bil preveden tako, da je ves tekst v slovenščini, vključno s citati iz drugih jezikov v tekstu. V opombah se je pa težilo za tem, da se naj predvsem mesta iz netiskanih arhivskih virov citirajo v originalnem jeziku (ruščini, nemščini, Majarjevi vseslovanščini itd.) in v originalni pisavi (cirilici, latinici, Majarjevi kombinaciji cirilice in latinice). To naj strokovnjaku olajša uporabo težje dostopnih arhivskih virov. Citati Majarjevih originalnih tekstov pa predstavljajo obenem nazorno ilustracijo njegovih nazorov in ciljev.

Fran Zwitter

⁵ Общественные, научные и культурные связи славян Австрийской монархии и России в 60-е годы XIX в., История, культура, этнография и фольклор славянских народов, 1973.

⁶ История Югославии, I, 1963.

⁷ Прим.: Славянский архив, 1963. Вопросы истории, 1963, št. 9. Советское славяноведение, 1965, št. I; 1968, št. I, št. 3, št. 5; 1972, št. 3, št. 6. Источники и историография славянского средневековья, 1967.

K A Z A L O

Uvod	3	(75)
Ilirizem in Majar	7	(79)
Leto 1848. Zedinjena Slovenija in avstrijska Slavija	21	(93)
Prehod na vseslovansko idejo po 1848. Poskus ustvaritve vseslovan- skega jezika	37	(109)
Majarjev boj za Zedinjeno Slovenijo v šestdesetih letih. »Uzajemna slovnica«	49	(121)
Narodopisna razstava v Moskvi. Poskus izselitve v Rusijo	56	(128)
Majarjeva udeležba v mladoslovenskem gibanju konec šestdesetih in v začetku sedemdesetih let	68	(140)
»Slavjan«	75	(147)
Zadnja leta življenja	90	(162)
Majarjeve ideje in slovanska javnost	95	(167)
Sklep	109	(181)
Матия Маяр Зильский (Резюме)	112	(184)
Fran Zwitter: Spremna beseda	120	(192)

RAZPRAVE I. RAZREDA
DISSERTATIONES CLASSIS I.
VIII/2

Izdala
Slovenska akademija znanosti in umetnosti
v Ljubljani

Natisnila
Tiskarna »Jože Moškrič«
v Ljubljani
1974

Naklada 1000 izvodov

Publikacija šteje med proizvode iz 7. točke prvega odstavka 36. člena zakona o obdavčenju proizvodov iz storitev v prometu (Uradni list SFRJ, št. 33-316/72), za katere se ne plačuje temeljni davek od prometa proizvodov (mnenje Republiškega sekretariata za prosveto in kulturo št. 421-1/73 od 3. 1. 1974).

